KUBINYI FERENC

FEKETE LEXIKON

1945 – 1956

I.

MALOMFALVI KIADÓ
Thousand Oaks California
„Magyarok Vasárnapja"
Készült a Gazdász Nyomdában
Miskolcon 19 ív (A/5) terjedelemben
US.PS: 291640
ISBN: 963 450 5961

BEKÖSZÖNTŐ KÖSZÖNET

Ezen a helyen a szerző köszönetet mond azoknak akik segítették új kötetének megszületését. A világ az olyan amilyen, legalább is itt Pannóniában. Többen voltak azok akik az elvetélésért szorítottak, mint azok akik tiszta szívvel szülőotthont, orvost és gyógyszereket kerestek. Példának csak azt említem, hogy Magyarországon nem akadt olyan szülőotthon azaz könyvkiadó aki felvállalta volna könyv világrasegítését. „Orvosi honoráriumra" és „gyógyszerköltségre" nem akadt pénz itt a „rendszertváltott" Duna-Tisza táján.

A szerző igyekezett segítséget szerezni azoktól az alapítványoktól, melyek a nemzeti eszmény, a magyar önismeret és a nemzeti azonosságtudat ujjáépítését jelölték meg célul.

Szegény Csengey Dénes akire bizton számíthattam volna, már Isten kötényéből nézi a végső kapitulációt. Utódja az antalli paktumelit egyik tagja, az állatorvos dr. Medgyasszay László lett. A principálisára való tekintettel sem tehett mást, mint a paktumkötőhöz igazodva röptében utasította el a kérelmet. Így jártam a másik kurátorral. A Haza és Haladás Alapítvány főnöke egy bizonyos Filó Katalin. Úgy tudom, pedagógus. Annyiban azonos kollégájával, hogy 1990 előtt sem tüntetésen, sem a szamizdat lapjain egyikükkel sem találkozhatott a magyar közvélemény. Még Lakitelekre sem mertek eljönni, mert akkor még csapkodott a párt-istennyila. E derék honleány, aki bizonyosan fent említett kollégájával együtt az illegális Nemzeti Ellenálláshoz tartozott, úgyszintén „brevi–manu" lökte vissza a folyamodványt. Persze, ha akkor tudom, hogy az alapítványi hölgy az amerikai liberális ITT–OTT körök pátronusa, nem pocsékolom a gépszalagot. S miután az említettek nevét és tettét megítélésre átadom az utókornak, hadd mondjon a szerző köszönetet azoknak, akik a hazai elit helyett, a nemzet iránti szeretetből, a múlt feltárásának igényéből fakadóan segítettek adattal, tanáccsal, eszközzel, pénzzel hogy a FEKETE LEXIKON első kötete megjelenhessen. Ők elenyésző kivétellel a nemzeti emigráció tagjai, akik Isten különös kegyelméből elkerülték, hogy a tízmillió kormányfője lelkileg nekik is a miniszterelnökük legyen. Ebben az esetben éppen úgy nem lett volna FEKETE LEXIKON, mint ahogyan elsikkadt a becsapott nemzet portáján a TAVASZI NAGYTAKARÍTÁS.

MAGYARORSZÁG

Nyárády István
Bálint István János
Kiss Imre
Bártfai Szabó László és bajtársai
Osskó Péter †

ANGLIA

Rátky Frigyes
v. Szakály János

AUSZTRÁLIA

Bárdy Tamás
Bárdy Magda
Dr. Sommers L Iván
Dr. Abbot Ottó
Ürmösy Zoltán

AUSZTRIA

v. Adony-Narédy Ferenc
Áykler Zsigmond
v. Balogh Ádám
v. Gaál Tíbor
v. Goreczky Elemér
v. Izay János
Capt. Dr. Juba Ferenc
Kaposvári József
Dipl.ing. Papp Vilmos
Sárváry László
Szentgyörgyi László
v. Szomraky Ákos
Sütő István
Telegdy Dénes
Nagy Lehel

CANADA

Koroknay Imre
Rada Tíbor
Németh Nándor
Nagy Krisztina
Steindl István
Füstös Árpád
Kovács Ferenc
Gyóni Pál

NÉMETORSZÁG

v. Gergely István
Litteráty-Loótz Margaréthe
Dr Osskó Irnák
Pápa Nándor
Siegler Egon

SVÉDORSZÁG

Dr. Rezsőfy Alajos
Suppler Erik
Szűcs András
Szöllősi Antal

EGYESÜLT ÁLLAMOK

Eszes Tamás
Dr. Kováts Gábor
Lányi Tamás
v. Módly István
Dr. Kovács Ernő †
Nyárády Elemér
Rokop József
Soós József
Zas Lóránt
Dr. Csatáry László
Pásztor László
Kovách G.István
Palotás Pál

SVÁJC

Gyöngyösi Zoltán
Kobzos Gábor
Csikós Károly
Bokros Edmond
Gilde Barnabás
Schlosser Béla
Kertész János

BRAZILIA

Gyuricza János
Gyuricza Gábor
Endreffy Iván

VENEZUELA

Hibián Géza †

1. A DIKTATÚRA TÁMASZAI

ACZÉL (Appel) GYÖRGY
építőmunkás, pártfunkcionárius, miniszterelnök helyettes
(Budapest, 1917. augusztus 31. - Budapest, (?) 1991. december 11.)

Árvaházban nevelkedett, ezért családjáról, iskoláiról, neveltetéséről nincsenek adatok. Első fogalkozása: építőmunkás. 1935-ben lett a Kommunisták Magyarországi Pártjának a tagja. Ennek az állításnak a valósságát, a nyilvánosság előtt közismert dokumentumok (Munkásmozgalomtörténeti Lexikon stb.) nem erősítik meg. A M.kir. Belügyminisztérium Államrendészeti Zsebkönyve (ún.nyomozókulcs) sem tud akár Aczél, akár Appel nevű illegális kommunistáról, holott ez a dokumentum az ártatlan röpcédulázókat is számontartja. Zsidó származásából kifolyólag, nincs dokumentum értékű állítás arról, hogy milyen represszíókat szenvedett el 1945-ig.

1945-ben résztvett a Budapesti V. ker. MKP. szervezet felállításában, majd 1946. szeptemberétől a Zemplén megyei, majd 1948. május 23-tól a Baranya megyei MKP. szervezet titkára. 1949. július 11-én a Rajk ügyből kifolyólag az ÁVO. letartóztatta. Állítólag elfogására az adott okot, hogy a per vádlottjának Dr. Szőnyi Tibornak szállásadója volt. ÁVO vizsgálati anyaga, továbbá a bírósági periratok tartalma, az ítélet teljesen ismeretlen. A váci börtönben, már „fehérsapkás" brigádvezető volt, majd átkerült a Gyűjtőfogházba. Egyesek szerint a börtönben került közelebbi kapcsolatba Kádár Jánossal. 1954. júliusában szabadult ki. Rehabilitációs peranyaga szintén ismeretlen. Ezután gazdasági területen dolgozott. Közelebbi meghatározás, hely idő és a terület megenevezése úgyszintén ismeretlen.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatti tevékenységét semmilyen dokumentum nem említi. Az viszont bizonyos, hogy 1956. novemberétől a Kádár féle MSZMP. Központi Bizottságának a tagja lett. Orvosdoktor felesége, Kádár Jánosné sz. Tamáska Mária - volt ÁVH. főhadnagy - kezelőorvosa. 1957. április 12-től művelődésügyi miniszterhelyettes. 1958. február 10-től a miniszter első helyettese. Befolyása a párt politikájára egyre növekszik. 1960. után Nógrádi (Kellermann) Sándorral két alkalommal is felkereste és tárgyalt a Szovjetúnióban Rákosi Mátyással. A IX. Kongresszuson 1966-ban a Központi Bizottság Agitációs és Propaganda Bizottság tagja lett. Az 1967. április 12-i KB. ülésen kultúrális KB. titkárrá választották. Ettől az időtől a magyar kultúrális élet legfőbb irányítója, hatásköre jóval nagyobb mint hajdanában Révai Józsefé volt. 1970-ben a X. Kongresszuson a Politikai Bizottság tagja lett, egyúttal a Művelődéspolitikai Munkaközösség elnöke is. Fondorlatos és többarcú politikájával igyekezett megnyerni a magyar kulturális élet krémjét. Nagy segítségére volt ebben Kardos György a Magvető Könyvkiadó igazgatója, aki (~) börtöntársa volt. Tagadhatatlan, hogy a környező „testvérországok" kulturális politikájával

szemben igen rugalmas gyakorlatot folytatott. Személyes kapcsolatai révén igyekezett a magyar kulturális élet krémjét kézbentartani. Ettől függetlenül keményen ítélte meg az antimarxista publikálókat. A hetvenes évek elején a „konzervatív rendcsinálás” időszakában a KB. 1974. márciusi plénumán leváltották a kulturális KB. titkárságból és visszahívták az Agitációs és Propaganda Bizottság éléről is. 1974. március 21-én kinevezték a minisztertanács elnökhelyettesévé. A XI. Kongresszuson 1975-ben hivatalait elveszette, de döntő befolyását az 1980-as évek közepéig megőrizte. Pozsgay Imrével folytatott vitái eredményeképpen (~) a KB. 1982. júniusi ülésén miniszterelnök-helyettesből ismét kulturális KB. titkár lett.

A XIII. Kongresszuson, 1985-ben, minden tisztségéből leváltották és egy szinekura hivatalt kapott, a Társadalomtudományi Intézet igazgatóságát. Az 1988-as Országos Pártértekezleten nem jelölték a Politikai Bizottságba, de KB. tagságát megtartotta. A Kb. júliusi ülésén ismét beválasztották az Agitációs és Propaganda Bizottságba. 1988. december 15-én a bizottságot felszámolták.

Azóta Aczél Györgyről csak hírek keringtek, nevezetesen, hogy Bécsben él, továbbá, más zsidószármazású kommunista funkcionáriussal együtt Izraelben kiván letelepedni. Terveinek végrehajtását a halál akadályozta meg.

Irodalom:

Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1976.
M.kir.Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyv. Bp.1944.
Zinner Tibor: Adalékok... Bp.1989.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Stúdió Bp.1989

ADORJÁN (Auspitz) PÁL

asztalos, ill. kommunista, 1956-ban karhatalmista
(Balkány, 1914. április 12.)

Zsidó kisiparos családból származott. 1935-től vett a Famunkás szakszervezet ellenzéki mozgalmában és a kommunista frakcióban. 1936-ban letartóztatták és rendőri felügyelet alá helyezték. 1941-ben bekapcsolódott a függetlenségi mozgalomba. 1942-ben újra letartóztatták és három évre ítélték. Büntető századba osztották be, ahonnan megszökött és az oroszok megérkezéséig bujkált. 1945 után gazdasági vonalon dolgozott.

Résztvett az 1956-os forradalom leverésében és a megtorlásban.

1957-ig a karhatalomban szolgált, majd nyugdijazásáig vállalati igazgató volt.

Irodalom:

Tanúságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988.

AJTAI MIKLÓS

vegyészmérnök, partizán, államtitkár, politikai bizottsági tag, az OT. elnöke, miniszterelnök-helyettes. Az MTESZ. elnöke. Az antifasiszta ellenállók szövetségének elnöke.
(Rákosliget, 1914. május 19. - Budapest, 1982. február 14.)

Középiskolai tanulmányai végeztével a Pázmány Péter tudományegyetemen szerzett 1938-ban vegyészmérnöki diplomát. Ezt követően a Chinoin gyárban helyezkedett el. 1943-óta vett részt az ellenállásban, ami nem jelenthetett nevesíthető tevékenységet, mivel a M.kir Belügyminisztérium nyomozókulcsa sem 1943-ban sem 1944-ben nem említi.

A visszaemlékezések szerint az un. Marót csoportban Egri János álnéven (fedőneve:Bottyán) akciókban vett részt. Felső kapcsolata Fehér Lajos volt. Vegyészi képzettségéből eredően robbanószerkezeteket készített. Az ő pokolgépével robbantottak a Városi Szinházban rendezett nyilas nagygyűlésen.

Magyarország megszállása után 1945-ben,a Chinoin gyár vezetőjének nevezték ki, de már 1946-ban az állami hivatalok MKP. szervezetének titkára. Felesége Jóború Magda a rosszemlékű kommunista oktatáspolitikus. Minisztériumi csoportfőnök, politikai államtitkár. 1951. januárjától könnyűipari miniszterhelyettes. E beosztása alatt, felettese Gerő Ernő államminiszter, a Népgazdasági Tanács elnöke, 1952. október 19-én az alábbiakat jelentette Rákosi Mátyásnak:

Az ÁVH 1952. október 18-i jelentésében súlyos vádak szerepeltek Jóború Magda miniszterhelyettessel szemben, aki egyúttal a Központi Vezetőség tagja is volt. Gerő szerint lehetelenség szó nélkül elmenni a vádak mellett, már csak azért sem, mert Jóború szoros kapcsolatban állt a kivégzett Rajk László volt belügyminiszter családjával. Ugy tűnik, hogy (~) ellenállási és partizán multja megvédte feleségét is a represszióktól. 1955. szeptemberétől az Országos Tervhivatal elnökhelyettese.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatti szerepléséről nincs adat. 1960-ban a Nyers Rezső által fémjelzett új gazdasági programban tevékenyen részt vett. 1962-ben a párt politikai bizottságának póttagja lett. 1967-ben pedig már a minisztertanács elnökhelyettese. Az új gazdasági mechanizmus balról történt megbuktatása után, pályája a leszálló ívbe ért. A párt X. kongresszusán megszünt politikai bizottsági póttagsága. Különböző bizottságokban még tagként részt vett, de végül is 1974. márciusában nyugdijba küldték. 1982. januárjában még megválasztották az Ellenállók és Antifasiszták Szövetségének (volt Partizánszövetség) elnökévé. Egy hónapra rá meghalt.

Irodalom:

A Magyar Antifasiszta Ellenállás és Partizánmozgalom.
Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp.1989.
Bölöny József: Magyarország kormányai. 1848-1975. Akadémia Kiadó Bp.1978.
Párttörténeti Archívum 276.f.65/184.ö.e.91.

ALAPY GYULA dr.

a koncepciós perek ügyésze, a Budapesti Államügyészség vezetője

(Komárom, 1911. szeptember 18. - 1971 (?))

Hires mondása: „a veszett kutyákkal szemben a védekezésnek csak egy módja van, agyon kell verni őket!" Komáromi neves magyar katolikus család leszármazottja. Apja vármegyei főlevéltáros. Anyja a Frank-Kiss komáromi gyártulajdonosok családjából. Jogi tanulmányait Brünnben végezte, ahol csatlakozott a baloldali diákmozgalmakhoz. Félzsidó lévén, anyját és őt éppen katolikus papi segitséggel sikerült a deportálástól megmenteni.

Először Érsekújváron ügyvédkedett. 1945-ben áttelepült Magyarországra. Csehszlovákiában a kommunista párt tagja volt.1945-től szociáldemokrata, majd az MDP tagja. 1946- ban lett a győri népügyészség vezetője. 1948-tól a Budapesti Népfőügyészség tagja. Dr. Bodonyi Márton ügyészségi elnöktől vette át 1949. január 15-én a Mindszenty per fővádlójának a szerepét. A per alatt a vád képviselője. „Sikeres" működésének jutalmául 1949.február 4-én Bodonyi utódjaként a Népfőügyészség elnökévé nevezték ki.

Hirhedetten kegyetlen tagja volt a diktatúra ügyészségnek. Sorozatban indítványozta a halálos ítéleteket. Az alábbi emlékezetes perekben ő volt a vádló és ő mondta a vádbeszédeket:

Magyar Közösség büntető pere, a Rajk per, a Mindszenty ügy, a Standard per, Papp Ervin és társai ellen lefolytatott ügy, a Mindszenty eljárás satellita perei. Hadváry Pál ezredes pere, Zách Sándor és társainak az ügye, a bencés diákok pere és Kővágó József volt polgármester és Almásy Pál altábornagy ellen folytatott koncipiált politikai per.

1956-ban munkaviszonyát megszüntették. Utána villany és gázóra leolvasóként dolgozott. 1972-ben már vállalati jogtanácsosként ment nyugdijba. Depressziós lett. Önmagával meghasonlott. Hétvégi házában találtak rá holtan.

Irodalom:

Soltész István : A Rajk dosszié 176.o.A Mindszenty per Reform Kiadó 1989.
Rajk László és társai a népbíróság előtt. Szikra Bp.1949.
Major Ákos: Népbíráskodás forradalmi törvényesség. Minerva Kiadó Bp.1988. 411.p.
Szász Béla:Minden kényszer nélkül. Ujváry Kiadó München 1981.
Rákosi Mátyás: A békéért és a szocializmus építéséért. Bp. Szikra 1951.168.p.
Sándor Iván: A történelem megvilágíthatatlan jelenetei. Valóság. 1983.2.
Ispánki Béla pápai kamarás, a Mindszenty per vádlottjának hátrahagyott emlékei.

ANDICS ERZSÉBET (Berei Andorné)

történész, kommunista funkcionárius.

(Budapest, 1902. június 22. - Budapest, 1986. április 2.)

1918-tól, mint ifjumunkás már részt vett a munkásmozgalomban és 1919-ben a diktatúra bukása után Bécsbe emigrált. 1920-ban a bécsi egyetemen tanult, de az emigrált pártvezetés visszaküldi illegális munkára Budapestre. 1921-ben letartóztatták és 15 évi

fegyházbüntetésre ítélték. A szovjettel megkötött fogolycsere egyezmény révén kiszabadult és Moszkvában folytatta tanulmányait. A harmincas években a Lomonoszov Egyetemen és más főiskolákon oktató és tudományos munkatárs. A második világháborúban a Moszkva melletti Krasznogorszkban (~) és Rudas László tanár vezetésével 1943 májusától kezdte meg működését a hathónapos felsőfokú antifasiszta iskola, amelyen a nevezetteken kívül Nemes Dezső kárpitos és Fogarasi Béla kereskedelmi iskolai tanár és Pelikán Gyula voltak az előadók. A krasznogorszki felsősoku antifasiszta iskolára a fogolytáborokból az általános műveltséggel rendelkező magyar munkaszolgálatosok és katonák kerültek. A források szerint innen kerültek ki a magyar antifasiszta hadifogoly mozgalom legjobb kommunistái.

1945 januárjában tért haza. Ettől az időponttol megszakítás nélkül egészen 1957-ig országgyűlési képviselő. 1949-57-ig az Elnöki Tanács tagja. 1946-49 között az MKP. Központi Vezetőség póttagja. 1946-53-ig az MKP. MDP Pártfőiskola igazgatója. 1953-54-ben az oktatási miniszter első helyettese. 1954-56-ig az MDP. Központi Vezetőség Kulturális Osztályának vezetője. 1948-50.- ig a Közgazdaságtudományi Egyetem tanára. 1950-1974-ig - kereken 24 évig - az ELTE-n a legújabbkori magyar történelem tanszékvezető egyetemi tanára. Tevékenységének eredményeit a középiskolai tanárok és történészek nemzedéki sínylették meg. (~) betonszilárdságú ortodox bolsevik volt és a történelemoktatás iránya tragikusan csak ebben a szellemben folyt. Mint a párt kulturális osztályvezetője csírájában igyekezett elfojtani minden kezdeményezést, mely a diktatúra szorításának meglazítására szolgált.

Az úgynevezett reformmozgalmaknak esküdt ellensége volt. Így történt ez 1955-ben az Irószövetség úgynevezett memorandum akciójával is. A memorandum ügyesen megszerkesztett, pártzsargonban megfogalmazott írásmű volt, mely az adott hatalmi helyzethez igazodva sarokba igyekezett szorítani a hatalom birtokosait. Hatása mondanivalóján kívül abban állt, hogy éppen a kommunista rendszer által kitüntetett, Kossuth díjakkal és más dícséretekkel elhalmozott 59 író, művész a memorandum aláírásával, a rendszert kritizálták meg. Lukács György nem irta alá a a dokumentumot, melyet az Irószövetség pártszervezetének 1955. november elejére összehívott taggyűlésén Zelk Zoltán olvasott fel. (~) mint a villámcsapás érte a támadás, mivel az aláírók kiválóan konspiráltak. (~) szervezte meg Horvát Mártonnal az ellenlökést, melynek eredményeként nyolc iró kivételével a többi visszavonta az aláírását. December 6-án a Vasas Székházban 2000 pártfunkcionárius részvételével, egy boszorkányper hangulatát keltve itélték el az írók megmozdulását.

Andics hallatlanul káros szelleme, a koncepciós perekben is érezhető volt. A Mindszenty per ügyészének Dr Alapy Gyulának

alpári hangú vádbeszéde a korabeli torz történelemszemléletet tükrözte. Érveit nagyrészt Révai József, Mód Aladár és Andics Erzsébet akkori irásaiból merítette, akik a „klerikális reakció" elleni harc elméleti-történeti „megalapozását" végezték el. Lényegében ez nem szakszerű ügyészi vádbeszéd,hanem annak ürügyén politikai propaganda beszéd volt.

(~) elnyerte a legmagasabb tudományos és társadalmi elismeréseket is. 1949-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt. A Magyar Történelmi Társulat elnökségét 1950-56-ig töltötte be. A kommunista vellitású Országos Béketanács tagja, Kossuth dijas.Az 1956-os forradalom kitörése után férjével együtt a Szovjetunióba menekült, de a megtorlás idejére már visszaérkezett. Haláláig a Kádár féle MSZMP tagja volt. Érdekes,de megemlitendő, hogy Margit nevű nővérét a sztálini perek során kényszermunkára ítélték és a Fehértengeri GULAG-on raboskodott. Onnan kiszabadulva csak rövid ideig tartózkodott Magyarországon. Párizsba emigrált.

Irodalom:

BM. Állambiztonsági Zsebkönyv.60.o.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp. 1976.
Partizánlexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987.
A Mindszenty per. Reform Kiadó Bp.1988.
Csonka Emil: A magyar forradalon oknyomozó története

ANDROPOV, JURIJ VLAGYIMIROVICS

Magyarország szovjet helytartója, a KGB elnöke a SZKP Központi Bizottságának főtitkára

(1914 - 1984. február 9.)

Andropov azért kap helyet ebben a lexikonban, mert uralkodása alatt tiporták le a magyar forradalmat és az általa kinevezett hazaárulók a magyar történelem hasonlithatatlanul a legnagyobb vérfürdőjét rendezték meg, hogy bosszút álljanak a felkelt forradalmi nemzeten.Andropov volt az aki aljasul félrevezetve a törvényes magyar kormányt, titokban készitette elő a belső bitangokkal a szovjet hadsereg orvtámadását, s mint budapesti szovjet nagykövet Budapestről irányította a hadüzenet nélküli háborút Magyarország ellen.

Karéliai munkáscsaládból származott, és a II. Világháborúban itt lett partizán. Petrozavodszk felszabadítása után különböző pártbeosztásokba került és rálépett az aparatcsik karrier létrájának az első fokára. 1947-ben már a karéliai Kommunista Párt Központi Bizottságának a titkára. 1951-ben a nagy sztálini vérfürdők idején Moszkvába helyezték, a központi bizottság apparátusában kap beosztást. Két év után érkezik el az az átkozott pillanat, amikor diplomáciai beosztásba helyezik. Budapesten lesz a szovjet nagykövetség tanácsosa. 1954 és 1957 között szovjet nagykövet és meghatalmazott miniszter, azaz Moszkva magyarországi helytartója. Kádár Jánosnak Losonczi Pálnak és Lázár Györgynek, Andropov janicsárjainak részvéttáiratából:

„A magyar kommunisták, népünk is régóta személyesen ismerte, őszinte barátként tisztelte Jurij Andropov elvtársat. A legnehezebb időkben segítette népünk harcát a munkásosztály hatalmának megvédéséért, szocialista vívmányaink megszilárdításáért."

A jól végzett véres munka befejeztével, 1957-ben visszarendelték Moszkvába és a párt központi bizottságába választották be. 1962-67 között a bizottság titkára volt, majd 1982-ig mészárosi gyakorlatát a hirhedett KGB élén kamatoztatta. Feladatát jól láthatta el, mert 1973-ban már a párt politikai bizottságának lett a tagja. Akkor már karnyújtásnyira volt a diktátori hatalomtól. A titkosrendőrség, a KGB főnöke, a világ csendőre, különösebb akadályok nélkül lett 1982. november 12-én a kommunista párt főtitkára, 1983-ban pedig az államfői posztot is megszerezte.

Halála alkalmávala Magyar-Szovjet baráti társaság lapja az Ország-Világ jelemzően a szervilista pártzsurnalizmusra, a fő KGB-és bucsuztatásra irt cikkének ezt a címet adta: Példaadó élet...Ravatalánál, Kádár János és Losonczi Pál mellett ott állt a volt KGB-és, Nagy Imre rabtartója, az akkori magyar nagykövet Rajnai Sándor volt ÁVH-s ezredes is.

ANNUS ANTAL

vezérőrnagy, hivatásos katona, a Honvédelmi Minisztérium közigazgatási államtitkára

(Békéssámson, 1941. január 23. [Szepesi Rozália])

Eredeti foglalkozása üzemi segédmunkás. Sorkatonai szolgálata után, továbbszolgáló lett és a katonai hivatást választotta. 1964-ben elvégezte az Egyesített Tiszti Iskolát, ahol szeptember 4-én lövész hadnagynak avatták. Három éves szolgálat után 1967-ben főhadnagy lett. 1972. szeptember 5-én százados, majd két év múlva őrnagy és 1977-ben alezredesként egy harckocsizó ezred parancsnoka. 1979-re, 38 éves korára egy gépesített lövész hadosztály parancsnokának a helyettese.

Szakmai rátermettsége és politikai megbízhatósága alapján a Szovjet Vöröshadsereg Vezérkari Akadémiájára küldték tanulni és a vezérkari tiszti képesítést megszerezni. 1984-ben szerzett diplomát Moszkvában és hazatérve rögtön kinevezték egy harckocsizó hadosztály törzsfőnökének, majd egy évre rá 1985-ben, már a hadosztály parancsnoka ezredesi rendfokozattal. 1986. szeptember 29-én, 45 éves korára elnyerte a tölgyfalombot, megkapta a vezérőrnagyi kinevezést. Egész pályafutása alatt az előléptetések közötti várakozási idő rövidsége tovább folytatódott, egyre magasabb beosztásokba került. 1990-ben kinevezték a honvédvezérkar főnöke általános helyettesévé, majd június 11-én a HM. Közigazgatási Államtitkára lett. Júli-

us 30-án kétcsillagos tábornokká léptették elő, azaz altábornagy lett. Anyanyelvi szinten beszél oroszul. Tizenhárom kitüntetés birtokosa, többek között a Haza Szolgálatért bronz, ezüst (1968), arany (1977) fokozatát kapta meg. A Fegyverbarátságért Érdemérem Csehszlovák és Szovjet változatának tulajdonosa. 1988-ban elnyerte a Kiváló Szolgálatért Érdemrendet. A Magyar Köztársaságot (~) képviselte a Szovjet Déli Hadseregcsoport kivonulásával kapcsolatos tárgyalásokon.

Irodalom:

Hadtörténeti Archívum Annus iratok

APRÓ ANTAL

szobafestő és mázoló, hivatásos pártmunkás, a párt központi vezetőségének, politikai bizottságának tagja, miniszter, miniszterelnök helyettes, az országgyűlés elnöke stb.

(Szeged, 1913. február 8.)

Már három éves korában elvitték a városból. Makóra került és ott járt iskolába. Megszerezte a festő és mázoló segédlevelet. Rövid ideig Makón majd Budapesten lett szobafestő. 1930-ban belépett a kommunista befolyás alatt álló Magyar Építőmunkások Országos Szövetségébe, ahol a festőszakosztály és a baloldali ellenzék tagja lett. Az 1935-ös nagy építőmunkás sztrájk egyik szervezője. Az illegális Kommunista Pártnak is ebben az esztendőben lett a tagja. A M.kir. Belügyminisztérium Nyomozókulcsa, már ez időtől nyilvántartja, mint politikailag megbizhatatlant. A sztájk alkalmával került közeli kapcsolatba Rajk Lászlóval és Brutyó Jánossal. 1945-ig hat alkalommal internálták. 1944-ben az újjászervezett illegális kommunista párt központi bizottságának lett a tagja. Összekötő a fegyveres ellenállási csoportok és a párt katonai bizottsága között. 1944 decemberében ő vette fel a kapcsolatot a Moszkvából hazatérő és a szovjet front mögött a Központi vezetőséget szervező Rákosival és emigráns társaival.

1945. januárjától a Központi Vezetőségben dolgozott, mint a szakszervezeti osztály vezetője. 1946. májusában a Politikai Bizottság póttagja lett. 1948. tavaszán a szociáldemokratákat a fúzióba kényszerítő szervező bizottság tagja. 1948. augusztusában a Szakszervezetek Országos Tanácsának lett a főtitkára, ezt a beosztását 1952. január 17-ig megőrizte. Következő évben, „szindikalizmusáért" kikerült a vezető testületekből és építésügyi miniszterhelyettessé fokozták le. A Nagy Imre korszak beköszöntésével megszünt mellőztetése a Központi Vezetőség 1953-as ülésén visszakerült a szükebb vezetésbe. A Politikai Bizottság tagja lett és kinevezték a minisztertanács elnökhelyettesévé. Ezt a beosztását megőrizte Nagy Imre 1955. április 18-i megbuktatása után is, mert Hegedüs András miniszterelnöknek is a helyettese maradt. 1954. végétől (~) vezette azt a bizottságot mely a szükkörű és csak a párttagokra vonatkozó rehabilitációkat intézte. Jellemző, hogy az első 10 rehabilitált között voltak a korábban börtönbe zárt Katonapolitikai Osztály és az Államvédelmi Hatóság leghírhedtebb tisztjei.(Kardos György, Berkesi András, Szendi György) 1956. október 6-án Rajk László temetésén beszédet mondott és elítélte a terror éveit. A Gerő Ernő vezette párt és kormányküldöttséggel 1956. október 23-án reggel érkezett vissza Belgrádból. Az október 24-re virradó éjszakán megtartott központi vezetőségi ülésen létrehozott Katonai Bizottság vezetője lett. Ez a grémium szándékozott katonai diktatúra létrehozásával leverni a forradalmat. A puccsisták vezéralakjai Czinege Lajos és Hazai Jenő voltak.

A bizottság vezetője (~) így nyilatkozott 1956. október 26-án a Központi Vezetőség ülésén: „árulás folyik, és az árulók az Akadémia utcai székházban, a pártközpontban székelnek". Október 30-án (~) kimaradat az új párt az MSZMP vezetéséből.

November 1-én a minisztertanács üléséről távozva érte el Andropov szovjet nagykövet üzenete, hogy beszélni szándékozik vele. A paralament folyosóján már együtt haladtak és Andropov elmondta, hogy Hruscsov és Mikoján érdeklődött sorsáról. Andropov vigyázatra intette, hogy Nagy Imre emberei el ne fogják, majd közölte, hogy Nógrádi Sándorral fog üzenetet küldeni. Addig is készüljön fel, mert bizonyára el kell hagynia Budapestet.

1956. november 2-án este 10 órakor a parlament melletti Falk Miksa utcából egy páncélozott szovjet gépkocsival Marosán Györggyel, Kiss Károllyal, Nógrádi Sándorral (~) elhagyta Budapestet és ezzel egyidőben a törvényes magyar kormányt, egy idegen hatalom szolgálatába állt, mely agressziót követett el Magyarország ellen. Ezáltal társaival együtt megvalósította a hazaárulás bűntettét.

Szolnokon részt vett az új vezetés megszervezésében és 1956. november 4-én tagja lett a fennálló törvényes rend ellen zendülő Kádár kormánynak. A hazaárulás bizonyítéka:

„Honfitársak, munkások, paraszt testvéreink! Alulírottak: Apró Antal, Kádár János, Kossa István és Münnich Ferenc miniszterek, Nagy Imre kormányának volt tagjai, bejelentjük, hogy 1956. november 1-jén, megszakítva azzal a kormánnyal minden kapcsolatunkat, kiléptünk a kormányból és kezdeményeztük a Magyar Forradalmi Munkás Paraszt Kormány megalakítását."

Kiss Károly mellett (~) volt a restauráció legfőbb híve. Tagja lett a Kádár féle párt Intéző Bizottságának és a Politikai Bizottságnak is. Az ipari minisztérium vezetése mellett a kormány Gazdasági Bizottságának is a vezetője. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának 1958-ig az elnöke. 1961-től Magyarország állandó képviselője a KGST-ben. 1971-től az Országgyűlés elnöke lett. 1980-ban a XII. kongresszuson kimaradt a politikai bizottságból. 1988-ban az országos pártértekezleten a központi bizottságból is kihagyták. 1989. március 8-án lemondott képviselői mandátumáról is.

Irodalom:

M.kir. Belügyminisztérium nyomozókulcsa.
Sorshelyzetek (Emlékezés az ötvenes évekre) RTV-Minerva Kiadó 1986.
Mucs Sándor-Zágoni Ernő: A Magyar Néphadsereg története. 1945-1959. Zrínyi Katonai Kiadó Bp.1979.
Ki Kicsoda? Életrajzi Lexikon Kossuth Könyvkiadó Bp.1981.
Ki kicsoda a történelemben? Laude Kiadó Bp.1990.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp.1976.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához Interart Stúdió Bp.1989.

ARADI NÓRA

művészettörténész a H.M. Katonapolitikai Osztály ügynöke
(Körösbökény, 1924. augusztus 9.)

Gyorsan felfelé ívelő karrierjét vélhetően titkosügynöki múltjának köszönheti. A Pálffy György parancsnoksága alatt álló Katonapolitikai Osztály az Államvédelmi (osztállyal) Hatósággal egyenrangú, de sok esetben kegyetlenebb fegyveres szervezete volt a kommunista diktatúrának. Segitségével verte szét a magyar Kommunista Párt 1946-47 fordulóján a magyar parlamentarizmust és az első demokratikus választások győztesét a Független Kisgazda Pártot. E szervezetnek az egyik leghirhedtebb osztályvezetője volt Kardos (Kastreiner) György őrnagy majd 1950 januárjától ÁVH alezredes. Osztályának egyik titkos ügynöke volt (~). Szolgálati ideje alatt (1945-50) az ELTE hallgatója volt. Három évvel diplomájának megszerzése után már a Népművelési Minisztérium (Miniszter: Révai József a párt politikai bizottságának tagja) múzeumi főosztályának vezető helyettese. 1954-57 aspiráns.

A forradalom leverése után, 1957-61-ig a Művelődésügyi Minisztérium képzőművészeti osztályának vezetője. 1970-72 között az ELTE docense, majd 1972-től egyetemi tanár. 1969-től a magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoport igazgatója, az MTA Művészettörténeti Bizottság tagja. Az Acta Historiae Artium szerkesztővizottsági tagja. A művészettörténeti tudományok kandidátusa 1959-ben, majd doktora 1970-ben. Munkácsy dijat 1971-ben, SZOT dijat 1980-ban kapott.

Irodalom:

Belügyminisztérium Archivuma. Kardos iratok 46985/1954.
Magyar Ki Kicsoda 1990. Bp. Biográf Szerkesztőség.

ÁCS LAJOS

pártmunkás, a Központi Vezetőség és a Politikai Bizottság tagja, a Központi Vezetőség titkára, a Nemzeti Bank igazgatója
(Budapest, 1922. szeptember 22. - Budapest, 1968. szeptember 14.)

Középiskolái elvégzése után a budapesti József Nádor Müszaki és Gazdaságtudományi Egyetem közgazdaságtudományi karára iratkozott be. 1943-ban 21 éves korában kapcsolatba került a munkásmozgalommal. Ezt a tényt sem pártdokumentumok, se a m.kir. Belügyminiszter Állmarendészeti Zsebkönyve nem támasztja alá. Tény viszont az, hogy még ebben az évben felhagyott tanulmányai folytatásával.

Magyarország megszállása után a Magyar Kommunista Párt tagja lett és rögtön járási párttitkári beosztást kapott. Két év múlva már a Központi Vezetőség alosztályvezetője, majd Somogy megye párttitkára. Még nincs 29 éves, amikor már a KV.póttagjává választják az MDP. II. Kongresszusán 1951. februárjában. Moszkvában elvégzi a SZKP. pártakadémiáját és 1953-ban tér haza Magyarországra. (~) a Rákosi által kiválasztott un. „harmincasok" közé tartozott. Az év februárjában már a Politikai Bizottság tagja, júniusban pedig a KV.titkára.

Ezután a mindenre alkalmas pártfunkcionárius korszaka következik. A pártvezetés Jolly Joker-e. Talán nincs olyan pártfunkcionárius diktatúra fenállása alatt, aki annyi beosztást ellátott volna mint (~). Csak muatóba néhányat: Párt és Tömegszervezetek, Mezőgazdasági-, Adminisztrativ-, Agitációs és Propaganda-, Pártgazdasági és Ügykezelési-, osztályokat felváltva felügyelte. Ezeken kivűl hozzá tartozott időlegesen a Szabad Nép és a Munkásmozgalmi Intézet irányítása. (~) a semmihez igazán nem értő, de a „minden funkcióra alkalmas" aparatcsik mintapéldánya és ezért személye egyáltalán nem kívánkozna lexikoni megörökítésre, ha két embertelen dologban nem marad meg (~) kezenyoma.

Az első, az 1953-ban a cionisták ellen folytatott koncipiált eljárásokban való tevőleges részvétele. Az 1953-as esztendőben divattá vált a cionisták pártvonalon történő feljelentése. A fegyveres testületeknél (ÁVH, Néphadsereg) szolgáló zsidó orvosok névjegyzékét Kutika ezredes a katonai elhárítás parancsnoka állította össze. (~) kezelte a polgári feljelentéseket és javaslatot tett az eljárások megindítására.

A represszziók alól nem adott mentesítést még az sem, ha az illető a pártelit egyik tagjának felesége volt. Igy példáúl Olt Károly zsidó származású felesége is a listára került Nagy Tamás marxista tanszékvezető tanárral együtt.

1953. márciusában a Heves megyei MDP. pártbizottságról jelentés érkezett (~)-nak címezve. A kisérőlevél így szólt:

„Mellékelten visszaküldöm a Heves megyei pártbizottság leveleit az egri és a hevesi cionistákról." (~) megjegyzése az irat alján: „ Rákosi elvtárssal történt megbeszélés alapján a cionistákat, vagy akik nem voltak cionisták, de nem valók a pártba, ki kell zárni a pártból."

A döntés nyomán, dr Alapi Gyula államügyész sorozatban gyártotta a vádindítványokat és a bíróságok egymás után hozták meg az ítéleteiket.

A másik, említést követelő ügy az 1954-ben meginduló részleges és szubjektiv alapon történő rehabilitálásokban való irányitó részvétel. Ennek eredményeként a koncepciós perek kommunista elitéltjeit vonták csak vizsgálat alá, majd helyezték szabadlábra.

(~)-hoz címezte a BM. Vizsgálati Főosztálya és a Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyek

Osztálya azt a jelentést, melyben a politikai perekben elitéltek felülvizsgálatának előrehaladásáról tettek jelentést. Az iratot Bakos Pál osztályvezető ügyész és Balázsi Béla ÁVH. ezredes a BM. Vizsgálati Főosztályának vezetője irt alá. Ennek alapján összegezte és tette meg javaslatát (~), melynek címe: „A jogtalanul elítélt párttagok, párt-, állami és egyéb funkcionáriusok rehabilitálásának elveire. "A Politikai Bizottság 1954. május 12-i ülésén elfogadta ezt a szégyenletesen szűkkeblű előterjesztést. (~) javaslata csupán négy kategóriára szorítkozott, melyekből végül is csak a következő hármat fogadták el:

1./ Azok, akiket büntetőjogilag és pártszempontból is teljesen rehabilitálni kell.

2./ Azok, akiket büntetőjogilag rehabilitálni kell, de pártbüntetést kapnak.

3./ Azok, akiket büntetőjogilag felelősségre vontak és a pártból kizártak.

A javaslat a legortodoxabb proletárdiktatúrának és a pártnak a bírálhatatlansága elsőrendű szemmeltartásával készült. A rehabilitálás „végrehajtása" is olyan lett. Az igaztalanul elitélt rabok többségét csak az 1956-os forradalom szabadította ki.

1956-ban a Gerő által vezetett kormánydelegáció belgrádi Canossa járásának idején (~) helyettesítette Gerő Ernőt, de az október 23-án éjszaka tartott KV. ülésen, jellemzően, már kimaradt minden vezető testületből. Ortodox Rákosista volt. 1957-től pályája már lefelé szálló ágba került. Bár kinevezték a Magyar Nemzeti Bank ügyvezető igazgatójának és 1961-ben a szokásos funkcionáriusi átnyergelés tanui lehetünk, mivel a közgazdaságtudományok kandidátusa lett. Amerika is segitette ezt az átlényegülést, mivel két évig 1965-66-ban Ford ösztöndijasként az Egyesült államokban tanult. Igazában jelentős beosztást már soha többé nem kapott. Részt vett még az 1968-as gazdasági-mechanizmus reform irányelveinek a kimunkálásában.

1968. szeptemberében kiugrott az ablakon. Öngyilkos lett.

Irodalom:

Nógrádi Sándor: Történelmi lecke. Kossuth Kiadó Bp.1970.
Marosán György: A tanúk még élnek. Hirlapkiadó Vállalat Bp.1990.
Törvénytelen szocializmus. Zrinyi Kiadó-Új Magyarország Bp.1992.

BAKOS PÁL

asztalos, ÁVH tiszt, ügyész
(Budapest, 1906. február. 23. - Budapest, 1962. február 23.)

1930 és 1948 között a Szovjetunióban élt. A szovjet Kommunista Párt tagja volt. „Konspirációs" okok miatt nem térhetett vissza egy ideig Magyarországra, mivel a szovjet NKVD tisztje volt, operatív (elhárító) feladatokat látott el a sztalinói hadifogolytáborban. Hazatérése után 1948-1953-ig az Államvédelmi Hatóság ezredese. 1956. december 15-ig a Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyek osztályának a főosztályvezetője (a kivégzettek, jeletelenül elhantoltak nyilvántartása is hozzá tartozott). 1954-ben tervezett Legfőbb Ügyész helyettesi kinevezése akkor meghiúsult.

Általában ő utasította vissza azokat a folyamodványokat, amelyekben a kivégzettek hozzátartozói a földi maradványok után kutattak, vagy az „eltűnt" családtagot akarták felkutatni.

Ő volt többek között, aki közölte dr. Schmiedt Sándor bányamérnök halálát. Legf.Ü.101-13512/1953.

Irodalom:

Dr. Solt Pál: Iratok az igazságszolgáltatás történetéből. Közg. és Jogi Kiadó Bp. 1993.

BALÁZSI BÉLA

ÁVH ezredes, a KGM. Prop. és Tájékoztatási Intézet igazgatója, zöldségárus
(Budapest 1921. - Budapest, a halál időpontja ismeretlen)

A BM. Vizsgálati főosztály vezetője. Annak a csoportnak a tagja, amelyik letartóztatja és megkínozta Rajk Lászlót. Rajk tetemének az eltűntetése is az ő feladata volt. Az újratemetés előtt minden dokumentumot megsemmisített, hogy ne találjanak rá a holttest maradványaira. Végül Köteles ÁV. tiszttel együtt mondták el Kopácsi Sándornak, hogy a gödöllői patkó kanyar oldalában hantolták el, az erdőben, de előzőleg oltott mésszel leöntötték. 1956-ban egy időre eltávolították az ÁVH-tól, de a forradalom leverése után a szovjet tanácsadók segítségével visszatért a BM. nyomozó osztályára. Egyik szervezője és rendezője volt a Nagy Imre pernek. Nem szerette Kádár Jánost és azon volt, hogy a Nagy Imre perben valamilyen formában állapítsák meg Kádár felelősségét is. Természetesen ez naív elképzelés volt. Kádár rögtön meg is szabadult tőle, nem kárpótolták magas fizetésű állással. Öngyilkosságot kísérelt meg. A 70-es években kulák származású feleségével a Vámház körúti Vásárcsarnokban volt zöldséges standja.

Irodalom:

Kopácsi Sándor: Életfogytiglan. 77-78.o.
Dr. Solt Pál : Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez. Közg. Kiadó Bp. 1993.

BALOGH ISTVÁN (Bloch Israel)

plebános, miniszterelnökségi államtitkár, békepap
(Stájerlak, 1894. március 30. - Budapest, 1976. július 30.)

Zsidó kereskedő családból született. Korán kikeresztelkedett. Szeminarista lett és 1918. június 16-án Temesváron szentelték pappá. Szeged-Alsóközponti plebánoskémt 1934-ben belépett a Független Kisgazda Pártba. A huszas évektől több helyi lapnak volt a szerkesztője illetve a tulajdonosa. 1944. november 13-án nagy örömmel fogadta a szovjet csapatok nyomán megérkező Révai Józsefet és Erdei Ferencet a parasztpárti kriptokommunistát. A jelképes baráti találkozást nyilatkozatokkal és fényképfelvételekkel erősítették meg. Hárman alapítottak közös szerkesztőbizottságot a Délmagyarország c. lap megindításához. (~) támogatta a Révai által készitett Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjavaslatot. A római katolikus hívők kérték Hamvas Endre

csanádi püspököt, hogy tiltsa meg (~)-nak a kommunistákkal létrehozott szoros baráti együttműködést. A püspök bátortalan volt és nem tett semmit.

(~)-t Debrecenbe vitték, ahol az Ideiglenes Nemzetgyülésnek lett a képviselője, és mint miniszterelnökségi államtitkár egyik aláírója volt december 28-án Moszkvában kötött fegyverszüneti egyezménynek.

Államtitkársága mellett 1945. márciusától 1946. február 1-ig az Elhagyott Javak Kormánybiztosa volt. (~) engedélyezte a magyar tulajdonban lévő műalkotások külföldi értékesítését is. Mint ilyen, nagymértékben hozzájárult az ország kirablásához. Hivatali beosztása módott adott nagy vagyon összeharácsolására. Pártját is könnyedén árulta el kommunista fegyvertársainak. Híve volt annak a módszernek, hogy a mandátumokat a választások előtt megegyezéssel osszák fel titokban az egyes pártok között. E terv Vorosilov marsallnak a szovjet magyarárszági prokonzuljának az agyában fognat meg és azt (~) főtisztelendő úr lelkesen támogatta.

(~) Mindszenty bíboros, a magyar katolikus egyház és a kommunista párt között kirobbant harcban leplezetlenül Rákosi Mátyás mellé állt. Mint miniszterelnökségi államtitkár nem engedélyezett saját egyházának katolikus napilapot. A választási küzdelemben ő mint állítólagos római katolikus pap az esztergomi érsekkel ellenségként állt szemben.

A koncipiált ún. „köztársaság elleni összeesküvés" feltárásakor rögtön otthagyta pártját és megalakította a Független Magyar Demokrata Pártot. Ahol lehet támadta volt pártját a kisgazdákat és a bíborost. A Magyar Nemzet c. lapban álnéven írt cikkeket, amelyekben mint a reakció vezéralakját bélyegezte meg Mindszenty Józsefet.

1949. március 15-től a kommunisták vezette Népfront elnökségének lett a tagja. Kommunista utasításra 1950 augusztus 1-én, az egyház másik két árulójával Horváth Richárddal és Beresztóczy Miklóssal, szembehelyezkedve a püspöki kar álláspontjával, megalakította a békepapi mozgalmat.

1949 és 1951 között tagja volt a Népköztársaság Elnöki Tanácsának. Ezután már terhes lett elvbarátainak. A MDP elzavarta Budapestről. 1954-től Kemence község plebánosa lett. A Sztálin halálát követő enyhülésben a neki lekötelezett (kép, szőnyeg, műtárgy) kommunista barátai visszahozták Budapestre, állmatitkári nyugdíjat utaltattak ki számára és a Thököly úti Domonkos templom igazgatójává tették meg. Később haláláig a Váci utcai Szent Mihály templom plébánosi székébe ültették be.

1970-ben Kádárék a legmagasabb kitüntetéssel a Magyar Népköztársaság Zászlórendjével tüntették ki.

Irodalom:

A Magyar Népfront története. Dokumentumok 1945-76. II. kötet.
Balogh Sándor: Parlamenti és pártharcok Magyarországon. 1945-47.
Politikus pályák Kossuth Kiadó Bp. 1984.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története. 1945-56. Veritas Kiadó München 1981.
Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Kiadó Bp. 1990.

BARABÁS JÁNOS

gyógypedagógus, KISZ titkár, pártfunkcionárius, a Politikai Intézőbizottság tagja
(Budapest, 1947. június 25. [Frank Magdolna])

Érettségi után, 1965-ben az értelmiség páriájaként képesítés nélküli pedagógusnak állt. Ekkor 18 éves volt. Borsodban oktatott írástudatlan cigányokat. Ilyen helyzetben csak egyetlen út vezetett az érvényesüléshez: belépés a Kommunista Ifjusági Szövetségbe. A cigány tanulók miatt fordult érdeklődése a szociológia felé, ami ebben az időben divatos tudományágnak számított. Ekkor még jól mérte fel a helyzetet, mert már négy év múltán, 1970-ben, a kommunista párt tagja lett. Ekkor végezte el a Budapesti Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolát. Karrierje meredeken ívelt felfelé, mert 1970-től az ifúsági mozgalomban (KISZ) töltött be különböző funkciókat. A Kádár éra „in floribus" korszakában, 1970-ben a KISZ Központi Bizottság titkárává választották. (Nevezték ki.) Ez már a lengő trambulinról való elugrás volt, merész ív a későbbi párt vagy államigazgatási karrier felé. KISZ KB-ban több olyan ugródeszkára érett ifju politrukkal kötött jó barátságot, akik később a párt és államaparatusban egymást támogatva alkották a KISZ-es lobbyt. A véd és dac szövetség tagjai büszkén vallották magukat a „lobby" tagjának. Ebbe a grémiumba tartozott: Maróthy László, Nagy Sándor, Kovács Jenő, Hámori Csaba, Fejti György, Deák Gábor, néhányuk ma is az MSZP országgyűlési képviselői, tehát sikerrel vágtak neki és érkeztek a célhoz a „damaszkuszi" úton. Barabás vagy ügyetlenségből vagy tájékozatlanságból nem tartott velük.

1975-ben a XI. Kongresszuson a KB. Agitációs és Propaganda Bizottság tagja lett. Még ebben az évben (és nem máskor...) az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen szerzett szociologiai diplomát. 1979-től a Minisztertanács Állami Ifjusági Bizottságának titkára volt. 1982-ben kinevezték a MSZMP.KB Agtációs és propaganda osztály helyettes vezetőjének. Feladata a külföldi sajtónyilvánosság alakítása (dezinformálása) volt. 1988. augusztusztus 29-én a Budapesti Pártbizottság ideológiai titkárává nevezték ki. A párt utolsó perceiben elvégezte a Politikai Főiskolát. A KB 1989 decemberi plénunán a Társadalompolitikai Bizottság tagja lett. Az 1989 áprilisi KB. ülésen kooptálták a testületbe. Mint KB.tag 1989-ben megvédte kandidátusi disszertációját a politikai tudományok tárgykörében. A KB 1989 júniusi ülésén ideológiai KB.titkárrá nevezték ki. Halovány mása lett nagynevű elődjeinek, és bekerült az ekkor felállitott Politikai Intéző Bizottságba. A KB 1989. júliusi plénumán a KB Társadalompolitikai Bizottság elnöke lett.

Barabás rosszul ítélte meg a helyzetet. Remélte hogy a reformista párt megmenthető. Ezért bukott oly nagyot, a volt KISZ lobby társaihoz mérten hogy tel-

jesen eltünt a politika szinpadáról.

Irodalom:

Magyar ki kicsoda. Biográf szerkesztőség Bp.1990.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió. Bp. 1989.

BARNA PÉTER dr.

ÁVH ügyész alezredes, egyetemi tanár

(Budapest, 1920. - Budapest, 1969. július 3.)

Zsidó értelmiségi családból származott. Apja ügyvéd volt. Az érettségi bizonyitvány megszerzése után, 1938-ban egy gabonaüzlet tisztviselőjeként dolgozott Jászberényben. Tanulmányait a jogi karon akarta folytatni, de a zsidók korlátozására bevezetett un. numerus clausus és a szűkös anyagi lehetőségek miatt terve nem sikerült. 1940-ben rövid munkanélküliség után, Budapesten a Barta és Társa rádió üzletében kerékpáros kifutóként kereste kenyerét.

1941-ben az erdélyi Óradnán a Hodosán féle fakitermelő vállalat tisztviselője volt. 1942 májusában behivták az I. Munkaszolgálatos zászlóaljhoz. 1943-ban áthelyezték a 13.sz. zászlóaljhoz Bereckre. A Kárpátok hágóinak erődítési munkálatain dolgozott. 1944 februárjában leszerelték. Orvosi tanácsra folyamatosan mérgezte magát, hogy a pajzsmirigy túltengés tüneteit előidézhesse. Kisérlete sikerrel járt, mert tartósan szabadságolták. 1944. tavaszán megszökött Óradnáról és Budapestre utazott. 1944 áprilisától a Budapesti Sertésvágóhídon dolgozott segédmunkásként. A behívásokat figyelmen kivűl hagyja. Fehér László nevű munkaszolgálatos társa feljelentette a Hadik laktanyában működő Államvédelmi Központnál. Júniusban letartóztatták, de a kihallgató tiszt rögtön elbocsátotta, mivel hadiüzemben dolgozott. Ez a tény nem akadályozta meg abban, hogy 1947-ben mint ÁVH nyomozótiszt az utcán felismerve egykori szabadonbocsátóját, ne adja át a HM.Katonapolitikai Osztálynak. A vizsgálatot követő bírósági tárgyaláson (~) vallomása alapján Palócz főhadnagyot a népbíróság négy évi börtönre ítélte.

A szovjet csapatok bevonulásakor a budapesti Szív utca 65-ben együtt bújkált Száll Józseffel aki később a berni magyar nagykövetség kommunista titkára, majd római nagykövet lett. Száll József írásbeli ajánlására vették fel a Politikai Rendészeti Osztályra. Először szociáldemokrata, majd 1945. szeptember 1-től a Magyar Kommunista Párt tagja lett. 1946-ig a VIII.ker. kapitányság nyomozó csoportjának helyettes vezetője, 1948 őszéig a gazdasági ügyekkel foglalkozó II. alosztály operativ csoport vezetője, majd a szabotázs elhárítás osztályánál vezető helyettes.

1950. januárjától a Katonai Ügyészség államvédelmi kirendeltségén helyettes vezető ügyész. 1951-től ugyanazon szerv Vizsgálati Főosztályán mint jogügyi szakértő teljesített szolgálatot. Az alezredes ügyészségi és vizsgálati szolgálata alatt folytak a legvéresebb hadbírósági - hűtlenségi koncepciós perek. Jogi

szakértelme alapján számtalan katonát és polgárt küldött a hadbíróság bitóra vagy hosszú börtönbüntetésre. 1948-ban befejezte a Jogtudományi Egyetemet, doktorátust szerzett. 1951-ben birói és államügyészi szakvizsgát tett. 1955. március 22-én megvédte a kandidátusi értekezését. 1955. április 4-én az Államvédelmi Érem aranyfokozatával tüntették ki. 1956. október 23-tól október 30-ig egységével a Gyorskocsi utcai ÁVH. és Katonai Börtön fegyveres védelmét látta el. BM. parancsra a Népligetnél támadásra készülődő szovjet páncélos egységeknél talált menedéket. Az oroszok a Kossuth Tüzértiszti Iskolában helyezik el. Itt védőőrizetbe helyezték. November 4-e után négy katonai elhárító (D) tiszttel együtt, átvette az iskola felügyeletét. November 8-án szolgálatra jelentkezett a Gyorskocsi utcában. 1959. szeptember 15-ig a II/8. osztályon teljesített szolgálatot, mint a Jogügyi Alosztály vezetője. Ebben a minőségében jogi szakértelmével támogatta a forradalmat követő véres megtorlás pereinek megrendezését.

1959. szeptember 10-én Molnár János művelődésügyi miniszterhelyettes átiratban kérte a BM. Személyzeti Osztályát hogy az előzetes megbeszéléseik értelmében dr. Barna Pétert adja át docensként az ELTE Jogtudományi Karának Büntetőjogi Tanszékére. A levél leszögezi, hogy (~)-át a Belügyminisztérium továbbra is eredeti rangjában és minőségében szolgálatában tartja, bár foglalkozása a továbbiakban egyetemi docens. Rövid idő elmúltával elnyerte az egyetemi tanári címet.

Irodalom:

BM-ÁVH Archívum Barna iratok
Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. II. kötet. Európa-História Kiadó 1990.

BATA ISTVÁN

villamoskalauz, honvédelmi miniszter, vezérezredes balesetelhárítási felelős

(1910. március 5. Tura-Budapest 1982.)

Családjáról, gyermekkoráról még a pártarchivumban sincs információ. Ilyen adatvédelemben csak azok az SZT.tisztek részesültek, akik már a Horthy korszak alatt az OGPU, vagy az NKVD szovjet titkosszolgálatnak dolgoztak. Karrierje is üstökösként emelkedett. Egyszerű üzemi bizottsági szakszervezeti tagból szinte órák alatt lett pártfunkcionárius és honvédségi törzstiszt.

Erdeti foglalkozása villamoskalauz. 1930-tól (valószínűleg szociáldemokrata) párttag. Erre vonatkozólag sem létezik dokumentum. 1935-38 között a villamos alkalmazottak szakszervezetének helyi titkára a Szép Ilona remizben. Egy évvel később tagja lett a szakszervezet Központi Vezetőségének. 1942-ben állítólag elítélték, rendőri felügyeletalá került, és fel kellett hagynia szakszervezeti tevékenységével. Ezt az állítást a M.kir. Belügyminisztérium Államrendészeti Zsebkönyve nem támasztja alá, mivel abban nem szerepel. Vélhetően inkább visszahúzódásának az volt az oka, hogy féltek a dekonspirál-

hatóságáról, ezért tiltották meg a mozgalomban való részvételét. A rendőri felügyelet „meséje” csupán alibiként szolgált.

1945-ben a Közalkalmazottak Szakszervezetének központi vezetőségi tagja, egyúttal a Szép Ilona üzem üzemi bizottságának tagja, majd BFSZKÁRT telepvezető. 1947-től a III. kerületi MKP pártbizottság titkára. Hivatalos - de teljesen hiányos - életrajza megemlíti, hogy mint pártfunkcionárius katonai kiképzést kapott a törzstiszti tanfolyamon. Ennek végeztével alezredessé nevezték ki. 1949-ben Moszkvába küldték, alparancsnoki tanfolyamra. Az is vitatható, hogy valóban ennek a tanfolyamnak volt a hallgatója? Nem inkább a KGB Dzerzsinszkij Akadémiáján kapott továbbképzést? Rakétasebességű előléptetései ezt a hipotézist támasztják alá. Korabeli visszaemlékezések a legbutább „kádertisztnek” nevezik. Hazatérve előbb légvédelmi parancsnokká nevezik ki ezredesi rangban majd rövid idő múlva vezérőrnagy lett. 1950.október 7-én,már altábornagyként,a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke.

1951-ben az MDP II. kongresszusán KV póttag lett. A KV. 1953 júniusi ülésén kooptálták a Központi Vezetőségbe és a Politikai Bizottság póttagjává választották meg. 1953. július 4-én honvédelmi miniszterré nevezték ki. 1954-ben vezérezredesi rangot kapott. A KV 1956. október 23-án éjszaka megtartott ülésén minden funkcióját elvesztette, majd a Szovjetunióba távozott. A KGB. elsősorban a saját embereit mentette ki Magyarországról. Csak 1958 szeptemberében tért vissza Magyarországra. Először villamos remiz igazgató lett,majd a BKV balesetelhárítási osztályát vezette.

Irodalom:

Hadtörténeti Intézet, Bata iratok.
A m.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-1956. Veritas Kiadó München
1981. Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp. 1988.

BÁLINT ISTVÁN Dr.

tisztiorvos, ÁVH ezredes
(Szarvas, 1912. február 18. - Budapest, 1984. május 5.)

Zsidó értelmiségi családból származott az Államvédelmi Hatóság főorvosa. Politikai pályáját 1946-ban a Muray perben kezdte (a nagykátai bevonulási központ parancsnok) ahol a parancsnokság orvosa, dr Herczeg Tibor ellen vallott. Azt állította, hogy a zsidó törvények előtt a hadseregben, előzőleg maga is orvoszászlós volt, a HM. utasításait ismerte és dr. Herczegnek módjában lett volna, a betegeket azonnal leszerelni.

Dr. Bálint István az ÁV-nak lett orvos ezredese és az egészségügyi főosztályt vezette. Péter Gábor közeli barátja volt. A veréseknél ő határozta meg a mennyiségi határt. Jelen volt a Szűcs testvérek agyonverésénél is. 1953. január 4-én letartóztatták és az év decemberében elítélték. A Budapesti Katonai Törvényszék ügyiratszáma HB.IX.00365/1953. A vád: népellenes bűntett, vesztegetés, hatalommal való visszaélés, személyes szabadság megsértése. 8 év börtönre ítélték. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma I./290/ 1957.sz alatt bűncselekmény és részben bizonyítékok hiánya miatt felmentette.

Dr. Bálint István a Zsidókórházban dolgozott, mielőtt az ÁV-ba lépett volna. („Nagy darab, nagyfejű kövér ember volt. Megkérdezte, hogy mennyi inzulint szoktam kapni, azután mindennap jött vagy reggel vagy este. Könyörögtem, hogy engedélyezzen több vizet, de erre sem volt hajlandó. Szóljon a nyomozónak! Mindenre ez volt a válasza.”)

Irodalom:

Dénes Béla: Ávós világ Magyarországon 24-25.
Kossa István: A Dunától a Donig. Bp. 1948.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp. 1990.

BÁNKUTI ANTAL

ÁVH. ezredes
(adatai ismeretlenek)

Még 1949-ben Kádár János belügyminisztersége idején, mint ÁVO főhadnagy, magas kitüntetést kapott. A Gyűjtőfogházban az asztalosműhelybe beszállították a bezárt templomok faanyagát. Ebből az asztalos műhelyben a „jobb elvtársak” számára bútorokat készítettek. A kész terméket egy ÁV. teherautó szállította el, amelynek vezetője Balogh László ÁV. őrmester volt. Ellenőrizte a rakodást, majd beült a kocsiba és elindult a fogház kapuja felé. Az autó alján elrejtőzött Kurucz Ferenc 20 éves életfogytiglanra elítélt rab. Zalán Lajos volt ÁV százados (akkor rab) rejtekhelyéről szemmel kísérte Kurucz szökési kísérletét, az asztalosműhely bejáratához szaladt és az ottlévő Kardos (Kastreiner) György volt Kat.Pol. és ÁVH alezredessel, aki akkor gombüzemi brigádvezető volt, együtt rohantak, hogy a szökésről értesítsék Faragó Áv. törzsőrmestert. A Katonapolitika volt tisztjei a fogházban kivételes elbánásban részesültek. Dr. Héthelyi a 14 évre ítélt fiatal orvos így emlékezik vissza a történtekre:

„1952 december 17-én, ebéd előtt, be kellett vonulnunk a munkáról. A csillagközépről a folyosóra vezettek bennünket, ahol már kb. hetvenen várakoztak a fal felé fordulva. Mögöttük géppisztolyos őrökkel. Pár perc múlva kinyílta parancsnoki épület ajtaja s a lépcsőn megjelent Bánkúti Antal ingujjban, gumibottal a kezében. Mögötte az ugyancsak gumibotos Kovács százados, a nyomozócsoport vezetője, mellette Máté és Rácz alhadnagyok, nyomozótisztek. Utánuk két őr a gumibottal felismerhetetlenségig összevert mezitlábas, félmeztelen Kurucz Ferit támogatta. A rabok után megjelentek a börtön egyenruhás nőalkalmazottjai, irodisták, telefonisták, szakácsok és fegyőrök.

(~) beszédet intézett a rabokhoz, melyben hangsúlyozta, hogy a fogházból csak a közeli rákoskeresztúri temetőbe vezet az útjuk. A szökevényekkel szemben a proletárdiktatúra ökle igen kemény s most megmutatják, hogy ez a kemény ököl, hogyan sújt le a bűnösökre. Ezzel az előtte álló Kurucz Feri fejét kezdi püfölni a

gumibottal. (~) után Kovács Géza százados következik az ütlegelek közül. A kollektívitás elve alapján minden ÁVH-ás kötelezően résztvesz az ütlegelésben. A végén a földön fekvő fiatalembernek a talpát kezdték el ütlegelni. Felemelték és ketten tartották: Kincses József őrmester a kőművesek és Pados László őrmester a szabóműhely őrei. (~) Turbéki Irén őrmestert vízért küldte. Kincses őrmester lehúzta a rabruhát róla, hogy mellkasát is érje a hideg víz. Kincses és Pados felemelik. Kurucz néhány lépést tett Kovács felé aki teljes lendülettel a földre rúgta. (~) parancsára Jánosi Jenő őrmester és Balogh László őrmester az inkriminált teherautó sofőrje gumibottal Kurucz talpát verték. Végül Berkes József a börtön legkegyetlenebb őre, hatalmas pofonokkal igyekezett Kurucz Ferencet eszméletre tériteni, de sikertelenül. (~) megkérdezte, hogy a kiállított rabok között van-e pap. Asztalos János a pócspetri plebános jelentkezett. (~) így szólt hozzá: „Most imádkozhatsz a barátod lelki üdvéért meg a sajátodért." Az őrök mint egy zsákot huzták el a helyszínről a halott Kuruczot."

A Gyűjtőfogházban az úgynevezett „Káposztacsata" idején tette az alábbi kijelentést: „Nem vagyuk kötelesek, a maguk életével elszámolni, számunkra legfeljebb a vödör mész előteremtése a probléma."

(~) Áv. ezredest, a Gyűjtőfogház 1950-53 közötti parancsnokát Péter Gáborral együtt 1953-ban letartóztatták. A vizsgálat során mindenért volt főnökét, Péter Gábor ÁV altábornagyot okolta.

Irodalom:

Mészáros Józsefné, Kurucz Anna nyilatkozata Új Magyarország 1992. szeptember 24. 13.p.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak Holnap Kiadó Bp. 1990.
Fehárváry István: Börtönviág Magyarországon. POFOSZ Kiadás Bp. 1990.

BÁRD (Blau) ANDRÁS (Ármin)

tisztviselő, újpesti párttitkár, az MSZMP.KB. munkatársa
(Budapest, 1900. február 16. - Budapest, 1967. január 2.)

Zsidó tiszviselő családból származott. 1918-ban lépett be a Kommunisták Magyarországi Pártjába. A 19-es Vörös Hadseregben szolgált. A bukás után főleg Újpesten végzett pártmunkát. 1934-1935 között az újpesti pártszervezet titkára. A 30-as években tagja volt az illegális KMP. Budapesti Bizottságának. Több ízben letartóztatták és rövidebb időre elítélték.

1945 után az MKP. újpesti pártbizottságának a titkára, majd a KEB titkára lett. A forradalom leverése után az MSZMP Központi Bizottságának a munkatársa lett.

Irodalom:

Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp. 1976.
Tanúságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1988.
M.kir. Belügyminisztérium Államrendészeti Zsebkönyv.

BEÉR JÁNOS dr.

jogász, egyetemi tanár, pártfunkcionárius
(Teschen 1905. - Budapest 1966.)

Az állam és jogtudományok akadémiai doktora. A Pázmány Péter tudományegyetemen 1927-ben szerezte meg a jogi doktorátust. 1931-ben lett az ügyvédi és a bírói képesítés birtokosa. 1945-ig ügyvédi gyakorlatot folytatatott. 1945-től az MKP, majd az MDP tagja. Sokat szereplő pártember, a rendszer szempontjából tökéletesen megbízható kommunista. 1945-48 között Budapest főváros tiszti főügyésze. 1948-ban az egyetem jogi karán az államjog tanszék vezetője lett. Aktív része-se volt a szocialista államhatalom szervezetét és jogrendszerét kialakító törvényeknek. (Köztársasági törvény, alkotmány, tanácstörvények, államigazgatási eljárási kódex.) A jogi oktatás szocialista átalakításának élharcosa volt. Az 1000 éves magyar jogrend egyik megszüntetője. 1948-ban kerül át a Belügyminisztérium állományába. Ezzel egyidőben az ELTE tanszékvezető egyetemi tanára. A városházi ideje alatt (1945-48) a hivatali szervezet Magyar Kommunistapárti titkára volt, egyúttal a Nagybudapesti Pártbizottság tagja. 1949-től, amikor a legvészesebb törvénysértések elkezdődtek (~) a Belügyminisztérium kommunista pártszervezetének elnöke volt, s így hatalmas befolyással rendelkezett az ügyek menetébe, tekintettel arra, hogy funkciója idejének egyik részében még az Államvédelmi Hatóság nem vált el a Belügyminisztériumtól. Társadalmi szervezetekben is vezető szerepet játszott. 1945-től tagja volt az Ügyvédi Kamara Intéző Bizottságának, továbbá a Kamara fegyelmi bíróságánk a tagja. Ez a fegyelmi bizottság főleg pártszempontból igen sok ügyvédet fosztott meg a kenyérkeresettől azzal, hogy politikai okok miatt fegyelmi eljárást indított ellenük. Mellékesen az Állam és Közigazgatás c. folyóirat főszerkesztője volt. Munkásságát a a Szabadság Érdemrenddel és a Népköztársasági Érdemrenddel ismerték el.

Irodalom:

Budapesti Közéleti Útmutató 1945-50. 30.p.
Magyar Életrajzi Lexikon. Akadémia Kiadó 1981. I.158.p.

BENKE VALÉRIA

tanítónő, pártfunkcionárius, központi bizottsági tag, a rádió elnöke, képviselő miniszter, főszerkesztő
(Gyönk, 1920. július 26.)

Apja az órás mesterséget folytatta. (~)-t a szegedi tanítóképzőbe íratta be. Tanulmányait fébeszakította. 1936-ban ment el először a szegedi munkásotthonba. 1941- ben vették fel a kommunista pártba. Itt ismerkedett meg a FEKETE LEXIKON másik két szereplőjével, Komócsinnal és Korommal. 1943 szeptemberétől a délvidéki Gábor (Gakovó) község tanitója volt. A környéken operáló Tito partizánoknak fegyvereket fuvarozott. lakásán adóvevőt helyeztek el. 1944. március 19. után szegedi munkásmozgal-

mi emberek elrejtésében és megszöktetésében vett részt.

1944 őszén a szovjet hadsereggel Szegedre érkező Révai figyelt fel rá és Komócsinnal együtt pártfeladatokkal bízta meg őket. (~) lett a Szegedi Területi Szakmaközi Bizottság titkára. 1945 tavaszán Komócsinnal és Gáspárral az MKP.Debrecenbe küldte ahol elvégezte az első pártiskolát. Ezután az MKP központi pártiskolájának tanárává nevezték ki. 1946 közepétől 1948-ig a Kőbányai-Pártbizottság, majd a Budapesti Pártbizottság munkatársa volt. 1948-tól a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének budapesti titkára. Rövid ideig a Központi Vezetőség Káderosztályán dolgozott, majd 1951-ben az Országos Béketanács titkára lett. Ebben az esztendőben a Központi Vezetőség póttagjává választották. 1952-ben beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetemre.

Egészen a Nagy Imre féle enyhülési korszakig állt a szovjet okkopációs célokat szolgáló Országos Béketanács élén, majd a Magyar Rádió elnöke lett, a moszkovita Lakatos Évának a nemzetközi Lenin iskola végzett növendékének, az MDP KV osztályvezetőjének és az ortodox bolsevik Komócsin Zoltán javaslatára. 1954-ben az MDP III. kongresszusán a KV. rendes tagja lett. 1956-ig volt a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének budapesti titkára. Baráti kapcsolatok fűzték Mező Imréhez és Biszku Bélához. 1956. október 23-án nem engedélyezte a forradalmárok követelésének beolvasását a rádióban. Többször kért fegyveres erősitést. Az épület elfoglalása előtt sikerült elmenekülie. 1956. október 28-án kimaradt a pártvezetésből. Két nappal később Ujhelyi Szilárd mellett a rádió elnökhelyettese lett.

Rögtön csatlakozott Kádárhoz. Már 1957. február 28-i KB ülésén kooptálták a testületbe. 1957.augusztus 29-től újra a rádió elnöke lett, bár az intézményt e napig is mint kormánybiztos vezette. 1957-ben az egyetemen tanári iplomát szerzett 1958.januárjában müvelődési miniszterré nevezték ki. Rádió elnöksége ezért szünt meg. 1961 szeptember 13-ig állt a müvelődési tárca élén,novembertől a párt elméleti folyóiratának a Társadalmi Szemlének a szerkesztő Bizottságát vezette.

1970-ben X. kongresszuson a Politikai Bizottság s a KB Agitációs és Propaganda Bizottság tagja lett. 1975-ben a XI. kongresszuson az KB Agitácitis és Propaganda Bizottságból kimaradt.

1985-ben a XIII. kongresszuson megszünt politikai bizottsági tagsága. Az októberi pártértekezleten - 1988-ban - kikerült a KB-ból is. A decemberi plénumon nyugdíjazták.

Irodalom:

Földesi József: Perben, hűségben. Kapu, 1988. október.
Ki kicsoda? Életrajzi Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1981.
A m.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió kiadása Bp. 1989.

BENKEI ANDRÁS

géplakatos, megyei párttitkár, belügyminiszter, országgyűlési képviselő
(1923. szeptember 11.)

1948-tól különböző pártfunkciókat töltött be. Az MSZMP Szabolcs-megyei első titkára volt. Soha nem volt rendőri szakember és nem is lett az. Igen sokat adott a személyes biztonságra. 1980-ban a miniszterhelyettesek és a saját előszobájába is, a pártbizottság titkárának a folyosóján úgyszintén TV. ipari kamerákat helyeztetett el. Aki Benkei közelébe került és sikerült bizalmát megnyernie, az biztosította az előmenetelét. Benkei kezelőorvosa volt a BM Korvin Ottó Kórházban dr. Csáki Sándorné. Férjét ezredessé léptette elő. Arról a Csáki Sándorról van szó, aki mint a Dózsa elnöke részese volt a Szűcs labdarúgó ellen indított beugrató koncipiált pernek és a halálos ítéletnek is. Ezt a Csáki Sándort kinevezte a BM Sajtóosztály vezetőjévé. Az osztályt is frissiben hozták létre kizárólag az ő számára. Csáki a hozzáértő, a sajtóban járatos embereket kipusztította az osztályról. Benkei titkárnője Kertesné vezette gyakorlatilag a minisztériumot. A jutalmakat is ő osztotta szét (~) baráti körének. (~) idejének nagy részét töltötte italozással. Legutolsó TV. szereplésekor is részeg volt. Szabolcsban nagy vadászatokat rendezett és a balatonlellei üdülő is sokszor volt színhelye a tivornyázásnak. Benkei veje is a személyzeti csoportfőnökségre került dolgozni. Gondoskodott a nyugállományba kerülő barátairól is. A 15-20.000 forintos nyugdíj mellé még 6000 forintos juttatást adott azoknak akik a Belügyminisztérium (V.ö: ÁVH) történetét megírták: Kutika, Kucsera, Selmeci ezredesek ill. tábornokok.

Irodalom:

Ki-kicsoda lexikonok, továbbá Hudy Zoltán: Párt-rendőrség 100.p.

BERECZ BÉLA

pék, vezérőrnagy, kenyérgyári igazgató
(Mezőtúr 1907. július. 7. [Berecz Eszter])

Eredeti foglalkozása: pék azaz sütőmunkás. 1949-ig a Budapesti Kenyérgyár igazgatója volt. Soha nem teljesített katonai szolgálatot, ennek ellenére 1949. június 1-vel alezredessé nevezték ki. Iskolai végzettsége 6 elemi. 1950. március 1-vel ezredessé léptették elő. majd 1951. április 2O-val vezérőrnagy lett. 1952-53-ban már tábornokként elvégzett egy nyolc hónapos katonai tanfolyamot. 1952-ben Bajor Lászlónak a koncipiált hadbírósági hazaárulási perek tanácselnökének bmntetőtanácsában tag. 1953. augusztus 1-jén a Honvédelmi Minisztérium pártutasításra átadta vezérőrnagyi ranggal a Belügyminisztérium állományába. Tekintve tanult szakmáját (pék), a Belügyminisztériumban a hadtápfőnöki beosztást kapta meg. 1956-ban, a forradalom kitörésekor a Budapesti Rendőrfőkapitányságra Kopácsi Sándorhoz, Király Bélának a Nemzetőrség főparancsnokának helyetteséhez, régi ismerőséhez menekült, aki elrejtette és csak 1956. november 4-én ment haza a

főkapitányság épületéből. (~) vezérőrnagyot tanúként Janza Károly és Tóth tábornokokkal, továbbá Végh r. ezredessel valamint Ságvári Ágnessel kihallgatták a Nagy Imre perben. Mindannyian rávallottak Nagy Imrére.

Irodalom:

Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála. Ujváry Griff Kiadó München 1978. 367.o.
Kopácsi Sándor: Életfogytiglan. 67.p.
Nagy Imre per jegyzőkönyvei.

BERECZ JÁNOS

szovjet aspiranturát végzett pártfunkcionárius, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a KB. titkára
(Ibrány, 193O.)

Parasztcsaládból származott. Pályafutása pártkarrier. A terror legsötétebb évében 1951-ben kezdte meg tanulmányait a Lenin Intézetben. 1955-ben végezte el, és utána a DISZ budapesti bizottságára került instruktornak. A négy művészeti főiskolával foglalkozott, a Színművészeti Főiskolával, a Zeneművészeti, a Képzőművészeti és az Iparművészeti Főiskolával. A vidékről felkerült mozgalmár közvetlen kapcsolatba kerülhetett a művészetekkel méghozzá saját korosztálya tagjainak segítségével.

1956 októberben a forradalom alatt félrehúzódott. Távol tartotta magát az eseményektől. Jól számított mert már november 16-án a DISZ Budapesti Bizottságának ajánlására, a pártközpont lekáderezte és a MEFESZ-be küldték dolgozni. A szervezet újjáalakításában vett részt.Azt elérte, az odaküldött többi volt DISZ funkcináriussal, hogy a MEFESZ közvetlenül nem hirdette ugyan meg a Kádár féle Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány támogatását,de nem is lépett fel ellene.Az 1957 január 6-át követő héten elvtársaival elérte azt,hogy a MEFESZ nem lett ellenzéki szervezet, bár nem a kormány szerveként, de a kormány politíkáját megértéssel kezelő egyetemi központtá alakult. Munkáját értékelték. 1957 szeptemberében a KISZ K.B. egyetemi és középiskolai osztály vezctője lett.1963-ban került Moszkvába aspirantúrára.

1966-ban az SZKP.KB. Társadalomtudományi Akadémiáján az 1956-os ellenforradalomról szóló doktori értekezésével a történettudományok kandidátusa fokozatot nyerte el. Hazatérve a Külügyminisztérium Pártbizottságának titkárává nevezték ki.1972 szeptemberében a KB Külügyi Osztály vezetőhelyettese lett. A KB 1974 júniusi ülésén kinevezték a KB. Külügyi Osztály élére. 198O-ban a XII. kongresszuson beválasztották a KB-ba. Az 1982 júniusi KB. ülésen a Népszabadság főszerkesztője lett.

1985-ben a XIII. kongresszuson a visszakerült a pártközpontba, ideológiai KB. titkár és a KB. Agitációs és Propaganda Bizottság elnökeként . Ezzel a kulturális életet 15 esztendőn keresztül irányító Aczél György örökébe lépett. Felesége 1985-ben autóbalesetben életét vesztette. 1986 októberében, a forradalom harmincadik évfordulóján, még kifejezetten ellenforradalomról beszélt. Novemberben írószövetségi beszéde pártkörökben visszatetszést keltett. Megkérdőjelezte a szovjet reformok jelentőségét.

A KB 1987 júniusi ülésén a Politikai Bizottság tagja lett.

1988 májusában az országos pártértekezleten az eredeti elképzelés szerint Kádár mellett (~) lett volna a főtitkárhelyettes és várományosa Kádár megüresedő székének. A pártelit machiavellista kamarillája meggátolta a kinevezését. Az 1988-as decemberi plénumon megkezdődött kiszorítása a hatalomból. Az agitációs és propaganda területet elvették (~)-től: egy mesteri sakkhúzással megszüntették a KB Agitációs és Propaganda Bizottságát.

A KB.1989 áprilisi plénumán kihagyták a Politikai Bizottságból. A jelölő bizottság listájára sem került fel. A KB ülésén viszont engedte jelöltetni magát, ezzel mintegy bizalmi szavazást kérve maga ellen. Nem kapta meg a jelenlevők felének a voksát. El akarták távolitani mint egy ballasztot, ezért felajánlották neki a moszkvai nagykövetséget, amit nem fogadott el. Ebben az időben nyugaton keres barátokat. Közeli kapcsolatba került Gosztonyi Péter berni történésszel és Josef von Ferenczi müncheni média menedzserrel. 1989. júniusában felmentették ideológiai titkári beosztásából is 199O után visszavonult a politikai életből és a többi MSZMP funkcionáriusokhoz hasonlóan a marxizmusól csak a tőkét tartotta meg. Több KFT-ben van üzleti érdekeltsége.

Irodalom:

Berecz János: Harc és együttműködés. Kossuth Kiadó Bp. 1979.
Ribánszky Interju. Magyar Rádió.1989.máj.8.
Ki Kicsoda Életrajzi Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1981.
Kimmel Emil: Végjáték a Fehér Házban. Téka Könyvértékesitő Bp.1990.
Koltay-Bródy: El nem égetett dokumentumok. Szabad Tér Kiadó Bp.1990.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Kiadó. Bp.1990.

BEREI (Berger) ANDOR

közgazdász, egyetemi tanár, kommunista funkcionárius
(Budapest, 1900. november 9. - 1979. január 28.)

Zsidó értelmiségi családból származott. Már 1917-ben belépett a szociáldemokrata pártba. 1918-19-ben az ifjúmunkásokaz szervezte. 1919. márciusától kommunista párttag. A diktatúra bukása után illegális szervezője volt a kommunista mozgalomnak. 1921-ben elfogták és a statáriális bíróság 15 évi fegyházra ítélte. 1922-ben a szovjet a fogolycsere akcióban Moszkvába vitte, ahol az internacionalé irodáján, a Nemzetközi Lenin Iskolán dolgozott. 1934-1946-ig a belga kommunista párt egyik vezetője. Magyarországra való visszatérése után 1948-54 között a külügyminiszter első helyettese és a KV. tagja. 1954-től 1956-ig a Tervhivatal elnöke. 1962-71-ben egyetemi tanár a Marx Károly közgazdaságtudományi Egyetemen. Ezután a Kossuth Kiadó igazgatója igazgatója lett. Andics Erzsébet férje volt.

Irodalom:

BM. Állambiztonsági Zsebkönyv 60.p.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1976. 72.o.

Partizánlexikon. Kossuth Kiadó 1987. 40.p.

BEREND T. IVÁN

történész, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának tagja

(Budapest, 1930. december 11.)

Zsidó származású lévén 1944-ben családjával Dachauba deportálták. Szerencsésen visszatért. 1947-ben, hasonlóan a legtöbb zsidó polgári család sarjához 17 évesen a Magyar Kommunista Párt tagja lett. Bár nem volt munkásszármazású, pártagsága meghatározta szélsebesen felfelé ívelő karrierjét. Az érettségi letétele után a Közgazdaságtudományi (Marx Károly) és az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán tanult. Húsz éves korában már státuszt kapott a Közgazdaságtudományi Egyetem gazdaságtörténeti tanszékén. 1964-ben, 34 éves korában már egyetemi tanár, 37 évesen tanszékvezető, majd 43 évesen, 1973-ban a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora. Ezt a tisztet hat esztendőn keresztül töltötte be.

1988-ban közreadott nyilatkozata szerint: „Életemben az első fordulópont a háború és a felszabadulás különös intenzitással átélt élménye volt, ami egész további életútamat alapjában meghatározta. A második az 1947-49 közötti szakmai eszmélés (a kommunista diktatúra ekkor rúgja szét a magyar parlamentarizmust és a demokráciát.K.F.) úttalálás és elindulás. A harmadik az 1953-56-os forduló, hatalmas politikai tanulságaival, eszmei újragondolásaival (ekkor tiporják el a Nagy Imre féle reformkorszakot és verik le a magyar szabadságharcot. K.F.). A következő fordulópont a hatvanas évek közepe (...) Végül 1979, amikor »felszabadultam« hat év rektori munkája alól. Azóta már csak fordulópontok vannak az életemben." Ez tényként is bizonyított, hiszen a kommunista párt központi bizottságától elég sok fordulópontot kellett megélnie, mig eljutott az Egyesült Államok Institute for East-West Security Studies igazgatótanácsa társelnökének tisztéig. Pályaíve az Aramand Hammer-i szindróma mása.

Tudománmyos pályafutása is figyelemreméltó. Első könyvét 25 éves korában adták ki. 27 évesen már a tudományok kandidátusa, 32 évesen pedig elnyerte a tudományok doktora fokozatot. 1973-ban megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1979-ben rendes tagjának. Egyben osztályelnök is lett. 1985-től a kommunista rendszer összeomlásáig Eötvös József, Trefort Ágoston, Kodály Zoltán „utódjaként" elfoglalta, az MSZMP. Politikai Bizottság káderhatásköri jóvoltából a Magyar Tudományos Akadémia elnöki székét.

A csődbejutott kommunista gazdasági reform egyik atyja, bár 1988-ban már pontosan látja a csőd közeledtét, amikor így ír: „Működésbe hoztuk a piaci elemeket, de továbbra is fenntartottunk centralizált intézményeket és szervezeteket, amelyek a (részleges) piacon erős monopolhelyzetbe kerültek és nem engedik a paic kedvező versenytársait érvényesülni."

Világ életében, bár látta a szakadék felé tartó gazdaságpolitikát, előbbre tartotta a pártfegyelmet és a karriert, mint a kontesztálást.

A párthoz való hűsége vitathatalan volt, hiszen 1961-ben külügyminisztersége került szóba, a nyolcvanas évek fordulóján pedig a művelődési minisztérium vezetésére szemelték ki. (~) pontosan érezte, vagy esetleg előre tudhata a történelem fordulásának menetrendjét, mert nem vállalt államigazgatási funkciót. Már akkor felmérte, hogy a bukott Kádár diktatúra minisztere csak döglött oroszlánként vegetálhat tovább. Nyugati kapcsolatait erősitette és elhárította a felajánlott bársonyszéket szakmai elkötelezettségére hivatkozva. Az alábbi szervezetekben biztosította karrierje és személye átmentését:

A Royal Historical Society levelező tagja, a Nemzetközi Gazdaságtörténeti Társaság alelnöke, a New-York-i St.John s Egyetem doktora, az Európai Tudományos és Művészeti, a Brit és az Osztrák Akadémiák levelező tagja.

Itthon a Minisztertanács Tanácsadó Testületének tagja majd elnöke volt. 1988-től a bukásig a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának tagja. Szolgálatait, az ismertetteken kivül a kommunista diktatúra az alábbi kitüntetésekkel hálálta meg:

1961-ben Kossuth Díj, 1981-ben Apáczai Csere János Díj, 1985-ben Állami Díj.

1990 után amerikai kapcsolatait igénybevéve, mint penzionált bolsevik teoretikus, az Egyesült Államokban meghívott egyetemi tanárként oktatja egy nagy szabadságszerető nemzet ifjúságát. Üres óráiban Amerikából,a bolsevikből liberálissá fordított köpönyege alól, cikkekben és tanulmányokban gátlástalanul támadja, volt hazájának Magyarországnak új rendszerét.

Irodalom:

Magyar Ki-Kicsoda. Biográf Szerkesztőség 1990. Bp. Biográf Szerkesztőség.
Ki Kicsoda? Életrajzi Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1981.
Horváth Zoltán-Lindner András: HVG. Portrék. Műszák Kiadó Bp.1988.

BERESZTÓCZY (Bartmann) MIKLÓS

a bíboros titkára, miniszteri tanácsos, az országgyűlés alelnöke. Békepap.

(Budapest, 1905. május 26 - Budapest, 1973. szeptember 12.)

Pappá szentelték Esztergomban 1928. június 24-én. 1930 és 1939 között levéltáros, szertartó, főszentszéki jegyző, dr. Serédi Jusztinián esztergomi érsek titkára. 1939- 1948-ig miniszteri osztálytanácsos a Vallás és Közoktatási Minisztérium I. Katolikus Ügyosztályának vezetője. 1944. október 17-én felesketi a Minisztérium főtisztviselőit a Szálasi kormányra. 1944. november 30-án a minisztérium személyzete Nyugat-Magyarországra települt a közeledő Vörös Hadsereg elől. (~)

Rajniss Ferenc miniszter hozzájárulásával Budapesten maradt mint a misztérium vagyontárgyainak őre. 1945. március 29-én Serédi biborostól írást kért annak igazolására, hogy kizárólag egyházi utasításra maradt meg állásában a nyilas hatalomátvételt követően. Serédi bíboros az aláírás után másfél órára szívszélhüdésben meghalt. Mint demokratikus érzelmű embert, az Igazoló Bizottság állásában meghagyta, így 1948. február 14-ig, Teleki és Ortutay miniszterek alatt mint osztálytanácsos működött.

(~) találkozót hozott létre Mindszenty József hercegprímás és Ortutay miniszter között, az egyház és az állam megbékülése céljából. A bíboros Ortutay fejére olvasta kétszínűségét, a kommunista erőszak előtti meghúnyászkodását és saját egyháza elleni árulását.Mindszenty szokása ellenére nem hívta meg ebédre a minisztert. A megszégyenítő látogatásért Budapestre visszatérőben, Ortutay (~) tette felelőssé. Lemondásra szólította fel. 1948. február 14-én elhagyta a minisztériumot. Mindszenty bíboros 1948. március 1-én a budapesti Actio Catholica részleg igazgatójává nevezte ki. 1948.november 27-én az Államvédelmi Hatóság letartóztatta és az Andrássy ut 6O. alatt, mint a bíboros perének esetleges vádlottját 1949. febr. 2-ig tartották fogva. Nem bírta a hideget, az éhezést és a verést. Gerincét megtörték. Felajánlotta az ÁVH-n keresztül Rákosiéknak, hogy kidolgozza az egyház és az állam kibékülésének a tervezetét. Ajánlatát elfogadták. Ellátását feljavították. A Mindszenty per ideje alatt 1949. február 3-tól március 8-ig, az ügyészség fogházában, mint a vád terhelő tanúja várakozott, de időhiány miatt nem hallgatták ki. A népbíróság a feljelentési kötelezettség elmulasztása címén (saját püspökét kellet volna feljelentenie) igen enyhe büntetést hozott. Nyolc hónapi fogházra ítélték. 1949. július 27-ig Kistarcsán tartották elzárva. Két hónap múlva már az esztergomi főkáptalan kanonokja volt. A keleteurópai egyházüldözés idején, az AVH internálta dr. Meszlényi Zoltán esztergomi segédpüspököt, a Főegyházmegye Káptalani Helytartóját. 1950. június 29-én az utód megválasztására összeült tanácshoz üzenet érkezett az AVH-tól, mely szerint, ha nem (~)-t választják meg, úgy internálják az egész főkáptalant. A legesélyesebb jelöltek dr. Mátrai és dr. Giegler korábbi hercegprímási irodaigaztók voltak, akik kijelentették, hogy nem szabad engedni az erőszaknak, mert az a választást érvénytelenné teszi. Erre az AVH a két irodaigazgatót őrizetbe vette. Erre a megfélemlített káptalan 1950. július 18-án „megválasztotta" (~)-t. XII. Pius pápa az érvénytelen választás ellensúlyozására visszamenőleges hatállyal - Dr. Hamvas Edre csanádi püspököt 1950. augusztus 1-vel kinevezte az Esztergomi Főegyházmegye Apostoli Kormányzójává. A félénk Hamvas püspök 1950. augusztus 16-án bemutatta az Esztergomi Főkáptalannál a Pápa kinevező iratát. egyben - a kormány bosszújától tartva -megtette (~)-t esztergomi általános helynökének, egyházjogilag szentesítve a kommunista erőszakot.

A leigázott országok békepapi mozgalmaihoz hasonlóan Magyarországon is megalakítják 1950. augusztus 1-én a katolikus papok békemozgalmát 300 résztvevővel. Az elnök (~). A „Kereszt" címmel Budapesten megindult a papi békemozgalom lapja november 1-én. Állítólagosan a szerkesztőbizottság tagja és a lap egyházi cenzora Hamvas püspök. Valójában az esztergomi apostoli kormányzó titkos engedélye alapján a cenzor (~)!

Az egyház teljes és diktatórikus ellenőrzésére 1951. június 13-án létrehozták az Állami Egyházügyi Hivatalt. Ennek államvédelmi ügynökei Kossa István volt villamoskalauz „álllamtitkár vezetése alatt, beköltözve a püspök palotákba szigorúan ellenőrizték az egész egyházi életet. Ezek intézték az egyházhoz hűséges papok üldözését és a legjobb hivatalokat és lelkészi állásokat törtető, vagy erkölcsileg kifogásolható papokkal töltötték be. (~) híven kiszolgálta ezt a hivatalt. 1951. július 3-án szervezte meg a római katolikus egyház vezetőinek eskütételét a Népköztársaság alkotmányára. Pápai tilalom ellenére 1953-ban képviselői mandátumot vállalt, majd állítólagos engedélyel 1958-ban, a negyedik kötélkor idején, újra ezt tette.

1956-ban a szabadságharcosok felnyitották azt a páncélszekrényt, ahol a békepapok egyház- és nemzetáruló tevékenységének a bizonyítékai feküdtek. Ezeket átadták a börtönéből szabadult Mindszenty József biboros-prímásnak. Ezek alapján a bíboros több áruló papot közöttük (~)-t felfüggesztette egyházi hivatásuk gyakorlásától. (~) a forradalom alatt egy magyar papi küldöttség tagjaként Csehszlovákiában tartózkodott. A forradalom leverése után rövid idővel már újra megtalálta helyét, most már Kádár János oldalán. 1961-ben az Országgyűlés alelnöke lett. Jómegjelenésü, tehetséges ember volt, pedáns hivatalnok, ezzel együtt az egyház és nemzetáruló békepapok kiemelkedő vezére. Sajnálatos, hogy még 1993-ban sem kerített sort arra az egyház, hogy a békepapok vezetőit, akik ma is magas egyházi méltóságot viselnek, megbélyegezze és felelősségre vonja.

Irodalom:

Az esztergomi főegyházmegye schematismusa. Esztergom 1982.

Dr.Ispánki Béla pápai kamarás feljegyzései. London 1980.

Gergely Jenő-Izsák Lajos: A Mindszenty per. Reform Kiadó Bp. 1989.

BERKESI (Bencsik) ANDRÁS

anyagbeszerző, a Katonapolitikai Osztály és az Államvédelmi Hatóság őrnagya, kiadói lektor, szépíró

(Budapest, 1919. [Kazinczy Erzsébet])

1942-ben tett kereskedelmi érettségit. Semmilyen munkásmozgalmi múltja nincsen. Semmi köze nem volt az antináci ellenállási mozgalomhoz. A matúra után a német birodalmi tulajdonban lévő hadiüzemben a Siemens Müveknél lett anyagbeszerző. Egy évig katonáskodott. A honvédség-

nél karpaszományos szakaszvezetői rangot ért el. A gyárban kiválónak értékelték a munkáját és így nélkülözhetetlen lett. A további katonai behívások alól a gyár hadiüzemi parancsnoka a Honvédelmi Minisztérium Országmozgósítási Osztályán Detsits százados segítségével intézte el mentesítését. A szovjet okkupációt (~) a gyárban vészelte át. A politikai széljárás fordultával belépett a Magyar Kommunista Pártba. Sógornőjének, Stipán Margitnak egyik anonim ismerőse támogatásával vették fel 1945. szeptember 18-án a Pálffy György által vezetett Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályára. Először mint szerződéses polgári alkalmazottat foglalkoztatták. Ilyen minőségben volt a szegedi katonapolitikai kirendeltség un. „defenzív" megbizottja. Működéséről katonai ügyészségi feljelentések szólnak. Házkutatások alkalmával eltulajdonított ruházati és használati tárgyakat. A szegedi Nemibeteg Klinikán kényszergyógykezelés alatt álló Klein Lívia nevű személyt, társnőjével együtt, erőszakkal kiszabadította a gyógyintézetből. Berkesi védekezésében arra hivatkozott, hogy az illető „hölgyek" a szovjet parancsnokság szolgálatában álltak.

A szombathelyi ténykedéséről, az iratok megsemmísítése miatt, dokumentumértékű feljegyzések nem maradtak vissza, itt a D/I. osztály vezetője volt. Az viszont bizonyos, mert a Katonapolitika ügynökének Stolte Istvánnak életrajzi interjújából, akinek tanúvallomása vezetett Rajk László kommunista belügyminiszter kivégzéséhez is, hogy a nyugati Kat.pol.ügynökökkel ezen a kirendeltségen keresztül tartották a kapcsolatot, sőt ez a kirendeltség volt az, amely Budapestre szállította az ausztriai megszállt területekről, szovjet segítséggel elrablott magyar ellenállókat. Titokban behurcolták őket Magyarországra, és a Katonapolitikán krudélisan megkínozva, átadták a Katonai Törvényszéknek és a bitófának. Ezután Budapesten a Hadik laktanyában (jelenleg Zalka Máté laktanya) működő Katonapolitikai Osztályon Kardos (Kastreiner) György alezredesnek lett a munkatársa. A Katonapoltikai Osztály 1950. januárjában az Államvédelmi Hatóságba történt beolvasztásig, (~) 31 titkos per előkészítő „nyomozásában" vett részt. A vizsgálati eredmények alapján a Budapesti Katonai Törvényszék és a Katonai Főtörvényszék 41 esetben mondott ki végrehajtott halálos ítéletet. A perek hazúg koncepciókon alapultak.

[:„(...) Mindennapi verések, Berkesi és bandája toporzékolt a testünkön. Mindenki vert. Egy jegyzőkönyvvel vittek tovább. Ott egy Zala Ignác nevű végezte ugyanezt velünk. Éjszakai szórakozása volt lánccal verni a foglyokat" :]

Berkesi a Kardos csoporttal együtt, Pálffy György irányításával, verte szét az 1945-ben demokratikusan választott magyar parlamentarizmust, és az ország legnagyobb pártját, a választásokon abszolút győztes Független Kisgazdapártot. Vezetői vagy emigrációba, vagy a GULAG-ra, vagy a Katonapolitika börtönébe kerültek. (~) -t pedig jutalomból századossá léptette elő Pálffy György javaslatára a honvédelmi miniszter.

A rendkívüli előléptetési javaslat 1947. január 28-án kelt. (~) azzal vált érdemessé a századosi sarzsira, hogy a koncipiált „Magyar Köztársaság és a demokrácia elleni összeesküvés" 222 gyanusítottja már lakat alatt volt és a vallomásokat (~) -ék már kiverték belőlük. A perben 1947. áprilisában Dr. Donáth Györgyöt halálra, a többi vádlottat életfogytiglani fegyházra illetve hosszú börötnbüntetésre ítélték.

1949. tavaszán a Katonapolitikai Osztály 12 embert tartóztatott le: Dóczy László főhadnagyot és társait. Egy Vojczek nevű bank altiszt, - Berkesi ügynöke -, mint Thomson kapitány, az angol titkosszolgálat Magyarországra küldött rezidense, környékezte meg Dóczyt és kémkedésre, valamint adatok kiszolgáltatására bírta rá a kiszemelteket. Sajnos a beugratás sikerült. Dóczy és társai csak a letartóztatásuk után jöttek rá, hogy az állítólagos Thomson kapitány a Katonapolitika legsötétebb ügynöke. A koncipiált vallomásokat kiverték belőlük a Hadik laktanya picéjében. A vád még így is átlátszó és nevetséges volt. A Katonai Törvényszéken 1949. októberében megtartott tárgyalás egykori jegyzője Sárközi Endre volt hadbíró ezredes visszaemlékezései szerint a tárgyalásvezető hadbíró is tisztában volt a provokációval. Az ítélet :

Dóczy László főhadnagy - halál, Dr Sztankóczy László - halál, Rákosi Gyula - halál, Beéry István őrnagy - halál, Dákay István - halál, Faludy István - halál. A két utóbbi kegyelemből életfogytiglani börtönt kapott. A többiek 10-15 évi fegyházzal úszták meg (~) provokációját.

1950 januárjában a Katonapolitikai Osztályt beolvasztották az Államvédelmi Hatóságba. Berkesi András a Katonai elhárítási osztályon (III/1/C-) lett őrnagy és vizsgálótiszt. Résztvett és vallatott a Sólyom László és tábornok társai ellen folytatott koncipiált eljárásban, ahol hét halálos ítélet született, melyeket kötélen végre is hajtottak.

A diktatúra tapsrendje szerint, mint az időközben kivégzett Pálffy György altábornagy volt munkatársát 1950. szeptember 29-én letartóztatták. A vádpontok: közokirat hamisítás, hivatalos hatalommal való visszaélés, hamis tanúzásra való rábírás, szolgálati titoksértés. A Katonai Törvényszék 10 évi fegyházra ítélte. Főnökét Kardos Györgyöt is mellézárták.

Ahogyan Dr Feri Sándor, a Legfelsőbb Biróság Elvi Tanácsának elnöke halála előtt elmondta, az Apró Antal vezette és a munkásmozgalom igaztalanul elítélt első 180 tagját 1954-ben rehabilitáló bizottság, az első tíz között adta vissza a párt megbecsülését Kardos György ÁVH alezredesnek és Berkesi András ÁVH őrnagynak.

Iratanyagának nagy részét, a szigorúan titkos dossziékból, az 1965. február 5-én kelt és Ács Ferenc rendőr ezredes, megbízott osztályvezető által aláírt jegyzőkönyv szerint a BM. József Attila

utca 2-4.sz. épületében, 1965. február 13-án Mohai Istvánné rendőr százados a darálógépen megsemmisítette.

Az 1956-os forradalom után (~) a Kardos által vezetett Magvető Könyvkiadó Vállalat szerkesztője lett. Tapasztalati tények alapján írhatta meg a „Thomson kapitány" című regényét. Azóta (~) a magyar irodalom legtermékenyebb szerzője. Kereken 81 kötetet publikált, az első, második-, harmadkiadásokkal együtt. Ehhez járulnak még a szovjet kiadások 17, a cseh-szlovák 15, a bolgár 4, a lengyel 2, és a német, a lett, a litván, az üzbég, a grúz és a jugoszláv kiadások 1-1 kötettel.

Legújabb munkája a „Bosszú" című kötet 1991. október havában látott napvilágot.

Irodalom:

Nagy Csaba: Életrajzi interjú Stolte Istvánnal.1889-1890.

Kornis Pál: Tanúként jelentkezem. Zrinyi Katonai Kiadó Bp. 1988.

Czegő Zoltán: Interjú Balogh József ny.alezredessel. Magyar Fórum 1991.jul.11.

Szent-Miklóssy István: With the Hungarian independence movemenent. 1943-1947. An Eyevitnesse account. Prager New-York.1988.

Bm. Archivuma V.46981/1, V.46985/2.

BETLEN (Bettelheim) OSZKÁR

villanyszerelő, KIMSZ titkár, újságíró, a Szabad Nép szerkesztője, a Párttörténeti Intézet tudományos munkatársa, a történettudományok kandidátusa

(Pozsony, 1909. szeptember 13. - Budapest, 1969. január 20.)

Zsidó kisiparos családból származott. 1925-ben a négy polgári iskola elvégzése után kitanulta a villanyszerelő mesterséget. 1929-től a KIMSZ KB. tagja és szerkesztője az „Ifjú Proletár" c. lapnak. 1931-ben születési helyére azaz Csehszlovákiába utasították ki. 1934-ben a csehszlovák kommunista párt ifjusági szervezetében dolgozott.

1935-ben küldött volt a Kommunista Ifjúsági Internacionale világkongresszusán. A „Magyar Nap" c. kommunista újság szerkesztője és a Szlovák Kommunista Párt vezetőségének tagja lett. 1939-ben Buchenwaldban és Auschwitzban zsidó deportált.

Itt is a kommunista kollektíva vezetője volt.

1945-ben a német fegyverletétel után Budapestre jött és 1954-ig a „Szabad Nép"-nél, a kommunista párt központi napilapjánál dolgozott. 1951-től főszerkesztő volt. Öt éven át az MDP Központi Vezetőségének póttagja. 1954-től 1956-ig Bukarestben a „Tartós Békéért" c. kommunista tájékoztató iroda lapjánál képviselte a magyar kommunista pártot. 1956-ban fegyverrel harcolt a hazafiak ellen. Először a Központi Vezetőség székházát védte, majd a II., később a XI. kerületi pártbizottság védelmében vett részt. Jutalmul a Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozatát nyerte el.

A forrradalom vérbefolytása után a MSZMP. KB. Párttörténeti Intézetébe került tudományos főmunkatársnak. Kutatási területe a Kommunista Internacionalé története. 1968-ban lett - ebből a munkájából kifolyólag - a történettudományok kandidátusa. Illegális neve „Hosszú" volt. Családjában öröklődött az újságírói tehetség.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó 1975.

Bakó Ágnes: A Szocialista forradalomért. Kossuth Kiadó Budapest 1975.

BISZKU BÉLA

lakatos segéd, pártfunkcionárius, kerületi párttitkár, központi és politikai bizottsági tag, belügyminiszter, KB. titkár

(Márok, 1921. szeptember 13.)

Földműves családból származott. Nyolc éves korában családja felköltözött Budapestre, ahol apja szállítómunkás lett. Az angyalföldi „Tripoliszban" laktak igen rossz körülmények között. A Magyar Felvonó és Gépgyárba szerződött le lakatosinasnak. A Lehel út másik oldalán a Steyr műveknél dolgozott művezetőként Gáspár Sándor. A Reiter Ferenc utcai ifjúmunkás otthonban ismerkedtek meg, ahová (~) 1938-óta járt. 1943-ban lett a Vasas Szakszervezet tagja. 1944-ben az alig ismert Somkuti János angyalföldi, említésre sem méltó ellenállási sejtének Gáspár Sándorral együtt fegyvereket jutattak. Kérdés, hogy a fegyvereket honnan szerezték? Szerencsére rendelkezésünkre áll, a Nyilaskeresztes Párt Hungárista Mozgalom XIII. ker. (angyalföldi) munkásszervezetének 1944-es fegyverigénylési dokumentuma. Ebből az iratból pontosan tudjuk, hogy a Felvonógyár és a Steyr Művek hány géppisztolyt, Mannlicher karabélyt, és hány pisztolyt igényelt lőszerrel együtt. Az is bizonyított tény, hogy a szovjet okkupáció után az úgynevezett zöld bolsevizmus híveiből a „kisnyilasok"-ból állt össze a Magyar Kommunista Párt legmegbízhatóbb rohamcsapata. Igy hát nem is kérdés az, hogy (~) és Gáspár hogyan jutottak azokhoz a fegyverekhez, amelyek a Partizánlexikon által is csak marginálisan jelzett Somkuti ellenállási csoport tulajdonába kerültek. (~) és Gáspár nem szerepel a M.Kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyvében, ami azt jelenti, hogy illegális kommunista vagy szociáldemokrata tevékenységük - ha volt is - olyan mikron nagyságúnak ítéltetett, hogy a politikai rendőrség vagy a Kudar féle Állambiztonsági Központ még megemlítését sem találta szükségesnek.

Az ostrom után „gemütlich" poharazás közben egy angyalföldi kocsmában (vélhetően a két kiszolgálónőről hires ún. „négycsöcsűben") huszonöt ember alapította meg a munkásmozgalom bölcsőjének tekinthető Angyalföldön a Magyar Kommunista Pártot. (~) a „négycsöcsűben" lett tagja a Végrehajtó Bizottságnak. 1946-ban a Budapesti Pártbizott-

ságra irányították. Itt a káderosztály munkatársa lett. Bár arról sem volt fogalma, hogy a szó „káder" mit jelent, ez nem akadályozta meg a patronálóit abban, hogy 1949-ben a MKP Központi Vezetőség Káderosztályának vezetője legyen. Ebben az időben történtek a helycserés váltások. Szőnyi Tibor osztályvezetőt a Rajk perben felakasztották, utódja Földes László lett. (~) Földes korábbi helyére a Budapesti Pártbizottság Káderosztályának élére került.

1951-ben a X.kerületnek, Kőbányának lett a párttitkára egészen 1953 szeptemberéig, amikor elkezdte tanulmányait a Politikai Főiskolán. 1955-ben kapott diplomát. Ennek birtokában a régi tevékenységének színhelyére a XIII. kerületbe, Angyalföldre került pártbizottsági első titkárnak. 1956. október 30-ig a kerületben maradt, majd Földes Lászlóval, Károlyi Gyulával bement a parlamentbe. Apró Antallal tárgyalnak arról, hogy a kommunista fegyveres erőkkel és a felfegyverzett partizánokkal, Budapest környékén - a salgótarjáni módszerhez hasonlóan - elkezdik a kommunista fegyveres erők, a Honvédség, Államvédelmi Hatóság, Rendőrség gyülekeztetését. Az 1956. november 4-i árulás után, részben az Akadémia utcai pártközpontban, részben a parlamentben tartózkodott. Megvalósítva a fenálló törvényes kormánnyal szembeni zendülés és a hazaárulás büntetőjogi tényét, hozzákezdett a Kádár féle MSZMP budapesti szervezetének talpraállításához. Megalakulásától tagja volt az MSZMP Központi Bizottságának, valamint az Intéző -, majd Politikai Bizottságának. A Budapesti Pártbizottság 1956. december 8-án (~)-t választotta elnökévé.

1957. február 28-án a törvénytelen Forradalmi Munkás Paraszt Kormány belügyminiszterévé nevezték ki. Minden letartóztatás, kínzás, ütlegelés, agyonverés, akasztás az ő felelősségére volt végrehajtható. Elismerésként 1961. szeptember 13-án a minisztertanács elnökhelyettesévé léptették elő.

1962. novemberében a VIII. Kongresszuson az adminisztratív KB. titkár funkciójába került, tehát felügyelte az összes fegyveres testületet és az igazságszolgáltatás minden intézményét! Minden megtorló ítélet, kötél, börtön az ő lelkiismeretét terheli.

1972. őszén úgy tűnik elégedetlenséggel vette tudomásul a Kádár féle diktatúra konszolidációját, és a nyugati nyitás első kísérleteit, ezért barátjával a sztálintista Komócsinnal együtt kísérletet tettek Kádár János megbuktatására. A bolseviki ortodox kísérlet nem sikerült és a Központi Bizottság 1978. áprilisi plénumán minden tisztségéből felmentették. A mellőzés oka: kimutatást készített az uralmon lévő nomenklatura korrupciós ügyeiről, és a listát Brezsnyevnek adta át Moszkvában. Azt remélte, hogy a szovjet kezdeményezésre elinduló tisztogatás során Kádár helyére kerül. Brezsnyev nem volt tájékozott, tehát a (~)-féle feljelentést visszaküldte Kádárnak Budapestre. (~) ezzel lebukott. 1980-ban visszahívták a Politikai Bizottságból és ettől a naptól kezdve egyetlen funkciója maradt, a SZOT számvizsgáló bizottságának elnöke. Nyugdíjazták. A XIII. Kongresszuson (1985) a Központi Bizottságból is kihagyták.

Irodalom:

Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története. Veritas München.1981.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1976.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Stúdió. Bp.1989.

BODONYI (Schweitzer) MÁRTON dr.

népügyész, hadbíró alezredes katonai ügyész
(Aldebrő, 1910. szeptember 2. - Budapest, 1953. május 18.)

Az egri jogakadémián végezte el a tanulmányait, majd hadbíró tiszt lett. Jobboldali elkötelezettségű ember volt. A háború alatt baloldaliakkal szemben képviselte a vádat. Később, 1945-től a Nyíregyházi Népügyészség vezetője. Miután a hírhedett Pócspetri ügyben ő készítette el a koncipiált és hazug jegyzőkönyveket, karrierje felgyorsult. 1948-ban már a Budapesti Népügyészség vezetője. 1949-től a Katonai Főügyészség helyettes vezetője. 1950-től vezető főügyész. 1949. január 25-én mint vezető népügyész ő terjeszti elő a letartóztatások meghosszabbítását tartalmazó végzést Mindszenty József és társainak ügyében. Először a hírhedett 1948-as Földművelési Minisztérium perében vált ismertté a neve. Gátlástalan hóhér. Mint ügyész nyolc halálos ítéletet kért. Az úgynevezett Sólyom perben 14 tábornokra és törzstisztre kért halálos ítéletet. 1953-ban a rehabilitációk idejében eltűnt a közéletből.

Irodalom:

Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon. Magyar Politikai Foglyok Szövetségének kiadása, 1990.
Új Magyarország 1991. szeptember 16. Levéltükör.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak. Holnap Kiadó Bp. 1989.
Kubinyi Ferenc: Nem vállaltam a statáriumot. Kapu Kiadó Bp. 1990.

BOGNÁR JÓZSEF

a Márciusi Front tagja, a Kisgazdapárt alelnöke, nemzet- és országgyűlési képviselő, miniszter, m.elnök helyettes, akadémikus, a Hazafias Népfront alelnöke. stb.
(Szombathely, 1917.február 5. [Kutrovics Erzsébet])

Szombathelyen született. Apja a munkásarisztokráciához tartozott, mivel mozdonyvezető volt. Középiskoláit római katolikus iskolában végezte. A szombathelyi Premotrei Gimnáziumba járt. A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen filozófiát és irodalomtudományt hallgatott, ebből is doktorált 194O-ben. Belépett a Márciusi Frontba. A diákszervezetnek induló egyesület 1937. március 15-én a Budapesti Egyetemi kör gyűlésén alakult.12 pontos programjában a demokratikus szabadságjogokat követelte. Programja tükrözte a kommunista népfrontakció hatását.A kommunisták támogatták és bekapcsolódtak tevékenységébe. Kommunisták szerkesztették folyóiratu-

kat a „Tovább"-ot. A Debreceni Egyetemi Kört közvetlen irányításuk alá vonták. Ekkor látszólag még nem dölt el hogy (~) útjai merre vezetnek: az elméleti tudományos pálya, vagy az érdekesebb valóság vizsgálata felé. A diploma megszerzése után 1942-ig mint magyar tanár Rákosszentmihályon tanított, de mindig igyekezett olyan helyet találni, ahol halasztani tudták a katonai behívását. 1942-ben vonult be a kassai II. felderítőzászlóalj páncélgépkocsi századához. 1943-ban belépett a Bajcsy-Zsilinszky Endre által fémjelzett Független Kisgazdapártba. 1945. márciusában „elvált" csapattestétől, majd sikerült Budapestre visszaérkezni. 1945 után a párt egyik vezetöje, fötitkárhelyettese, utóbb ügyvezetö alelnöke lett. Az Ideiglenes Nemzetgyülésben szülővárosa képviselője, és ettől kezdve négy évtizeden át tagja az Országgyülésnek. 1947-től 1949-ig a főváros polgármestere. A beköszöntő kommunista, Rákosi diktatúra meghozza a kiérdemelt miniszteri bársonyszékét. „Én alkatilag olyan ember vagyok,aki mindig meg akartam érteni a partnert vagy az ellenfelet,akivel éppen dolgom volt. (...) A kisgazdapártban az erősítette meg - gondolom - szerepemet, hogy képességem volt kompromisszumok létrehozásában. (...) Barátaim voltak a baloldaliak (értsd kriptokommunisták) Ortutay Gyulától Pesta Lászlóig,de mindig azt gondoltam, hogy egy pártot csak centrumból lehet irányítani Nincs okom ennek a nézetnek a megváltoztatására (...) csak a centrum tudja a kompromisszumot megteremteni, a centrum a döntőbíró. Tehát akkori helyzetem afféle balközép volt." Nagy Ferenc koalíciós kormányában (1946-47) tájékoztatásügyi miniszter.A kriptokommunista Dobi István kormányában (1948-52) belkereskedelmi miniszter.A kommunista Rákosi Mátyás kormányában (1952-53). belkereskedelmi miniszter. A reformkommunista Nagy Imre első kormányában (1953-55) bel- és külkereskedelmi miniszter.A visszarendező kommunista Hegedüs András kormányában (1955-56) belkereskedelmi miniszter. Nagy Imre forradalmi kormányában(1956) külkereskedelmi miniszter és a minisztertanács elnökhelyettese.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után semmi bántódás, még enyhe figyelmeztetés sem érte, bár Nagy Imre miniszterelnök- helyettese volt.

Tudományos és gazdaságpolitikusi pályája ezt követően a Kádár-féle negyedik magyar kötélkor alatt teljesedett ki. A bölcsészből lett és a kommunista világban meghíresedett közgazdász. Már 1954-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tanára lett. 1965-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1973-tól rendes tagja. Sokoldalú érdeklödése, és a diktatúrához kapcsolódó közéleti elkötelezettsége és különleges munkabírása alapján egyidejüleg jelen volt a Kádár kor tudományos és politikai életében.Főleg olyan esetekben amikor a kommunista társadalmi rend iránt vált szükségessé, akár itthon, akár külföldön a jobbágyi nyilatkozat.

1961-től 1969-ig a Kulturális Kapcsolatok Intézetének Igazgatója, közben 1963-tól az MTA Világgazdasági Kutató intézetének igazgatója és az MTA Gazdaságkutató Intézetének főigazgatója. 1969 óta a Világgazdasági Tudományos Tanács elnöke, 1973 óta a Magyar Közgazdasági Társaság alelnöke. 1959-ben elnöke lett a Magyarok Világszövetségének és a Magyar Hírek és a The New Hungarian Quarterly vezető munkatársa. Mint ilyen járt el, pártbeli barátjának Vörös Vincének kezdeményezésére Biszku Bélánál a volt miniszterelnök Nagy Ferenc hazatérése érdekében. Az igazsághoz híven: nem az emigrációban élő Nagy Ferenc kérésére kezdődött meg az akció, melynek végére a volt miniszterelnök halála tett pontot.

1972-ben a Hazafias Népfront alelnöke,majd 1974-ben a Moszkva által irányított Béke Világtanács tagja. Több nyugati tudományos társaságon kívül a kiemelkedő jövő kutatók rangos nemzetközi társaságának a Római Klubnak is a tagja.

Kitüntetései:

Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozat 1946.

Magyar Köztársasági Érdemrend II.fokozat 1947. U.a. I. fokozat 1948.

Kossuth Érdemrend II. osztály 1948.

Magyar Munka Érdemrend arany fokozat 1951.

Munka Vörös Zászló Érdemrendje 1956.

Munka Érdemrend arany fokozat 1965.

Magyar Népköztársaság Zászlórendje 1977.

Állami Dij 1970.

Irodalom:

Az utak összefutnak. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Bp. 1976.
Állami és Kossuth dijasok Almanachja Akadémiai Kiadó Bp. 1988.
Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Kiadó Bp.1990.
Ki-Kicsoda 1990.Bp. Biograf Kiadó.
Bölöny József: Magyarország kormányai. Akadémia Kiadó Bp.1978.

BOJTHA BÉLA dr.

A NOT elnöke, államtitkár, kúriai bíró

(Szeged, 1890. december 27. - Budapest, 1969. december 29.)

A szegedi tudományegyetemen avatták jogi doktorrá és a városban volt ügyvéd. Baloldaliak ellen folytatott büntető ügyekben vállalta a védelmet ezzel alapozta meg az 1945-utáni előmenetelét. 1942-ben letartóztatták szabotázsakció miatt és az orosz frontra, büntetőszázadba küldték. Miután leszerelt Szegeden élt, de 1944. április 4-én újra letartóztatták. Októberben megszökött. Az Ideiglenes Nemzeti Kormánynak miniszterelnökségi adminisztratív államtitkára volt. A megtorlások céljából még Debrecenben ő szervezte meg a Népbíróságok Országos Tanácsát, mely nagyon sok esetben a bosszúállás eszköze lett. Válogatás nélkül, mint tanácsvezető bíró kemény és nagyon sok esetben elfogult ítéleteket hozott. A nyilas és a munkaszolgálatos parancsnokok peré-

ben tevékenykedett. Mint a fellebbezési jogi fórum elnöke általában sulyosbított. Az egyik legrosszabbemlékű magyar jogásznak, dr. Ries István igazságügyi miniszternek volt barátja és kedves embere. Ries letartóztatása után pályája (~)-nak is befejeződött.

Az emlékezések kozmetikázva azt mondják, hogy (~) „nem vállalt szerepet" a koncepciós perekben. Az igazság viszont az, hogy miután Riest az Államvédelmi Hatóság agyonverte, (~) számításba sem jöhetett mint szociáldemokrata beállítottságú bíró. 1950-ben, mint a Legfelsőbb Bíróság tanácselnökét bocsátották el. A diktatúrának tett szolgálatait figyelembe véve, nem tartoztatták le, mint tisztviselő gyárban dolgozott. A forradalom leverése után 1956-ban újra megjelent a politikai közéletben. Múltját meg nem tagadva 1958-tól az ügyvédek felülvizsgáló bizottságának tagjaként töltött be pecér szerepet. Jutalomként az Országos Ügyvédi Tanács elnöke lett. Éveken keresztül a szélsőbaloldali „Szabad Hazánkért" és a „ Szabadságharcos" c. lapok sakkrovatvezetője volt.

Irodalom:

Magyar Életrajzi Lexikon. Akadémia Kiadó Bp. 1981.
Dr Major Ákos: Népbíráskodás, forradalmi törvényesség. Minerva Kiadó Bp. 1988.
NOT iratai 1945-48.

BOLDIZSÁR IVÁN

újságíró

(Budapest, 1912. október 30. - Budapest, 1989. december)

A Budapesti Pázmány Péter Egyetem orvosi és bölcsészettudományi karán tanult. Magyarország hadbalépése után katonai szolgálatra vonult be. A II. Magyar Hadsereg kötelékében részese volt a doni katasztrófának. Ezután az esztergomi honvéd kórházba került, és igyekezett megszabadulni a katonai szolgálattól. Egykori iskolatársa Debrőczi Tibor segítségével csatlakozott a magyar antifasiszta ellenálláshoz. Csoportja kapcsolatba került Bajcsy-Zsilinszky Endrével és a mozgalom katonai szárnyával, Kiss János altábornagy tiszti csoportjával. Való tény, hogy (~) fordította francia nyelvre Zsilinszkyéknek Malnovszkij marsallhoz küldött levelét. Valamilyen formában kapcsolatba került a kommunisták katonai ellenállási szárnyával, nevezetesen Pálffy György és Sólyom László volt vezérkari századosokkal. Az viszont már nem igaz, hogy az egész ellenállási mozgalomban valamiféle vezető szerepet töltött volna be. Az bizonyos, hogy Tartsay Vilmos vezérkari százados lakásán a nyilas Nemzeti Számonkérő Szék elfogta. Ámde ottartózkodásának oka nem konspiráció volt, hanem konzervbeszerzés, mivel a százados feleségének kisebb konzervüzeme volt. A nyilas katonai elhárítás, amelyik a legkisebb gyanú esetén is súlyos börtönbüntetéseket rótt ki (lásd a többi letartózatatottat), egy hónapi fogvatartás után szabadon engedte. Viszont ez a fogvatartás, és a kommunistákkal való felületes kapcsolata lehetővő tette, hogy 1945 után hasonlíthatatlan karriert fusson be. A nemzeti ellenálláshoz való tartozása miatt kezdetben bizalmát élvezte a független polgári demokrácia híveinek. Jellemének kétszínűsége miatt, főleg külföldön a diktatúra cégére is lett, mint a művelt értelmiségi társutas. A párizsi magyar békedelegációnak a tagja volt, majd 1947 és 1951 között külügyminiszteri államtitkárként a diktatúra feltétlen híveként szolgálta Rákosi Mátyást. Kiváló tollú publicista volt, és ezt a tehetségét a diktatúra ki is használta. 1945 és '56 között a rendszert teljes mellszélességben, vagy csak rejtve támogató lapoknak volt a főszerkesztője: Szabad Szó, Új Magyarország, Magyar Nemzet, Béke és Szabadság, Hétfői Hírlap. 1961-től a Kádárizmus nyugati elfogadtatását szorgalmazó The New Hungarian Quarterly c. angolnyelvű folyóirat főszerkesztője.

A legteljesebb alázattal szolgálta Rákosi Mátyást és Kádár Jánost. „Összeesküvés a magyar nép ellen" című kötélreúszító munkájában, melyet az 1981-ben megjelent „Ki-Kicsoda" Lexikon már fel sem vett művei közé, a Rajk perről így írt:

„Rankovics, amerikai utasításra azt parancsolta Rajkéknak, hogy gyilkoltassák le népünk szeretett vezetőjét, Rákosi elvtársat és hűséges munkatársait, Gerő és Farkas elvtársakat. Rajk, Szőnyi, Pálffy orgyilkos társasága elfogadta ezt a parancsot és a Horthy-rendszerből átmentett csendőrtisztjeinek és egyéb pribékjeik segítségével nem átallották a gyilkossági terveket aprolékosan kidolgozni. Ezzel a hallatlan bűntettel akarták megkezdeni államcsínjüket, amelynek célja az volt, hogy hazánkat erőszakosan kiszakítsák a béketáborból és az imperializmus igájába hajtsák. Ez a tervük meghiúsult a magyar Dolgozók Pártjának és elsősorban magának Rákosi elvtársnak az éberségén és népünk hűségén a párt Rákosi elvtárs iránt." (Boldizsár Iván: Összeesküvés a magyar nép ellen, Budapest, 1952. 94-95.o.)

A diktatúra kiszolgálása igen jól jövedelmezett (~)-nak. Megkapta a legmagasabb irodalmi kitüntetéseket. József Attila díj 1970, Állami díj 1975, A Magyar Pen Club elnökének „választották" meg 1970-ben. Publicisztikai munkásságáért birtokolta a Rózsa Ferenc díjat. Könyvei, színdarabjai, esszéi, útirajzai soha nem vártak kiadóra, a pálya teljesen nyitva állt előtte. Több regényt és színdarabot fordított magyar nyelvre. A változó idők szelét érezve, éppen az első lépéseket tette meg, a rendszerváltás társadalmi szerveződései felé, amikor elhunyt.

Irodalom:

Ki-Kicsoda? Életrajzi Lexikon Kossuth Kiadó Bp. 1981.
Partizánlexikon. Kossuth Kiadó 1987.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-56. Veritas Kiadó München 1981.

BORBÉLY SÁNDOR

szerszámlakatos segéd, KISZ budapesti titkár, KB. titkár, munkásőr altábornagy
(Nagybún, 1931. december 12. [Pál Eszter])

A Fegyvergyárban szerezte meg a szerszámlakatosi képesítést, ezt követően a csepeli gyárban dolgozott. Korán bekapcsolódótt a kommunista ifjusági mozgalomba, hiszen már 1949-ben Kiskunhalason ifjusági titkár. Innen került be a DISZ Pestmegyei Bizottságába. Később a csepeli DISZ-nek lett a titkára, majd párttitkára. Moszkvában végezte el a pártfőiskolát. 1957 tavaszán tért vissza és a KISZ. Országos Szervezőbizottságának lett a titkára, majd a KISZ KB. titkára.

1962-től csepeli másodtitkár, 1966-tól a Csepeli Pártbizottság, 1970-től a Vas és Fémművek Pártbizottságának első titkára lett (~) mint a gyáróriás politikai vezetője a 68-ban elkezdett reform ellenzőinek egyik legismertebb tagja. 1970-ben a X. Kongresszuson választották be a Központi Bizottságba. A reform megfojtása után szovjet mintára önálló gazdasági osztályt szerveztek az MSZMP Központi Bizottságban. Ennek vezetőjévé (~)-t nevezték ki. 1976-ban KB. titkárrá választották. Hivatali főnöke Biszku Béla volt. 1978-tól már nem a szervezési területen dolgozott, hanem Biszku távozása után az Ipari Mezőgazdasági és Kereskedelmi Osztályt felügyelte. Tagja lett a KB. Gazdaságpolitikai Bizottságnak. Mint KB. titkár és mint a fenti bizottság tagja, súlyos felelősség terheli Magyarország gazdasági tönkretételében.

Politikai pályafutásához szükséges támogatói neve ismeretlen. Megmagyarázhatatlan az a tény is, hogy a XII. Kongresszuson kimaradt a KB. titkárságából és a Munkásőrség országos parancsnoka lett. Vezérőrnaggyá majd altábornaggyá nevezték ki, noha soha nem teljesített még közhonvédi szolgálatot sem. Az viszont bizonyos, hogy nincsen ismeretünk moszkvai kiképzésének szakmai irányultságáról. Kimaradt a Gazdaságpolitikai Bizottsából is, amely érthető, hiszen a nyolcvanas évek elején a gazdasági csőd már elővetette árnyékát, továbbá a Központi Bizottságba is bekerültek a nyugaton kiképzett fiatal szakemberek is. A munkásőrség feloszlatását követően 1990-ben nyugállományba helyezték.

Irodalom:

Ki-kicsoda ? Életrajzi Lexikon. Kossuth Kiadó 1981.
Magyar Ki-kicsoda 1990. Láng Kiadó Bp. 1990.

CZINEGE LAJOS

kovácssegéd, pártfunkcionárius, politikai tiszt, politikai bizottsági tag, honvédelmi miniszter
(Karcag, 1924. március 24.)

Parasztcsaládból származott, a hat elemi iskola után elvégezte az inasiskolát. Így lett 1940-ben kovácssegéd. Értelmi színvonala körülbelül ezen a nivón rekedt meg. Szellemi státusza az alföldi kovácssegéd szintjén stagnált honvédelmi miniszter korában is. 1945-ben belépett a pártba. Amikor Debrecenből kijöttek Karcagra a MADISZ-t szervezni, (~) mint a „nép egyszerű, de természetes ítélőképességgel megáldott fia" tüstént csatlakozott vagy helyesebben csatalakozatták az akcióhoz. A forradalmi „átalakulás" mögött mindig állt egy-két polgári származék, akik előtérbe nyomták azt a népfit aki tökéletesen megfelelt az akkori bolseviki elvárásoknak.Ilyen volt (~). A paraszti származék felleghajtója mögött ott állt a káderosztály „haladó hagyományokból" építkező, magát a kommunista rendszerbe átmentő kispolgári szárnya. Náluk nem az elvi elkötelezettség, hanem a forduló idővel járó praktikum útmutatása volt a fontos.

(~) 23 évesen lett Karcagon a városi pártszervezet titkára. Olvasni, fennakadás nélkül, folyamatosan, még miniszter korában sem volt képes. Pályája a Rákosi kor etalonja. Amikor egy népi kádert felültettek az érvényesülési ringlispilre, egy természeti katasztrófa is kevésnek bizonyult a vezetés által eltervezett karriererjének megállítására. (~)-vel is ez volt a helyzet. Rövidesen, - egy évvel később - már a megyei pártbizottságon találjuk szervező titkári beosztásban. E feladat ellátásához annyit értett, mint hajdú a harangöntéshez. A Rákosi terror legsötétebb évében 1951-ben, behívták a Honvédelmi Minisztériumba. Levetve a civil gúnyát rögvest századosi rendfokozatot kapott és a tüzércsapatok parancsnokának lett a politikai helyettese. (~) e kinevezés időpontjáig még ágyút sem látott. A Központi Bizottság Adminisztrativ Osztályára 1954-ben helyezték. Keleti Ferencnek az osztály vezetőjének lett a helyettese. Főnökétől sok mindent megtanulhatott. Keleti a Rákosi kor egyik legvisszataszítóbb szürke eminenciása volt. Az Adminisztrativ Osztály vezetője kezében volt a legnagyobb hatalom a diktatúra Magyarországán. Felügyelte az ÁVH-t, a honvédséget, a rendőrséget, az ügyészségeket és a bíróságokat. A bitófára szóló koncepciós ítéletek Keleti Ferenc szobájában születtek meg. Az asztala mögül döntött élet és halál kérdésében. (~) örökölte Keletitől az osztály vezetését. Főnökének szellemében vezette tovább az osztályt. Erre mutat az is, hogy 1956. október 23-án a párt katonai bizottságának a tagja lett. A HM. Politikai Főcsoportjának helyettesével Hídvégi Ferenccel és Uszta Gyulával, Apró Antallal stb. katonai puccsal akarták átvenni a hatalmat és leverni a forradalmat. Társaival együtt tehát (~) is megvalósította a zendülés, azaz a hazaárulás bűntettét.

1957. januárjától megbízták a Munkásőrség, azaz a pufajkás karhatalom szervezésével. Ezért (~) tettestársi minőségben felelős a karhatalom- munkásőrség által elkövetett kegyetlenkedésekért, kínzásokért és gyilkosságokért.

1959-ben a VII. Kongresszuson beválasztották a Központi Bizottság tagjai közé. 1960. május 17-én a teljesen iskolázatlan embert honvédelmi miniszterré nevezték ki. 1961-ben a Politikai Bizottság tagja lett. Huszonnégy évig volt a hadsereg feje. E közel

negyed század alatt botrányai közismertek voltak. Vadász történeteit széltében hosszában suttogták az országban. A párt vezetése is tudott (~) ügyleteiről, mégis helyén maradhatott. A felelősségrevonásáról csak igen áttételesen értesülhetett az ország népe, de ezek sem bírtak komoly következményekkel. Ilyen volt, amikor 1970-ben a X. Kongresszuson kihagyták a politikai bizottságból. Hatalma azért csorbítatlan maradt. A puritánságáról ismert Kádár János sem mert hozzányúlni. Egyértelmű, hogy a szovjet hadvezetés hűséges janicsár agája érinthetetlen volt. A szovjet új szelek feltámadásakor 1984. december 6- án távozott a hadsereg éléről, de a hatalomból nem, mert 1987. június 25-ig mint miniszterelnök-helyettes tagja volt a kormányzó kommunista elitnek. Miniszteri fizetéssel vonult nyugállományba.

Irodalom:

Reform, 1989. június 16.
Magyar Hirlap, 1989.augusztus 19.
Dr Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül.1956. M.Média Kiadó 1989.
Dr Bokor Imre: Kiskirályok mundérban. Uj Idő Kiadó 1990.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához Interart Studió 1989.

CSEHÁK JUDIT

orvos, Egészségügyi Szakszervezet KV. titkára, SZOT titkár, Politikai Bizottsági tag, egészségügyi miniszter, országgyűlési képviselő
(Szekszárd, 1940. január 16.)

1964-ben szerzett diplomát a Budapesti Orvostudományi Egyetemen, egy évig a Tolna megyei tanács korházában volt segédorvos, 1965-től Fadd nagyközség körzeti orvosa. 1967-ben lépett be a Magyar Szocialista Munkáspártba. Ettől karrierje rakéta sebességgel indul el. 1973-tól már a Szekszerádi Városi Tanács osztályvezető főorvosa.

1975-től a Orovosegészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Központi Vezetőségi titkára. 1978-ban a SZOT titkára lett.

1984. december 6-tól a minisztertanács elnökhelyettese. A XIII. pártkongresszuson (1985) beválasztották a Központi Bizottságba és a KB. Agitációs és Propaganda Bizottságába. 1987-től a kormány Tudománypolitikai Bizottságának elnöke. Megmagyarázhatatlan rejtély ilyen express sebességű előrehaladása és érvényesülés. (~)-nak sem tudományos fokozata, sem szakami kitüntető eliserése nincsen. Éppen párttagsága húsz éves fordulójára a KB. 1987. júniusi ülésén a Politikai Bizottságnak a legmagasabb pártfórumnak tagja lett.

1987. december 16-án szociális és egészségügyi miniszterré nevezték ki. Ez indokolatlan kinevezés az első szabad választások utáni egészségügyi miniszter kinevezése ismeretében, aki úgyszintén semmilyen tudományos fokozattal nem rendelkezik, hanem egyszerű boncolóorvos , történetileg már semmilyen megütközést nem kelt. A KB. 1988. július 14-i ülésen kimaradt a KB. Agitációs és Propaganda Bizottságából. Úgy tűnik, hogy ilyenírányú tehetségét négy év alatt elvesztette. 1988. július 29-ig volt a kormány Tudománypolitikai Bizottságának elnöke. Itt is éppen úgy érthetetlen a leváltás mint a kinevezés. A KB. 1988. decemberi plénumán létrehozták a KB. Gazdaság és Szociálpolitikai Bizottságot amelynek tagja lett.

1989. április KB. plénumán lemondott politikai Bizottsági tagságáról. Vélhetően pélyafutása a kommunista nőpoltikai arányosításának eredménye.

1990-ben a Horn Gyula vezetésével jegyzett MSZMP-utódpárt országos listáján (tehát a választottak személyére sehol nem voksoltak) bejutott a szabadon választott parlamentbe. Időközben férjhezment dr. Békesi László volt minisztertársához, aki szintén az utódpárt országos listán lett képviselő.

Irodalom:

Segédkönyv a Politikai Bizottág tanulmányozásához. Interart Studió. Bp.1989.
Parlamenti Almanach Idegenforgalmi Propaganda és Kiadó V. Bp. 1990.

CSENDES KÁROLY dr.

kommunista pártfunkcionárius, igazságügyi minisztériumi főosztályvezető, legfőbb ügyész helyettese
(Budapest, 1916. szeptember 25.)

Iskoláit vidéken és Budapesten végezte. 1958-ban 42 éves korában szerzett jogi diplomát az Eötvös Lóránd egyetemen. Eredeti foglalkozása valamilyen technikus. 1933-ban kapcsolódott be a munkásmozgalomba, a VII. ker. MSZDP ifjusági csoportjába. 1934-től kezdve résztvett a KIMSZ majd az illegális Kommunista Párt tevékenységében. Többször volt letartóztatva, 1942-ben a függetlenségi mozgalomban való részvételeért egy év és két hónapi börtönre ítélték. 1944-ben a németek a buchenwaldi koncentrációs táborba deportálták.1945 májusában tért vissza Magyarországra.

Először a MADISZ-ban dolgozott majd az MKP. KV. káderosztályán. 1952-54-ig a pártfőiskolán tanult, majd 1954 augusztusától az igazságügyi minisztériumban volt főosztályvezető. 1960-ban - két éves jogi gyakorlattal - nevezték ki a Legfőbb Ügyész helyettesének. Minisztériumi és ügyészi tevékenységét az 1956-ot követő megtorlásokban fejtette ki. Tagja volt a budapesti pártbizottságnak és a Jogászszövetség elnökségének. Elnöke volt a Közalkalmazottak Szakszervezetének.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó 1975.

CSETERKI LAJOS

pártfőiskolai tanár, PB. póttag, KB. titkár, az Elnöki Tanács titkára
(Nagyborszó, 1921. - Budapest, 1983. április 22.)

Munkáscsaládból származott, szülei taníttatták és így 1939 -ben elvégezte a kolozsvári tanítóképzőt. A második világháboruban behívták katonának de átszökött a szovjet Vörös Hadsereghez és antifasiszta iskolára került.Bár ezek az iskolák 1945-ben befejeződtek (~) csak 1947-ben tért vissza Magyarországra, mivel állítása szerint 1947-ig az iskolán volt előadó. Hazatérése után befutott magasraívelő pályája azt sejteti, bár

erre az 1993-ban is zárt archivumokból hiteles információt szerezni lehetetlen, hogy (~) a szovjet hirszerzés vagy az elhárítás iskolájának volt a hallgatója. Hazatérve 1948 májusától a SZOT budapesti iskolájára nevezték ki előadónak. 1948 szeptemberétől a SZOT négyhónapos iskolájának, a tanára, egy évre rá 1949 márciusától a SZOT Központi Iskolájának vezetője. 1950-ben a legmagasabb pártoktatási intézménynek a pártfőiskolának lett a tanára.

1951. szeptember 27-étől újra visszatért a szakszervezeti funkcióba. A Pedagógus Szakszervezet főtitkára, majd 1953. március 1-jétől a SZOT titkára lett és az is maradt az 56-os forradalomig. 1956. október 28-án az egyik osztályvezetője egy gépkocsivezető segítségével mint sztálinistát kitessékelte a SZOT székházból. Az osztályvezető értékelése egészen pontos volt. 1956 novembere után a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány összekötője de hogy, kit vagy mit kötött össze a megtorlás kormányával az titok maradt a mai napig. Később a Fejér megyei Pártbizottság első titkárává nevezték ki. 1959-ben a VII. kongresszuson KB-tag lett. 1961-ben a Borsod megyei Pártbizottság első titkárának tisztét töltötte be. 1959-ben a VIII.kongresszuson a Politikai Bizottság póttagjává, a KB. 1963. decemberi ülésen kulturális KB-titkárrá választották. Ekkor érte el pályafutása csúcsát. 1966-ban a Nyugat felé nyitás időszakában (~) lassan szalonképtelen lett. 1966-ban a IX. kongresszuson kimaradt a Politikai Bizottságból de tagja lett a KB Agitációs és Propaganda Bizottságnak. Egy évvel később, a KB 1977 áprilisi ülésén leváltották a kulturális KB-titkári tisztéről, és április 14-én az Elnöki Tanács titkára lett. 1970-ben a X. kongreusszuson már kimaradt a KB Agitációs és Propaganda Bizottságból.

1978.április 22-én nyugdíjazták. 1980-ban már kihagyták a XII. kongresszuson a Központi Bizottságból is. Életéből a hátralévő öt évet teljesen elfeledve élte le.

Irodalom:

Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp. 1988.

CSILLAG (Stern) GÉZA

gépészmérnök, MADISZ titkár, vállalati igazgató
(Kispest, 1922. július 10.)

Zsidó értelmiségi családból származik. 1938-tól a Szociáldemokrata Párt VI. ker. Ifjúsági csoportjában, majd az OIB-ban tevékenykedett, Illegális mozgalom tagja. 1942-ben letartóztatták és másfél év börtönre ítélték.

1945 után MADISZ titkár Csepelen, 1947-től a VI. kerületben. 1948-tól a NOVOTEX vállalat vezetője. 1950-57-ig a Munkaerőtartalékok Hivatalának a főosztályvezetője. Az 1956-os forradalom leverését követően részt vett a megtorlásban és a munkásőrség megszervezésében. 1961-ben a Danuvia Gyár igazgatója, 1963-ban a Mechanikai Műveknél főmérnök, 1965-ös nyugdijazásáig az Irodagép Vállalatnak a vezérigazgatója.

Irodalom:

Tanúságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988.

DAPSI KÁROLY

borbély, pártfunkcionárius, vezérőrnagy, kerületi párttitkár, gyárigazgató
(Budapest, 1917. augusztus 18. [Kompis Mária])

Munkáscsaládból származik, apja géplakatos volt. A négy polgárit 1931-ben végezte el, majd borbélysegéd lett. Munkásmozgalmi múltjáról nem tud az idevágó lexikális szakirodalom. Illegális kommunistaként nem tartja számon a M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve sem. Fegyveres ellenállásban még érintőleg sem vett részt. 1948.december 1-ig, a honvédségi kutatási tiltás miatt, nincs nyom előéletére vonatkozólag. Ezen a napon mint a Magyar Kommunista Párt delegáltja került a Pálffy (Oesterreicher) György vezérőrnagy által vezetett HM. Katonapolitikai Osztály állományába, mint politikai tiszt és mint a „különleges csoport" tagja. Ennek a grémiumnak hivatásáról, feladatairól az említett akadályoztatás miatt mit sem tudunk. Pályafutása olyan meredeken ívelt felfelé, hogy még akkor is előléptetésben részesült, amikor 1950-54. között a Szovjet Kommunista Párt Lenin Akadémiáján volt hallgató. Századosként utazott Moszkvába, de már 1952-ben alezredes, 1955-ben pedig ezredesi rangot kapott. Hazatérése után a Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnökségén felügyeleti osztályvezető. Ezt a beosztást 1956. október 1-ig töltötte be. Ekkor az Uszta Gyula parancsnoksága alatt szerveződő 5. hadsereg haditanácsának lett a tagja. Nem tudni, milyen érdemek alapján, mivel az 1956-os eseményekbe semmilyen módon nem kapcsolódik be, de rá esik a választás, hogy 1957. március hó 15-től a Néphadsereg MSZMP Intéző Bizottságának az elnöke legyen. A forradalom leverésében tevékenyen részt vehetett, mivel birtokosa a „Munkás Paraszt Hatalomért" kitüntetésnek. Usztához fűződő kapcsolata révén vélhetően megosztották a feladatokat, mivel Uszta Gyula irányította azt a bizottságot, mely a forradalom alatti tiszti magatartásokat vizsgálta.

1958. április 4-ével nyerte el a tölgyfalombot és vezérőrnaggyá léptették elő. 1961. augusztus 31-ig a Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnöke beosztást töltötte be. 44 éves korában váratlanul kegyvesztett lett és tartalékállományba helyezték. Mivel (~)-t nem jellemmezte a szürke agysejtek túltengő aktívitása, nem valószínű, hogy a polgári életben volt rá feltétlenül szükség. Jellemző képességeire, hogy négy év moszkvai tartózkodás alatt sem volt képes elsajátítani az orosz nyelvet. Mégis 1961-69-ig a Budapest VIII.ker. MSZMP első titkára volt, majd ettől a beosztástól megválva, borbélyi szakképesítéssel, nyugállományba vonulásáig. 1972-ig. a Csepeli Vas és Fémművek vezérigazgató-helyettese volt.

Irodalom:

Hadtörténeti Archívum Dapsi iratok.
Mucs Sándor és Zágoni Ernő: A Magyar Néphadsereg története. Zrínyi Kiadó Bp.1984.
Mucs Sándor: Politika és hadsereg Magyarországon 1944-1948. Zrínyi-Kossuth Kiadó Bp.1985.

DÉKÁN ISTVÁN

pincér, szovjet partizán, ÁVH vezérőrnagy

(Győrvár, 1919. május 6. - Moszkva, 1957. május 8.)

Apja vasúti pályaőr volt, aki néhány hold bérelt földet is művelt, hogy tízgyermekes családját eltarthassa. (~) siheder korában részes aratást, kapálást is vállalt. Apja igyekezett gyermekeit taníttatni. A testvérek iparosok és tanítók lettek.

Az elemi iskolát Újmajorban és Győrvár községben végezte. Apját, a gyerekek iskoláztatása végett Székesfehérvárra helyezték, így (~)-t, a győrvári r.k. plébános ajánlására felvették a cisztercita gimnáziumba. Közben apját nyugdíjazták, visszaköltöztek Győrvárra, így Kőszegen végezte el a negyedik polgárit. Pincértanulónak állt és 1936-ban, mint pincér Vasváron a Zsilinszky István vendéglőjében kapott állást. Nyáron Hévízfürdőn a Takács panzióban dolgozott. 1937-től a budapesti Raposa vendéglő majd a kőszegi Mayer étterem következett, azután újra Hévízen és Budapesten dolgozott. 1937 őszétől 1939 végéig Németországban, Hamburg mellett a birodalmi autópálya építésénél alkalmazták. Hazatérése után visszatért a hévízi panzióba. 1940 őszén megint a budapesti Raposa étterem alkalmazta. Itt kapta meg katonai behívóját a 35. honvéd gyalogezred 5. árkász századához Mosonmagyaróvárra. 1942 áprilisában került ki a szovjet frontra, ahol mint árkász, drótakadályok és bunkerek építését végezte. 1942. augusztus 7-én szovjet fogságba esett. A potymai fogolytáborban már aláírta a magyar katonák átállására felszólító röpcédulákat. A krasznogorszki 27.sz. táborban működő antifasiszta aktíva hatására, már rádión beszél a Donnál álló magyar hadsereg katonáihoz. Itt találkozott először Rákosi Mátyással. Az 1943. májusában meginduló antifasiszta iskolába került. Itt Rudas László és Andics Erzsébet voltak előadó tanárai. Évfolyamtársai: Kossa István (később a SZOT főtitkára) és Fazekas József (1945 után a HM. Katonapolitikai Osztály ezredese). Az iskola elvégzése után leendő feleségével Kardos Évával (Rákosi Mátyás unokahúga) a Naumov tábornok vezetése alatt álló partizánegységhez került. 1944. tavaszáig a német vonalak mögött harcolt. Ezután a Nógrádi (Kellermann) Sándor által vezetett partizániskolán ejtőernyős kiképzést kapott. 1944. augusztus 21-én Észak-Erdélyben Bikszád és Máramarossziget környékén került bevetésre. A helytelen irányítás következményeként a 14 fős csoportból csupán öten maradtak életben. Akik a leugrás következményeként nem pusztultak el, azokat a magyar csendőrség letartóztatta. Két hónapig volt tökéletesen elzárva a német front mögött. 1944. október 24-én egyesülhettek az előretörő szovjet hadsereggel. Ezután az Ideiglenes Kormány székhelyére Debrecenbe vezényelték. 1944. decemberében lépett be - egy nyomozócsoport vezetőjeként - az először Debrecenben működő, majd januárban Budapestre áthelyezett Politikai Rendőrségre. 1950-ig folyamatosan a Politikai Rendészeti Osztály, a BM. Államvédelmi Osztály, majd az Államvédelmi Hatóság munkatársa volt. Ajánlói Révész (Reisz) Géza és Nógrádi (Kellermann) Sándor. A Kommunista Pártnak 1943. december 20-tól tagja, igazolványának száma: 47711. A Partizánszövetségben a 11.sz. igazolvány birtokosa volt.

Az Államvédelmi Hatóságnál alezredesi rangban a kémelhárítási osztályt vezette. Ő irányította többek között a koncipiált vádak alapján titkos perekben börtönre vagy halálra ítélt emberek kihallgatásait és vizsgálatát. Ilyenek voltak a Standard, a MAORT, az úgynevezett Deuxiéme Bureau ügyek, Hadvári Pál ezredes, Kővágó József Budapest volt főpolgármestere, Almásy Pál altábornagy, Dr. Melocco János és Conlegner Károly „kémkedési" ügye. (~) érdeme volt az is, hogy az ÁVH kémelhárításának sikerült ügynökeit az összes nyugati követségre beépíteni.

A Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága 1950. február 28-án elítélő határozatot hozott az Államvédelmi Hatóságnál lábrakapott „avantgardista szellem" káros voltáról. Ez azt jelentette, hogy a párt vezetői szerint az ÁVH az eredményeit elsősorban saját sikereként könyvelte el, s nem Rákosi elvtárs bölcsességének. Ennek a folyamatnak egyik vezéreként (~)-t jelölték meg. Ezért a pártvezetés elküldött az ÁVH-tól több főtisztet, semmiképp sem az ÁVH szerepével és gyakorlatával szembefordulókat. Pótlásukra az apparátusból, magas tiszti rendfokozattal új embereket küldött az ÁVH-ba. Ezeknek az új embereknek egy része a Rajk.perben is résztvett, ám megjelenésük egyáltalán nem eredményezte az ÁVH. morális megtisztulását. Ezt a határozatot a Központi Vezetőség titkársága soha nem hozta nyilvánosságra. (~)-nal 1950. június 13-án aláírattak egy nyilatkozatot, melyben kérte a hatóságtól az elbocsátását. Ezután két évig a polgári életben dolgozott. Péter Gábor és társai letartóztatása után Rákosi azonnal rehabilitálta. Nagy szükség volt szakértelmére egyrészt a Péterék ügyének „tárgyilagos" vizsgálatánál, másrészt ebben az időben indultak el a koncepciós perekben elítélt volt pártfunkcionáriusok rehabilitációs eljárásai. (~) feladata a gondos szelektálás és Rákosi felelősségére utaló dokumentumok eltüntetése. 1953. május 8-án a 0490/22/1953. számmal a minisztertanács elnöke Rákosi Mátyás, államvédelmi ezredessé léptette elő. Ezt követi a vezérőrnagyi kinevezése, mely egyet jelentett miniszterhelyettesként az Államvédelmi Hatóság egyik irányítói beosztásával. A másik irányító Hárs István ÁVH. ezredes (később a Magyar Rádió elnöke) volt. Az 1956. október 23-án kitört forradalom és szabadságharc ötödik napján többed-

magával a Szovjetúnióba emigrált.

Irodalom:

Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Stúdió Bp.1989.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története. Veritas Kiadó München 1981.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom kislexikona. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Fehérváry: Börtönvilág Magyarországon. Nemzetőr Kiadó München 1978.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Bp.1990.
Dékán István-Kardos Éva: Utak és ösvények. Bp.

DINNYÉS LAJOS

országgyűlési képviselő, honvédelmi miniszter, miniszterelnök, könyvtárigazgató
(Alsódabas, 1901. április 6. - Budapest, 1961. május 4.)

Nemesi középbirtokos családból született. A keszthelyi gazdasági akadémián szerzett felsőfokú képesítést. A politikai közéletbe korán bekapcsolódott. Bálrendező gentry volt, aki felmenőihez hasonlóan parlamenti mandátumra is vágyott. 1931-tól 1939-ig a Parlamentben kisgazdapárti programmal a dabasi kerület ellenzéki képviselője, a képviselőház egyik legfiatalabb tagja volt.Szerepét az angol „őfelsége ellenzéke" mintájára fogta fel. Nem egyéni kerületben, hanem listán lett honatya. Az ellenzék összecsapása a hatalommal (pl. újvidéki vérengzés stb.) akkor következett be, amikor (~) már nem volt képviselő.

A háború után tagja lett a Nemzetgyűlésnek. A Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt képviselőjeként, Pest- Pilis-Solt- Kiskun és Bács-Bodrog vármegye választókerületében. Pártja politikai bizottságának 1946 szeptemberében lett tagja,de jelentős párt vagy állami megbízatást ettől eltekintve nem kapott. A Kisgazdapárt saját jószántából soha nem is adott volna (~)-nek poziciót, hiszen köztudott volt baráti elkötelezettsége az országot megszállva tartó szovjet főtisztekhez. Barátjuk és ivócimborájuk volt. Nagy Ferenc szétverés előtt álló kormányában szovjet kívánságra akkor kapott tárcát, amikor elődje Bartha Albert teljes tábornoki díszben átsétált Ausztriába. A kormány által kandidált Almásy Pál altábornagyot, pedig a szovjet ellenőrző bizottság nem engedte kinevezni. 1947. március 14-től (~) civilként lett honvédelmi miniszter. (~) szovjet parancsra a hadseregfejlesztés megindítására törekedett. Mindenekelőtt a Honvédelmi Minisztériumot igyekezett alkalmassá tenni megnövekedett feladatainak ellátására, majd a tisztképzést állította a figyelem középpontjába, pontosabban a politikai tisztek képzését.

A demokratikus erőkkel együttműködve,(értsd alatt a magyar Kommunista Pártot a Baloldali Blokkot és a megszálló szovjet hadsereget) a honvédelem és a hadseregszervezés és építés érdekében számos katonai javaslatot fogadott el, főleg olyanokat, amelyek elősegítették, hogy a magyar honvédségből vazallus janicsár Néphadsereg alakuljon. Ezeknek, a kapott parancsnak megfelelően, megvalósítását figyelemmel kísérte. Röviddel hivatalbalépése után első útja a nevelőtiszti tanfolyamra vezetett. Igen kevezően nyilatkozott a látottakról, hallottakról. (A kommunista politikai tiszteket, a komisszárokat nevezték abban az időben még szemérmesen „nevelőtiszteknek.") Részt vett április közepén a csepregi 7. határvadász zászlóalj zászlóavatási ünnepségén.(A határvadász egységek annak a kommunista Pálffy György parancsnoksága alatt álltak aki megszervezte az ÁVH-nál is kegyetlenebb Katonapolitikai osztályt.) (~) Beszédet mondott 1947. május 3-án az első nevelőtiszti tanfolyam hallgatóinak tisztté avatásán. Többek között ezt mondta: „Boldog vagyok, mert nekem jutott ez a szép feladat,hogy, titeket pályátokra elindíthassalak... Harcoljatok a sötétség, a reakció és a korrupció ellen a demokrácia megerősítéséért, sokat szenvedett népünk jövőjéért." Egyszóval az abban az időben kötelező kommunista lózungokat hangsúlyozta. (~) 1947. május 31-től miniszterelnök, de továbbra is megtartotta a honvédelmi tárcát. A határőr napok rendezvény keretében 1947. június 1 -jén megszemlélte a Hősök terén a díszelgő határőregységeket. Honvéd Kossuth Akadémiai jelentkezésre hívta föl 1947. június 17-én a „paraszt, munkás és értelmiségi ifjakat". Jelenlétében nyitotta meg kapuit a Honvéd Hadiakadémia 1947.december 1-jén. Mint új miniszterelnök, kijelentette: „Programom a magyarországi hároméves terv keresztülvitele. Minden erőmmel a demokrácia kifejlesztésén fáradozom, és ebben az erőfeszítésemben a többi koalíciós párt támogat engem." A szovjet „demokrácia" kifejlesztésére érvényes a kijelentése, hiszen likvidátora lett a pártjának és a magyar parlamentarizmusnak.

Az 1947.augusztus 31-én lezajlott un."kékcédulás" csaló választások után 1947.szeptember 24-én Rákosiék kegyéből (~) ismét miniszterelnök lett. A honvédelmi tárcát azonban már nem tartotta meg. A kommunista hatalomátvétel után Dinnyés szolgálata is kitelt. A diktatúra vezetői hűséges szolgálataiért bevett szokásuk szerint nem vetették börtönbe sőt, egy szinekura állásba helyezték. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ igazgatója lett. Kisgazda társaihoz hasonlóan (~) -t soha nem állították bíróság elé és nem tartoztatták le. Szovjet barátságának a visszfénye haláláig kitartott.

Irodalom:

Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Könyvkiadó Bp. 1990.
Vida István: A Független Kisgazdapárt Politikája 1944-1947. Akadémia Kiadó Bp. 1976.
Balogh-Móricz: Honvédelmi miniszterek, Zrinyi Könyvkiadó Bp. 1992.
Bölöny József: Magyarország kormányai. Akadémia Kiadó Bp.1978.

DONÁTH FERENC

jogász, pártmunkás, az MSZMP. Ügyvivő Bizottságának tagja
(Jászárokszállás. 1913. szeptember 5. - Budapest, 1986. július 15.)

Polgári családból származott. Apja Lipót jómódú ügyvéd volt.

Gimnazista éveiben ismerkedett meg Molnár Erikkel, aki ekkor Szolnokon volt ügyvéd.Nagy hatással volt az ifjú (~)-ra. Elsőéves joghallgatóként kapcsolatba került a baloldali egyetemista és értelmiségi mozgalmakkal, a tandíj-reform üggyel kapcsolatban.

1934-től belépett a kommunista pártba. A szocialista baloldalt és a népi erőket tömöriteni akaró Márciusi Front egyik szervezője. Losonczy, (a Fő utcában gyilkolták meg 1958-ban,) Zöld (belügyminiszter, családját kiirtva öngyilkos lett.) és Kállai Gyula (Kádár miniszterelnöke) baráti köréhez tartozott. 1939 nyarán részt vett a Nemzeti Parasztpárt alakuló ülésén a Maros folyón. 1939-től a Szabad Szó külpolitikai rovatának vezetője. 1940-ben letartóztatták, majd intemálták. 1941-től a kommunista Győrffy-kollégisták egyik felső kapcsolata. 1942-től illegalitásba ment. 1943-ban részt vett a Békepárt létrehozásában, és a KB tagja lett. 1944 őszén ott volt a moszkvai vonalhoz hű kommunista párt újjászervezésénél is. A pártnak ekkor kb. 300 tagja volt. Szerkesztette a párt két stencilezett oldalból álló központi lapját a Szabad Népet. 1944. szeptemberében összekötő volt a KB és a 3 tagból álló Katonai Bizottság között. Lakásán ülésezett az illegális KB, és ez volt 1945 januárjában a K.B első helyisége. 1945. április 4-től az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökhelyettesévé nevezték ki. 1945 májusától a párt Központi Vezetőégének tagja. 1945. november 25-től a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára. Emellett 1945 végétől a KV Falusi Osztály vezetője közvetlen főnöke: Nagy Imre. Részt vett a földosztás irányításában. 1948. január 1-jétől a párt Főtitkársági Iroda vezetője. 1948. január 16-án visszahelyezték a pártközpontba.

Nagy Imre tiltakozott az erőszakos termelőszövetkezeti szervezés miatt s ezért a KV-hez beadványt intézett. Mint Nagyhoz közelállót (~)-ot bizta meg Rákosi azzal, hogy Nagy önkritikát gyakoroljon és írásban vonja vissza kritikus beadványát.

Baráti köréhez tartozott még az említetteken kívül Ujhelyi Szilárd, Major Tamás, Friss István, Haraszti Sándor, Horváth Márton. A Rákosi által koncipiált perek kezdetén 1950 októberében ebből a társaságból elsőnek Haraszti Sándor tünt el.

1951. február 1-ig töltötte be a főtitkári iroda vezetését s ennak a hónapnak a 15. napján őt is letartóztatták. A Legfelsőbb Bíróság 1952. december 26-án 15 év fogházra ítélte. Feleségét internálták. A legfőbb vádpont ellene az volt, hogy többekkel együtt 1943-ban feloszlatta a kommunista pártot.

1954. július 23-án szabadult. Feleségét egy évvel korábban bocsátották el az internálásból. A szabadlábra helyezését perújrafelvétel előzte meg, ahol megállapították, hogy az 1951-es per koncipiált vádakon alapult. Az ítélet valótlanságokra épült. Rehabilitálása Nagy Imre személyével függött össze, és a Sztalin halálát követő „olvadással". Rákosi felajánlotta neki a főügyészi állást de ezt nem fogadta el, kivonult a politikából. 1954. decemberétől a Magyar Tudományos Akadémia Kögazdaságtudományi Intézetében a mezőgazdasági osztályt vezette. 1956 őszén kétszázezer forint kártérítést kapott. A Rákosi által vezetett pártnak a megújulásában nem hitt.

A XX. kongresszus után kezdett reménykedni. 1956 nyarától már a Nagy Imre körül tömörülő pártellenzék tagja lett. A KV 1956. október 23-24-én éjszaka tartott ülésén kooptálták a testütetbe és megválasztották a KV egyik titkárává. Minthogy Losonczy Géza és Donáth nem értett egyet Gerő első titkári megbízatásával és az eseményeknek ellenforradalommá minősítésével 1956. október 26-án írásban lemondtak a pártban viselt tisztségükről. Nagy Imre és Kádár megpróbálta visszavonatni döntésüket. Ez sikerült is, mivel mindketten ott maradtak a KV. épületében és október 26-án szót kértek a KV ülésén. Az volt a véleményük, hogy nem hozhat tartós eredményt ha a pártnak továbbra is az az álláspontja, hogy a forradalom ellenforradalom és ha a párt figyelmen kívül hagyja a forradalmi mozgalmat és a munkásosztály követeléseit, és a rend megteremtése végett a fegyveres erőkre támaszkodík. Állásfoglalásuk viharos vitát eredményezett.

Ezután már nem tertek vissza a Központi Vezetőségbe már csak azért sem, mert felállott egy héttagú bizottság, amelynek tagjai között ott volt Kádár János és Lukács György is.

1956. október 30-án a MDP-t feloszlatták, és létrejött az MSZMP (Ügyvivő) Bizottsága, melynek tagja lett. Ezután hatodmagával Nagy Imre titkárságán dolgozott, a rádiót irányította. November 2-án (~) vezetésével kezdődött el az MSZMP szervezése. November 4-én hajnalban (~) írta Nagy Imre utolsó beszédét. Ezután a csúcsbizottság másik négy tagjával és másokkal a jugoszláv nagykövetségre menekült, ahol több testületi ülést tartottak. November 24-én a követség előtt a szovjet hatóságok csellel letartóztatták és Romániába deportálták.

Novemberben Münnich Ferenc januárban Kállai Gyula próbálta rávenni őket álláspontjuk feladására. (~) végül az 1958-as perben elhatárolta magát Nagy Imrétől. A Nagy Imre-per 11. rendű vádlottjaként, a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése és vezetése miatt 1958. június 16-án 12 évi bönönre ítélték. 1960. április 1-jén kegyelemmel szabadult. Ezután visszavonult a politikától.

Többé nem lépett be a pártba. A Mezőgazdasági Könyvtárban dolgozott. Megírta a földosztás történetét. Demokratikus földreform Magyarországon c. könyve, a Magyar mezőgazdaság története, továbbá az angolul, japánul és németül is megjelent Reform és forradalom a legjelentősebbek.

1976-tól nyugdíjazásáig, 1983-ig, az MTA Szövetkezetkutató Intézet munkatársa lett. Ebben az időben a liberális reformkommunista ellenzék egyik vezetője volt. Az 1980-ban szamizdat-

ban megjelent Bibó emlékkönyv kiadásának egyik szervezője volt. A szerkesztő bizottság elnöki tisztét töltötte be. Három fia közül kettő nem politizál.

Irodalom:

Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Budapest 1989.
Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez. Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp. 1992.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1976.
Kubinyi Ferenc: Interju Donáth Ferenccel 1982.
A m.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági zsebkönyve Bp. 1925-44.

FARKAS (Lőwy, Wolff Hermann) MIHÁLY

nyomdász, hivatásos pártmunkás, MKP. főtitkár helyettes, honvédelminiszter, hadseregtábornok, kiadói lektor

(Abaújszántó, 1904. július 18. - Budapest, 1965. december 5.)

Zsidó proletár családból származott. Szakképzettsége: nyomdász. 1919-ben belépett a Kassai Szocialista Ifjúmunkás csoportba, 1921-ben a Csehszlovák Kommunista Pártba; és 1924-től pártmunkásként dolgozott. Hat és fél évi börtönre ítélték, amiből 5 évet töltött le. 1930-ban Prágában dolgozott, majd Moszkvában a Kommunista Ifjúsági Internacionálé titkára lett. Részt vett a spanyol polgárháborúban. 1939-ben tért vissza a Szovjetunióba. 1940-ben Csesztlovákia Kommunista Pártjából a Kommunisták Magyarországi Pártjába igazolták át, és a Kommunista Internacionáléban dolgozott.

1944-ben csatlakozott a magyar kommunista emigrációhoz, részt vett a moszkvai Kossuth Rádió munkájában és aktív szerepet vállalt a magyar hadifoglyok körében a fronton és a táborokban a kommunista ideologia terjesztésében. 1944. október 26-án Moszkvából - Gerő (Singer) Ernővel, Nagy Imrével és Révai(Léderer) Józseffel együtt - indult el a Vörös Hadsereg által már okkupált magyar területre. November 5-én érkezett Szegedre. Bekapcsolódott az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottságának munkájába. Részt vett Miskolc, Diósgyőr, Gyöngyös és Eger városokban az Ideiglenes Nemzetgyülés képviselőinek kiválasztásában. Igyekezett elérni, hogy minél több kommunista kerüljön a debreceni nemzetgyülésbe. 1944. december 21-től Orosháza kommunista képviselőjeként tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek. Az orosházi polgároknak fogalma sem volt arról, hogy kicsoda (~). Az 1945. november 4-ei választásokon a szégyenletesen kisebbségben maradt Magyar Kommunista Párt Tolna-Baranya megyei listás parlamenti képviselője lett.

Mint a moszkovita négyesfogat meghatározó tagja, Rákosi helyettese párt vezető testületeiben töltött be fontos tisztségeket, 1945. május 21-től tagja lett a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének (1956. július 21-ig) a Politikai Bizottságnak (1955. április 14-ig), a Titkárságnak (1955. április 14-ig). 1946. október 31-től a párt főtitkárhelyettese. 1946-tól 1949. február 18-ig elnöke volt a Központi Vezetőség Katonai Bizottságnak, amely a párt katonapolitikáját érvényesítette a honvédségen belül. Soha el nem múló felelőssége, hogy ő felügyelte a Politikai rendőrséget, majd az AVO-t, s végül az AVH-t. De végső fokon (~) felel a másik fegyveres terrorszervezetnek a Katonapolitikai Osztály embertelenségeiért is.

A közlársasági elnök 1948. szeptember 9-én nevezte ki a Dobi kormányba honvédelmi miniszterré. Minden katonai előképzettség nélkül került ebbe a beosztásba. Pártdöntés alapján mivel Sztálin a III. Világháború megindítására spekulált erőteljes és gyors hadseregszervézésbe kezdett, a lakosság megélhetésének rovására.

Elkezdte szovjet vazallus janicsárhadsereggé átalakítani a magyar honvédséget. 1949. február 18-án megszüntette a nevelőtiszti intézményt, s helyette - szovjet példa nyomán - politikai tisztikart - komisszárokat - rendszeresített. Nem volt ez más, mint a pártnak fenyegető ökle a parancsnok feje felett. 1949. április 22-én a köztársasági elnök vezérezredessé nevezte ki.Tisztiiskolai jelentkezésre hívta a „magyar állampolgárságú munkás, dolgozó paraszt és értelmiségi ifjakat". Megszüntette a Honvéd Kossuth Akadémiát és szovjet mintára a fegyvernemi tiszti iskolák rendszerét vezette be. Leszereltette vagy börtönbe küldette -összeesküvés vádjával - a jólképzett régi tisztikart. Félanalfabéta tábornokokat és ezredeseket nevezett ki. Ezeknek egy feladatuk volt. A szovjet tanácsadó tiszt által megfogalmazott parancsok több-kevesebb sikerrel történő aláírása.

1948. november 1-jétől bevezeti a honvédség pártirányítását. Nincs többé az országgyűlésnek felelős magyar nemzeti hadsereg. Ezzel kizárólagossá vált a hadseregen belül a kommunista párt ellenőrző szerepe.

A hadseregszervezésben is a szovjet elveket és módszereket juttatta érvényre, mind a csapatoknál, mind a Honvédelmi Minisztériumban. A szovjet parancsra bevezetett őrült tempójú hadseregszervezés 1950-ben már a nemzeti jövedelem egy ötödét vonta el a lakosságtól. A gyáripar is áttért a hadigazdálkodásra és a hadi termelésre. A minisztertanács rendeletével a Honvéd Határőrség 1950. január 1-jével kivált a hadsereg szervezetéből, és szovjet mintára az Allamvédelmi Hatóság alárendeltségébe került. A határőröket ezt követően a köznyelv „zöld ávósoknak" nevezte. A nemzeti múlttal való szakítást és a hadsereg népi jellegének fonnális kifejezését szolgálta az az intézkedés, amelynek következtében a Magyar Honvédség elnevezése 1951 . szeptember 1-jén Magyar Néphadseregre változott. Közel negyven évig viselte ezt a nevet.

Egyik kezdeményezője és fő irányítója a törvénysértő pereknek, amelyek következtetében honvéd táborokokat is kivégeztek: Sólyom Lászlót, Révay Kálmánt, Beleznay Istvánt, Pálffy Györgyöt, Illy Gusztávot, Pórffy Györgyöt stb. Tagja volt Rákosi és Gerő mellett 1950. november 15-én létrehozott Honvédelmi Bi-

zottságnak.A rákövetkező két évben ténylegesen ez a bizottság döntött - teljhatalommal és minden ellenőrzés nélkül - az ország sorsát érintő valamennyi politikai, gazdasági, katonai kérdésben. A hadsereg létszáma 1952-ben meghaladta a 200 ezer főt, működésében teljes mértékben érvényesültek a szovjet kiképzési és vezetési elvek, módszerek, szabályzatok. A hadsereg személyi állománya külső megjelenésében is hasonló volt a Szovjet Hadsereg tagjaihoz (pl.: sapka, kívülhordott orosz ing, hosszú köpeny, legénységi vászonszárú csizma, rendfokozati jelzések stb.). 1951. november 1-től bevezette a hadseregben az „elvtárs" megszólítást, 1952. november 14- től - elsőként a magyar hadseregben -, hadseregtábornokká nevezték ki.

Az MDP Központi Vezetőségének 1953. június 27-28-i határozata megállapította, hogy vezérkedés és nagymértékű személyi kultusz folyt a hadseregben is." Ezt követően elrendelték a hadsereg létszámának a csökkentését.

1953. július 4-én Moszkva menesztette Rákosi Mátyást és az új miniszterelnöknek, Nagy Imrének a kormányában ő már nem kapta meg újra a honvédelmi tárcát. Átmeneti időszak következett.

Rövid idő elteltével, Nagy Imre támogatásával, újból tagja lett a MDP. kormányzó elitjének. A Központi Vezetőség titkáraként a hadsereg felügyeletét is ellátta. Az MDP Központi Vezetőségében a bekövetkező negyedik magyar kötélkor diktátora Kádár János engesztelhetetlenül gyülölte azt a (~)-t akivel korábban rábeszélték Rajkot a töredelmes vallomásra és felsegítették a bitóra.

1956 nyarán már érződik a változásoknak a szele. A politikai elit azon töprengett, hogy milyen módon tudja átmenteni magát egy enyhe reformkommunista rendszerbe. Ezeknek a törekvéseknek gátja volt az ortodox moszkovita (~). Közös erővel elhatározták, hogy úgy dobják ki a hajóból a (~) ballasztot, hogy egyúttal a harmadik kötélkorért egyedül őt és néhány AVH vezetőt kiáltanak ki bűnbaknak. Tehát a konc politika következett. Az MDP. Központi Vezetősége 1956. július 18-21-i ülésén hozott határozata - a törvénysértésekben játszott vezető szerepe miatt - a Központi Vezetőségből és a pártból is kizárta. A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956. augusztus 1-jén lefokozta honvéddé. 1956. október 13-án letartóztatták és őrizetbe vették. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma 1957. március 23-án hat, majd törvényességi óvás folytán, a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa április 19-én tizenégy évi börtönbüntetésre ítélte. 1960-ban feltételesen szabadult. Kiadói lektorként dolgozott haláláig.

Irodalom:

Ispánki Béla kéziratos feljegyzései London.1980.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-1946. Veritas Kiadó München 1981.
Bölöny József: Magyarország kormányai. Akadémiai Kiadó Bp. 1978.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Könyvkiadó Bp. 1976.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1987.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp. 1990.
Mucs-Zágoni: A magyar néphadsereg története 1945-1949. Zrinyi Katonai Kiadó Bp.1979.
Balogh-Móricz: Honvédelmi miniszterek. Zrinyi Kiadó Bp.1992.

FEHÉR LAJOS

középiskolai tanár, rendőralezredes, főszerkesztő, a KB. osztályvezetője, KB.titkár, miniszterelnök helyettes
(Szeghalom, 1917. december 14. - Budapest, 1981. november 11.)

A debreceni református kollégium diákja volt, majd elvégezte a Debreceni Tudományegyetem latin-történelem szakát. Középiskolai tanári diplomát szerzett.

1937-től tagja a szocialista és a népi erőket tömöriteni kívánó Márciusi Frontnak, melyek vezetését Debrecenben a kommunisták kisajátították maguknak. (Becenevc: Nasi.) Kezdetben a „ Tiszántúl" című lapnál dolgozott, majd a „Szabad Szó"-hoz került, amelyehez már 1939 óta szoros szálak fűztél, hiszen Ratatics István szerint már ekkor részt vett a híres szerkesztőségi értekezleten. Itt került közelebbi ismeretségbe Bajcsy-Zsilinszky Endrével, Mód Aladárral, Kovács Imrével, Féja Gézával, Erdei Ferenccel és Veres Péterrel. 1941-42-ben már újságíróként bekapcsolódott az antifasiszta mozgalomba. A „Szabad Szó" szerkesztőségében dolgozott, de sokat irt Dessewffy Gyula lapjában a Kis Ujságban is. Gyula fivére révén szoros szálak fűzték a Bolyai, és a Győrffy Kollégiumokhoz. 1942 nyarán rövid időre letartóztatták. Az év végén a kommunista párt tagja lett. Feladata a „Szabad Szó" révén a parasztság mozgósítása. Részt vett a Magyar Parasztszöveség földmunkás tagozatának létrehozásában (elnöke: Dobi István) és a vésztői konferencia előkészitésében.

1943 őszétől bújkált. A párt vidéki szervező és propaganda munkáját irányította. 1944 nyarán írta és terjesztette a Békepárt röpiratait és memorandumait. Szeptembertől a kommunista párt Katonai Bizottságának tagja.(vezetője: Pálffy György, másik tag: Sólyom László), egyben szervezője a kommunisták fővárosi csoportjának és az akciógárdák irányítója.

1945. január 21-én jelentkezett a pártközpontban, és felszólították, hogy vegyen részt az új rendőrség megszervezésében. Igent mondott, bár a földosztás előkészítése érdekelte. A Budapesti Rendőrfőkapitányság Politikai Osztályának helyettes vezetője lett, alezredesi rangban Péter Gábor mellett. Mint ilyen küldött üzenetet Dessewffy Gyulának, hogy letartóztatása küszöbön áll, meneküljön nyugatra. Kérésére a Központi Vezetőség Titkársága 1946. szeptemberében áthelyezte a „Szabad Föld" szerkesztőségébe. 1947. május 15-től a lap felelős szerkesztője. 1954. májusában az MDP III. kongresszusán a KV póttagja lett. 1954. július 1-jétől pedig a Szabad Nép szerkesztőbizottságának tagja, főszerkesztőhelyettes és a mezőgazdasági rovat vezetője. 1954 októberében a szerkesztőségi pártgyűlésen Méray Tiborral, Kende Péterrel, Kornai Jánossal, Novobáczky Sán-

dorral és másokkal élesen bírálta a pártvezetést.

1955 máciusától a balatonnagybereki állami gazdaság igazgatója. Pártbeli tisztségei megmaradtak, mivel 1955 március másodikán Nagy Imre felszólalásában javasolta a Farkas Mihály törvénysértéseit kivizsgáló bizottság tagjának. Az 1956 júliusi KV-plénumon az akkor első titkárrá választott Gerő felajánlotta hogy dolgozzon újra a Szabad Nép szerkesztőségében, de Fehér feltételeit nem tudta elfogadni. 1955 júliusától a Magyar Partizán Szövetség elnöke.

Nagy Imre híve volt, 1956 nyarán részt vett a híres születésnapi összejövetelén.

Az évek múltával úgy tűnik, hogy kétkapura játszott. Az 1956. október 23-24-i éjszakai KV-ülésen létrehozott Katonai Bizottság tagja lett, olyan hithű Rákosisták mellett, mint Czinege Lajos, Hazai Jenő, Biszku Béla, Földes László, Uszta Gyula, Hidvégi Ferenc. Mint ahogyan írásban leszögezték Nagy Imrével és követőivel szemben: „ Árulás folyik az Akadémia utcában és az árulók a pártközpontban székelnek." Október 23-án sikertelen politikai offenzívát indítottak a felkelés katonai leveréséért. A Katonai Bizottság október 28-án szembefordult a pártvezetéssel és katonai diktatúra tervét dolgozta ki. A tervezett puccs célja a teljes politikai vezetés és a központi pártapparátus félreállítása volt. Ennek ellenére az 1956. november 2-án először megjelent Népszabadság főszerkesztő-helyettese, majd miután Haraszti Sándor november 4-én Nagy Imrével a jugoszláv nagykövetségre menekült, (~) lett a főszerkesztő. Kádár a Nagy Imréhez fűződő kapcsolatát a Katonai Bizottságban való részvétele miatt megbocsátotta. Az 1956 novemberében létrehozott Ideiglenes Intéző Bizottság majd a Politikai Bizottság tagja lett. Az 1956. november 24-i szerkesztőségi sztrájk után Kádár leváltotta a Népszbadság éléről. 1957 április végétől a KB Mezőgazdasági Osztály vezetője. Az 1957-es agrártézisekben a fokozatos kollektivizálás koncepcióját, azaz Nagy Imre korábbi álláspontját fogadtatta el. 1958 decemberében a pártvezetés kapitulálva a szovjet nyomás előtt hallgatólagosan revideálta elképzeléseit és megkezdték a második kollektivizlást.

Ennek gyors sikere a paraszti beletörődésen és a burkolt erőszakon alapult. A korábbival szemben most engedményt tettek az egyéni érdekeltség érvényesülésének. Az ekkoriban kialakult zöld lobbi feje lett. (További reprezentánsok: Erdei Ferenc a régi barát, aki parasztpárti lévén nem győzte eléggé kiszolgálni a Rákosi rendszert, Keserű János, Hont János). 1959-ben a VII. kongresszuson mezőgazdasági KB-titkár lett. A KB 1962 októberi plénuma után egy hónapig KB. titkári felügyeleti területe alá tartoztak az adminisztratív ügyek.

1962-ben a VIII.kongresszuson kimaradt a KB.Titkárságból. A kongresszus után tették közzé először a KB Államgazdasági Bizottság névsorát, melyben (~) is helyetfoglalt.

1962. november 27-én kinevezték a Minisztertanács elnökhelyettesévé, hozzá tartozott a honvédelem, belügy,a közigazgatás, igazságügy, élelmezésügy, a belkereskedelem, a szövetkezetek, a vizügy, a természetvédelem, és a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság. Nyers gazdaságpolitikai KB titkár mellett az új gazdasági mechanizmus kulcsembere volt. A mezőgazdaságban 1966-tól felszámolták a tervlebontásos irányítási rendszert. 1967-ben létrehozták a Termelőszövetkeztek Országos Tanácsát és a területi tsz-szövetésgeket, valamint összevonták a Földművelésügyi és az Élelmezésügyi Minisztériumot. 1978-ban a X.kongreszuson a KB. Szövetkezetpolitikai Munkaközösség elnöke lett. A reformmozgalom bukása után a KB. 1974 márciusi ülésén kimaradt a KB.Gazdaságolitikai Bizottságból, visszahivták a Szövetkezetpolitikai Munkaközösség éléről, és március 21-én mint a Minisztertanács elnökhelyettesét nyugdijazták. Egy évvel később 1975-ben a XI. kongresszuson kimaradt a Politikai Bizottságból. KB. tagságát meghagyták egészen haláláig.

Irodalom:

Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp. 1989.

Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp. 1990.

Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1976.

Tanuságtevők Antológia 5/B. Kossuth Kiadó Bp. 1984.

Dessewffy Gyula: Tanuvallomás. Universe Publishing Company 1986.

FEKETE JÁNOS

banktisztviselő, kommunista pártitkár, országgyűlési képviselő, a Nemzeti Bank első elnökhelyettese

(Budapest, 1918. szeptember 4. [Fuchs Regina])

Polgári, magántisztviselő családból származott. A gazdasági válságtól fenyegetve költözött le családja Szarvasra. Nincs adat arra, hogy hol szerezte meg az érettségit, de 1936-tól a szarvasi takarékpénztárban dolgozott. Zsidó származása miatt nem kerülhetett egyetemre. 1940-ben munkaszolgálatra hívták be, és származása miatt állásából is elbocsátották. Arról sem szól adat, hogy hol és mikor, de a keleti fronton esett hadifogságba. Mint munkaszolgálatos került bolseviki antifasiszta iskolába. A háború folyamán a szovjet területen 10 antifasiszta központot hoztak létre, melyekben több mint 1000 embert képeztek ki, partizánnak, a magyar csapatokkal szemben elhelyezkedő hangosanbeszélők bemondójának. A magasszínvonalú politikai iskolákon, politikai gazdaságtant 80, dialektikus és történelmi materializmust 50, magyar és szovjet történelmet 90 órában oktattak. Ilyen táborok voltak Juzsában, Talicában és Krasznogorszkban stb. Nem tudhatjuk, hogy Fekete melyik tábor lakója és hallgatója volt. Az iskolák tanárainak névsora azonban közismert: Nemes Dezső, Vadas Sára, Lándor Béla, Kindl Ernő, Lammel Antal, Sziklai Sándor, Gerő Ernő, Selymes Ferenc, Gergely Sándor, Háy Gyula, Andics Erzsébet, Rudas László stb. Mindannyian a Szov-

jetunió Kommunista Pártjának tagjai és kiváló bolsevik teoretikusok voltak. Így azután teljesen érthető, hogy 1945-ös hazatérése után Fekete így nyilatkozott: „(...) úgyhogy amikor hazajöttem nagyjából tisztában voltam a politikai fogalmakkal". Természetszerűleg tanulmányaiból az következett, hogy hazatérése másnapján belépett a Magyar Kommunista Pártba. A takarékpénztárban újra elfoglalhatta az állását, továbbá cégvezetőnek léptették elő. A szarvasi MKP. pártszervezetben játszott szerepe tünt fel a budapesti kiküldötteknek,és ennek köszönhette, hogy a pártközpont 1948-ban a Magyar Kereskedelmi Bankba rendelte fel, hogy megszervezze a Magyar Kommunista Pártot. A Nemzeti Bankba a csekélylétszámú kommunista pártszervezetét megerősítendő helyezték át, ahol rövidesen párttitkár lett. Ebben a beosztásban 1950. január 1-ig dologozott. Nyilatkozata szerint a Nemzeti Bankban érte meg a Rajk pert. Szervezte a tüntetéseket, kivonulásokat Rajk ellen.

„Bíztam abban, hogy a mi vezetőink hibákat nem fognak elkövetni. Nem is vállaltam volna a párttitkárságot, ha ebben kételyeim lettek volna."

1950. január 1-vel, kiváló párttitkári munkája jutalmául a Pénzügyminisztériumba nemzetközi vonalra helyezték át. „Ott nagyon fontos volt a politikai megbízhatóság, meg az, hogy az illető fejlődőképes legyen." Feketénél mindkettő adott volt. Minisztere, is a szovjet antifasiszta „alma mater"-ből származott Kossa Istvánnak hívták és képzettségére nézve a Horthy rendszer alatt a derék villamoskalauzi foglalkozást üzte. Főosztályvezetőjét Száberszki Józsefnek nevezték, aki 1945 előtt illegális kommunista és Király utcai bőrnagykereskedő volt, majd a gettó szovjet elfoglalása után az Andrássy út 60-ban lett ÁVH alezredes, Péter (Eisenberger Béni) Gábor barátja. A serény főnyomozóról Fekete így emlékezik: „Egész életemben neki vagyok a leghálásabb, mert megtanított dolgozni."

(~) helyettesét Lakos Éva volt illegális párttagot a Rajk perben letartóztatták, Száberszki József pedig öngyilkos lett. Ebben az időben sógorát a Vas megyei pártbizottság másodtitkárát és saját feleségét is kizárták a pártból, mivel azelőtt vagyonosok voltak. Ezzel egyidőben (~)-t is leváltották a párttitkárságról. Elküldték a Pénzügy Minisztériumból és a Külügy-be helyezték át. 1953-ban amikor Lakos Évát szabadlábra helyzték (~)-t elküldték a Külügyből is de a Pénzügy sem fogadta vissza. Így került a Magyar Nemzeti Bankba. A levelezési osztálynak lett a főnöke, később a bank deviza ügyeit irányította. Az 1956-os forradalom és szabadságharc külföldön érte. A Magyar Nemzeti Bank fiók intézetében tartózkodott Bécsben és innen intézte a bank folyó ügyeit, de elsősorban az adósságszolgálatot.

„Nem voltak kétségeim, hogy itt ellenforradalom van és azért is szerettem volna minél gyorsabban hazajönni, mert nagyon féltettem a családomat."

A Nemzeti Bank Forradalmi Tanácsa állásából elbocsátotta, de mire hazatért ez a tanács, már nem létezett, de viszont a régi „elvtársak" már mindannyian a helyükön voltak. Elfoglalta régi helyét az intézményben. Ettől függetlenül pártfegyelmit indítottak ellene, mert megvédte a „kemény" vonalat. Tehát a baloldalisága miatt kapott fegyelmit, de az eljárás végén a párt (~)-nak adott igazat.

1968-ban az induló reform támogatója lesz. Ebben az évben nevezik ki a Magyar Nemzeti Bank elnökhelyettesévé. 1980-ban pedig miután elévülhetetlen érdemeket szerzett a Kádár korszak nyugati kölcsönökkel való ellátásában a bank első elnökhelyettese lett. (~) megteremtette azt a hidat mely összekötötte a kommunista diktatúrát a nyugati, de elsősorban az amerikai nagytőkésekkel. Forditott előjellel azt a feladatot látta el, mint Armand Hammer a bolsevizmus finanszírozásában. Magyarország kiárusításának alapjait a nyugati kölcsönök rakták le. (~) még az 1984. április 17-i Központi Bizottsági ülésről 1986-ban is azt állította hogy: jó irány...

A pénzvilágban jelentős összeköttetésekkel rendelkezik. A londoni Hungarian International Bank tb. elnöke, a bécsi Central-Wechsel und Creditbank AG. felügyelő bizottságának alelnöke, az osztrák Creditanstalt Bankverein nemzetközi tanácsadó testületének tagja. 1982-88 között a Nemzetközi Valuta Alap magyarországi kormányzója volt. Bár 1988-ban nyugállományba távozott, mégis 1989-ben a reformügyi ad hoc bizottságnak és a Minisztertanács Tanácsadó testületének tagja lett. 1989-től a Helmuth Schmidt által vezetett bizottság tagja. 1988-tól a Hargitay and Partners pénzügyi és gazdasági KFT. felügyelő bizottságának elnöke.

1980-ban érdemei elismeréseként Állami Dijat kapott.

1993-ban néhány napra útlevelét bevonták, mivel a Szovjetunióba kicsepészett dollárok ügyében az ügyészséggel akadt dolga. Tekintve a széleskörű nemzetközi kapcsolatait, bizonyos, hogy hosszú és megbecsült pályájának ez csupán múló, rosszemlékű epizódja.

Irodalom:

Kornis Pál: Tanúként jelentkezem. Zrinyi Katonai Kiadó Bp. 1988.
Sorshelyzetek. Szerkesztette: Vámos György RTV Minerva Kiadó Bp. 1986.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp. 1976.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1987.
A m.kir.Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve. Bp. 1920-1944.

FELKAI (Fried) DÉNES

politikai tiszt, orvos vezérőrnagy, diplomata
(Budapest, 1913. május 15. [Reich Gizella])

Polgári családból származott. A zsidókat kirekesztő un. numerus clausus miatt orvosi tanulmányait 1931-ben a bolognai egyetemen kezdte meg és 1936-ban itt szerzett orvosdoktori diplomát. Hazatérése után került kapcsolatba az illegális kommunista mozgalommal, bár nevét sem a Munkásmozgalmi Lexikon

sem az m.kir. Belügyminisztérium nyomozókulcsa nem tartalmazza. 1937. szeptemberétől 1939. februárjáig Spanyolországban a Nemzetközi Brigád orvosfőhadnagya volt. 1941. februárjáig a franciaországi internálótáborokban raboskodott, majd Németországba jelentkezett munkára. Innen szeptember hónapban hazaszökött Magyarországra. Életrajza szerint mint „veszélyes kommunistát" 1942-ben munkaszolgálatra hívták be és kiszállították a keleti frontra. A veszélyes kommunista jelzőt dokumentumok nem támasztják alá. Az 1943-as doni tragédia következtében szovjet hadifogságba esett. Először orvosként dolgozott a hadifogolytáborban, majd a krasznogorszki antifasiszta iskolának lett a hallgatója. Tanárai emigráns sztálinista kommunisták: Nemes Dezső, Háy Gyula, Gerő Ernő, Andics Erzsébet, Gergely Sándor, Rákosi Mátyás. A tanfolyamot kiváló eredménnyel végezte el, ezért az iskola oktatójává lépett elő. 1945. február 25-én tért haza Magyarországra. A Honvédelmi Minisztériumban a nevelőtisztek, - a későbbi politikai tisztek - oktatásának a felelősévé nevezték ki, majd a politikai tisztképző, a Petőfi Akadémia parancsnoka lett.

1950-ben Dr Merényi Gusztáv orvos-vezérőrnagyot a HM. Egészségügyi Főcsoportfőnökét a Sólyom féle koncipiált tábornoki perben letartóztatták majd kivégezték. Helyettesét, Dr Aranyi Sándor orvosezredest is hosszú börtönbüntetésre ítélték. Merényi utódja a kommunista szempontból teljesen megbízható (~) lett. Ebben a beosztásban maradt egészen az 1956-os forradalom és szabadságharc leveréséig. A Rákosi rendszer kompromittált főtisztjeit - akár a hadseregből, akár az Államvédelmi Hatóságtól -, polgári pályára irányították. Így lett (~) 1957 és 1963 között diplomata. 1974-ig, nyugdijaztatásáig, az Egészségügyi Minisztérium Nemzetközi Főosztályát vezette.

Irodalom:

A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Bp. Kossuth Könyvkiadó 1987.
Kornis Pál: Tanúként jelentkezem. Zrinyi Könyvkiadó Bp.1988.
Kubinyi Ferenc: Életrajzi interjú Dr Aranyi Sándorral 1988. Országos Széchenyi Könyvtár.

FERENCZI (Ferenczy, Josef von Ferenczy) JÓZSEF

írógépügynök, kereskedő, kat.pol defenzív őrnagy, média tulajdonos
(Kecskemét, 1919. április 4. [Reicheles Jolán Mária])

Felsőkereskedelmi iskolai tanuló, érettségit nem tett. Írógépügynök, szójabab kereskedő, a ZIZI márkájú édesség bizományosa, állítólagos filmproducer. Első házasságát a kispesti nyilas körzetvezető, Kolozs cukrász lányával Gabriellával kötötte meg. A frigyet 1947. V. 22-én a Pestvidéki Törvényszék felbontotta. 1944-ben antifasiszta ellenálló a VIII. kerületi Kisegítő Karhatalomnál. Az 1969-ben megjelent a Fegyverrel a hazáért c. antológia tárgyalja az ellenállásban végzett tevékenységét. További dokumentumok az Országos Levéltár Politikatörténeti gyűjteményében találhatók meg „Ferenczi csoport" címszó alatt. Életének katonai dokumentumai a Hadtörténeti Intézet Levéltárában fekszenek.

A budapesti I.honvédkerület defenzív tisztje majd osztályvezetője. A Honvédelmi Miniszter a 17.400/kn.szerv. 61946. rendeletével, a legaljasabb és a leggyilkosabb kommunista erőszakszervezetnek a Pálffy féle HM. Katonapolitikai Osztályánaknak a századosa. Annak a szombathelyi Kat.Pol. kirendeltségnek a tisztje, melyen keresztül folyt a nyugatra menekült és erőszakkal elrabolt tisztek visszaszállitása a bitófa számára. 1948. szeptember 16-án tévedésből (Földi vezérőrnagy nőügye -Dr. Dományné-miatt) letartóztatják. November 3-án már szabadlábra került és beosztásába visszahelyezték. 1948. november 27-én kiszökött az országból).

Németországban telepedett le és mint sajtóiroda tulajdonos hatalmas vagyonra tett szert. A Kádár rendszer alatt gyakran járt Magyarországon. A vezető kommunista elittel éppen olyan kiváló kapcsolatokat ápolt, mint a rendszerváltozás után hatalomra került új elittel. A kádári korban a „Magyar Népköztársaság Csillagrendjével" tüntették ki. Kecskemét város díszpolgára lett. Második házasságát is a Szent István Bazilikában kötötte meg, bár a házasságlevél adatai kivánnivalót hagynak maguk után. Az anyja neve rovatban már más név szerepel és Ferenczi családi állapota nőtlennek van feltüntetve, bár köztudottan elvált. Ez az állapot mégsem volt akadálya annak, hogy egyházi házasságot kössön. Természetesen az is lehetséges, hogy a Szentszék az ilyen esetben szükséges apostoli engedélyt megadta.

1991-ben Für Lajos honvédelmi miniszter alezredessé léptette elő, az 56-os forradalomban szerzett érdemeiért. Sajnálatosan a legszorgosabb kutatásnak sem sikerült felderíteni a forradalmi tettek nyomait. 1992-ben a köztársaság elnöke a Magyar Érdemrend Középkeresztjével tüntette ki.

Irodalom:

Kunszabó Ferenc: Josef von Ferenczy. Egy út Európába. Akadémia Kiadó Bp. 1989.
Pestvidéki Törvényszék P.IV./ 345/1947.
Országos Levéltár Politikatörténeti Gyűjtemény. 682 fond.1.örzési egység.
HTL.HM. elnöki 33740/1945.
Fegyverrel a hazáért. Kossuth-Zrinyi Kiadó Bp. 1980.

FÖLDI LAJOS

vezérőrnagy, hivatásos katona
(Budapest, 1909. szeptember 19. - Budapest, 1987. május 31. [Knappe Mária])

Tisztviselő családból származott. Gimnáziumi érettségit 1928-ban tett. Felvételt nyert a M.kir. Ludovika Akadémiára, ahol 1932. augusztus 20-án jeles eredménynyel avatták gyalogos hadnaggyá. Az avatás után mint fiatal tisztet Pécsre helyezték. Bár ritka volt, mint a fehér holló, de (~) már hadnagyként is tisztában volt a marxizmus tanitásaival. (~) annyira nem rajongott a katonai drillért, hogy már 1937-es avatása után 5 évvel, mint főhadnagy kérte a

nyugdíjaztatását. Mint zászlóalj segédtiszt összekülönbözött a parancsnokával Ferkl Jenő ezredessel.Leszerelése elősegítése érdekébenideg betegséget szimulált.

1938-ban brossurát írt a „Szabad szocialista társadalomről", melyet ki is nyomtatott. Ezért 1945 után kommunista párt tagságát 1938-tól ismerték el. Leszerelése után megnősült. 1938-ban egy balatoni vitorláson, feleségével együtt világkörüli útra indultak. A Sió csatornán át a Dunán felvontatta hajóját Régensburgig, majd a Ludwig csatornán zsilipelve, a Majnán és a Rajnán keresztül, Strassburgot érintve a Rhonen és a Marnen hajózva elérték a Szajnát. Párizsban a Pont des Artes mellett kötöttek ki. Innen Le Havre-ig hajóztak. Itt végetért az utazás, de a házasságuk is. Felesége Franciaországban maradt. (~) pedig a közeledő háború hírére visszatért Magyarországra. (~) 1941-ben megkapta a katonai behívóját. Nyugdíjaztatása miatt irodai beosztást kapott. A Honvédelmi Minisztérium Országmozgósítási Osztályára osztották be. Ennek az osztálynak a keretében a katonai felmentésekkel foglalkozott. Időközben századossá léptették elő.Az ostrom alatt (~) a Benczur u 6-os számú házban lakott. A szovjet hadsereg bevonulása után barátságot kötött a beszállásolt NKVD őrnaggyal. Ahogy megalakult, tüstént jelentkezett a VI. ker. MKP. szervezetnél. 1945. márciusában azt a feladatot kapja a VI. ker. MKP-tól, hogy szervezzen egy zászlóaljat a németek elleni harcra. (~) felszerelést és fegyvert gyűjt, majd a zászlóalj élén április 17-én kötelékben bevunult Jászberénybe és jelentkezett a hadosztályparancsnoknál Szalay alezredesnél. Érkezése másnapján már hadosztály kihallgatásra rendelik. Leváltják és útbaindítják Budapestre a Katonapolitikai Osztályra. A zászlóaljat Szalvai Mihály vette át. Kiderült leváltásának oka. Ez a bizonyos VI. ker. zászlóalj Jászberény felé menet, mivel ellátása nem volt, fosztogatott. Földi felkészült arra, hogy a Katonapolitika le fogja tartóztatni. Amikor jelentkezik Pálffynál, rádöbbennek, hogy mindketten 32-es avatásuak a Ludovikán, és Pécsen is az egymással szemben lévő laktanyában szolgáltak. Pálffy beosztotta a Kat.Pol. állományába.

(~) a katonai háborús bűnösök felkutatásával és letartóztatásával foglalkozott. Emlékirata szerint igyekezett meggátolni a túlkapásokat és azt, hogy valakit nem csak egyszerű feljelentésre, hanem a bizonyítékok összegyűjtése után tartóztassanak le. A háborus bűnösök lassan elfogytak. Megszervezték a katonai elhárítást és a felderítést. Az elhárítást (~), a határontúli felderítést Gát Zoltán ezredes vezette. A Kat. Pol.-nak kezdettől fogva a szovjet összekötője Vologyin ezredes. Kapcsolatuk volt Bjelkin altábornaggyal valamint Zujev tábornok katonai attaséval, továbbá ennek a beosztottjával Malevszkij ezredessel.

(~) szerint letartóztatásához a Vologyinnal való nézeteltérése vezetett. Vologyin (~)-t bepanaszolta Rákosinál, aki utasította Pálffyt, aki már akkor a honvédség főparancsnoka volt, hogy iktassák ki (~)-t. Pálffy a letartóztatási parancs végrehajtását Kardos Györgyre bízta. A letartóztatást Serényi és Majoros nyomozók hajtották végre. (~)-t először az ÁVO-ra, majd rövid idő múltán még aznap éjszaka a Vilma királynő út és a Bajza utca sarkán lévő villába a szovjet NKVD-hez vitték át. Egy év elteltével vitték vissza az Andrássy út 6O-ba. Itt csodálkozva Péter Gábor hallgatta ki, mert hite szerint a tábornoknak már régen Szibériában kellene lenni.

A Rajk per befejezése után átszállították a Gyűjtőbe. Később a Váci fogházba helyezték át, ahol együtt ült Tarisznyás Györgyivel a Rajk per vádlottjával, akivel módját ejti annak is, hogy megbeszéljék a történteket. Itt megkapott minden kedvezményt, könyvek, papír, ceruza stb. Franciául és oroszul tanult. Négy és fél év múlva szállítják át a Fő utcai Katonai fogházba, ahol végre elkezdik perének előkészítését. Ügyésze dr. Bodonyi Márton. Védője: Kaszó Elek a Rajk perből ismert katonai védő. Csak a „valutakorlátozások megszegése" a vádpont. Ennek alapján ítélték el, bár rá akarták bizonyítani, hogy „Pálffy bandájához tartozott". Ez nem sikerült, éppen azért, mert Pálffy parancsára tartóztatták le. Végül elsőfokon 6 évre, másodfokon 5 évre ítélték. Úgy ahogyan azt letartóztatásakor az NKVD. megígérte.

(~)-t 8 nappal az öt év letelte előtt helyezték szabadlábra. A KEB Nógrádi Sándor elnökletével rehabilitálta. Ezután a Lehel piacon lett trógerkocsival fuvarozó hordár. Öt évig csinálta ezt a munkát. 1957-ben rehabilitálták. Ezután a Márvány utcában nyitott játékbazárt 1964-ben Kádár János utasítására teljes mértékben rehabilitálták bűncselekmény hiányában. Visszakapta rangját. Megkapta a Szoc. Hazáért kitüntetést. A Kádár rendszer 1970-ben és 1975-ben kitüntette.

Irodalom:

Élet és Irodalom. 1987. november 2O.
Markó György: Pálffy György és utódai a Kat.pol élén.
Élet és Irodalom 1988. január 22. özv. Földi Lajosné: Bűncselekmény hiányában.

GARASIN RUDOLF

nyomdász, CSEKA tiszt, vállalati igazgató, partizán komisszár, szovjet NKGB őrnagy, ÁVH.ezredes a magyar fogházőrség parancsnoka vezérőrnagy, nagykövet
(Csáktornya, 1895. március 27 - Budapest, 1969. augusztus 15.)

Személye nem lenne a lexikon számára érdekes, hiszen csak egy volt a „magyar internacionalisták" közül aki a szovjetben a CSEKA (GPU, OGPU, NKVD, NKGB stb.) végrehajtó tisztje, magyarán szólva hóhéra lett. Ámde 1992-ben értesülhettünk arról a tényről, hogy az 1956-os forradalom egyik legnagyobb tömegmészárlását a Parlament előtt, esetleg fogházőr kommandó követte el.

Az első világháborúban került orosz hadifogságba, mint vörösgárdista vett részt Ljubim városában a nagy októberi forradalomban. 1918. januárjától a Jaro-

szlavi Cseka parancsnoka. Az ellenforradalmárok ellen viselt ukrajnai harcokban, egy megtorló zászlóalj parancsnoka volt. Később ezred komisszár, majd ezred parancsnok. A megtorlásoknak nevezett mészárlások befejezése után 1921 és 1922 között a magyar taácsköztársasági bolsevikok kicserélését intéző irodában működött. (Magyar hadifoglyokat engedtek haza, a honi elítélt kommunista funkcionáriusok fejében.) A magyar honvédség elhárítása tudta, hogy a szovjet hírszerzés ezen az úton jutatta Magyarországra beszervezett ügynökeit. Ebben az időben ennek az irodának a működése olyan titkos volt, hogy még vezetőjének Huszti Ferencnek a nevét sem lehetett nyilvánosságrahozni, csak fedőnevén Grosz elvtársként szerepelt. Nos a kipróbált CSEKA tiszt (~) is itt tevékenykedett. A huszas évek végétől visszatért tanult szakmájához, a moszkvai nyomdaipari egyesülés igazgatója lett.

A második világháború kitörése után újra szükség volt (~) bolseviki elkötelezettségére. 1941. július 3-án a moszkvai népfelkelő hadosztály politikai helyettese. 1943-ban a Hadügyi Népbiztosság Politikai Főcsoportfőnökség beosztottjaként a front mögötti „különleges propagandamunkát" értsd: a diverziók szervezését irányította. 1944. szeptemberétől a 4 és a 2 Ukrán Front parancsnoksága alá tartozó partizánosztagok speciális iskolájának a parancsnoka. Révész Gézával együtt ő készíti elő a bevetéseket a magyar hátországba, melynek során a kiképzetlen, ejtőernyős ugrásra nem tanított magyar partizánoknak 70 százaléka elpusztult a földetérés pillanatában.

1945. februárjától, mint NKGB őrnagy a szovjet Szövetséges Ellenőrző Bizottságon teljesít szolgálatot. Vorosilov és Szviridov generálisok tanácsadójaként a magyar függetlenségi törekvések kegyetlen elfojtója és Magyarország gazdasági kirablásának egyik irányítója. Később az" UJ Szó" nevű szovjet katonaújság parancsnokának politikai helyettese. 1947. és 1951. között visszatért hazájába a Szovjetúnióba. Mint a moszkvai nyomdaipar igazgatója dolgozott. 1951-ben újra visszatért Magyarországra. A hivatalos lexikon szövegek, mint Belügyminisztériumi és Igazságügyi főosztályvezetőként tüntetik fel. Mindkettő az ÁVH-t jelenti. Garasin a fogházőrségnek volt vezérőrnagyi rangban a parancsnoka. S mivel ez a testület 1950-től az ÁVH-hoz tartozott, (~) státusza sem vitatható. (~) volt az irányítója a kényszermunka táboroknak, Recsknek és Tiszalöknek, de ő vezette be a börtönökben végzett termelőmunkát és alapította meg e termékek hasznosítására életrehívott un. KÖMI-t. Írásos visszaemlékezések bizonyítják, hogy fő fogházőr-vezérőrnagy korában, megtagadta az elítélteknek küldött külföldi gyógyszer kiszolgáltatását és az illető nyomorultul elpusztult.

1957. végétől a BM.Határőrség ezredese volt. Egy ranggal alacsonyabb distinkcióval. A funkcionáriusi életpálya szerint szolgálatának utolsó éveiben diplomáciai szolgálatba helyezték. Azonban 1956-ban még (~) irányította a bünetésvégrehajtás (fogházőrség) fegyveres testületét. A kérdés most már az, hogy ki rendelte el a tűzparancsot a parlament környéki épületek tetejéről? A módszer a régi Csekista tömegmészárlásokra utal. A fogházőrök parancsnoka 1956-ban, a Csekista (~) volt.

Irodalom:

Garasin: Vörössapkás lovasok Visszaemlékezések Bp.1967.
Józsa-Milei: A rendíthetetlen százezer Bp.1968.
Györkei Jenő: Garasin Rudolf élete Bp.1976.
Kubinyi Ferenc: Egy Garast se Garasinért! Reform 1990. 28.sz.

GÁSPÁR SÁNDOR

motorszerelő, MKP pártközponti instruktor, Budapesti PB.szervezési oszt.vez., Politikai Bizottsági tag, a SZOT és a Szakszervezeti Világszövetség elnöke

(Pánd, 1917. április 15.)

Paraszti családból származott, tizenegy testvére volt, akik mind fizikai munkások lettek. Hat elemi iskolát végzett és ezután Budapestre jött és a Lehel úti Steyer autójavító üzemben töltötte le az inas éveket és itt is szabadult fel. Érdekes egybeesés, hogy 1940-től két éven át ebben az üzemben volt tolmács (német üzemről lévén szó) az a Földi Lajos, kvietált ludovikás tiszt, aki később Pálffy (Oesterreicher) György altábornagy utódja volt a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztály parancsnokolásában. (~) 1936-ban szabadult fel és továbbra is az üzemnél maradt. Belépett a Szociáldemokrata Pártba és a Vasas szakszervezetbe. Kis idő elteltével az üzem szakszervezeti bizalmija, majd 1940-1945 között „az elnyomó Horthy fasizmus idején" a német érdekeltségű üzem főbizalmija volt. Egyszerüen azért, mert a politikai rendszer - mely sokkal demokratikusabb volt, mint Rákosi vagy Kádár rendszere -, erre lehetőséget adott. (~) 1940-ben csatlakozott annnak a Weisshaus Aladárnak a kommunista csoportjához, akit később 1947-ben a Népbíróság ítélt el koncipiált perben, hazaárulás és kapcsolt vádak alapján, holott csak azért hurcolták börtönbe, mert Rákosiék totalitarius ideologiájával szemben állt. A Vasas szemináriumnak is a hallgatója volt. Gáspárnak 1936-tól számítják kommunista párttagságát. A „harcos illegális" múlt dokumentálására, fegyveres ellenállási részvétel is nyilvánosságra került. Állítólagos dokumentumok azt mondják, hogy 1944-ben egy bizonyos Somkuti János által vezetett fegyveres ellenállási sejtjének fegyvereket juttatott. Ez a Somkuti csoport, bár szerepel néhány sorban a Magyar Antifasiszta Ellenállás és Parizánmozgalom Kislexikonában, semmi konkrétumot kurta szócikkük nem tartalmaz. Az egyetlen figyelemreméltó megjegyzés az, hogy a fegyvereket (~)-tól kapták a sehol nem körvonalazott akciójukhoz. Az ellenállási érdemekkel fogalkozó történész jól tudja, hogy ilyenfajta elmosódó, tényeknek beállított nyilatkozatok a szokásos kölcsönösség alapján jöttek létre. „Te igazolod az én ellenállási ér-

demeimet, én igazolom a tiedet." Ez lehet az alapja a (~) féle fegyveres ellenállási glóriának. Érdekes dolog az 1936-os párttagság kérdése is. Hangulatkeltő hatása van. Mögötte ott érződik az illegalitás romantikája. Miről van itt szó, egyszerűen és világosan? Gáspár 1936-ban annak a Magyar Szociáldemokrata Pártnak lett a tagja, amelyik 1944. március 15-ig, törvényesen nyilvánosan működő bejegyzett párt volt, parlamenti képviselettel, és a fővárosi önkormányzatban szociáldemokrata tanácsnokokkal! Az illegalitásban dolgozó munkásmozgalmi aktívista arcképe egyszerűen hamis ! A rendszer minden lehető ellenségét számbavevő M.kir. Belügyminisztérium Államvédelmi Zsebkönyve, bár 11 Gáspár nevű kommunistát tartalmaz, ezek közül egyik sem (~).

A szovjet okkupáció után jó tempóérzékkel azonnal vált. Nem a szociáldemokratákhoz csatlakozik, hanem rögtön kommunista párttag lett. Ennek köszönhető, hogy 1945. márciusában már az ország ideiglenes fővárosában Debrecenben egy hat hetes pártiskolának a hallgatója. Itt azután a neofita kommunista megalapozza későbbi karrierjét, melynek vezérlőelveit tüstént felismeri: szervilis bólógatás, a mindenkori „főnök" utasításainak korrekt teljesítése. A „demokratikus centralizmus" szavazásainál, a „főnök" lendülő kezére fordított összpontosított figyelem. (~) idejében felismerte a követendő irányvonalat. Ehhez tartotta magát, s ezért csinálhatta meg a ragyogó karrierjét. A tehetségnek ehhez semmi köze. (~) világ életében rábólintó apparatcsik volt. Debrecen a startgödör. Itt találkozott Rákosival, Farkassal, Révaival. Baráti társasága is itt alakult ki, melynek centrumában a rosszemlékű Komócsin Zoltán és Benke Valéria állt. Az iskola káderese, a szovjet politikai tiszt Révész Géza volt, Rákosi Katonapolitikai Osztályának volt parancsnoka és Kádár János honvédelmi minisztere. Az ő kádervéleménye indította el Gáspárt a karrier felé.

A pártközpont instruktoraként, a Rajk perben kivégzett Szőnyi Tibor volt az irányító elöljárója. Jellemző (~) oppurtunus voltára, hogy előrehaladását ez a viszony nem befolyásolta, holott köztudott, hogy Aczél György börtönbüntetésénél közrejátszott az is, hogy Szőnyi szállásadója volt. 1946. augusztusában a Budapesti Pártbizottsághoz került szervezési osztályvezetőként, a budapesti titkár akkor Kádár János volt. Ez a kapcsolat alapozta meg barátságukat. 1950-ben már visszatér a szakszervezethez. A Vasasoknak lesz a főtitkára.

1950. októberében Komócsinnal, Véggel, Matusekkkel, Non Györggyel együtt az SZKP három éves pártfőiskolájára küldték. Hazatérve több funkció ellátása után 1955. április 30-án megválasztották a SZOT elnökének. 1956. október 23-ról 24-re virradó éjszaka a Politikai Bizottság tagjává választották, de már 28-án mint ortodox sztalinista kimaradt a legfelső vezetésből. Ezt a mellőzést helyrehozandó 1956. novemberében a Magyar Szocialista Munkáspárt alapító tagjaként jegyezték fel nevét. 1961-ben gazdaságpolitikai KB. titkár. 1965. június 28-ától a SZOT főtitkára. (~) az, aki az 1968-ban bevezetett gazdasági reform kísérletet szétveri. Ezért a hetvenes évek közepéig a SZOT volt a pártközpont mellett a legfontosabb politikaformáló tényező. 1978. áprilisában a kommunista szakszervezeteket irányító Szakszervezeti Világszövetség elnökévé választották. Ezután befolyása meredeken esik. 1988. májusában kibuktatták a Politikai Bizottságból, de kimaradt a Központi Bizottságból is. 1989. március 24-én, minden tisztjéről, a Világszövetség elnökségéről is lemondott.

(~) az egyéni tehetség hiányából fakadóan, szürke mindennapi párttag maradt volna, ha használható szervilizmusát idejekorán nem fedezi fel Révész Géza, majd Rákosi Mátyás és végül Kádár János. A nemzetet tönkretevőinek egyike. Mint Politikai Bizottsági tag , bűnös a szovjet hadsereg behívásában 1956.október 23-án. Mint ennek a testületnek a tagja megakadályozta, hogy 1968-ban az ország rátérjen a gazdasági reformok útjára. Kádár János barátja és közvetlen munkatársaként , tudomással kellett bírnia a magyar álamkassza fosztogatásáról, azaz Budapestről a Szovjetunióba irányuló repülőgépes, dollárcsempészetről. Az utóbb felsorolt elkövetett bűntettek megvalósítják a hazaárulás, a csempészés, és a valutagazdálkodás elleni büntett tényét. A tettek nem évültek el. a büntetőeljárás megindításához a Legfőbb Ügyész nyomozást elrendelő határozata hiányzik.

Irodalom:

A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó 1987.

Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó 1981.

Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp.1989.

Sorshelyzetek RTV.Minerva Kiadó Bp.1986.

Reform folyóirat. 1988.3.sz.

GERŐ (Singer) Ernő

orvostanhallgató, KIMSZ szervező, a Kommunista Internacionale munkatársa, az OGPU spanyolországi rezidense, KV.PB. tag, miniszter, a párt első titkára

(Tergebec, 1898. július 8. - Budapest, 1980. március 12.)

Zsidó kiskereskedő családból származott. A világháború előtti években költöztek Ujpestre. A 10 gyermekes családot a vegyeskereskedés jövedelméből tartotta fent apjuk. Középiskoláit Újpesten végezte. 1916-ban a Budapesti Orvostudományi Egyetemre iratkozott be, de tanulmányait nem fejezte be. Az első világháború éveiben a Szocialista Ifjúmunkások Országos Szövetségében, majd Ujpesten, a kommunista ifjúsági mozgalomban dolgozott. 1918-tól tagja volt a Kommunisták Magyarországi Pártjának. A kommunista mozgalom elsö, fiatal nemzedékének egyik kiemelkedő személyisége lett. A KIMSZ kongresszusán (1919. június 20-22.) már küldöttként vett részt. Amikor a Tanácsköztársaság veszélybe került, önként jelentkezett vöröskatonának, belépett a Vörös Hadseregbe, de a frontra nem került.

A Tanácsköztársaság megdöntése után - bár nem volt országosan ismert személyiség - körözést indítottak ellene. Illegalitásba vonult. A párt utasítására 1920 elején kénytelen volt Bécsbe menekülni. Ott felvette a kapcsolatot Landler Jenővel és a párt más vezetőivel, bekapcsolódott a párt munkájába.

Bécsben létrejött a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség Irodája, itt dolgozott Sallai Imrével együtt. Rövidesen a párt Pozsonyba küldte kiépíteni a kommunista ifjumunkás szervezetet. E munka elősegítésére adták ott ki az „ Ifjumunkás" című magyar és szlovák nyelven hetente megjelenő lapot. Az ottani politikai helyzet kiéleződése miatt azonban - a kapott utasitásnak megfelelöen - illegálisan visszatért Bécsbe. Ezt követően Bukarestbe küldték újabb politikai megbízatással. Innen visszautazóban a magyar és a cseh határvédelmi hatóságok letartóztatták. Minthogy a magyar hatóságoknak való kiadatás veszélye fenyegette, megszökik a pozsonyi börtönből, és illegálisan jut el Bécsbe. 1921 közepén Landlerrel és Karikással együtt a Kommunista Internacionalé III. Kongresszusára küldték de nem jutnak messzire, mert Passaunál a német-osztrák határon letartóztatják őket és visszazsuppolják Ausztriába. Az ítélet több hónap börtön. A párt szabadította ki őket. 1922 februárjában illegálisan visszatért Budapestre azzal a küldetéssel, hogy Horthy redőrség által felszámolt budapesti legális pártvezetés helyett, egy új illegális központot szervezzen, főleg a munkások által lakott kerületekben és Budapest környékén. Jellemző az ilegális KMP. csapnivalóan rossz konspiratív elképzeléseire. Éppen (~)-t jelölik ki erre a feladatra akinek jellegzetes arca mérföldekről felismerhető. Ez rendkívül veszélyes feladat volt, hiszen 1921-ben, a hírhedt III. törvénycikk lehetövé tette a kommunista tevékenység halállal való büntetését is. Ennek ellenére (~)- társaival együtt - megszervezte és kiadta a Kommünt, az első olyan pártlapot a Tanácsköztársaság megdöntése óta amelyet itthon írtak és nyomtattak (sokszorosítottak).

1922 szeptemberében , mivel a magyar politikai rendőrség az illegális KMP-be beépítette embereit, egy éven belül több kommunista csoportot felszámoltak és szeptember 16-án mintegy hetven társával együtt (~)-t is letartóztatták. 1923 májusában (~) föbüntetésként 15 évi fegyházra ítélték. 1924. november 18-án diplomáciai úton 42 kommunistát - közöttük (~)-t is kiadták a Szovjetúniónak. Először a barátja Karikás által vezetett üzemben dolgozott, hogy megtanuljon oroszul. A párt 1925-ben Franciaországba küldte, ahol 1928-ig a Kommunista Párt magyar alcsoportját vezette. Ezután visszatért Moszkvába ahol Lenin-iskolára került, ahol a magyar és a francia szekciót is vezette. Majd a Kommunista Internacionálé VB-apparátusának és egyben az NKVD-nek munkatársa is lett, és jó ideig (a harmincas években) főleg a nemzetközi kommunista mozgalomban dolgozott. Így került Franciaországba, Belgiumba, Svédországba, Finnországba, Jugoszláviába és Spanyolországba. Ez utóbbiban szerezte meg a polgárháború alatt a „Barcelonai hóhér" nevet. Mint az NKVD rezidense, ő irányitotta a köztársaság hadseregében az un. trockisták elleni tisztogató akcíót, melyben tucatszámra végezték ki a nemzetközi brigád tagjait.

1939-től foglalkozott újra a magyar ügyekkel. 1941-ig a Kommunista Internacionaléban képviselte a magyar pártot. Az Internacionalé feloszlatása után a Vörös Hadseregbe kérte magát. Dimitrij Zaharovics Manuilszkij mellett, aki a háborúban a Vörös Hadsereg Politikai Főcsoport főnökségének volt egyik vezetője, dolgozott tanácsadóként. Feladata az ellenséges hadseregekre és a hadifoglyokra iráyuló propaganda vezetése. Későbbi pártfogoltja, Hegedüs András szerint „[...] Gerő hoszú ideig azt hitte, hogy ő lesz a főtitkár Magyarországon." Joggal hihette, hiszen az Internacionáléban ő volt a legmagasabbrangú magyar kommunista. A szovjet pártfunkcionáriusokkörében is óriási tekintélye volt. 1942 márciusában Rákosi születésnapján mondott köszöntőjében mégis kijelentette: Rákosit kell a párt vezetőjének tekinteni. 1944-ben közreműködött a Kossuth Rádió szervezésében. Révaival dolgozták ki 1944 őszén a párt új akcióprogramját és részt vett a Magyar Függetlenségi Front programja moszkvai változatának megfogalmazásában.

1944. november 5-én érkezett Szegedre. November 7-én Farkas, Nagy és Révai (~) vezetésével megalakították a MKP Központi Vezetőségét. 1944. november 30-án Nagy Imrével együtt Moszkvába repültek és Rákosi vezetésével Molotov mellett részt vettek a Miklós Béla, Vörös János, Faragho Gábor tábornokokkal valamint Szentiványi Domokossal és Teleki Gézával folytatott tárgyalásokban, ahol az utóbbiak elfogadták a kormánynyilatkozat tervezetét. December 12-én érkeztett Debrecenbe. (~) irányította az Ideiglenes Nemzetgyűléssel kapcsolatos munkákat. 1944 december végétől felügyelete alá tartozott a pártszervezés, káder és információs ügyek és minden egyéb pártkérdés.

1945. január 23-án érkezett Budapestre. Azonnal átvette az elnökséget a Budapesti Központi Bizottságban.A Budapesten tartozkodó Vas és Kossa István magatartásáért feljelentették a még Debrecenben tartózkodó Rákosinál 1945. február 22-én érkezett Rákosi a fővárosba, ekkor (~) átadta a KV. Titkárság vezetését, de továbbra is a testület tagja maradt. 1945. május 11-én került ki a KV. Titkárságból mert kereskedelem és közlekedésügyi miniszter, 1945. november 15-étől közlekedési miniszter lett. 1945 májusában, a pünkösdi konferencia után létrehozott Politikai Bizottság tagja. 1945 végén, PB. tagként a miniszteriális bizottságot és az Állampolitikai Osztályt irányította. A párt gazdaságpolitikájának középpontjában ekkor államosítás, tervezés állt. Egyes visszaemlékezők szerint nem szívlelte Rákosit, de (~) volt a személyi kultusz megteremtésének legfőbb

építője. 1948. március 10-én MKP és SZDP Szervező Bizottságot hoztak létre, az előbbinek tagja lett. 1948. júniusában az MDP I. Kongresszusán a KV. Titkárság tagja lett;felügyeleti területe nem változott.A KV. 1948 novemberi ülésén főtitkárhelyettessé választották meg. 1948 végén részt vett a LEMP kongresszusán, ahol a szovjet vezetők új tételt fogalmaztak meg: a népidemokrácia = proletárdiktatúra. Hazatérve ő képviselte a KV. Titkárságban az új irányvonalat, önkritikára kényszeritve a párt főideologusát, Révai Józsefet.

1948. december 10-én pénzügyminiszter lett, a közlekedési tárca éléről 1949. február 18-án mentették fel. 1949.június 1-ig volt pénzügyminiszter, ezután a Népgazdasági Tanács elnöke. A Rajk letartóztatása után a létrehozott titkos államvédemi csúcsbizottság tagja Rákosi és Farkas mellett. 1949 végétől (~) irányította az erőszakos kollektivizálást.

1949-ben a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja lett. Felesége Fazekas Erzsébet, történész volt. Gyermekük nem született, de a negyvenes évek elején kettőt örökbe fogadtak.

1950. május 9-én ideiglenesen megbízták a Külkereskedelmi Minisztérium vezetésével, melynek élén május 31-ig állt. 1952. november 14-én a Minisztertanács elnökhelyettese lett, és 1952. november 30-án az addig általa vezetett Népgazdasági Tanács megszünt, feladatait a Minisztertanács vette át. 1953. januárjában, meghallgatva az útmutatásokat, hazatért Moszkvából és átvette Farkas Mihálytól annak a vizsgálatnak az irányítását, melyet Péter Gábor ellen inditottak. Ennek oka az volt, hogy Rákosit, majd később Kádárt mentesítve, az összes törvénysértésért, koncepciós perben elkövetett gyilkosságokért csak és kizárólag Péter Gábort tegyék felelőssé. A vizsgálóbizottság másik két tagja Piros László belügyminiszter és Végh Béla KB. titkár volt.

1953 júniusában részt vett a Moszkvába kirendelt pártküldöttségben. Ő szövegezte a KV határozatát, amikor a júniusi ülésen leváltották főtitkárhelyettesi tisztéről és személy szerint bírálták. Ekkor oszlatták fel azt a titkos államvédelmi bizottságot is amelynek a tagja volt. Ismervén a spanyolországi tisztogatásokban játszott könyörtelen szerepét, a robbanással fenyegető belpolitikai helyzetre való tekintettel 1953. júius 4-én a minisztertanács első elnökhelyettesévé és belügyminiszterré nevezték ki. A törvénytelenségeknek az új szakaszban elkezdődő reparálását csupán a párt un. foglyaira a bebörtönzött kommunistákra terjesztette ki. Bár az Allamvédelmi Hatóság megszünt önálló szervként működni a Belügyminiszterium álá rendelése (~) kezébe adta a fegyveres megtorló testületek irányítását. 1954. június 6-ig volt belügyminiszter. Június végén elnökletével létrehozták a KV. Gazdaságpolitikai Bizottságát, és ez lett az új, a Nagy Imre féle szakasz politikája elleni támadások bázisa. 1954. augusztus 4-től miniszterelnökhelyettesként hozzá tartozott az összes gazdasági tárca,a Mezőgazdasági Minisztérium kivételével. A KV.1954. októberi plénumán Rákosi, Gerő és Hegedüs távollétében Nagy Imre elérte, hogy a bajok okát az új szakasz következetlen megvalósításában határozták meg.

A KV.1956 júliusi plénumán első titkár lett, 1956. július 30-án köszönt le a Minisztertanács elnökhelyettesi posztjáról. 1956. október 23-án elmondott rádióbeszédében elutasította az engedményeket és az egész országban gyűlöletet váltott ki a diktatúra ellen. A felkelés első pillanatától lövetni akart. Jellemző, hogy az éjszaka tartott KV-ülésen az események okát csak abban látta, hogy a fasizmus mélyebben gyökerezik Magyarországon, mint gondolta, másrészt a sajtót okolta a történtekért. A KV. 1956. október 25-i ülésén leváltották első titkári megbizatásából, és visszahívták összes testületi tagságából.

Ezután a Szovjetunióba menekült. 1957-ig volt a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja. 1960-ban tért vissza Magyarországra. A KB 1962. augusztusi ülésén felelőssé tették a személyi kultusz éveiben elkövetett törvénytelenségekért és kizárták a pártból. Visszavonultan élt haláláig és szerény nyugdíjának pótlására fordítói munkát végzett.

Irodalom:

Sánta Ilona: Politikuspályák. Kossuth Kiadó Bp. 1984.
Tanuságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1984.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp. 1976.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp.1990.
Hegedüs András: A történelem és a Hatalom igézetében. Kossuth Kiadó Bp. 1988.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Kiadó Bp. 1989.

GERŐ ERNŐNÉ sz. FAZEKAS ERZSÉBET

a Kommunista Internacionale munkatársa, spanyol újságíró, szovjet aspiráns. A szovjet hadsereg és az NKVD tisztje

(Budapest, 1900. február 10. - Budapest, 1967. május 5.)

Zsidó értelmiségi családból származott. 1919-től vett részt a kommunista mozgalomban. Először a KIMSZ majd a KMP tagja. Illegális munkát végzett Bécsben, Erdélyben. 1925-28 között a Francia Kommunista Párt tagja. 1930-tól a Lenin iskolán tanult Moszkvában majd a Komintern apparátusában dolgozott. 1937-39-ig Spamyolországban propagandista és újságíró. 1939 végétől a szovjetben aspiráns.

Magyarországra a szovjet hadsereg tagjaként érkezett; haláláig tudományos munkát végzett, amelynek milyenségéről nincs információ.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó Budapest 1988.

GÖRGÉNYI DÁNIEL

hivatásos katona, vezérőrnagy

(Szászrégen, 1898. április 9 - Budapest, 1978. február 18. [Sztupfár Matild])

Erdélyi hivatalnok családból származott. 1921-ben önként vonult be a m.kir. honvédséghez.

Próbaszolgálatos, továbbszolgáló lett. 1924 és 1928 között, már katonaként elvégezte a József Nádor Műszaki Egyetemet és mérnöki oklevelet szerzett. Mivel nem végzett Ludovika Akadémiát, csak későn 42 éves korában, 1940-ben nyerte el a századosi rendfokozatot. 1942-ben, műszaki segédtisztként került ki a szovjet hadműveleti területre. A Donnál esett fogságba 1943. januárjában. A krasznogorszki táborba került. Az elsők között volt, aki szoros kapcsolatba lépett az emigráns kommunistákkal, névszerint Rákosi Mátyással, Gerő Ernővel, Révai Józseffel, Vas Zoltánnal és Andics Erzsébettel. Már 1943. júliusában megalakult egy szűk kommunista befolyás alatt álló csoport (~) vezetésével. Létszáma nyolc-tíz tiszt és harminc-negyven fő legénységi állományban lévő honvéd volt. Ez a szűk grémium igen buzgón működött, hogy minél több honvédet és tisztet szervezzenek be az ún. Magyar Nemzeti Bizottságba. Az akció csekély eredménnyel járt, noha Rákosi és társai rábeszélő vagy fenyegető módon, teljes erővel támogatták. A bizottság által szervezett augusztus 20-i ünnepély is visszafelé sült el, éppen Rákosi Mátyás emlékbeszéde miatt, aki a magyar tisztikart becstelennek és tolvajnak nevezte.

Vas Zoltán szerint is tökéletesen lerontotta az ünnepély hatását az a tény, hogy az előadók kizárólag zsidó emigráns kommunisták voltak. Nagy intenzitással szervezete (~) a Magyar Légiót, hogy szovjet oldalon harcoljon a német és magyar hadsereggel szemben. A Légió felállítása elsősorban azon bukott meg, hogy a szovjet vezetés és az emigráns kommunisták ragaszkodtak azon elképzelésükhöz, hogy a magyar légiót a magyar honvédséggel szemben is bevessék a harcokban. Erre a hadifoglyok többsége nem volt hajlandó. Akadályozta (~) szervezési munkáját az is, hogy a szovjet hadsereg, a fogságbaesésük után, a magyarokkal a legembertelenebb módon járt el.

1944-ben a 2. Belorussz front parancsnoksága mellé rendelve (~) a magyar hadsereg elleni propaganda munkát irányította. 1945. februárjában tért vissza Magyarországra. Igazolták és az új hadseregben kapott beosztást. 1948. január 30-án vezérőrnagygyá léptették elő. 1952 és 1957 között az Országos Tervhivatalba vezényelték. 1956-ban a forradalom mellé állt és a Műegyetemi dandár parancsnoka lett. Idejében zászlót váltott és ennek következményeként november 4-e után aláírta az un. „tiszti nyilatkozatot", tehát továbbra is a hadsereg állományában maradhatott. 1957 és 63 között a Magyar Néphadsereg Központi Anyagraktárának lett a parancsnoka. Jóval a fegyveres testületek korhatárán túl helyezték nyugállományba.

Irodalom:

A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom Kislexikon. Kossuth Könyvkiadó Bp.1987.
Görgényi Dániel: Signum Laudis.
Stomm Marcell: Emlékiratok. Magyar Hírlap könyvek Bp.1990.

GRÓSZ KÁROLY

nyomdász, MKP pártszervező, politikai tiszt, újságíró, párttitkár, megyei pártitkár, KB.osztályvezető, PB.tag, miniszterelnök, az MSZMP főtitkára.

(Miskolc, 1930. augusztus 31.)

Munkáscsaládból származik. Édesapja a Diósgyőri Gépgyárban dolgozott. Édesanyja nyomdai berakónő volt. Elvégezte az iparitanuló iskolát, a politikai tisztképző akadémiát, a pártfőiskolát. Hozzáférhető életrajzában szerepel, hogy az Eötvös Lóránd Tudományegyetemet is elvégezte. A fakultásról, nincs információ.

A nyomdában, 1945-ben fiatal tanulóként lépett be a Magyar Kommunista Pártba. Három év múlva 1949-ben, már a megyei ifjúsági szervezéssel foglalkozott. Rövidesen felkerült Budapestre a Magyar Ifjuság Nemzeti Szövetségének központjába, ahol közvetlen főnöke Non György volt. Innen helyezték át a pártközpont Agitációs osztályának információs alosztályára. Itt kapta kézhez a behívóját a Petőfi Politikai Tisztképző Akadémiára. Egy év múlva már hadnagyként Marcaliba került, ahol először század majd zászlóalj politikai tiszt lett. 1954 novemberében leszerelt, bizonyára pártutasításra, mert a Borsod megyei pártbizottság Agitációs és Propaganda Osztályának vezetőjévé nevezték ki. Itt érte az 1956-os forradalom.

A Magyar Rádióban elmondott visszaemlékezései szerint október 24-én este, mint a pártbizottság hivatalos képviselője részt vett az egyetemi diáktanácskozáson, ahol neki nyújtották át továbbításra a miskolci egyetemi ifjúság 13 pontos követelését, melyből Grósz Károly 11 pontnak a tolmácsolását vállalta. Két pontnál ellentmondott, ezek: a szovjet csapatok vonuljanak ki Magyarországról, továbbá a Varsói Szerződésből való kilépést sürgető clausura. Október 24-én a bányászok követelését az Észak Magyarország című pártlap teljes egészében közölte. Ezen a napon hajnalban bízta meg Földvári Rudolf párttitkár Grósz Károlyt ennek a lapnak a főszerkesztőségével, ámde ezt úgy tette, hogy a kinevezett semmit nem tudott a megbízatásról. A forradalom leverése után Grósztól - másmilyen kollaboráns vádpontok miatt is - ezt az esetet is számonkérték. Igazolása annyira elhúzódott, hogy csak késve tüntette ki a Kádár rendszer a Szabadság Érdemrenddel és a Munkás-Paraszt Hatalomért elnevezésű ordóval. A kitüntetéseket nem adták oktalanul. Nyilatkozata szerint, tevőlegesen részt vett a törvényes Nagy Imre kormány megdöntésére irányuló fegyveres szervezkedésben a Bükkben szerveződő kommunista fegyveres csoportoknak fegyver és élelmiszer utánpótlást biztosított. E ténykedésével elkövette a hazaárulás bűntettét. A pártütés szervezéséhez úgy is hozzájárult, hogy hamis nemzetőr igazolványokat és bélyegzőket állított elő, olyanok részére akik nem a Bükkben, hanem bent a városban szervezkedtek a kormány megdöntésére. Miskolc mellett a szovjet lőszerraktár őrzésére visszamaradt

katonai egységet élelmiszer utánpótlással látta el. A szovjet okkupáció után a törvénytelen Kádár kormány hatalmának biztosítása érdekében Grószt bizták meg a sajtó és a karhatalom (pufajkások) szervezésével. Mivel a nyomdák sztrájkoltak, a Kádár kormányt támogató lapot külföldön, Kassán nyomták.

1958. szeptember 1-től az Észak-Magyarország felelős szerkesztésével bízta meg a párt. Egy esztendő múlva 1959. szeptember 1-vel az MSZMP Pártfőiskolájának hallgatója lett. 1962-ben a Magyar Rádió és Televízió pártbizottsági titkárává nevezték ki. 1968-tól a KB. Agitációs és Propaganda osztály helyettes vezetője. A Fejér megyei pártbizottság első titkára 1973-ban, de egy év múlva 1974. júliusában az Agit.Prop osztály vezetőjévé nevezték ki. Ezt a tisztet 1979-ig töltötte be. Ez idő alatt történt, hogy a Belügyminisztérium felkérte a Magyar Rádiót, hogy az egyre jobban elharapózó kábitószer élvezet (ragasztózás, gyógyszerek okozta mámor) meggátolása céljából készítsen felvilágosító és elrettentő műsort a kór áldozatairól. A műsor, elkészült és 1976. február 26-án a meghallgatás után, rögtön be is tiltották. A betiltás után két esztendővel, a halálesetek sokasodása miatt a műsor szerkesztője sugárzási engedélyért fordult a betiltóhoz az MSZMP. Agitációs és Propaganda Osztályához. (~) 1978. január 24-én kelt válaszában az embargót fenntartotta. A tiltást később Kádár János nevében Győri Imre is megerősítette. Nyolc éves betiltás után a műsor csak 1982-ben megkurtítva hangozhatott el. A felvilágosítés elmaradásának következtében hozzávetőlegesen 40 gyerek és fiatal fulladt meg a zacskózás következtében. A kábítószer mámorban elkövetett öngyilkosságokról pontos kimutatás nincsen. A hatályos és fennálló törvények értelmében a BTK.170. paragrafus 1 és 2 pontja intézkedik a „Segítségnyújtás elmaradásáról" ezeket mondja:" Aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, vétséget követ el és 2 évig terjedő szabadságvesztésel büntethető. A büntetés bűntett miatt 3 évig terjedő szabadságvesztés, ha a sértett meghal és életét a segitségnyújtás megmenthette volna."

Bár ezt az esetet a magyar sajtó többször megírta, sőt ez ügyben már elmarasztaló bírósági ítélet is született, az ügyészség a bűneset megtorlásául a mai napig nem indított büntető eljárást (~) ellen.

Ezután 1979. decemberében visszatért Miskolcra. A Borsod Megyei pártbizottság élére küldték. 1980-ban a Központi Bizottság tagja lett és négy év elmúltával már a Budapesti Pártbizottság élén találjuk. 1985-ben Politikai Bizottsági tag, 1987. június 25-én a minisztertanács elnökségével bízták meg. Egy évvel később 1988. májusában a párt főtitkárává választották. Ilyen minőségében elkövette a csempészés és a valutarendelkezések kijátszásának tettestársi bűntettét. mivel tudomása nélkül a nagyarányú dollárcsempészés a Szovjetunióba nem lett volna folytatható. A Magyar Köztársaság illetékes ügyészsége, bár az esetről tudomással bír, ezideig büntetőeljárást ezért sem indított ellene.

Ezután pályája a leszálló ágba csapott át. 1988. november 24-én pártja leváltotta a miniszterelnökségről. A Kb. 1989. júniusi ülése előtt a reformkörök nyilvánosan követelték a távozását. A pártszakadás után nyugdíjasként az MSZMP tagja.

Irodalom:

Ki kicsoda? Életrajzi Lexikon Kossuth Kiadó 1981.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp.,1989.
Sorshelyzetek. RTV.Minerva Kiadó Bp. 1986.

GYŐRI IMRE

járási párttitkár, a szegedi és a csongrádi MKP. titkár, ideologiai KB.titkár, politikai bizottsági tag

(Hódmezővásárhely 1924. április 21. - Bp. 1987. április 9.)

Az 1920-as évektől apja a gyomai Kner nyomdában dolgozott, ezért a négy polgári iskola elvégzése után (~) is a nyomdászmesterséget tanulta ki. 1942-ben lett nyomdai gépmester, és ettől tagja a nyomdászszakszervezetnek és a Szociáldemokrata Pártnak. 1945 után, a szovjet megszállást követően a Magyar Kommunista Párt tagja lett. 1945-ben a gyomai járási kommunista párt munkatársa, 1946 júliusától a gyulai járási pártbizottság titkáraként dolgozott.

1946. novemberétől 1949. szeptemberéig a MKP. KV. ifjúsági titkárságán dolgozott, majd a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének szervezési osztályának a vezetője. 1949. szeptemberében kétéves pártfőiskolára küldték, de még annak befejezése előtt kinevezik az MDP. KV. agitációs és propaganda osztály alosztályvezetőjének. 1954-ben 3 éves pártiskolára küldték a Szovjetunióba, de 1956-os forradalom kitörése után hazarendelték és részt vett a megtorlásban és a forradalom felszámolásában.

A Kádár féle MSZMP alapító tagja. A jól végzett munka tudatával tér vissza a szovjet kommunista párt iskolájára. 1957-től 1962-ig, az MSZMP KB.-ben az agitációs és propaganda osztály helyettes vezetője. Ezután lett a szegedi városi pártbizottság, majd a Csongrád megyei pártbizottság első titkára. 1966-ban lett a központi bizottság tagja. Szoros barátság fűzte az ultrabaloldali Komócsin dinasztiához.

1974-ben választották meg ideologiai KB. titkárnak. A XII. kongresszuson fordult a széljárás és felmentették titkári beosztásából és csak az agitációs és propaganda osztály vezetője lett. 1982-ben nyugdíjazták. Az Országos Közművelődési Tanács elnökének szinekura állását kapta meg. 1985-ben a reformkommunisták térnyerése idején a központi bizottsági tagsága is megszűnt és átkerült az ortodox bolsevikiek gyűjtőhelyére a Központi Ellenőrző Bizottságba. Kimaradt az agitációs és propaganda bizottságból is. A művelődéspolitikai munkaközösségben fejeződött be

magasraívelő, később zuhanászszerűen alászálló pártkarrierje.

Irodalom:

Tanuságtevők. V. Kossuth Kiadó Bp. 1988.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Kiadó Bp. 1989.

GYURKÓ LAJOS

pék, kommunista pártfunkcionárius, vezérőrnagy, sertéshízlalda igazgató, benzinkútkezelő

(Budapest, 1912. május 26. - Pécs, 1979. június 15. [Popov Mária])

Munkásmozgalmi múltját dokumentumok nem tartják számon. A fegyveres antifasiszta ellenállásban nem vett részt. A partizánlexikon nem tud róla. Az illegális kommunista pártnak nem volt tagja. A M.kir. Belügyminisztérium Államvédelmi Zsebkönyve, mint a munkásmozgalomban résztvevőt nem tartja nyilván. Karrierje a szovjet okkupációt követően 33 éves korában kezdődött. Mivel csak 5 elemi iskolát végzett el 1924-ben, kommunista káderkiemelését csak származásának köszönheti. Apja ugyanis szobafestő és mázoló volt. Mint lehetséges és pályafutására választ adó hipotézist, megemlíthetjük anyjának vélhetően orosz származását. Több kommunista káder pályáját megalapozta, hogy apjuk az első világháborúban orosz fogságba esett és orosz nemzetiségű nővel kötött házasságot, akit hazahozott Magyarországra.

(~)-ról az első hozzáférhető és így értékelhető adat 1949. május 1-ről szól. Ekkor bukkant fel az ismeretlenség homályából és elvégezte a Néphadsereg hathónapos törzstiszti tanfolyamát. A sikeres vizsga után, a lövész fegyvernemnél alezredessé léptették elő. A titkosított szolgálati táblázata miatt nincs értékelhető adat arról, hogy a Horthy hadseregben, mint katona egyáltalán szolgált-e és ha igen, milyen fegyvernemnél? E kérdésre adott válasz azért volna érdekes, mert (~)-t frissen előléptetett alezredesként az 1.sz. Ejtőernyős Zászlóalj parancsnokának nevezték ki. Tekintve szakmai képzettségét (pék) és hathónapos gyorstalpaló tanfolyamát, mai ismereteink szerint kinevezését és beosztást, továbbá törzstiszti magas rangját csak és kizárólag párthűsége és megbízhatósága motiválhatta.

Egy évvel később már a 12.sz. Lövész Hadosztály parancsnoka és ezzel egyidőben 1950-ben hallgatója lett az 5 hónapig tartó magasabb parancsnoki tanfolyamnak. Ezután nyer beiskolázást a legújabbkori janicsárképzőbe, a szovjet hadsereg Vorosilov Katonai Akadémiájára, melyet 1954-ben végzett el. Magyarországra hazatérve szovjet képzettségének megfelelően a kecskeméti 3. Hadtest parancsnoka lett. Mint ilyen szállt szembe az 1956-os forradalommal és szabadságharccal.

1956. október 25-én este tiszti gyűlés által küldött táviratban fejezte ki hűségét és parancsteljesítési szándékát a párt Központi Vezetőségének. Október 27-én a tömeg a kecskeméti börtönben fogvatartottakat akarta kiszabadítani. Ezek között a legtöbb köztörvényes volt. A börtönt védő katonákat a tömeg megtámadta, (~) gondolkodás nélkül közéjük lövetett. Tiszakécskén a főtéren a tömeg a Himnuszt énekelte, majd a tanácselnök tájékoztatását hallgatta a budapesti forradalmi eseményekről, amikor (~) parancsára egy vadászgép alacsony támadásban géppuskatüzet zúdított a tömegre. (~) ugyanezt a módszert - a vadászgépek mélytámadását - alkalmazta Csongrádon és Szegeden. A kecskeméti cigánynegyedben mintegy 60-80 felkelő fészkelte be magát. Ezek szétverésére (~) a következő egységeket vetette be: a 3. hadtest törzstiszti csoportját, a kiskőrösi ezred egy teljes zászlóalját, a kalocsai rohamlöveg-ezred egy zászlóalját, az orgoványi légvédelmi tüzérosztály két ütegét és két darab vadászrepülőgépet. A túlerő nyomasztó volt. Az ellencsapás vérfürdőt eredményezett.

(~) megrögzött sztálinista volt, politikai helyettesével Sucin József alezredessel együtt. Végig „fasiszta ellenforradalomnak" ítélték meg a helyzetet, és ezen nem változtatott Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszternek a megróvása sem. Mint ahogyan dr. Berki Mihály vezérőrnagy etalonnak számító könyvében írja: „Durva, farkas típusú, másokat leigázni akaró ember volt és nem válogatott az eszközökben." (V.ö: Hadsereg vezetés nélkül 1956. Magyar Média Kiadó 1989.) Éppen olyan vérfürdőt rendezett a Duna-Tisza közén, mint 37 évvel korábban Szamuely Tibor.

1956. november 2-ra a Duna-Tisza közén is megváltozott a helyzet. (~) vezérőrnagy is feleslegesnek érezte magát Kecskeméten. A Forradalmi Katonai Tanács elnökévé Gyulai Mihály ezredest választották meg, aki 1953-tól a hadtestparancsnok első helyettese volt. A hadtesttől az itt menedéket találó ÁVH tagok és tisztek a szovjet csapatokhoz menekültek. (~) vezérőrnagy és politikai helyettese Sucin József alezredes szintén átmentek a szovjetekhez, akik menedéket biztosítottak számukra.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után (~) vezérőrnagy a „Tiszti Felülvizsgáló Bizottságok" elnöke lett. Több tábornok és főtiszt léte vagy nemléte felett döntött diktátori hatalommal és stílusban. A megtorlás egyik „Haynau"-jának szerepét töltötte be a hadseregen belül.

1957-ben a Honvédelmi Minisztérium Kiképzési Főcsoportfőnöke majd 1957-1960. között a BM. Határőrség parancsnoka volt. 1960. szeptember 1-vel, miután megtorló szerepét teljesítette, mint a konszolidációra nézve nemkívánatos személyt elbocsátották a honvédségtől. A nagytétényi sertéshízlalda igazgatója lett, majd ezt követően benzinkútkezelő.

Kitüntetései között szerepel természetesen a „Munkás Paraszt hatalomért" emlékérem, de a Partizán emlékérem is, noha fegyveres ellenállási múltjáról semmiféle ismert dokumentum nem szól.

Irodalom:

Hadtörténeti Archívum Gyurkó iratok

M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve
Csonka Emil: A Forradalom oknyomozó története. Veritas Kiadó. München 1981.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1976.

HAZAI JENŐ

géplakatos, illegális kommunista, fegyveres ellenálló, pártfunkcionarius, honvéd vezérőrnagy, honvédelmi miniszterhelyettes, rendőr nyomozó ezredes, gyárigazgató (Budapest, 1921. január 29. [Gold Janka])

Munkás családból származott. Apja szobafestő és mázoló. Iskolai végzettsége 6 elemi, majd a Ganz Vagongyárban lett tanonc. Mivel 1938-ban mozgalmi tevékenység miatt kidobták, a Weiss Manfréd Gyárban szerezte meg a géplakatosi szakképzettséget. A Ganz Hajógyárban, az Egyesült Izzóban és a Fegyvergyárban dolgozott.

1934-ben került kapcsolatba a munkásmozgalommal. 1935-től az erzsébeti ifjúsági szervezet vezetőségi tagja, majd titkára. Az illegális kommunista párttal 1938-ban került kapcsolatba az Országos Ifjúsági Bizottságban dolgozókon keresztül. Itt először üzemi, majd a Budapest környéki szervezés felelőse lett. 1938-ban a rendőrség letartóztatta. Ettől kezdve szerepel a M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyvében, mint politikailag megbízhatatlan. Rendőri felügyelet alá került. 1940-ben újra letartóztatták, majd 1941-ben két év és két hónapos fegyházra ítélték. Büntetését a Gyűjtőfogházban és a szegedi Csillagbörtönben töltötte le. Szabadulása után mint zsidót munkaszolgálatra hívták be. Nem vonult be, hanem illegalitásban, mint a Béke párt aktívistája dolgozott. 1944 májusában újra lebukott és öt és fél havi fogház után a Vezérkari Főnökség Különbírósága kémkedés és adatszolgáltatás vádjával 10 évi fegyházra ítélte. 1944 végén Komáromba szállították. A vagonból több társával együtt megszökött. A Kommunista Ifjusági Szövetség tagjaként egy fegyveres akciócsoportnak lett a vezetője. 1945. után a MADISZ szervezésében, majd a földosztásban vett részt. Ezután került pártiskolára. Különböző pártfunkciók után. 1950-ben, mint a párt delegáltja bevonult a hadseregbe és május 23-án, géplakatosi előképzettséggel 29 éves korában, ezredessé nevezték ki és a Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnökének helyettese lett. 1952. november 7-én vezérőrnagygyá léptették elő és 1955. május 6-ig a Magyar Néphadsereg Légierejének a parancsnoka. Ezt követően Politikai Főcsoportfőnök és honvédelmi miniszterhelyettes lett. 1956. október 26-án Apró Antallal és Uszta Gyulával annak a „trojkának" a tagja, akik katonai puccsal akarják átvenni a hatalmat és általános fegyveres támadással leverni a forradalmat.

1956. október 30-án eltávolították a minisztériumból, november elsejéig egyik barátjának lakásán rejtőzött, majd hazament és november 7-ig békésen otthon tartózkodott. Ekkor jelentkezett a pártközpontban, ahol beosztást nem kapott, hanem a hónap végén, 1957. március 14-ig a Szovjetúnióba küldték, bizonyára KGB. átképzésre, mivel hazaérkezése után egy hónappal a Belügyminisztérium II/2 osztályának vezetésével bízták meg, rendőrnyomozó-ezredesi rangban. Az esküt Biszku Béla miniszter kezébe tette le. Ebben a beosztásban maradt 1962. augusztus 1-ig, amikor az Esztergomi Szerszámgépgyár igazgatójává nevezték ki. Bár igen magas kitüntetések birtokosa, az 1956-os forradalom leveréséért adományozott „Munkás-Paraszt Hatalomért" nevezetű kitüntetést nem kapta meg.

Irodalom:

Belügyi Archívum Hazai Jenő iratok
A Magyar atifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Fegyverrel a hazáért antológia Kossuth és Zrinyi Kiadó Bp.1980.

HÁZI SÁNDOR

szabósegéd, vezérőrnagy (Komádi, 1911. január 31. [Tóth Irén])

Kisiparos családból származott. Családja kommunista elkötelezettségü. A m.kir. Belügyminisztérium nyomozókulcsa testvérével Házi Árpáddal (Rákosi későbbi belügyminisztere) mint bűntettes kommunistát tartotta nyilván. A polgári iskola 3. osztályát végezte el. Ipari tanulónak állt és megszerezte a szabósegédi képesítést. 1931-től Budapesten különböző szabómühelyekben dolgozott. Ettől az időtől kezdve tagja a szakszervezetnek és a Magyar Szociáldemokrata Párt kerületi bizottságának is mint körzeti titkár. 1932-ben a rendőrség 48 órára őrizetbe vette. 1934-ben nyolc hónapi elzárásra ítélték. Katona sohasem volt. 1945-ben Pestszentlőrincen majd Bihar megyében volt rendőrkapitány. A fegyveres testüleknélnél befutott pályáját 1946-ban a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztályánál, azaz az ÁVO-nál kezdte. 1948 május elsején a honvédséghez vezényelték és bár katona sohasem volt egyenesen a törzstiszti tanfolyam hallgatója lett.

1949. április 30-án alezredesként fejezte be az iskolát. 1950. november 1-től 1951. március 1-ig vezérőrnagyként a Honvéd Akadémia magasabb parancsnoki tanfolyamának a hallgatója. Kiváló minősítéssel végzett, melyet az akadémia parancsnoka Király Béla vezérőrnagy, aláírásával tanúsított. A minősítés eredményeként 1955. április 28-ig a Magyar Légierők parancsnoka volt. Ekkor leváltották, de egyidejűleg kinevezték a kecskeméti 3. hadtest törzsfőnökének. Az 1956-os forradalom és szabadságharc vérbefojtása után, november közepén a Kádár kormány a rendcsinálás és a megtorlás vezénylésére Salgótarjánba nevezte ki kormánybiztosnak. Ladvánszky Károly rendőr alezredessel együtt a december 8-i sortűz egyik szervezője és parancsnoka. Az áldozatok száma 131 polgári személy.

1957. február 11-én a Néphadsereg hadtápfőnökévé nevezték ki. Ennek az évnek június 11. napján a hadseregből kicsapták és honvéddé fokozták le, azon indokkal, hogy 1956-ban szolgála-

tait az ellenforradalomnak ajánlotta fel. Vállalati igazgatóként vonult nyugállományba.

Irodalom:

Hadtörténeti Intézet Archivuma, Házi Sándor iratok.
Dr Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül 1956. Magyar Média Kiadó Bp.1989.
Kubinyi Ferenc: A teljes igazság Salgótarjánról. Pesti Hírlap 1991. június 25-július 2.

HOLLÓS ERVIN

szűcs segéd, pártfunkcionárius, BM. rendőr alezredes, tanár, egyetemi tanár (Budapest, 1923. október 25. [Bauer Anna])

Zsidó kisiparos családból származott. Apja Holzschlag Sámuel fodrászmester. Hollós eredeti foglakozása szűcssegéd. A mesterséget az Andrássy út 1O.szám alatt lévő szűcsműhelyben tanulta ki. 1938-tól 1942-ig a Szociáldemokrata Párt ifjusági csoportjában titkár. 1939-től az Országos Ifjúsági Bizottság tagja volt. 1942 és 1944 között, illegális kommunista tevékenységért elítélték. A garanyi internáló táborban, a Margít Körúti Katonai Fegyintézetben és a Szegedi Csillagbörtönben raboskodott. Az illegális kommunista mozgalomban Gosztonyi Jánossal, Ságvári Endrével, Lakatos Ernővel, Orbán Lászlóval, Szalay Bélával, Galambos Józseffel és Sándor Józseffel dolgozott együtt. Két nagynénje Párizsban élt. Az illegális kommunista mozgalomba 1941. nyarán Csendes Károly vonta be, de már 1942-ben letartóztatták. Nagykanizsán ítélték el, három esztendőre. Baján büntetőszázadba osztották be, ahonnan 1944 október 19-én Péter György és Sárközi Sándor társaságában megszökött. Szegeden kapcsolódott be a Magyar Kommunista Párt és az ifjúsági mozgalom munkájába. 1945.április elsején Debrecenbe küldte a párt három hónapos iskolára. Ennek elvégzése után a MADISZ budapesti titkára lett. 1946. márciusától 1949. májusáig az MKP, illetve az MDP ifjúsági titkárságán dolgozott. 1950-ben kétéves pártiskolára küldték. 1952-től 1956. októberéig a a DISZ központi vezetőségének egyik titkára volt.

(~) írásos dokumentumaiban felsorolja, hogy kik voltak a munkatársai az illegális mozgalomban és a börtönökben: Lakos Éva, Erdős László, Csendes Károly, Gárdos György, Kurucz Béla, Piszker Tibor, Orbán László, Koós Béla, Lajtai Vera, Borgos Gyula, Vida Ferenc, Bárd András, Marián István, Seres Márton, Wolff László, Háber Sándor, Vadász Ferenc. Mégis ennek ellenére (~) nevét egyáltalán nem említik a korabeli munkásmozgalmi dokumentumok. Azonban nem ez a legfurcsább dolog. 1943-ig a M.kir. Belügyminisztérium Államrendészeti zsebkönyvében sem Hollós, sem Holzschlag néven mint politikai bűntettes nem szerepel. A hipotetikus kérdésre, hogy az 1976, 1980 és az 1987-ben megjelent munkásmozgalmi dokumentumok miért nem emlitik (~)-t csak egy válasz lehetséges, a „puha diktatúra" beköszöntével a megtorlás alezredese már nem volt szalonképes.

(~)-t az 1956-os forrdalom és szabadságharc Budapesten érte. Nyilatkozata szerint az „ellenforradalom" alatt együtt volt Gosztonyi János, Orbán László, Lakatos Éva, Várnai Ferenc, Fencsik László, Ságvári Ágnes, Sándor József elvtársakkal." (~) 1956. december 15-én került a belügyminisztérium hivatalos állományába és 1962-ig folyamatosan ott teljesített szolgálatot. Az erről szóló igazolást a BM. 1977. október 4-én állította ki, a jogfolytonosság megállapítása céljából. Érdekes azonban, hogy az igazoló irat alján a következő megjegyzés olvasható: „Utasítás alapján a fenti dátumokkal". A belügyi eskütt 1957. június 24-én tette le Biszku Béla miniszter kezébe. Alezredesnek 1957. április 19-én nevezték ki. 1956. decemberétől a Gyorskocsi utcai vizsgálati osztályon „dolgozott". 1957-től egy „speciális" feladat megoldására vezényelték. Az iratanyag bizonyára a fokozott titkosság miatt nem ad más felvilágosítást. Annál érdekesebb az időpontok összecsengése. Nagy Imre és társainak perét 1957. januárjában kezdték előkészíteni éppen abban az időben, amikor (~) a „speciális" megbízatást kapja. Nagy Imre és társainak a romániai Snagovban való letartóztatási és hazahurcolási akciója 1957. áprilisában fejeződött be. Ekkor már szigoruan elzárva tartják őket a Gyorskocsi utcai BM. politikai vizsgálati osztályán. (~) „speciális" megbízása is 1957. április 15-én ért véget és ekkor kinevezték a BM.II/V. osztályára helyettes vezetőnek. A belügyi utolsó beosztása, a hírhedett III/III. osztály vezetője.

1962. augusztusában leszerelték a BM. hivatásos állományából, és az 1963. november 22-én aláírt dokumentum szerint a Művelődési Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Osztályának helyettes vezetője és egyidejüleg a Műszaki Egyetemen másodállásban a tudományos szocializmus tantárgy tanára lett.

A tartalékos tiszti adatlapja még néhány információval szolgál. Elvégezte a három esztendős pártiskolát és az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészeti Karán történelemtanári végzettséget szerzett. Párttagságát 1939-ről keltezik. (Ezek szerint Hollós Ervin 16 esztendős korától volt a pártnak tagja.) Kitüntetései: Szabadság Érdemrend, Közbiztonsági Érdemrend, Munkaérdemrend, Munkás-Paraszt Hatalomért Érdemrend és Vörös Csillag Érdemrend.

Feleségével Lajtai Verával több kötetet jelentetett meg az 1956-os „ellenforradalomról". A katonai törzslapja azt is elárulja, hogy a pártiskolai tanulmányai alatt honvédtiszti vizsgát tett. Rendfokozata alezredes.

Irodalom:

BM. Archivum Hollós Ervin fogyatékanyag.
M.kir. Belügyminisztérium Államrendészeti Zsebkönyv.

HORN GYULA

műszerész, közgazdász, pénzügyminiszteri előadó. Külügyminisztériumi attasé, az MSZMP. külügyi osztályának vezetője. Követségi tanácsos. Külügyi államtitkár, külügyminiszter. Az MSZP elnöke

(Budapest, 1932. július 5. [Csörnyei Anna])

Horn Gyula életpályája a szokványos pártkarrier. Az értelmes fiú először tanononc, majd szakérettségi után szovjet ösztöndíjas. Hazatérése után a Pénzügyminisztériumban főelőadó, amikor ráköszönt az 1956-os forradalom. Október 28-án, mint tartalékos tisztet behívták a III. kerületi honvéd kiegészítő parancsnokságra, beöltöztették, ellátták fegyverrel, nemzetőri igazolvánnyal és járőrszolgálatba osztották be. A forradalom leverést követően december 12-én a pártközpontba hívatta munkatársaival és a többi szovjet ösztöndíjassal együtt Czinege Lajos az adminisztrativ osztály akkori vezetője. Felszólította az egybegyűlteket ideiglenes karhatalmi szolgálat teljesítésére. December 12-én Géza bátyját, mint a kádárista pártnak, az MSZMP-nek kerületi szervezőjét, ismeretlenek a Népligetben, testét megcsonkítva felakasztották. Sajátságos dolog, hogy a forradalom leverése után az un. „Fehér könyv" az áldozatok között nem említi Horn Géza nevét. Két nappal később Horn Gyula a Kerepesi úti laktanyában, a Budapesti Rendőrfőkapitányság „Hunyadi János" karhatalmi zászlóaljának tagja azaz pufajkás lett. Parancsnoka Orbán Miklós ÁVH. ezredes. Váczi Dezső pártfunkcionáriusból lett pufajkás ezredes egységében Sopron környékén is szolgált. Az egység feladta az volt, hogy gyorsan mozgó kommandóként a Wippon gépkocsikra szerelt golyószórókkal le tudják lőni az Ausztria felé menekülőket. 1957. májusában szerelték le. 1959. tavaszán a Külügyminisztériumba helyezték attaséi beosztásba. Először a szovjet osztályon dolgozott, majd 1961-től a szófiai nagykövetségen volt gazdaságpolitikai munkatárs. 1963-tól a belgrádi nagykövetség tanácsosa. 1983. július 6-tól 1985. március 28-ig, Berecz Jánost és Szűrös Mátyást követve az MSZMP. Külügyi Osztály vezetője lett. 1985. március 28-án az MSZMP. Központi Bizottságának tagjává választották. E két beosztásából adódóan is, mint kiderült - melyet előzően konzekvensen tagadott - tudomással bírt arról a törvénytelen valutakicsempészési akcióról, melynek során évek alatt az MSZMP egyes vezetői 404 millió forintnak megfelelő dollárösszeget síboltak ki Moszkvába. 1980. januárjában utazott először Amerikába, ahol Artur Shneier New York-i főrabbinak, a külpolitikai tanács vezető személyiségének lakásán találkozott az Egyesült Államok ötven jelentős gazdasági szakemberével, bankárokkal és politológusokkal.

Idehaza kiváló kapcsolatot létesített a sajtóval. A külpolitikai újságírók közül Hajdú Jánost tartotta a legtehetségesebb zsurnalisztának. Horn volt az, aki kiharcolta Hajdú számára a berni magyar nagyköveti posztot. Majd annak ellenére, hogy Hajdú az emlékezetes Duray ügyben pártutasításra az Élet és Irodalomban ortodox bolseviki módon megtámadta Csoóri Sándort, álláspontját 1994-re sem revidiálta és ilyen körülmények között - az egész ország felháborodására - (~) támogatásával Hajdú MSZP képviselőjelölt lett.

A történtek ismeretében, erőteljes kétkedéssel fogadhatjuk Horn következő állítását: „a hatalmon lévő párt soraiban mindvégig meglévő reformmozgalom erőfeszítései nyomán belülről indult el a rendszerváltás folyamata". Köztudott, hogy a gazdasági ellehetetlenülés okából a rendszerváltás folyamata Moszkvából indult el. Az MSZMP vezető elitje, nem önként és dalolva egyezett bele az általuk ma is időlegesnek tartott rendszerváltozásba.

1989. május 10-én külügyminiszterré, június 24-én az MSZMP. Intéző Bizottságának tagjává nevezték ki. Nagy tette, melyről ma is vitázik Németh Miklós volt miniszterelnökkel a kezdeményezés és a végrehajtás dicsőségét illetően, az 1989. szeptemberi határmegnyitás a menekülő NDK. állampolgárok előtt. Úgy tűnik, hogy Németország Horn mellett tette le a voksot. Talán érthetővé teszi ezt egy felvilágosítás. A „Die Welt" nevű német lapban 1992. március 18-án egy cikk jelent meg, amelyet Horst Teltschik Kohl kancellár volt személyi tanácsadója jegyzett. Többek között ezt írta: „A fenti három személyen keresztül (Németh miniszterelnök, Horn külügyminiszter és a bonni magyar nagykövet) a 80-as években pontosan tudtuk, hogy Moszkvában mit gondolnak rólunk...".

A felvilágosítás pontos és kielégítő, és hírt ad a szovjet elhárítás csapnivaló voltáról. Ami még hátra volt, a kormányzó kommunista elitben befutott pályájából, az az előkészítő munka az új párttal az MSZP-vel kapcsolatosan. Nagy szerepet játszottak ebben a pénzügyi kérdések. Horn visszaemlékezéseiben elmondja, hogy 1990. márciusában ismerkedett meg Josef von Ferenczivel, a nagyhírű német sajtómenedzserrel. A derék üzletember Berecz Jánosnak, a kádári elit ismert szereplőjének igen közeli ismerőse. Ferenczit nagyon megbecsülte a párt. A Vörös Csillag Érdemrend és Kecskemét város díszpolgári oklevelének büszke tulajdonosa Mint Horn állítja: „Ferenczi sokat tesz és tett Magyarország érdekében, (...) Minden felénk irányuló vállalkozása nagy hasznára vált országunknak." Az MSZP elnökének olyannyira igaza van, hogy Ferenczi úr a Pálffy féle vörös pecérlegénységnek, a Katonapolitikának hajdani deffenzív tisztje volt az, aki valamilyen formában közreműködött az MSZMP sajtóvagyonának eladásánál.

Még két adat Horn Gyuláról. A kiváló közéleti tevékenységének jutalmául a volt kommunista átvehette a Szabadkőműves Német Nemzeti Nagypáholy kitüntetését. A másik, teljes erőbedobással részt vett Keleti Györgynek a Für Lajos vezette Honvédelmi Minisztérium volt MSZMP-és szóvivőjének képviselő választásáért

indított kortesharcban. Érthető, hiszen a volt ezredes apja Keleti Ferenc a diplomáciai testületben kollégája volt Horn Gyulának. Az idősebb Keleti bukaresti követként közreműködött Nagy Imrének és társainak snagovi fogvatartásánál.

Irodalom:

Horn Gyula: Cölöpök. Bp. 1991.
Berki Mihály: Pufajkások. Magyar Fórum Kiadó Bp. 1993.

HORVÁTH GYULA

asztalos, az I. Karhatalmi ezred szervezője, BM. vizsgálótiszt, MSZMP. KB. funkcionárius

(Nagyvázsony 1912. szeptember 15.)

1929-től a KIMSZ, 1932-től a KMP tagja. 1932-33-ban a KIMSZ kerületi bizottságának és a szakszervezeti ellenzék tagja volt.

1945-től a párttaparátusban dolgozott, az 1956 forradalom alatt az I. Forradalmi Karhatalmi ezred egyik szervezője. 1957-től a Belügyminisztériumban a Politikai Vizsgálati Osztályon (Gyorskocsi utca) és az MSZMP KB.-on vezető beosztásokban dolgozott egészen nyugdíjazásáig.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988.

HORVÁTH RICHARD

ciszterci szerzetes tanár, „békepap" országgyűlési képviselő, az elnöki tanács tagja

(Besenyszög, 1906. augusztus 4. - Budapest, 1980. június 6.)

1929. június 6-án szentelték pappá Zircen. 1934-1948. június 9-ig a rend budapesti gimnáziumának tanára volt. Az iskolák államosítása után 1950. áprilisáig a cisztercita Szent Imre plebánián segédlelkészként dolgozott.

Dr Endrédi Vencel 1950. áprilisában elbocsájtotta a rend kötelékéből, mert kitudódott, hogy titokban a Dobi kormány megbízottaival folytatott tárgyalásokat a püspöki kar álláspontjától eltérő, a Katolikus Egyház egységét megbontó papi mozgalom megindításáról.

A szerzetesrendek feloszlatását, a szerzetesek embertelen üldözését és deportálását, internaló táborba számüzetését követően az Államvédelmi Hatóság szándékosan terjesztette azt a rémhírt, hogy az egyházi személyeket Szibériába fogják deportálni. Néhány törtető és beijedet pap Balázs Lajos Budapest belvárosi plebános lakásán öszegyűlt annak megvitatására, hogy vajon a kommunistáknak való teljes behódolással, el tudják-e kerülni az egyházüldözési hullám papokra vonatkozó kihatásait. A maguk között „köpönyegforgatónak" ítélt Dr Balázst kihagyták a további tárgyalásokból és bizonyára be is súgták, mivel a belvárosi plébánost 1951-ben letartóztatták és bezárták. A kiegyezés tárgyalásának vezetői: Dr Balogh István, Dr Horváth Richard, Dr Beresztóczy Miklós. Létrejön a többi „szocialista" országban már működő, papi békemozgalom. Alakuló gyűlésüket 1950 augusztus 1-én a Pázmány Péter Tudományegyetem nagytermében tartották meg. Szónokok: Dr Balogh István, Dr Horváth Richard és Darvas József kultuszminiszter.

A kommunistákkal konszenzust kereső Dr Hamvas Endre csanádi püspök, aki XII. Pius pápa megbízásából átmenetileg az Esztergomi Főegyházmegye apostoli adminisztrátora volt, Horváthot 1951. szeptember 30-án kinevezte a Budapest- Szemtimrevárosi (XI.ker.) - volt cisztercita templom - plebánosává és esztergomi kanonokká.

Pápai tilalom ellenére a budapesti választókerületben országgyűlési képviselőséget vállalat 1953-ban, majd a Szentszék új keleti politikájának (értsd alatta: kiegyezést a kommunista világrenddel K.F.) eredményeként 1958. november 16-án, már római áldással lett a gyilkos Kádár féle parlament tagja. Politikai szerepvállalásának meg is lett az eredménye.

Az Alkantarai Szent Péter - volt ferencrendi templom -igazgatója lett és 1958. augusztus 19-én a békepapi „Katolikus Szó" állam által finanszírozott, az egyházat eláruló békepapi lap szerkesztője.

A kádári megtorlás befejező évében 1963-tól az Elnöki Tanács tagjává nevezték ki. Ez együtt járt a jó lakással, a jó konyhával, a saját szolgálati személygépkocsival. Szerepelni vágyó exhibicionista egyéniség volt. (~) sikertelen próbálkozások után, 1948-ban, a „ Magyar Nemzet" c. napilapban jutott publicitáshoz. Mindszenti kardinális merev ellenállásával szemben, naív módon, a proletárdiktatúrával való megegyezés lehetőségét hirdette. Önismeretének teljes hiányára vall, hogy önmagát „kiváltságos értelemnek" karizmatikus embernek tartotta. Ez ott követhető nyomon, amikor titokban a kormány képviselőivel tárgyalt a püspöki kar álláspontjával ellenkező, a katolikus egységet megbontó papi mozgalom elindításával kapcsolatban és nem látta vagy nem akarta látni azt a judási szerepet, melyet Rákosi neki szánt.

Amikor a pápai tiltás ellenére képviselői mandátumot vállalt, hívei elfordultak tőle. Ez a tény rádöbbenthette volna, hogy a papnak első kötelessége, a hívek lelki szolgálata és nem a politikai karrier, a „ békegyűléseken" való állandó szereplés s annak a politikai rendszernek a teljes kiszolgálása, mely katolikus egyházat és sok százezer hívét üldözi.

Együttérzésének hiánya a „ vérző egyházzal" a pápai kiközösítés semmibevevése, a kitüntetések és az anyagi juttatások kritika nélküli elfogadása, nem annyira a „karizmatikus emberre" mint inkább jellemtelen áruló papra utal.

Irodalom:

Ispánki Béla: Feljegyzések a békepapi mozgalomról. Kézirat London 1980.

ILKU PÁL

tanító, kommunista pártmunkás, vezérőrnagy, honvédelmi miniszterhelyettes, művelődési miniszter
(Bulcsú, 1912. október 8. - Budapest, 1973. július 13. [Bodnár Erzsébet])

Anyja magyar, apja ruszin. Paraszti családból származott. Szülei iskoláztatták. A beregszászi gimnáziumot 1931-ben végezte el. Diákélményeiről 1949-ben regényt írt „Zendül az osztály" címen. 1931-ben a kárpátaljai Vári községben lett néptanító. A híres pedagógus Czabán Samu lányát vette feleségül. Az 1942. október 9-én, a Szovjetúnió javára elkövetett kémtevékenység és hazaárulás miatt kivégzett Schőnherz Zoltán barátja és ő szervezi be 1932-ben a szlovákiai kommunista ifjúsági mozgalomba. 1935-ben szerzett diplomát a pozsonyi tanárképzőben. 1937-ben belépett a Csehszlovák Kommunista Pártba. Schőnherz irányításával szervezte a kárpátaljai magyar fiatalok kommunista mozgalmát.

1939-ben miután a magyar csapatok visszafoglalták Kárpátalját, Ilku beleesett egy letartóztatási hullámba, szabadon enegdték, de rendőri felügyelet alá helyezték. 1941-ben behívták a magyar hadseregbe, ahol tartalékos tiszt volt. 1944-ben odahagyva a zászlót és megszegve esküjét átszökött a partizánokhoz. A háború végén Beregszászra került, ahol a város párttitkára lett. Irányította 1944 végén és 1945 elején azt a gyilkos deportálási akciót, melynek egyedüli célja a kárpátaljai magyarság kiirtása, azaz a sztálini példa szerinti népirtás volt.

1945. elején pártutasításra Debrecenbe települt át. Pártiskolai előadó lett és ezt a funkcióját a pécsi és budapesti pártiskolán is ellátta. 1945. augusztusától a Pécs városi pártbizottság titkára lett.

A szociáldemokratákkal való egyesülés után a Központi vezetőség Agit.Prop. osztály h.vezetője. Ekkor mond búcsút egyidőre a civil életnek. 1949. januárja már a Honvédelmi Minisztériumban találja, mint agitációs felelőst, majd mint a Magyar Néphadsereg Politikai Főcsoportfőnökének helyettesét, vezérőrnagyi rangban. 1954-ben Farkas Mihály Moszkvába küldte a Vorosilov Katonai Akadémiára.

1956. október 30-án tért haza. November közepétől tagja lett a Néphadsereg Katonatanácsának. (Vezetői: Uszta Gyula, Gyurkó Lajos, Ugrai Ferenc tábornokok stb.) Feladatuk a karhatalom megszervezése, a tisztek 1956-os szereplésének felülvizsgálata. Ilku a többiekkel együtt felelős az 1956-ot követő megtorlásokért, a Katonai Törvényszékek halálos és egyéb ítéleteiért, a rögtönítélő bíróságokért. 1957. novemberétől a HM. Politikai Főcsoportfőnökség vezetője, a miniszter első helyettese.

1958. február 10-én leszerelték és kinevezték a művelődésügyi miniszter helyettesének. 1959-ben a párt VII. Kongresszusán beválasztották a Központi Bizottságba. 1961. szeptember 13-tól művelődésügyi miniszter. 1962-ben a VIII. Kongresszuson a Politikai Bizottság póttagja lett.

A X. Kongresszuson 1970-ben megszüntették a póttagságát, de miniszter maradt.

Magas hivatalában sem feledkezett meg jótevőjéről, akinek egész pályafutását köszönhette. Elintézte, hogy Farkas Mihály, börtönbüntetésének letöltése után a Gondolat Könyvkiadónál folyamatosan fordítási munkákat kapjon. Szinte az összes magas kitüntetés birtokosa volt. Többek között: Kossuth Érdemrend, Magyar Népköztársaság Érdemrendje, Vörös Csillag Érdemrend stb.

Irodalom:

Segédkönyv a Politiksi Bizottság tanulmányozásához Interart Stúdió 1989.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp.1976.
Bölöny József: Magyarország kormányai 1848-1975. Akadémiai Kiadó Bp.1978.
Hadtörténeti Archívum: Ilku iratok.

JANIKOVSZKI BÉLA dr.

orvos, partizán ÁVH ezredes
(Salgótarján, 1919. július 18. - Budapest 1978. február 13.)

Iskoláit Salgótarjánban és Szegeden végezte. Budapesten szerezte meg az orvosi diplomát. Az Orvostudományi Egyetemen került kapcsolatba az illegális kommunista diákmozgalommal. A német megszállás után 1944.augusztusától kezdve társaival együtt ellenállási tevékenységet folytatott. Résztvett a kommunista fegyveres mozgalomban, mint „Marót" budapesti partizánmcsoport egyik tagja. Több akcióban vett részt. Többek között pokolgéppel megzavarták a Szálasi párt Városi Szinházbeli naggyülését. Felrobbantották a Gömbös szobrot stb. (~) 1945-től az V.ker. MKP. pártbizottság tagja lett s innen került a Politikai Rendőrségre illetve az Államvédelmi Hatósághoz ahol ÁVH ezredes, Péter Gábor egyik helyettese lett. A nagy koncepciós perek vizsgálótisztje. Ő veszi ki a vallomást Szőnyiből, melynek alapján Rajk László és társait felakasztják.

Számtalan törvénytelen akció tapad a nevéhez. A leghirhedtebb tette az ún. „tábornoki per" vizsgálatának a vezetése, melynek eredményeként Sólyom László altábornagyot és 7 társát, a koncepciós vádakat megfogalmazván kötélre és a legnagyobb résztét a vádlottaknak börtönbe küldte. Később Péter Gáborral együtt kegyvesztett lett. Rehabilitációja után orvosként dolgozott.

Irodalom:

Tanuságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1988.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak. Holnap Kiadó Bp.1989.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Stúdió kiadása Bp. 1990.

JANKÓ PÉTER dr.

népbírósági tanácselnök, a Budapesti Népbíróság elnöke
(Pápa 1907. augusztus 20. - Budapest 1955. szeptember 15.)

Pedagógus családból származott apja tanítőképző-intézeti igazgató anyja gimnáziumi tanárnő volt. A Horthy rendszer feltétlen híveként szép pályát futott be. 1944. március 19-én. mint bírósági elnök Győrött köszöntötte a bevonuló német hadsereget. Rákosiék ezt tudták róla. (~) nem hivat-

kozhatott proletár múltra, vagy sok éves börtönben elviselt szenvedésekre, melyek valamiképpen indokolták volna beteges kegyetlenségét, hiszen a koncepciós perekben több tucat embert küldött bitóra. Belépőjegyét a kommunista vérbíró karrierhez a Zeneakadémián 1946.február 5-én kezdődött ún. Szálasi-per tanácselnökeként váltotta meg. Ítélete nyomán ekkor hajtották végre sorozatban az első halálos ítéleteket. Március 12-én 4, március 19-én 3 kötéláltali kivégzés volt. Pályájának csucsát akkor érte el amikor a kommunista belügyminisztert, Rajk Lászlót - Rákosi parancsára -, nyilvánvalóan hamis vádak alapján bitóra küldte.

1945 áprilisában tanácselnökként csatlakozott a dr. Major Ákos vezetése alatt megalakult Budapesti Népbírósághoz.

Mint a Budapesti Népbíróság másodelnöke 1946. decemberében lépett be a Szociáldemokrata Pártba. (~) felelős a magyar demokrácia és paralamentárizmus szétrúgására szervezett puccs, bírósági kiratkatper megrendezéséért. A Magyar Közösség vagy más néven a Köztársaság ellen összeesküvés birósági lezárását három halálos ítélettel és 222 letartóztatással és ítélettel (~) végezte el. Munkája nyomán Rákosi szétverhette az 1945-ös választások törvényes győztesét a Független Kisgazdapártot.

1948. február 1-én Dr Sarlós Márton utódaként a Népbíróságok Országos Tanácsának másodelnökévé nevezték ki. Ebből a helyzetéből ő lehetett a Mindszenty per másodfokú fellebviteli tárgyalásának az itélőbírája 1949. július 6-9-ig. Ekkor már az egyesülés óta a Magyar Dolgozók Pártjába vették át.

A Rajk László és társai ellen folytatott, de ezen túl a főleg nyugatról hazatért és Spanyolországban harcolt veterán kommunisták ellen rendezett, koncipiált kirakatperben ellátta a tanácselnök szerepét. Kimondta a halálos ítéleteket. A terror éveiben 1950-54 között titkos tárgyalásokon, a perrendtartás szabályainak mellőzésével lefolytatott jelentősebb perek tanácselnöke volt. Dr Olti Vilmos utódjaként a Budapesti Népíróság elnökének nevezték ki. Ennek megszünte után 1949.augusztus 15-től 1955-ig a Budapesti megyei Bíróság elnöke.

A Sztálin halála után bekövetkezett „olvadás" idején az enyhülő légkörben egyre bátrabban nyilatkozó magyar közvéleménnyel együtt, a jugoszlávok is követelik a „kominform" rabok szabadonbocsátását és a kirakatperek nyomozóinak, bíráinak a megbüntetését. Rákosi szemfényvesztő ún. „önkritikával" igyekezett leplezni saját felelősségét és konckónt - főleg a Rajk ügy miatt -, odadobta hűséges kiszolgálóit Péter Gábort és környezetét, majd (~)-t hívatta magához. Állítólag azt közölte vele, hogy Tito marsall kiadatását követeli, a magyar párt pedig sulyos megbüntetését. Jankó a beszélgetés után hazament és másnap reggel a birósági személygépkocsiban gyakori utastársa, dr. Feri Sándor a Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsának elnöke, talált rá a lakásában. Gázzal mérgezte meg magát.

Irodalom:

Ispánki Béla dr. feljegyzései. London 1980.
Dr Major Ákos: Népbíráskodás Forradalmi törvényesség. Minerva Kiadó Bp. 1988.
Kubinyi Ferenc: Életrajzi interju Dr.Feri Sándorral Kézirat. Bp.1982. Országos Széchenyi Könyvtár.

JÁSZ (Lestyán, Juan de Pablo, Jensen, Dezider Ljudikovics Jász) DEZSŐ

hivatásos forradalmár, újságíró, tábornok, hadtörténész (Nagykároly, 1987. december 14. - Berlin, 1981. október 11.)

1918-ban lett a Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja. A Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében zászlóalj-, majd ezred politikai-biztos volt. A bukás után Csehszlovákiába emigrált. 1920-22 között a Kassai Munkás c. lap szerkesztőségében dolgozott és részt vett a Csehszlovák Kommunista Párt megalapításában. 1922-24 között már Romániában élt és a Román Kommunista Párt magyarnyelvű lapjának a Munkának a főszerkesztője lett. 1925-27 között a Román Kommunista Párt-ot képviselte a Balkáni Kommunista Föderáció elnökségében. A párt elméleti folyóiratát az „Osztályharc"-ot szerkesztette.

A Moszkvában működő Kommunista Internacionalé teljes hatáskörű megbízottja volt 1929-től Ausztriában, Németországban, Svájcban és Hollandiában. 1935-től mint a szovjet hadsereg vezérőrnagya Spanyolországba utazott. Ott a köztársaság hadseregében először őrnagy majd ezredes. Kezdetben dandár, később hadosztály parancsnok volt. Végül 1937-ben a 39. hadsereg hadműveleti főnökévé nevezték ki. Politikai helyettese az a Rogyion Jakovlevics Malinovszkij volt, aki a II. Világháborúban a II. Ukrán front parancsnoka, majd 1957-től a Szovjetúnió honvédelmi minisztere lett.

Francisco Franco tábornok győzelme után Franciaországba menekült, ahol internálták. Szabadulása után, 1943-ban - most már a németek - először a Perpignan-i fegyházban, majd a Vernet-i internáló táborban tartották fogva. 1944. augusztus 29-én megszökött és öt héten keresztül Haute Marne-ban egy nemzetközi partizánosztag parancsnoka lett. Maquisard ezredesként szerelt le a francia hadseregből.

Élete utolsó éveiben az NDK fővárosában Berlinben élt és memoárjait irta. Lánya, Sőtér István Kossuth Díjas (1954) irodalomtörténész, volt művelődésügyi miniszter-helyettes neje.

Művei:

Tanácsmagyarországtól a Pireneusokig 1969.

Hispániában 1972.

Hugenották 1974.

Irodalom:

A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon Kossuth Kiadó Bp.1987.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp.1976. II. kiadás.
Reform folyóirat 1991. július 25. Nagy Judit: Lestyánnak hívták a pártalapító Jászt.

KARDOS (Kastreiner) GYÖRGY

kereskedő, Kat.pol. törzstiszt, újságíró, ÁVH alezredes, vállalati igazgató
(Budapest, 1918. - Budapest, 1985. december 27.)

Zsidó kiskereskedő családból származott. 1936-ban gimnáziumi érettségit tett. Másfél évig az „Erika" nevű kézimunka szaküzletben dolgozott. Ezután a Lévai Jenő által szerkesztett „Magyar Hétfő" című lap sport mellékletében írt cikkeket. Az újság 1938. elején megszűnt, így nincs adatunk 1940. szeptemberéig, amikor a Nagykátai Bevonulási Központhoz kapott behívót. 1941. nyarától munkaszolgálatos. 1942-ben leszerelték és az egész esztendőben Budapesten kereskedelmi ügynökként dolgozott. 1943-ban újra behívták, hadműveleti területen is szolgált. Majd december végén állítólag Csehszlovákiában deportálták. Egyes visszaemlékezések viszont arra mutatnak, hogy 1944. végén, majd 1945. tavaszán az un. Alpesi Erőd földmunkáin dolgozott. Tény viszont az, hogy 1945. májusában Ausztriából tért haza. Megérkezése után rögtön belépett a Magyar Kommunista Párt Bp. VI.kerületi szervezetébe, ahol mint pártalkalmazott adminisztrátorként dolgozott. 1945. júliusában Dr. Langfelder Máriának, a Rókus kórház orvosának útján kerül kapcsolatba Pálffy Györggyel a HM. Katonapolitikai Osztály parancsnokával, akinek támogatásával augusztus 1-én a HM. Katonapolitikai Osztály deffenzív osztályán mint nyomozó kezdte meg a szolgálatot. Párttagságának kelte - igazolványa szerint - 1938. Ennek ellenére a források csupán egyetlen illegális tevékenységéről számolnak be. 1937. szeptember 17-én a Tompa utcai nyilasháznál kirobbant verekedésben való részvétel gyanúja miatt a rendőrség letartóztatta, de két nappal később elengedte. 1945. augusztus 13-tól a nyomozócsoport beosztottja. 1946. január 29-én a székesfehérvári Kat.Pol. kirendeltség vezetője. Augusztus elsejétől újra Budapesten teljesít szolgálatot, a HM. Katonapolitikai Osztály I.sz. főcsoportjában az I/I. osztály vezetője. 1946. derekától a köztársaság elleni összeesküvés felderítésére alakult nyomozócsoport vezetője. A csoport tagjait az eredményes munka elvégzésével, 1947. május 28-án a következő névsor szerint léptették elő: Kardos Györgyöt (1918. Blum Anna) főhadnaggyá, Majoros Sándort (1917. Grósz Julianna) hadnagygyá, Birmann Károlyt (1913. Gruber Teréz), Mayer Károlyt (1916. Bródi Margit), Rózsa Lászlót (1923. Éliás Lea), Berényi Ferencet (1920. Spáth Józsa), Bede Sándort (1920. Saskó Gizella), Kardos Józsefet (1914. Deutsch Irén), Magyar Miklóst (1917. Rosenfeld Eszter) alhadnaggyá léptették elő. A köztársaság elleni összeesküvés, mint „Magyar Közösség" ügy, közismert. A koncipiált vád csupán egy dolgot szolgált, a Független Kisgazdapárt, valamint a magyar parlamentarizmus szétverését és a Moszkvából vezényelt hatalomátvételi terv kegyetlen eszközökkel való sagítését. Magát az összeesküvési koncepciót (~) készítette elő és a kivitelezéssel Pálffy György őt és csoportját bízta meg. A legkegyetlenebb módszerekkel kezdtek hozzá a Moszkvában is jóváhagyott terv megvalósításához. Összesen 222 embert tartóztattak le, akiket annyira összevertek és megkínoztak a hamis vallomások aláírása érdekében, hogy az eljárást vezénylő Kommunista Párt intézkedése szerint a nyomozás irányítását az Államvédelmi Hatóság vette át Száberszki József alezredes vezetésével. Száberszki a megbízást azzal a kikötéssel kapta, hogy a Katonapolitikáról átszállított foglyokról a tárgyalás megkezdéséig igyekezzen eltávolíttatni a Kardos csoport kínvallatásából származó nyomokat és a gyanusítottakat hozza olyan állapotba, hogy a nyilvános tárgyaláson a verések nyomai nélkül tudjanak az eljáró tanács elé állni. A Katonapolitikai Osztály volt az első magyar koncepciós per szervezője és segítségével érte el a Magyar Kommunista Párt, hogy megvalósítsa az országban Rákosiék diktatórikus hatalmát. A Katonapolitika kezdetben kíméletlenebb szervezet volt, mint az Államvédelmi Hatóság. Fennállása alatt 93 embert bírói ítélet és törvényes eljárás nélkül börtönöztek be, vagy gyilkoltak meg. (~) és helyettese Berkesi (Bencsik) András szervezték meg azokat a titkos akciókat, melyek eredményeként a nyugati megszállási övezetekből a kommunista rendszerrel szembenálló katonákat raboltak el abból a célból, hogy Magyarországon vérbíróság elé állítsák őket. (~) volt a szervezője az úgynevezett „Thomson kapitány" azaz Dóczy László és társai provokált ügyének. Teljesen büntetlenül négy embert, Dóczy Lászlót, Beéri Istvánt, Dr. Sztankóczy Lászlót, Rákosi Gyulát végezték ki, 1950. július 12-én. Hat vádlottat életfogytiglani börtönre ítéltek. (~), a pártnak a legmegbízhatóbb emberei közé tartozott. Farkas Mihály 1948. október 16-án így nyilatkozott teljesítményéről: „Az összeesküvés leleplezése is a katonapolitika érdeme." Pálffy György kivégzését követően a Katonapolitika nagyobb részét az Államvédelmi Hatóságba olvasztották be. (~)-t alezredesi ranggal vették át. 1950. április 30-án, bizonyára a Pálffy altábornagyhoz fűződő meghitt barátsága miatt elbocsátották a testületből. Az Államvédelmi Hatóság helyezte el a „Friss Újság"-hoz olvasószerkesztőnek. 1950. október 3-án az ÁVH őrizetbe vette. Letartóztatásának nem volt közvetlen politikai oka. Hat hónapos vizsgálat után, 1951. március 21-én a Budapesti Katonai Törvényszék a feljelentési kötelezettség elmulasztása és szolgálati titoksértés bűntette miatt hét év és hat hónapi börtönre, továbbá lefokozásra ítélte. A tárgyaláson és a megelőző vizsgálat során Mátay Florence és Aradi Nóra a Katonapolitikai Osztály volt titkos ügynökei, továbbá Berkesi (Bencsik) András tanúvallomása alapján, a vád bizonyítást nyert, hogy (~) a Katonapolitika konspiratív lakását illegitim pásztorórákra felhasználva, borközi állapotban szolgálati titkokat fecsegett ki. 1954-es rehabilitációja alkalmával bizo-

nyítást nyert, hogy a feljelentési kötelezettség elmulasztása ügyében emelt vád hamis volt. A szolgálati titoksértést azonban (~) 1954. augusztus 23-án Dr. Avar Jenő ügyész előtt beismerte. Nem tagadta továbbá az erkölcsi életére vonatkozó terhelő vádakat. Ettől függetlenül a rehabilitáció (~)-t minden vádpont alól mentesítette. A Pálffy Györgyöt követő katonapolitikai főnöke Révész Géza altábornagy az 1956-os forradalom leverése után honvédelmi miniszter lett. (~) a határon túli katonai hírszerzésen kapott beosztást. Innen Acél György támogatásával a Magvető Könyvkiadó igazgatói székébe került, ahol haláláig híven követte a Kádár rendszer kulturális vezetőjétől kapott parancsokat. Halála után a magyar írók, művészek, kiválóságok közül 39-en emlékkönyvben rótták le tiszteletüket (~) kiváló egyénisége előtt.

Irodalom:

Kornis Pál: Tanúként jelentkezem. Zrínyi Katonai Kiadó 1988.
Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Kiadó 1990.
Dr. Major Ákos: Népbíráskodás Forradalmi Törvényesség. Minerva Kiadó 1988.
Dr. Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül. Magyar Média Kiadó 1989.
Jelenkori Magyar Történelmi Dokumentumok I-IV. Amerikai Magyar Kulturközpont Washington DC.1986-1988.
Donáth György: Az utolsó szó jogán. Occidental Press Washington DC.1988.
In memoriam Kardos György. Magvető Könyvkiadó 1986.
M.kir.Belügyminisztérium Nyomozókulcsa 1941-44.
Dr. Keserű István r.alezredes: A demokratikus rendőrség a hatalomért folyó harc időszakában. Belügyi Szemle 1985. március
Kubinyi Ferenc: A visszamaradó különítmény derék katonái. Kapu 1990. január
Belügyminisztérium Archívuma Kardos Iratok: 46985/1954.
Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete 1937.rendőrségi iratok: 652.f.K-643.
Farkas Mihály hátrahagyott iratanyaga 1948. október. Farkas Vladimir tulajdonában és engedélyével.
Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyek Osztálya. Kardos György perújrafelvételi kérelme. 10 lapos beadvány: 0010.381/1954 legf.ü. sz.
Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon. Nemzetőr Könyvkiadó München 1978. POFOSZ Kiadó Bp.1990.

KÁDÁR (Csermanek, Lupták) JÁNOS

műszerésztanuló, alkalmi munkás, illegális kommunista pártaktiva. Funkcionárius, budapesti párttitkár, belügyminiszter, miniszterelnök, az MSZMP első titkára (Fiume, 1912. május 26. - Budapest, 1989. július 6.)

Kádár Jánosról éppen úgy meddő kísérlet dokumentálható szócikket írni, mint ahogyan nevetséges próbálkozás lenne, valós történetét közreadni a magyar kommunista mozgalomnak. (~) életéről már több publikáció megjelent. A két legnagyobb lélekzetű munka Gyurkó László: „Arcképvázlat történelmi háttérrel" c. dolgozata (Magvető Kiadó Bp.1982.) továbbá Kanyó Andrásnak az Államvédelmi Hatóság volt tisztjének a Népszabadság munkatársának a Magyarország c. lapban megjelent interjusorozata 1989-ben. Egyik munka sem nevezhető dokumentumértékűnek. Mindkét írást jellemzi a szervilisztikus fogalmazás, a feltárás igényének teljes hiánya és az adatok kritikátlan szolgai átvétele. Hiteles történeti adatok hijjával, csak a megjelent életrajzok otromba ferdítéseinek cáfolatára szorítkozhatom.

(~) hosszan emlékezik meg, a Kapoly községben élő református nevelőszüleiről, főleg nevelőapjáról Sándor bácsiról. Arról viszont nem esik szó, hogy milyen minőségben került a nevelőszülőkhöz? Hivatalosan kiadták nevelőszülőnek mint lelenc gyereket? Vagy anyja fizette érte az ellátási költséget? Esetleg a másik faluban élő -de a mai napig ismeretlen apja fedezte neveltetését? Nem tudhatjuk.

A visszaemlékezések szerint Kádár Budapesten végezte el az elemi iskolát és tette le a négy polgárit. Sem az elemi iskola, sem a polgári iskola nevét nem ismerjük. Igy nincs lehetőségem arra, hogy az iskolák anyakönyvéből a végbizonyítvány dokumentumait kimásolva azt az olvasó elé tárjuk. Később olyan tanociskolába nyert felvételt amelynek neve mindmáig ismeretlen, de nem értesülhetünk annak a mesternek a nevéről sem, aki leszerződtette az irógépműszerész szakma kitanulására Csermanek Jánost. Egy napot nem dolgozott irógépműszerészként, s ezt egy forradalmi-romantikus történettel támasztja alá, mintha a mestere egy szakadt ingből adódó szóváltás miatt helyeztete volna olyan feketelistára, amely nem tette lehetővé a szakmában való elhelyezkedését. Ezzel szemben a való igazság, amelyet részben az emlékezések papírravetői, részben (~) is állandóan összekever, hogy állitólagos irógépműszerész tanulmányai alatt egy Váci úti esernyőjavító kisparosnál volt kifutófiú, később pedig egy szőnyegkereskedőnél alkalmi munkás. Arra hogy 17 éves korában a Vasas szakszervezet ifjúsági csoportjának tagja volt, egyedüli bizonyíték Kádár állítása. Az 1930-as nagy-budapesti tömegtüntetéssel kapcsolatban is két verzió létezik. Az egyik szerint (~)-t a rendőrség letartóztatta, majd szabadon engedték. Gyurkónak pedig arról beszélt , hogy egy verekedésben úgy helybenhagyták, hogy ájultan terült el az utcán és csak később tért magához egy padon.

1931-ben Fenákel János nevű barátja, ismertette meg a Kommunista Ifjusági Szövetséggel, amelynek azután tagja, majd két évre rá már a szervezet titkárságának tagja. 1933-ban ezért tartóztatták le és ez év októberében két évi fegyházra ítélték. Ezideileg ez az egyetlen okmánnyal bizonyítható tényt Kádár János előéletében. A m.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve Csermanek Jánost mint kommunista elítéltet regisztrálja. Ebből a dokumentumból tudhatjuk meg azt is, hogy római katolikus vallású volt. A büntetésének egy részét a szegedi Csillag börtönben töltötte és itt ismerkedett meg Rákosi Mátyással. Szabadulása után öt esztendeig semmi adat nem szól róla, nem tudjuk mit csinált, merre járt. Újra, csak 1940-ben tűnik fel, mint a Szociáldemokrata Párt hatodik kerületi végrehajtó bizottságának a tagja, aki az ifjúsági csoportért felelős.

Az 1941-es nagy letartóztatások szétverték az illegális kommunista párt központi bizottságát

is. Az 1942-ben kezdődött újjászervezésben (~) mint a központi bizottság tagja vett részt. A tévedések elkerülése végett, mondjuk meg azt is, hogy ennek a kommunista pártnak akkor, (~) szerint, csupán 60-70 tagja van, akik kapcsolatban álltak egymással. Ennek a pártnak lett 1942 decemberében (~) titkársági tagja, majd Skolnik József lebukása után 1943.februárjától vezető titkára. Nem kellett hozzá négy hónap, hogy (~) elkövesse a moszkoviták szemszögéből azt a megbocsáthatatlan bűnt melyért, rögtön 1945-ben, Gerő Ernő likvidátorsággal vádolta. Ez a bűn pedig az volt, hogy a Komintern feloszlatása után Kádár is feloszlatta a Kommunisták Magyarországi Pártját és létrehozta az ún. Békepártot. Az 1944.március 19-i német megszállás után Kádár kezdeményezte a Magyar Front létrehozását, és megteremtette a párt háromtagú katonai bizottságát.

1944. júniusában Jugoszláviába indult, hogy felvegye a kapcsolatot Tito partizánjaival. Azóta is titok, hogy erre a futárszolgálatra miért a párt első emberét küldték? (~)-t mint katonaszökevényt a határon letartóztatták. Ekkor megtörtént a csoda! A katonaszökevényt, aki még ráadásul, nyilvántartott kommunista bűntettes is, aki a partizánokhoz akar átszökni, a helyileg illetékes katonai törvényszék azonnal nem löveti főbe, mint a többi katonaszökevényt. Sőt, nem szállítják vissza az illetékes csapattestéhez, hogy a hadosztálybíróság ott hozza meg a halálos ítéletet, és ott hajtsák azt végre, mint kivétel nélkül a többi esetben. Beüt a deus ex machina, annyi büntetést kap csak, mint egy lerészegedett honvéd aki pár nappal megtoldotta a szabadságát. Két évre ítélik! Ilyen gyakorlat nincs az 1944-es nyár haditörvényszéki ítéleteiben! (~) története itt sem igaz, mint abban az öt évben, amikor semmit sem tudunk róla. Még hihetetlenebb a következő tény. A nevetségesen kevés két éves ítélet kimondását követően, négy hónap elteltével, már újra a fővárosban van és a központi bizottságot irányítja! Téved, ki azt hiszi, hogy (~) csodálatos megmeneküléseinek száma tovább nem növelhető. De bizony igen! A sokszor átírt életrajza szerint 1944. novemberében Németországba akarták vinni, de megszökött! Ahhoz, hogy el tudják vinni, újra el kellett fogni, azt a katonaszökevényt akit két évre ítéltek el. Akkoriban már a kézrekerített katonaszökevényeket a Beregfy féle felkoncolási parancs értelmében a helyszínen lövik főbe. Nem így történt a kétszeres szökevény elítéltel. Az Isteni csoda újra működött, megmenekült és 1945. tavaszától számtalan pártfunkciót töltött be, melyből teljesen elegendő kettőnek a megemlítése. Kádár volt a budapesti párttitkár, majd Rajk eltávolítása után a belügyminiszter. Ez utóbbi állásából kifolyólag felügyelte az Államvédelmi Osztályt. A testülettel különben kétszeresen is családi kapcsolatban volt. Öccse Csermanek Jenő ÁV. tiszt volt, míg 1948-ban az erkély le nem szakadt vele, ahová a vörös zászlót igyekezett

kitűzni. ÁVO-s tiszt volt felesége Tamáska Mária is.

(~) belügyminiszteri „tevékenységéről" szól az a hangszalag, melyet titokban akkor vettek fel, amikor Rákosi megbízásából Kádár Rajk Lászlót igyekezett az AVO börtönében rábeszélni, hogy ismerje be az ellene koholt vádakat. Mint tudjuk a rábeszélés és az irgalamtlan verések után Rajk úgy tett, ahogyan (~) tanácsolta. Nem is kerülte el a bitófát.

Azután 1951. április 20-án (~)-t is elérete a hazai kommunista vezetők sorsa, a moszkoviták letartóztatták. Nem igaz az az állítás, amit Kelen Béla az Esti Hírlap hajdani főszerkesztője a szervilis túllihegés szép példájaként repített világgá, hogy ti. (~)-t brutálisan megkínozták. Nem kellett verni, vallott: „nem ilyesmikért vallottam, hanem azért, mert nem akartam ártani a pártnak és a Szovjetuniónak" - mondotta volt (~). Ködös fogalmazás. A verés, hogyan lett volna ártalmára a pártnak és a Szovejetuniónak? A kínzás csak (~) ártalmára szolgált volna, és ezt ő, mint az ÁVO-t felügyelő volt belügyminiszter nagyon is jól tudta. Ezért vallott. A Legfelsőbb Bíróság 1952. december 26-án életfogytiglani fegyházra ítélte. Csak másfél évet ült. 1954. július 22-én szabadon engedték. Rövid idő múlva rehabilitálták, és Rákosi kinevezte a XIII. ker. pártbizottság titkárává. Visszakerült abba a kerületbe, ahol ha nem is mint vasas, de mint esernyőjavító kifutó dolgozott. 1956. júliusában ismét politikai bizottsági tag lett és a központi vezetőség titkára. Az 1956-os forradalom kitörése után két nappal, október 25-én a legmagasabb párttisztségbe emelték. Első titkár lett.

Öt napig volt hű Nagy Imréhez és a forradalomhoz. Azután mindkettőt elárulta. Amikor november 2-án a közlemény szerint a Nagy Imre kormány államminisztere volt, már két napja megszökött Münnich Ferenc belügyminiszterrel együtt és amikor a rádió államminiszteri kinevezést közölte, éppen Moszkvában bocsátotta áruba Magyarországot. November 3-án éjszaka Hruscsov, Tito marsall javaslatára hozzájárult ahhoz, hogy (~) legyen Moszkva helytartója a Duna-Tisza közén. Bolseviki hűséggel megfelelt megbízatásának. Olyan vérfürdőt rendezett, amely messze túltett az 1849-es megtorló kötélkoron és az 1919-es kommunista diktatúra 590 áldozatához viszonyítva a sortüzek áldozataival együtt 1000 létszámával azt messze túlhaladja.

A róla elnevezett korszak az évek során, átalakult, szelidült. Való igaz, hogy kezdetben akasztófákból vont kerítést a nyugati határszéleken. Azután amikor a bitófákat feledve a nyugati nagytőke dollármilliókkal tömte a szocialista gazdasági rendszer feneketlen zsákját, a hangulat is megenyhült vele szemben. Nyugaton kedvelni kezdték a frizsider szocializmus, a gulyáskommunizmus, a legvidámabb barak, személvel huncutul csippentő nyájas atyját. Joviálisan adakozó volt. Adott Trabantot, hétvégi telket és adott nyugati útlevelet is, sőt adott moszkvai barátainak a dácsák építésére 404 millió forint-

nak megfelelő dollárt is melyet, a most semmiről sem tudó, a damaszkuszi úton átváltozott, régi beosztottjai síboltak ki a Kremlbe.

A nyugati bankár szimpatizánsok, pedig tovább öntötték annak a kommunista diktatúrának a dollármilliókat, amelyet szívük szerint (?) meg akartak dönteni. És amikor ez sikerült, a kiegyenlítését a számlának a paktumkorszak kormányára bízták. Ugyebár a tőkések nem kockáztattak, amikor a (~) rendszert segítették. Most pedig, a „rendszerváltozás" demokratikus ellenzéke a jelenlegi kormányon kéri számon a (~) kor eltékozolt millióit, amely eredményeként, a benyújtott számlát fizetve, a nép vált szegénnyé és elesetté.

(~)-t a jósorsa megóvta, hogy Zsivkov és Honecker sorsára jutva a szocializmus csődtömeg gondnokságát vállalja. Azt mondják halála előtt utoljára Fock Jenővel, egykori miniszterelnökével beszélt telefonon és hangja sírásba fúlt. Sohasem tudjuk meg, hogy kit vagy mit siratott...

Irodalom:

Gyurkó László: Arcképvázlat történelmi háttérrel. Magvető Kiadó Bp. 1982.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-1956. Veritas Kiadó München 1981.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp. 1989.
A Magyarország c. folyóirat példányai.

KÁLLAI GYULA

tanár, újságíró, antifasiszta ellenálló, a Magyar Kommunista Párt központi vezetőségének tagja, külügyminiszter, népművelési miniszterhelyettes, az MSZMP politikai bizottságának tagja, államminiszter, miniszterelnök h., miniszterelnök, a Hazafias Népfront elnöke
(Berettyóújfalu, 1910. június 1. [Kiss Eszter])

Az 1930-as években a budapesti majd a debreceni baloldali egyetemi diákmozgalmakat szervezte. 1931-ben belépett az illegális kommunista pártba. A Márciusi Front „Tovább" c.lapjában megjelent cikkéért bebörtönözték. 1939-44 között a kommunista párt megbízásából a szociáldemokrata Népszava c. lap munkatársa. 1941-ben részt vett a Népszava híres karácsonyi számának előkészítésében. Az 1942-es Petőfi téri tüntetés egyik szervezője. Igaz, hogy 1942. nyarán letartóztatták, ámde terhelő adatok hiányában szabadlábra helyezték. 1944-ben a Népszava, azaz Szakasits Árpád főszerkesztő 40.000.- pengő támogatást kapott Horthy Miklós-tól. Ám ugyanebben az évben a Moszkvából érkező Jósvai nevű kommunista ágensnek átadta azt az írásbeli megállapodást,mely szerint az illegális kommunista párt és a szociáldemokraták a jövőben együtt dolgoznak, sőt Rajk Lászlóval és (~)-val előzetesen a fúzió tervében már akkor megegyeztek. (~) tehát aláírója a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt akcióegység megállapodásának. Magyarországon a háborús években néhány intellektuel képviselte a kommunista pártot, mint Rajk László és (~) hírlapíró.

Az 1958-ban Kádár börtönében meggyilkolt Losonczy Géza, a Tiszántúli papfiúból lett kommunista, a Horthy korszakban, amikor még Rákosi és társai a moszkvai emigrációban éltek, Párizsból hazahozta Révai József egyik tanulmányát és azt (~) neve alatt kiadták. Révai ezért, 1945-után miniszterhelyettességgel jutalmazta (~)-t. 1944-ben tagja lett a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának. 1945 után a kommunista párt központi vezetőségének tagja. 1945-től, megszakitással országgyűlési képviselő. 1945-46-ban miniszterelnökségi államtitkár aki a tájékoztatással foglalkozik.

Saláta Kálmán , az emigrációba kényszerített kisgazda képviselő szerint, nagy szerepet játszott az ideiglenes kormány miniszterelnökségen (~) a Népszava volt szerkesztője, aki az összes sajtóügyeket vitte a kommunista párt bizalmából és szabotálta a polgári sajtó kiépítését. Szerkesztette a Szabadság és a Szabad Föld c. lapokat. Egy évig, 1949. júniusig a Köztársasági Elnöki Hivatal vezetője volt. 1949-51 között külügyminiszter. 1951-ben Kádár Jánossal egyidőben az ÁVH letartóztatta, és titkos perben életfogytig tartó börtönre ítélték. 1954-ben rehabilitálták és ezt követően már 1956. júliusában ismét tagja lett az MDP. Központi vezetőségének. Egyúttal a Kiadói Főigazgatóság vezetőjeként felügyeli a magyar könyvkiadást. Később népművelési miniszterhelyettes. A forradalom alatt nem szerepel, ámde 1956.november 4. után tüstént Kádár mellé állt, akinek kormányában először művelődésügyi majd államminiszter. 1956-tól az MSZMP. Központi Bizottság,1956-75 között Politikai Bizottság tagja. Nagy Imréék-nek a snagovi deportálása idejében többször látogatott Romániába és tárgyalt az internáltakkal. Arra akarta rábírni elsősorban Nagy Imrét, hogy gyakoroljon önkritikát, támogassa a Kádár rendszert. A raboskodó miniszterelnök, éppen úgy mint a tárgyaláson, kizárólagosan csak ők ketten Maléter Pállal, nem tanúsítot bűnbánatot. Már akkor visszautasította a (~) által felkinált lehetőséget az életbenmaradásra. Szántó György és Lukács György esetében (~) küldetése sikeres volt,noha Lukács Nagy Imrével szemben vallomást soha nem tett. Szántó és Lukács hazatérhettek a romániai deportációból.

1960 és 65-ben a minisztertanács elnökhelyettese, majd 1965-67 között miniszterelnök. 1954-1989-ig a Hazafias Népfront Országos Tanácsának tagja, 1957-től elnöke. 1967-1989-ig az Elnöki Tanácstagja volt.

Irodalom:

Bölöny József: Magyarország kormányai. Akadémia Kiadó 1848-1975. Bp. 1978.
Kállai Gyula: Életem törvénye. Magvető Könyvkiadó Bp. 1980.
Saláta Kálmán: Fejezetek a Független Kisgazdapárt 1945-ös küzdelmeiből. Occidental Press Kiadó Washington DC. 1989.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története. 1945-56. Veritas Kiadó München 1981.
Ki-Kicsoda Életrajzi Lexikon Kossuth Bp.1981.

Magyar Antifasiszta ellenállás és partizán mozgalom. Kislexikon. Kossuth Könyvkiadó Bp. 1981.
Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája 1945-1947. Akadémia Kiadó 1987.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1976.
Budapesti Közéleti Névmutató 1945-1950. Budapest 1960.
Magyar Ki-Kicsoda. Láng Kiadó Bp. 1990.
Bíbó István összegyűjtött munkái. Európai Protestáns Szabadegyetem (Bern) Kiadása 1981.
Desewffy Gyula: Tanúvallomás. Universe Publishing Company 1986.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Studió Bp. 1990.
Pünkösti Árpád: Rákosi a hatalomért. Európa Kiadó Bp. 1992.

KÁRPÁTI (Kurely) FERENC

pártmunkás, poltikai tiszt, vezérezredes, országgyűlési képviselő, honvédelmi miniszter
(Putnok 1926. október 16.)

Tipikusan funkcionariusi karrier és politikai komisszári pálya. Ötgyermekes munkáscsaládba született. Iskolai végzettségéről nem szólnak a források. Olyan munkás-paraszt népi káder akiket, a vagyonos vagy értelmiségi családokból származó szürke állománnyal bőven ellátott bolseviki marxisták toltak előre. Ök voltak azok, akik a német nevelőnőket és az zongorakurzusokat meghaladva a „forradalmi népet" hátulról irányították. A Kárpáti féle „népfik" töltötték be a cégér és a kirakat szerepét.Mögülük hódították meg és adták el a nemzetet 1945 és 1985 között. Az ifjúsági mozgalom aktivistájaként szolgálta meg,hogy gyorstalpaló tanfolyammal bejusson a honvéd tisztikarba.

1949. februárjában - 3 hónapos tanfolyam után - lett hivatásos tiszt hadnagyi rendfokozatban. A Honvéd Kossuth Akadémián, majd a pécsi Honvéd Dózsa Gyalogsági Tiszti Iskolán teljesített szolgálatot. 1951-53-ban a Katonapolitikai Akadémia tüzérszakán tanult, melyet kiváló eredménnyel végzett el, és soron kívül őrnaggyá léptették elő.1953-55-ös években az ágyús dandárnál teljesített szolgálatot mint a parancsnok politikai helyettese. Tehát kommiszár lett. 1955-ben Moszkvában a Lenin Katonatikai Akadémián (politikai tisztképző) aspiránsi tanulmányokat kezdett el, de azt a magyarországi forradalom szabadságharc hírére abbahagyta, s október végén hazatért. 1956 decemberétől a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot. Teljes erőbedobással szervezte a kádári MSZMP-t, majd 1957 márciusától a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián tanszékvezető beosztást töltött be. 1958-1970 között a Magyar Szocialista Munkáspárt Néphadseregi Bizottságának első titkára lett. Végigszolgálta a Czinege rendszert.A Magyar Néphadsereg politikai főcsoportfőnökségi beosztását 1970. december 19. és 1985. december 30.között töltötte be. A politikai tiszti azaz főkommiszári beosztás hallatlanul gyors előléptetést eredményezett. Mint politikai főcsoportfőnök miniszterhelyettes is volt. Czinegének a politikai helyettese. Éppen ezért ha Czinege kort emlitünk, akkor hozzá kell tennünk, hogy a magyar történelem legostobább honvédelmi miniszterének Kárpáti

szolgálatatta a betonbiztos politikai hátteret. Principálisától eltanulta a korrumpálás és a jogtalan haszonszerzés művészetét. Ezt a MEDOSZ Szakszervezet Tanácsa 1971.február 28-án, Marton Imre titkár által aláírt és Megyeri Béláénak a Balatonkenesei tanács elnökéhez intézett levele tanúsítja. A titkár megköszöni a tanácselnöknő segítségét, hogy a kenesei Csitényhegyen 2OO négyszögöles parcellákban az arra érdemes erdészeknek házhelyet mértek ki, és jutányos áron eladtak az erdőt művelő szakembereknek. Íme a lista, ámbátor a névsort kissé megtoldottam. Az „erdész" szakma képviselőinek neve mellé odairtam a katonai rangjukat is.

Lantódi József vezérőrnagy, Patai Endre vezérőrnagy, Fehérvári András vezérőrnagy, Oláh István vezérőrnagy, Damó László vezérőrnagy, Drapál Ferenc vezérőrnagy, Kárpáti Ferenc vezérőrnagy, Kapus Gyula vezérőrnagy stb. Tekintsünk el a rangoktól és fogadjuk el a szakszervezet minősítését: ezek az elvtársak egytől-egyig erdészek voltak.

Ezen idő alatt 1967-ben vezérőmagy, majd 1979-ben altábornagy lett. 197-tól 1990-ig országgyűlési képviseló volt, először a szobi,majd najd a ceglédi választókerületben. Az Elnöki Tanács 1985. december 30-ával választotta honvédelmi miniszterré, s egyben kinevezte vezérezredesnek.

Miniszterségének ideje alatt a hadügy területén következetesen hajtotta végre és valósította meg az 1980-as évek második felében a Szovjetúnióban megindult reformoknak a magyar katonapolitikára vonatkozó részét. Ehhez tartozott a védelmi felfogás és ennek megfelelően módosult a katonai doktrína. Kezdetét vette egy 35%-os csökkentés a támadó harcieszközöknél. A szovjet csapatok Magyarország területéről való végleges kivonását figyelembe véve megváltoztatták az egységek területi elhelyezését. S mert a szovjet hadsereg kénytelen volt feladni a nyugat felé irányuló támadó szándékát, ennek megfelelően változott a katonai diplomácia is. Miniszterként,az új szovjet katonapolitika értelmében, NATO-országok katonai vezetésével közvetlen kapcsolatot teremtett.

Az ellenzék követelésére módosították a honvédelmi törvényt. S így vált lehetővé Magyarországon a lelkiismereti okok alapján a fegyver nélküli polgári szolgálat teljesítése. A törvényeknek megfelelően látszólag végrehajtotta a hadsereg depolitizálását. Bár a katonai alakulatoknál megszüntek az MSZMP szervezetei, a politikai tiszti intézmény tagjait, különböző sinecurákban helyezte el. Igy például a Zrinyi Akadémia helyettes parancsnokává a pártbizottság titkárát tette meg. A Kaposvári hadtest helyettes parancsnoka előzőleg a párttitkár volt.A honvédség felső vezetésében semmilyen változás nem történt, hacsak a nemzethez hű tábornokok nyugdíjaztatását nem tartjuk annak.

A rendszerváltozás honvédségének parancsnokait 95%-ban szovjet katonai akadémiák nevelték. A hadsereg 1990. március 15-étől ismét a Magyar Honvédség elnevezést viseli (1990: XVI. tv.).

Előterjesztés készült a fegyveres katonai szolgálat 18 hónapról 12 hónapra való csökkentésére.

A kommunista diktatúra bekövetkező bukásának előszeleként a meginduló újjabb haderő reform keretében - 1989 decemberében -, létrehozták a Magyar Honvédség Parancsnokságát. A változás értelmének magyarázatához tartozik az is, hogy ez a „master plan" biztosította azt, hogy a honvédség főparancsnoka Vorosilov Akadémiát végzett kommunista tábornok lehessen. A Honvédelmi Minisztérium feladata a kormányzati, államigazgatási és a parlamenti funkciók ellátása lett.Valamint a nemzetközi kapcsolatok irányítása. Ebben helyzetben a politikai és nem fegyvernemi tiszt (~) kísérletet tett, hogy civil miniszterként esetleg a rendszerváltozás kormányában is meg tarthassa tárcáját. Kérte tehát az ideiglenes köztársasági elnököt státuszában némi módosítás átvezetésére. Igy történt, hogy a köztársasági elnök 1989. december 15-ével „katonai tartalékállományba" helyezte, így egy ideig polgári miniszterként vezethette a honvédelmi tárcát. A volt politikai tiszt lett a negyedik „civil" honvédelmi miniszter az elmúlt 45 év alatt. 1990. május 2-ától, a diktatúra utolsó kormányának lemondásától remények között hányódva ügyvezetőként vezette a minisztériumot.

(~) minisztersége alatt - de nem a saját kezdeményezésére -, a hadseregben a diktatúra idején használt „elvtárs" helyett a „bajtárs" megszólítást vezették be.

1990. június 1-jével 64 éves korában került nyugállományba. Ez alkalomból a Magyar Köztársaság elnöke, a szabaddemokrata Göncz Árpád (~)-nak több évtizedes eredményes (bolsevik politikai) munkássága elismeréseként a Magyar Köztársaság rubinokkal ékesített Zászlórendje kitüntetést adományozta.

Irodalom:

Balogh-Móricz: Honvédelmi miniszterek. Zrinyi Kiadó Bp. 1992.

KELETI FERENC

betűszedő, pártszervező, partizánegység komisszárja, az MDP. Adminisztratív osztály vezetője, nagykövet, a Pestmegyei Tanács elnöke

(Losonc, 1910. december 8. - 1979. április 13.)

1932-től, 22 éves korától a Csehszlovák Kommunista Párt tagja volt. 1937-ben a rejtett kommunista vellitású Magyar Fiatalok Szövetségének pozsonyi titkára. A Felvidék visszatérte után, 1938-tól az illegális Kommunisták Magyarországi Pártjának szervezője Losoncon és környékén.

1940-ben illegális kommunista tevéknység vádjával letartóztatták és két év nyolc hónapi börtönre ítélték, amelyet a Szegedi Csillagbörtönben töltött le. A társaságra nem panaszkodhatott. Keleti kitöltötte a büntetését és 1942-ben szabadult, s mintha mi sem történt volna visszatért Losoncra.

A M.kir Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve mint kommunista bűntettest tartja nyilván.

1944. augusztus 9-ig háborítatlanul élt Losoncon. Mikor hírét vette, hogy a Szlovák Nemzeti Felkelés fegyveresei elfoglalták Besztercebányát, átszökött a határon és jelentkezett a meghódított városban partizánnak. Először felderítő tevékenységet végzett a magyar honvédséggel szemben és ezt olyan eredményesen tette, hogy a felkelők főparancsnoksága, mindig igen nagy figyelmet fordított Keleti jelentéseire. A Szlávok szabadságáért 2. sz. csehszlovák partizándandár Kricsanov orosz parancsnok osztagának a politikai komisszárja. Október közepén az osztag magyar partizánjaival csatlakozott Nógrádi Sándor Zólyomba érkező partizánegységéhez. A partizán kompániát szétverték, így Keleti kénytelen volt más egységhez csatlakozni. Új statuszáról nincsennek adatok. Losonc elfoglalásáig pályája ismeretlen. Ekkor a helyi kommunista párt szervezője, majd városi és járási titkár lett. 1945. májusában a csehszlovák párt ajánlásával érkezett Budapestre, ismeretlen okból. Berendezkedett Budapesten, a pártban felelős beosztást kapott. Teljes erőbevetéssel, lelkesen tette a dolgát a Magyar Kommunista Pártban. A véres kommunista diktatúra egyik rejtett vezetője és kiszolgálója lett.

A partizán lexikon csak annyit említ meg Keleti-ről, hogy 1945 és 1956 között vezető pártmunkás volt. Ködös és félrevezető fogalmazás. Keleti soha nem lépett ki a nyilvánosság elé. Ő a szürke eminenciás. Az általa kezdeményezett akciókat nem ő hajtotta végre. Nem Keleti mondta ki a halálos íléleteket és nem ő dobta a hurkot az áldozatok nyakára. Mégis minden kocipiált per aktáján, a kitelepítési határozatokon, a recski megsemmisítő tábor internálási végzésein láthatatlanul bár, de ott van a kezenyoma. A Magyar Kommunista Pártnak és utódjainak az MDP-nek, az MSzMP-nek a diktatúra fenntartásához, legfontosabb irányító szerve volt a Központi vezetőség vagy bizottság Adminisztratív Osztálya. Ennek az osztálynak a vezetője 1952. júliusától 1955. júliusáig - tehát a legvéresebb diktatúra éveiben - Keleti Ferenc volt. Az adminisztrativ osztály felügyelte és irányította az összes magyar fegyveres testületet, a hadsereget, a rendőrséget, politikai rendőrséget, határőrséget, fogházőrséget, az összes ügyészséget és bíróságot, ideértve a katonai ügyészséget és törvényszéket is. Ehhez az osztályhoz tartozott a tűzoltóság, de még a vadásztársaságok felügyeleti joga is.

Az osztály mindenkori vezetője korlátlan végrehajtó hatalommal rendelkezett Magyarországon, így Keleti Ferenc is.

Nézzük meg ennek az osztálynak „munkáját" 26 ismert politikai per ítélkezési gyakorlatában. A tárgyalások mind Keleti Ferenc hivatali ideje alatt, osztályának felügyeletével zajottak le. A perek a következők: Vaszary Gábor és társai, Horáth testvérek ügye, Fülöpszállási ügy, a Csepeli munkásifjak s a bencés diákok pere, UDB. Jugoszláv kémkedési ügy, Magyar földalatti Front pere, a Kesztölci összeesküvés ügye, a Soponi kémkedési per, a Rákóczifalvi ügy, Büki Péter és társaiak

pere, Harcos László és társai ügye, a Pártőrség pere, Piaristák és bencések pere, az Egri szervezkedési ügy, a Dodonka ügy, Czajlik-Koltai per, a jobbágyi szabotázs per, a Magyar Ellenállási Mozgalom ügye, Kovách Tibor és társai pere, Keresztes Vince és társai ügye, Forbáth László és társai per, a Debreczeni ügy, a Mozgópostások pere, a Koppándi-Ramsling ügy.

A 26 perben 53 végrehajtott halálos ítéletet mondtak ki a Keleti által irányított bíróságok. Példátlanul magas szám, ha még hozzávesszük azt a tényt is, hogy erre az időre esett Nagy Imre miniszterelnöksége és az ezzel járó kegyetlen törvénykezési gyakorlat enyhítésére való törekvés. A felsorolt perekben számolatlanul osztották az életfogytig tartó és a 15 évre szóló ítéleteket. Keleti nem volt a Sztalin halálát követő enyhülés embere, ő Rákosi és a másik camorrista, Nógrádi hűséges partizán komisszárja volt.

Az alábbi idézetek azt bizonyítják, hogy az „ismeretlen" Keleti Ferencet az egyik legkártékonyabb, leggátlástalanabb ortodox bolsevikinek jellemezhetjük.

„Az 1953. február 26-i országos bírósági vezetői értekezleten, heves támadások érték az országos büntetéskiszabási gyakorlatot az új igazságügyminiszter Kovács Béla és az MDP.KV. adminisztratív osztályának vezetője Keleti Ferenc részéről, akik Rákosi hatalmának csúcspontján "súlyos bírálatot" mondtak azért, mert a bírák nem részesítik kellő védelemben a társadalmi tulajdont." (V.ö: enyhe ítéleteket hoztak.)

„(...) Nagy Imre miniszterelnöksége idején, az MDP adminisztratív osztálya úgy foglalt állást, hogy súlyos hiányosságok vannak. (...) Liberális az ügyészség, mert nem fellebezte meg az enyhe ítéleteket - vélte a hivatalos jelentés készítője, Keleti Ferenc osztályvezető. "A politikai és ellenforradalmi bűncselekmények miatt indult bűnügyekben, az ítélkezési gyakorlat nyilvánvalóan gyenge„ - szögezte le."(...) 1953. július 26-án Keleti Ferenc, az MDP. Adminisztratív Osztály vezetője és Czakó Kálmán legfőbb ügyész szorgalmazták, hogy az államvédelmi szervek nyomozását illető ügyészi felügyelettel különleges ügyosztályokat kell megbízni, ezeket az osztályokat politikailag külön megvizsgált s megfelelően minősített dolgozókból kell összeállítani (...) Legfőbb Ügyészség Különleges Ügyosztálya céljaira 31 főt kértek az államvédelemtől, amely ezeket a személyeket nem tudta biztosítani, így az osztály felállítását későbbre halasztották." (...)

1954-ben a rehabilitációs ügyeket tárgyaló bírósági tanácsokba, volt belügyminisztereket (Házi Árpád, Györe József) neveztek ki és a tanács elnöke az a Molnár Erik volt kik hárman együtt a kommunista „igazságszolgáltatás" legfőbb képviselői lettek, holott a koncepciós ítéletek és perek előkészítésében felelősök voltak. Így történt ez a Katonai Törvényszéknél is. A katonai tanács élén rehabilitációs ügyekeben - a volt „akasztóbíró" Ledényi Ferenc állt, mellette az ülnökök: Kristóf István a párt káderosztályáról és Keleti Ferenc a törvénytelen ítéletekért felelős MDP. Adminisztrációs Osztály vezetője. Ezek az emberek jelentették a garanciát az igazságos rehabilitációs ítéletekre.

1954. október 30-án a Központi vezetőség tagja Hébelt Ede, az ismert jogász, Keleti Ferencen keresztül kérte Farkas Mihálytól, hogy bekapcsolódhasson a rehabilitáció munkájába. Keletitől még választ sem kapott.

A Nagy Imre miniszterelnöksége alatt 1953. nyarán a törvényesség helyreállítására tett kísérleteket felemás módon fogadták. A közvélemény lelkesen üdvözölte, a pártadminisztráció pedig rögtön ellenszegült. Keleti Ferenc például nehezen tűrte, hogy az utóbbi hónapokban - 1945. januárját megelőzően: „az ügyvédek túlságosan nekiszemtelenedve, egyre nagyobb aktivitással támogatták és szervezték az osztályellenség és a kitelepítettek által indított pereket. Az ügyvédeket - akik között tudvalévően sok a reakciós, osztályidegen elem - a kormányprogram utáni lazább viszonyok bátorították."

Keleti Ferencet 1955. júliusában leváltották az adminisztrativ osztály éléről. A szokásos káderátmentő helyre, a diplomáciai testületbe került. 1956. július 13-tól egészen 1959. november 23-ig a Magyar Népköztársaság bukaresti nagykövete volt. Így hát három magyarnak született, de internacionalistává átlényegült férfiú Keleti Ferenc nagykövet, Rajnai Sándor ÁVH alezredes és a nagyváradi Valter Roman, együtt buzgólkodtak azon, hogy a Romániában fogvatartott Nagy Imréék ellen elindulhasson a kivégzésekkel végződő eljárás.

(~) Bukarestből hazatérve itthon 1963-ig, nyugdijaztatásáig a Pestmegyei Tanács elnöki tisztét töltötte be.

Irodalom:

A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth kiadó Bp. 1987.

Törvénytelen szocializmus. Zrinyi kiadó Bp. 1992.

M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyv Budapest 1943.

Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának, Titkárságának, Adminisztratív Osztályának iratai Országos Levéltár Politikatörténeti Gyűjtemény.

KIRÁLY BÉLA

Horthy Miklós főhadnagya, Szálasi Ferenc századosa, Rákosi Mátyás vezérőrnagya, Nagy Imre tábornoka, az Egyesült Államok professzora, Göncz Árpád vezérezredese, az országgyűlés Sz.D.Sz. képviselője

(Kaposvár, 1912. [Lutz Etel])

A közelmúlt magyar történelmének kivételes személyisége, aki pályája során hat alkalommal váltott zászlót és politikai eszmei irányzatot.

Apja a kaposvári MÁV állomás főnöke és egyben a kormánypárt egyik városi vezetője volt. (~) középiskoláit elvégezve, az érettségi vizsgálat letétele után felvételt nyert a m.kir. Ludovika Akadémiára, ahol 1935. augusztus 20-án avatták m.kir. honvéd hadnaggyá. Részt vett az országgyarapító katonai bevonulásokban ott volt a

Felvidék és Erdély visszacsatolásánál. Elvégezte az ún. Hadiakadémiát, ahol a honvédség vezérakari tisztjeit képezték. Itt Beregffy Károly a későbbi nyilas hadügyminiszter volt a tanára, aki a fiatal, tehetséges törekvő tisztet igen megbecsülte.

A szovjet elleni háborúban a fronton harcolt. Bátorságával és kezdeményező képességével tűnt ki. Kétszer sebesült. A kormányzó a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével tüntette ki a hadiszalagon a kardokkal, elnyerte a Tűzkereszt elenevezésű kitüntetést a két sebesülési pánttal. Benito Mussolini az „Olasz Koronarend Lovagkeresztjével" Adolf Hitler a „Másodosztályú Vaskereszt"-tel tüntette ki.

1944-ben a dunántúli elhárító harcokban vett részt. Életrajzi munkájában kifejti, hogy nem szimpatizált a nyilas hatalommal, de a legfelsőbb hadura, a kormányzó október 15-i fegyverletételi parancsát nem teljesítette. A nyilasokkal szembeni ellenérzése azonban nem akadályozta meg abban, hogy régi tanára, Beregfy Károly vezérezredes vezetése alatt álló nyilas honvédelmi minisztériumban vállaljon vezető beosztást. Az I/A szervezési alosztálynak lett a vezetője. Igen sok nyilaskeresztes honvédelmi minisztériumi rendeletnek volt a megfogalmazója.

A Honvédségi Közlöny 1945. március 10-én megjelent 13. száma közli, hogy „Nemzetvezetői (Szálasi) elhatározásból Király Bélát a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjével díszítették fel, a háború befejezése előtt egy kurta hónappal, a háborús bűnösként bitófán kivégzett Szálasi Ferencnek, a zsidó vallású magyar állampolgárok hóhérának parancsára. Nem ismeretes a magas kitünetés adományozásának indokolása, egy azonban tény, ezt a dekórumot általában ezredeseknek vagy tábornokoknak szokták adományozni. (~) azonban csak százados volt.

A Szálasi féle magas kitüntetés adományozásának 19. napján (~) a Kőszeg városát védő dandár parancsnokaként, katonáit cserbenhagyva, fehér zászlóval átment a szovjet egységekhez. Tettét, mivel csak hat nappal az egész ország okkupálása előtt történt, a szovjet hadvezetés nem értékelte túl nagyra. Királyt egyszerűen hadifogolytáborba küldték. A Szovjetúnióba való szállítás közben megszökött és visszatért Magyarországra.

Az 1945 nyarán zajló igazolási eljárás sikeréhez nem fűzhetett sok reményt, lévén egy fasiszta, egy náci és egy nyilas háborús bűnös diktátor kitüntetettje és a nyilas minisztérium alosztályvezetője. Tartott attól, - melynek a valószínűsége kézenfekvő volt -, hogy a sikertelen igazolási eljárást követően a Katonapolitikai Osztály letartóztatja és a népbíróság háborús bűnösként vonja felelősségre. Ezt megelőzendő titokban belépett a Magyar Kommunista Pártba, majd levelet írt a Katonapolitikai Osztálynak. Ebben felajánlotta, hogy a háborús bűnösként nyugatról visszahozott Beregfy Károly volt tanára és minisztere ellen tanúvallomást tesz. A Katonapolitika vizsgálótisztje Kornis Pál örömmel vette a felajánlkozást, s mint memoárjában írja (~) közreműködésének eredményeképpen sikerült bitóra juttatni a volt nyilas honvédelmi minisztert. Ezzel, mint Kornis állítja, (~) megváltotta belépőjegyét az új demokratikus hadseregbe. Tüstént igazolták, majd egy idő után vezérkari őrnaggyá léptették elő és megbízták a Pápa városában állomásozó lövészhadosztály vezérkari főnökségével.

Földi Lajos vezérőrnagynak, aki Pálffy Györgyöt követőleg a Katonapolitikai Osztály parancsnoka volt, írásos visszaemlékezésében az áll, hogy (~) a Katonapolitikai Osztály T tisztjeként, a nyugati „imperialista" országokból a „szocializmust építő" Magyarország felé irányuló felderítő tevékenység elhárításában dolgozott. Írásos bizonyíték szól arról, hogy feljelentése alapján letartóztatták, és szökés közben a Bartók Béla út sarkán agyonlőtték Czebe Jenő vezérkari alezredest. (~) tanúvallomásával hozzájárult, hogy gyanúba fogják, majd letartóztassék, elítéljék, majd bitón kivégezzék Kozma István altábornagyot a Székely Határőrség volt parancsnokát. Feljelentette Berkó István vezérkari alezredest, volt hadiakadémiai tanárát, aki hosszú börtönbűntetést szenvedett el.

(~) ha akart volna sem tudott megszabadulni a katonapolitikai, szolgálatától mert időközben felderítették bisexuális kapcsolatait, továbbá pontosan irásban regisztrálták azokat a fiatal tiszteket és egyetemistákat, akikkel viszonyt folytatott.

Pálffy György altábornagyról életrajzi irásában, csak felsőfokon nyilatkozik és barátjának nevezi. Ez azonban nem akdályozta meg abban, hogy Pálffy letartóztatása után 1949-ben a Néphadsereg Tisztiházában összeült nagyaktíva szónokaként ne követelje a halálbüntetést Pálffy György és letartóztatott tiszttársai számára, továbbá ne biztosítsa táviratban Rákosi Mátyást a magyar tisztikar töretlen hűségéről. E vezérszónoki szereplését a további eseményeknél is szorgosan gyakorolta. Sólyom László altábornagy és tábornoktársainak lefogás alkalmából egy másik nagyaktíván „fasiszta csirkefógó bandának" titulálta az altábornagyot és társait. Pálffy, Sólyom és társai jobbára mind volt m.kir. tisztek voltak, aki vagy zsidó származásuk vagy zsidó házastársuk miatt voltak kénytelenek elhagyni a honvédséget és ezt követően a magyar katonai ellenállásnak lettek a vezetői.

Az 1950. április 4-én megrendezett jubileumi disszemle parancsnokának Farkas Mihály szemelte ki, és ebből az alkalomból saját hatáskörben vezérőrnaggyá léptette elő. Azután (~)-t is elérte a diktatúra hullámokban bekövetkező letartóztatási procedúrája. Mint a Hadiakadémia parancsnokát vitte el az ÁVH Katonai Elhárítási Osztály . A Budapesti Katonai Törvényszék 1952. január 11-én tárgyalta az ügyét. A büntetőtanács elnöke dr. Bajor László hadbíró ezredes, a bíróság tagjai: Berecz Béla vezérőrnagy és Váradi Gyula vezérőrnagy, a TIB. Katonai Szárnyának jelenlegi enöke,

(~) jelenlegi eszmetársa. Az elsőfokú bíróság (~) halálra ítélte. Életét Farkas Mihály mentette meg, ki írásban parancsot adott a katonai elhárítás vezetőjének, hogy minden vádpontot meggyőzően bizonyítsanak. Egy vádpontban nem tudtak bizonyítékkkal szolgálni. Ezért a Katonai Főtörvényszék 1952. január 29-én megváltoztatta az ítéletet életfogytiglani börtönre. 1956. szeptember 5-én bocsátották el a Gyűjtőfogházból. Állítása szerint azonnal felvette a kapcsolatot Nagy Imrével. Ezt a tényt azonban sem a visszaemlékezők, sem a dokumentumok nem igazolják. Azt azonban dokumentum hitelesíti, hogy október 14-én, a Nagy Imre melletti elkötelezettség dacára, levelet írt Bata István akkori honvédelmi miniszterhez, felajánlotta szolgálatait a párt vezette Néphadseregnek és töretlen hűségéről biztosította Bata Istvánt. [:(...)" Meg vagyok győződve arról, hogy ebben a munkában a magyar nép és a szociaizmushoz való hűségemet ismerte fel (...)":]

(~) tábornok, október 15-én befeküdt a Róbert Károly körúti katonai kórházba. Az ellenőrző vizsgálatok után, október 21-én aranyér műtétet hajtottak végre rajta. E műtét halaszthatatlanságáról és milyenségéről Király Béla a mai napig nem nyilatkozott. Az viszont tény, hogy 1956. október 23-án a „forradalom tábornoka" ágyban fekvő operált volt. Ez a maródi állapot éppen addig tartott, míg október 28-án elhallgattak a fegyverek. A kormány kihirdette a tűzszünetet és feloszlatta az Államvédelmi Hatóságot. A szovjet csapatokat kivonták Budapestről. Ezen a napon kezdődött meg (~) új karrierje. Elhagyta a betegágyat és elindult a pesti barikádok felé, de csak a Deák téri kapitányságig autózott...

Nincs tér arra, hogy egy szócikk szóról szóra kövesse és cáfolja (~) állításait a különböző funkciókba való beválasztásának körülményeiről. Elég ahhoz anynyi, hogy október 30-án a Forradalmi Karhatalmi Bizottság vezetőjévé és a Honvédelmi Bizottmány tagjává választották. Nincs tér arra sem, hogy ténykedésének szemtanúit vagy az elhaltak - például Zólomy tábornok -, írásos emlékeit idézzem, de mindezeket összefoglalja és megkérdőjelezi Király működését a Nagy Imre per jegyzőkönyvében Maléter vallomása, amely minden tekintetben bizonyító erejű hiszen közelgő halála biztos tudatában tette. Összefoglalva: Maléter vezérőrnagy nem szerette a „forradalom tábornokát". November 2-án bejelentette Nagy Imrének, ha beigazolódik gyanúja és értesülései helyesek, akkor november 4-én letartóztatja Király Bélát, a nemzetőrség parancsnokát. Nagy Imre egyetértett Maléter tábornokkal és vallomásban hozzátette, hogy Királyt talán már előbb le kellett volna tartóztatni.

Egy bizonyos, Maléter Pál és Nagy Imre valami olyan dolgot tudtak a forradalom tábornokáról, amelynek ezideig nem találjuk nyomát a dokumentumokban. A mostanában előkerült levél mégis talán megvilágítja e letartóztatásokát. Kopácsi Sándorné 1957. február 4-én levelet intézett Münnich Ferenchez a fegyveres erők miniszteréhez. Kérte a férjével kapcsolatos letartóztatás megszüntetését. Kérésének indokolására felhozta, hogy férje abban az épületben, ahol a Király Béla parancsnokolta Nemzetőrség vezetősége működött, a pincében 12O ÁVH. tisztet rejtegettek, akiket 1956. november 4-én reggel Kopácsi Sándor fegyverzett fel, hogy az okkupáló szovjet egységek mellett harcba szálljanak. 12O ember rejtegetése nem semmiség. Feltehetően Király Béla, Kopácsi főnöke is tudomással bírt az ÁVH tisztek elbújtatásáról, de Maléter Pál is tudomást szerzhetett e tényről.

Azután elkövetkezett november 4-e hajnala. Király leírása az eseményekről teljesen megbízhatatlan. Csak egyet említek, azt állítja, hogy telefonon beszélt Bata István honvédelmi miniszterrel, azzal a Batával aki már október 28-a óta Moszkvában tartózkodott. (~) elbeszélése szerint 700-800 fős dandárjával először a Manréza nevű hajdani lelkigyakorlatos házba, majd a Szabadsághegyre és végül Nagykovácsiba vonult. Emlékirata szerint itt ütközött meg a Vörös Hadsereggel, s ez volt az úgynevezett „Nagykovácsi csata". Az ütközet eredménye az lett, hogy a szovjet csapatok meghátráltak (~) egységei előtt.

Állításából egy szó sem igaz, bár egy történeti dokumentumra hivatkozik. Ez az okmány nem más, mint a hetvenes években divatos helytörténeti füzetecske, melyet a helyi termelőszövetkezet nyomatott ki és a TSZ. fejlődését mutatja be. A munka (~)-t és két tucat társát egyszerüen csak ellenforradalmároknak nevezi, akik feltörték a szövetkezet raktárát és abban 20.000 forintos kárt okoztak. (~)-t kihallgatta az Egyesült Nemzeteknek a magyar ügyet vizsgáló bizottsága. Ebben a dokumentumban egy szó sem esik a Nagykovácsi csatáról. 1992. áprilisában Gosztonyi Péter svájci magyar származású hadtörténész, ki 1956-ban a Kilián laktanyában a megbízhatatlannak számító kulák és értelmiségi fiatalokból összeállított munkászászlóalj politikai tisztje volt, mint Király Béla barátja, Moszkvából hadtörténészek által még hitelesnek el nem ismert bizonyítékokat hozott az ún. Nagykovácsi csatáról. A szóban előadott visszaemlékezésnek csupán egy baja van. Nagykovácsi lakói nem emlékeznek az eseményekre, továbbá a szovjet ezredes visszaemlékezése 36 év távlatából betűhűséggel megegyezik (~) írásba foglalt előadásával. Továbbá az azóta két kiadásban is megjelent Zsukov által vezetett hadműveleti napló, ahol a legkissebb csatározást is rögzítettek egyáltalán meg sem emliti a (~) által leírt „nagykovácsi csatát".

(~) az Egyesült Államokban telepdett le. a New-York-i Egyetem hadtörténet professzora lett. Visszavonulása után a Highland Lakes-ben fekvő házában díszgalambok tenyésztésével foglalkozott. Itt kereste fel, 1981-ben, a szombathelyi ÁVH karhatalmi ezredének politikai tisztje. Akkor Lendvai Pálnak hívták, ma Paul Lendvai néven közismert újságí-

ró. Interjút kért (~)-tól : [:(...) „A tábornok elismerte, hogy a fejlődés azóta (1956. K.F.) olyan rendkivüli, hogy nincs az az emberi agy amely előre meg tudta volna tervezni, vagy képes lett volna előre látni a mai helyzethez vezető útat. Rövidre fogva : nagyon pozitív a véleményem a Kádár rendszerről. Nem azt mondom, hogy azt képviseli, amit a forradalom akart, de megvalósítja azt ami lehetséges. És mi a politika, ha nem a lehetséges dolgok művészete?" (...):] (~) nagyon jól tudta, hogy Paul Lendvai Kádár János kedvenc nyugati riportere, még az ÁVH-ás időkből ismerték egymást.

Azután (~), mint a „forradalom hős tábornoka" tért vissza Magyarországra. 1989. június 16-án a Hősök terén elmondta gyászbeszédét, azok koporsói előtt, akik semmire sem becsülték és le akarták tartóztatni.

Azután eljátszotta a pártok felett álló nagy hazafi szerepét. Független programmal úgy választották meg Kaposváron, hogy minden párt visszavonta jelöltjét. Ő volt a nagy nemzeti konszenzus. Azután bekerült a parlamentbe és egy sikkes lanszáddal, mint életében annyiszor, újra átváltotta a lobogót.

Azoknak a padsoraiba ült át, akiket már a választások előtt támogatott. A post bolsevikieket, Kádár János maoista ellenzékét tömörítő liberálisnak mondott SzDSz padsoraiban találta meg a helyét. 1992. áprilisában az SzDSz vezetői új paktumot kötöttek a Magyar Demokrata Fórum parlamenti frakcióvezetőjével dr. Kónya Imrével. Ennek értelmében a Magyar Demokrata Fórum hozzájárult ahhoz, hogy az országos felháborodás ellenére a zászlótváltó generálist megválasszák a magyar országgyűlés honvédelmi bizottságának elnökhelyettesévé. Ámde ez a párt is rádöbbent arra, hogy a nyilas múltú (~) tábornok nem szalonképes a többségében zsidó vezetőségü pártban.

Irodalom:

Király Béla: Honvédségből néphadsereg. Paris-New Brunswick 1986.
Kubinyi Ferenc: Az árulás anatómiája. Magyar Fórum 1992. április.
Belügyminisztérium Király iratok.
Kornis Pál: Tanúként jelentkezem. Zrinyi Kiadó Bp. 1988.

KIS ANDRÁS

napszámos, honvéd, partizáncsoport politikai megbízott, politikai tiszt ezredes, hadtörténész.
(Balmazújváros 1921. október 8.)

1944. áprilisában került honvédként a keleti frontra, ahol átszökött a szovjet csapatokhoz. Szvjatosinoban végzett partizániskolát. A Kuznyecov-Molontay partizáncsoportba osztották be. 1944. szeptember 7-én Magyarországon került bevetésre. A csoportot a magyar csendőrség szétverte. Kis András hazaszökött Balmazújvárosba. Elrejtőzött és itt várta be a szovjet hadsereget. 1944. decemberében kommunista képviselő lett a debreceni ideiglenes nemzetgyűlésben. Azonban maradt a hadseregben is. A Debrecebe érkezett krasznogorszki, juzsai és szvjatosinoi partizánokból alakult VI.honvéd őrzászlóaljban is szolgálatot teljesít, melynek parancsnoka Maléter Pál volt. m.kir. főhadnagy, szovjet partizán százados.

1945. márciusában bevonult a VI. hadosztályhoz, ahol nevelőtiszti beosztásba került. (A politikai tiszti beosztás elődje.) 1945 nyarán mint a Magyar Kommunista párt tagja, részt vesz küldöttként a párt első katonai konferenciáján. 1945. november 10-én a kommunista párt javaslatára hadnaggyá léptették elő. A Pálffy György parancsnoksága alatt megalakult határörségbe a Katonapolitikai Osztály jelöli ki politikai tisztnek. Innen pályája töretlenül ível felfelé. Először a Dózsa György Gyalogos Tiszti Iskolán az ezredparancsnok politikai helyettese. Ezután Kecskemétre nevezik ki a 3.hadtest parancsnokának politikai helyettesévé. Ezután került a Honvédelmi Minisztérium Politikai Főcsoportjába. Ismeretlen okok miatt parkolópályára helyezik, így kerül 1964-ben a Hadtörténeti Intézetbe, ahol nyugállományba vonulásáig dolgozott.

Leghírhedtebb könyve az 1969-ben a Zrinyi Katonai Kiadónál megjelent kötete „A Magyar közösségtől a földalatti fővezérségig" címmel. Az a nyomozótiszt lektorálta a müvet, aki a Katonapolitikai Osztály kommunista párttitkára volt: Kornis Pál, ezredes. Volt munkaszolgálatos-partizán. A könyvben valósnak állítja be azt a koncipiált pert, melyet Vorosilov szuronyainak árnyékában a Katonapolitikai Osztály igénybevételével a kommunista párt Rákosi vezetésével indított a magyar paralamentarizmus és az új demokrácia szétverésére. A terv sikerült.

Irodalom:

Hadtörténeti Levéltár Kiss A. iratok.
Kiss A: A Magyar Közösségtől a földalatti fővezérségig. Zrinyi Kiadó Bp. 1969.

KOHN HILELL dr.

jogász, kommunista funkcionárius, az erdélyi Magyar Kommunista Párt titkára, egyetemi tanár
(Kolozsvár, 1891. június 26. - Kolozsvár 1972. febrár 17.)

Zsidó polgári családból származott. Kolozsváron nevelkedett és járt iskolába. 1912-be nyert diplomát a Kolozsvári Egyetem Jogtudományi karán. Már fiatalon bekapcsolódott a munkásmozgalomba. 1932-től a Vörös Segély munkáját támogatja. Ekkor már az illegális Román Kommunista Párt tagja.

1936-1940 között a Román Kommunista Párt erdélyi és bánáti területi bizottságának, a titkárságnak a tagja. Aktív szerepe volt a romániai antifasiszta népfront létrehozásában.

(~)-t 1940-ben a caracallai gyűjtőtáborba internálták. Azonban a bécsi döntés idején már kiszabadult s az országhoz visszatért Észak Erdélyben mint a kommunista párt területi titkárságának tagja. A titkár dr. Kertész Rezsőt a szovjetbe csempészték ki, helyette 1940 szeptemberében (~) lett az erdélyi magyar kommunista párt titkára. 1941 februárjában kapcsolatot teremtett Schőnherz Zoltánnal, aki ebben az időben

már másodszor tért vissza titokban a szovjetből és a Magyar Kommunista Párt titkárságának a tagja volt. 1941. június elején Budapesten tárgyalt a KB. tagjaival. Amikor visszaérkezett Kolozsvárra 1941. július 6-én letartóztatták. Először Szamosfalván hallgatták ki, majd Budapestre a hadbíróság börtönébe a Margit körútra szállították.1942. márciusában a bíróság életfogytiglani börtönre ítélte. 1944-ben mint zsidót Dachauba és Buchenwaldba vitték. A háború befejezése után Kolozsvárra tért vissza. Itt az egyetem tanára majd később a politikai gazdaságtani tanszék vezetője lett. Irodalmi tevékenységet is folytatotta.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988.

KOPÁCSI SÁNDOR

vasesztergályos, rendőr ezredes, az MSZMP. Ideiglenes Politikai Bizottságának tagja, műszaki tisztviselő, takarító segédmunkás, ny. rendőr vezérőrnagy

(Miskolc, 1922. március 5.)

Munkáscsaládból származott. Apja 19-es vöröskatona a diósgyőri gépgyárban volt vasesztergályos. A Tanácsköztársaság bukása után a miskolci szociáldemokrata pártban vezetőségi tag. (~) szocialista nevelést kapott. Már 15 éves korában részt vett egy nyilasok ellen rendezett szociáldemokrata tüntetésen, ahol rálőttek és combján sérült meg. Az elemi iskolát és a négy reálgimnáziumot és a fémipari szakiskolát Miskolcon végezte el. A háború alatt a DIMÁVAG-ban dolgozott mint vasesztergályos és műszaki rajzoló. A gyár hadiüzem volt, tehát katonaként nem került a frontra.1944-én őszén egész családjával együtt a Miskolc-diósgyőri un. MOKÁN komité nevű fegyveres partizáncsoporthoz csatlakozott. A mozgalomban ismerkedett meg Fried Ibolyával akit feleségül is vett.

Miskolc szovjet megszállása után (~)-t az új karhatalomba osztották be. Mint a Magyar Kommunista Párt tagja lett rendőr. Két alkalommal küldték pártiskolára, s miután azokat elvégezte, rendőrtiszti iskolára vezényelték. 27 éves korában 1949-ben a pártközpont karhatalmi osztályára helyezték. Pályája kommunista mintakarrier volt egészen 1956-ig. (~) hithű kommunista. Buzgóságát a párt vezetői annyira értékelték, hogy 1949. őszén kétéves pártfőiskolára küldték. Több évtized elmúltával az egykor hithű kommunista rendőrtiszt, igy emlékszik egyik megbizatásáról:

„Az 1949-es év közepe táján járhattunk, amikor Veres József belügyi államtitkár hivatott.

„- Kopácsi ! Itt van a kinevezése. Holnap reggeltől kezdve maga felelős a rendőrhatósági őrizet ügyeiért."

Tudtam arról, hogy nálunk is vannak internáló táborok, ahová azokat rakják be akiket soha nem ítéltek el, de akiknek a szabad mozgása kínos volt a hatóságok számára. Rendőrtiszti iskolát végeztem és ott megtanultuk a jog alapelemeit. Teljesen elleneztem ezt az intézményt. Miért nem lehet minden ügyet a hiróságok elé vinni? De mert a párt kérte tőlem ezt a szolgálatot, elvállaltam az internálási ügyek vezetését. Mint fiatal századosnak nekem kellett aláírni a végzéseket, de a határozatokat nem egyedül hoztam. Egy háromtagú bizottság a híres, de szomorú emlékezetü „trojka", döntött az ügyekben. A bizottság tagja volt dr. Décsi Gyula ezredes az ÁVO-tól és Bodonyi ügyvéd, az adminisztratív ügyekre specializált jogász: ő még a régi rendszerből maradt a minisztériumban. A bizottság elnöke Balassa Gyula rendör altábornagy volt, de ő csupán egy ízben jelent meg az ütésen, néhány percre. A végzéseket futár vitte aláírásra az irodájába. A trojka ülései nagyon egyszerüen és mindig egyformán zajlottak le. Az őrszem előhozta a dossziékat : ezeket a megyei és a kerületi rendőrkapitányságok állították össze. Az esetek többségében jelentéktelen lopásokról, elsősorban a mezögazdaságban elkövetett apróbb bűncselekményekről volt szó. Az ügyiratok alapján világosan láttam, hogy a táborok szerencsétlen munkásokkal és parasztokkal vannak benépesítve. Csak néhányat találtam az ún."osztályidegen" kategóriából. A trojkának nem volt nehéz dolga: meg kellett hosszabítania átalában hat hónappal, a foglyok internálási idejét"

Munkáját nem végezhette rosszul, mert számtalan polgári és nemzethű politikus internálási végzésen máig olvasható (~) neve, akik végül is a recski megsemmisítő táborba kerültek.

Néhány hónap után - tanulmányaival egyidőben - a BM. rendőri párt apparátus főnökévé léptették elő. Néhány hónap után ezredesi ranggal 30 éves korában Budapest rendőrfőkapitánya és országgyűlési képviselő lett. Kopácsi a Rákosi rendszer feltörekvő fiatal káderjeinek az etalonja. Felesége az Államvédelmi Hatóság tisztje volt.

Nagy Imre programbeszédét, mint képviselő hallgatta a parlamentben és ezt követően a bebörtönzött, de akkor szabadonbocsátott régi ismerőseinek az elbeszélése, megrendítette a Rákosiba és a párt más vezetőibe vetett csalhatatlan hitét.

Ugyanakkor a Nagy program számára azt is jelentette, hogy egy új és megújult pártvezetőséggel az élen sikerül visszaszerezni a pártban megrendült bizalmat, a gazdasági új intézkedésekkel a megrendült közgazdasági egyensúlyt visszaállítani. Nagy Imre Moszkvában jóváhagyott megbuktatása, már nem tudta megállítani az elkezdődött folyamatokat. A szovjet párt XX. Kongresszusa után egy rendőrségi pártértekezleten nyíltan pártot ütött Rákosival szemben és lemondását követelte. Kapcsolatba lépett Nagy Imrével és Kádár Jánossal. A poznani lengyel események után ismét egy rendőrségi főtiszti értekezleten kijelentette hogy a népre nem hajlandó lövetni, bármi történik is.

A forradalom kitörése után, igyekezett elkerülni a vérontást és kereste a megbékélés lehetőségeit. Az első napok zürzavara után a rendőrők passziv fellépése következtében megnyerte a felkelő csapatok parancsnokainak bizalmát.

November 1-vel a Nemzetőrség második emberévé Király Béla helyettesévé választották meg a Kilián laktanyában. Ezzel egyidőben a Magyar Szocialista Munkáspárt héttagú Intéző Bizottságában is helyet foglalt. Tagja lett Nagy Imrével, Kádár Jánossal, Losonczy Gézával, Lukács Györggyel, Donáth Ferenccel, Szántó Györggyel, az MSZMP Ideiglenes Politikai Bizottságának.

Több okmány és (~) személyes emlékezése szól a forradalom alatti tevékenységéről. 1956. október 24-én hajnalban a Deák téri főkapitányság ablakából látta, hogy egy szabadságharcos a támadó szovjet harckocsit akarja benzines palackkal felgyújtani.

(~) parancsot adott Tóth István rendőr főhadnagynak aki segédtisztje de egyben testőre is volt, hogy lőjje ki a harckocsi megsemmísítésére készülődő forradalmárt. Tóth mivel koronglövő bajnok is volt, a szabadságharcost könnyűszerrel kilőtte. (~) saját nyilatkozata szerint ő maga is az ablakokból két felkelőt lőtt le. Nem érdektelen, hogy a fenti Tóth István a Népszabadság 1957. április 7-i számában (~)-t jellemtelen és becstelen emberként emlegeti.

(~) megítélésénél zavarbaejtő az a jegyzőkönyv, mely a Belügyminisztérium Archivumában található:

„A szovjet hatóságok részéről 57 dr. karóra átadásáról a belügyminisztérium szerveinek 1957.január 26-án. Átadó: Gonjajev ezredes és Barcukov tolmács. Átvevő: Pőcze vezérőrnagy belügyminiszter helyettes és Szentiványi főhadnagy. Az órákat bűnjelként lefoglalták 1956. november 5-én Kopácsi Sándor lefogásakor. Az órák értéke: (Juszt Adolf óra és ékszerszakértő. Budapest VII.kerület Kertész utca 29.) értékelése szerint.

8 drb. Marvin férfi karóra á 1.260.- Ft. 6.drb.18. karátos Azur márkájú karóra á 2.900- Ft. 5 drb. Angelus márkájú kronográf férfi fém óra á 1.400.-Ft. 26. drb. Trotteuhr férfi karóra á 440.-Ft. 2 drb. Hegelebert gyártmányú 18.karátos férfi karóra á 2.900.-Ft. 6.drb. Doxa márkájú 14.karátos férfi karóra á 3.600.-Ft. 1.dr. Iwc gyártmányú férfi fémóra á 3.080.-Ft. 1. drb. Traitling férfi fémóra 1.400.-Ft. Valamennyi óra új. Átadásra kerül 55.drb. óra. Két darabot időközben a Belügyminisztérium szolgálati okból igénybe vett. Az órákat 1958. július 4-én a bíróság visszadta a Belügyminisztériumnak."

A november 4-én bekövetkezett szovjet támadás másnapján a KGB. letartóztatta. Felesége őrizetbevétel után 1957. február 4-én Dr Münnich Ferenchez a fegyveres erők miniszteréhez levelet írt és azt kérte, hogy férjét tegyék házi őrizetbe, mivel ötödször esik vissza a májgyulladásba és diétára van szüksége. Többek között ezeket írja:

„Férjem ügyének vizsgálata az elmúlt évek megengedhetetlen gyakorlatával azonos módon folyik. Aljas rágalmakkal fogják rá, hogy gyilkolta az elvtársakat. A Budapesti Főosztály épületének (A Budapesti Főkapitányság Deák téri épülete ahol Király Bélával együtt a Nemzetőrség főparancsnoksága székelt. K.F.) fogdájában 120 ÁVH-s tartózkodott. Önként kérték a lincselés elleni védelmet. November 4-én Kopácsi felfegyverezte ezeket az elvtársakat, ők adták az épületben az őrséget, a kis létszámű rendőr elvtársakkal együtt. November 4-én férjem közölte velük, hogy szabadok, aki akar hazamehet, de ha úgy látják jobbnak, akkor fegyvert kapnak és az épületben maradhatnak. Férjem állandóan azon törte a fejét, hogyan tudna megbízható elvtársakat beépíteni a felkelők fészkeibe.(...)"

1958. június 15-én a titkos Nagy Imre per VI. rendű vádlottjaként került a Népbíróság különtanácsa elé. Az utolsó szó jogán beszlhetett, erről könyvében így emlékezik:

„Elborítottak az érzelmek. Az igazságot mondtam. A háború végefelé a szovjet hadsereggel együtt harcoltam. Soha nem vettem célba egyetlen szovjet katonát sem. És amikor láttam őket meghalni a mi fiainkkal szemben, és a mi fiainkat velük szemben. Összeszorult a szívem. Rekedtté vált a hangom. A forradalom nem egyszerű dolog. De az sem egyszerű, ami a forradalom után jön, függetlenül attól, hogy gyözedelmes,vagy letiport ez a népmozgalom.

A hangszóróban egy csuklás hallatszott, a film könnyeket rögzített. Nos, elégedett, Sumilin ezredes? Magának ehhez ugyan semmi köze. Egyszerüen csak a hazámra gondoltam. a bajtársaimra elvesztett ügyünkre, az életemre, amely az ön kezében a pókfonalnál is vékonyabb szálon függ. Bűnbánó mea culpa volt. A túlélés egyetlen lehctséges formája a szocialista politikai perekben. Vagy Szilágyi útján jársz, aki nem tud hazudni sem magának sem a hóhérainak, vagy vállalod az el nem követett bűnöket és színészi pátosszal cljátszod a megtévedt bárány szerepét.

(~) betűhűséggel az utolsó szó jogán zokogva következőket mondotta: „(...) Szégyenlem magam, barátaim elvtársaim előtt, hogy az én nevem, teljesen jogosan, becstelen színben tűnik fel. Láttam szovjet katonákat, akiket előttem emeltek ki a tankból kilőve és a parancsnok sírva mondta, hogy ezek az emberek holnap szereltek volna le. És most elpusztultak (...)"

A bíróság életfogytiglani börtönre ítélte. Hat és fél év múlva, 1963. március 25-én szabadult az általános amnesztia keretében. A Telefongyárban mint vasesztergályos helyezkedett el. Bizonyára régi elvtársai segítségével, továbbá Kádár János hallgatólagos támogatása eredményeként 1965-ben (~) lánya útlevelet kapott Kanadába, ahol megszerezte a kanadai állampolgárságot. Mint ilyen hét évvel később, már látogató vizumot kaphatott Magyarországra. 1969-ben engedélyt kapott arra, hogy az 56-ban félbeszakadt jogi tanulmányait befejezze. Megszerezte a doktori címet, de nem kaphatott jogtanácsosi helyet. Solymáron dolgozott műszaki tisztviselőként. A Kádár rendszerben elhelyezkedett régi funkcionáriusok tartották vele a baráti kapcsolatot. Igy történhetett, hogy a 10

éves politikai jogfosztás ellenére, lánya távozása és tanulmányainak befejezésére lehetőség nyílt. Ugyanilyen országon belüli támogatás utján a helsinki szellem jegyében, Habsburg Ottó, Gallicus (Mikes Imre) Egri György külső támogatásával 1975. június 13-án (~) feleségével együtt kézhezkapta azt az útlevelet, amely visszatérésre nem jogosított. Elhagyta az országot. Kanadában Torontóban lányának családja, Egri György és Dr Zágon Zoltán rabbi fogadta. Torontóban az ottani villamosműveknél vállalt fizikai munkát..

1990 után visszatért Magyarországra, a kitüntetések mellett rendőrvezérőrnaggyá léptették elő. Felesége belügyi szolgálataiért aranygyűrűt, (~) aranytőr kitüntetést is kapott a belügyminisztertől

Irodalom:

Kopácsi Sándor: Életfogytiglan. Bibliotéka Kiadó 1989.
Kopácsi Sándor: Az 1956-os forradalom és a Nagy Imre per. Bessenyei György kör Kiadása. New Brunswick 1980.
Belügyminisztérium Archivuma 2/123/1957, 150000/VI.94, V.150000/VI.34.o.
Segédkönyv a politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Kiadóö Bp. 1989.

KOROM (Kelemen) MIHÁLY dr.

napszámos, r.politikai nyomozó hadnagy, r.vezérőrnagy, az MSZMP. KB. titkára, az MSZMP. Politikai Bizottságának tagja, igazságügyminiszter
(Mindszent, 1927. október 9. [Korom Eszter])

Apja Kelemen Mihály volt, akit soha nem ismert. Édesanyja mezőgazdasági cselédként és háztartási alkalmazottként dolgozott egészen 1945-ig. Anyai nagyszülei nevelték egészen 10 éves koráig. Iskolai végzettsége ismeretlen. Gyerekként libapásztor, kanász majd mezőgazdasági béres volt. 1945. július 12-én nevezték ki a Mindszenti Járási Kapitányságra nyomozó alhadnagynak. 1945. októberétől 1946. februárjáig katonai szolgálatot teljesített Szegeden és Békéscsabán a II/1-es vasútbiztosító zászlóalj 2.századánál honvéd rendfokozatban. Leszerelése után visszatért a mindszenti rendőrkapitányságra, ahol a politikai rendészeti osztályra osztották be nyomozó alhadnagyi rangban. 1948. januárjában a megalakult Rendőr Akadémia hallgatója lett. Ezt elvégezve rendőr hadnagyként a központi kiképző zászlóalj egyik századához vezényelték politikai helyettesnek. 1950. szeptemberére, átmenetileg a Budapesti Rendőrfőkapitányság állományában szolgált de már októberben öthónapos pártiskolára irányították. A pártnak 1945. március 9-én lett a tagja. A pártiskola befejezése után 1951. márciusában a párt központi vezetőségénél az adminisztratív alosztályon felügyelte a rendőrségi, bírósági, ügyészségi ügymenetet. Később a belügyi alosztályon dolgozott egészen 1954. márciusáig, amikor megválasztották a Központi Vezetőség pártapparátusa függetlenített titkárának. 1955. augusztusától - megszakítással - 1958. júliusáig elvégezte, kiváló eredménnyel az SZKP KB. hároméves pártiskoláját.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt Budapesten tartózkodott. Október 30-án, nem tudható, hogy honnan és kinek a parancsára, 100 fegyveressel Budapestre jött. November 4-ig részben a lakásán, részben a Jászai Mari téri épületben (akkor a BM.birtokában lévő központ - K.F.) tartózkodott. November 4-én délután egy szakaszra való fegyveressel a parlamentbe ment, ahol a Kádár kormány védelmét látták el. Korom az egység parancsnokhelyettese volt. December hónapban a hazatért pártfőiskolai hallgatók otthagyott csomagjaiért visszaküldték Moszkvába, mivel akkor még bizonytalan volt, hogy kik és mikor térnek vissza a főiskolára, sőt az is kérdéses volt, hogy egyáltalán a magyar hallgatók folytatják-e tanulmányaikat. Egy hónapig, 1957. januárjában az Országos Rendőrfőkapitányság Elnöki Személyzeti Osztályának vezetőjeként tevékenykedett, majd visszatért Moszkvába a pártfőiskolára. Ettől az évtől kezdve Korom Mihály volt a pártfőiskola magyar hallgatóinak az MSZMP titkára.

Befejezvén tanulmányait 1958. december 1-ig az MSZMP. Központi Bizottságának a párt és tömegszervezeti osztályán dolgozott, majd a Belügyminisztérium Vizsgálati Osztályának vezetője lett, ezredesi rangban.

1959-ben, levelező hallgatóként „summa cum laude" fokozattal, elvégezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetem jogi fakultását. 1960. júliusában a BM. Határőrség országos parancsnokává nevezték ki. Kiváló szolgálatai jutalmáúl 35 éves korára, 1962-ben elérte a tölgyfalombot, azaz rendőrtábornokká léptették elő. Még ebben az évben az MSZMP VIII. Kongresszusán a Központi Bizottság tagjai közé választották. A KB. 1963. decemberi ülésén a párt adminisztratív titkára lett. A legnagyobb hatalom összpontosult a kezében. Felügyelte a rendőrséget, ezzel együtt a biztonsági szolgálatot és a határőrséget, a néphadsereget, az igazság- és a jogszolgáltatás intézményeit, de még a vadászegyesületeket is. Ezt a legmagasabb tisztséget a IX. Kongresszusig töltötte be, amikor beosztásából visszahívták és 1966. december 7-én igazságügyminiszterré választották meg. A Központi Bizottság 1978. áprilisi ülése felülvizsgálta korábbi visszahívását, és úgy tűnik Korom Mihályt nélkülözhetetlennek tartotta előző beosztásában és ezért újra a KB. adminisztrativ titkárságával bízták meg.

1980-ban az MSZMP XII. Kongresszusa a párt politikai bizottságának tagjává választotta meg. 1985-ben minden tisztségéből visszahívták és nyugdíjba helyezték. 1989-ben a Magyar Demokrata Fórum helyi csoportja,

mint Kiskúnfélegyháza országgyűlési képviselőjét felszólította mandátumáról való lemondására. Dr Korom Mihály 1989. május 16-án a felszólításnak eleget tett.

Tizenkét medáliája között megtalálható a forradalom leveréséért adományozott ordó: a „Munkás Paraszt Hatalomért” kitüntetés.

Irodalom:

BM. Archívum Korom iratok.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Kiadó Bp.1990.

KUTIKA KÁROLY

vasesztergályos, ÁVH ezredes

(Szigetszentmiklós, 1920. április 11.)

1937-től a Vas és Fémmunkás szakszervezeti szövetség tagja. A szociáldemokrata párt Országos Ifjusági Bizottságába tevékenykedett. 1945-től lett a Magyar Kommunista Párt tagja lett és a hadseregben töltött be fontos politikai tiszti megbízatásokat. 1950-ben vezényelték ezredesként az Államvédelmi Hatósághoz. Itt a katonai elhárítás főosztályvezetője lett. 1957-ben a Farkas Vladimir ellen folytatott perben (~)-t megidézték, bár tudta, hogy Farkas Vladimir odavonatkozó állításai igazak, nem mert mellette vallani, bár baráti társaságához tartozott.

Irodalom:

Tanuságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1988.
Farkas Vladmir: Nincs mentség. Interart Studió kiadása 1990.

LADVÁNSZKY KÁROLY

hentes és mészáros, rendőr altábornagy, belügyminiszter helyettes

(Szeged, 1928. április 11. [Árvai Mária])

A hatodik elemi iskolai osztály elvégzése után a hentes-mészáros szakmát tanulta ki. A szegedi „Húscsarnok”-ban kifutóként dolgozott 1945-ig azaz 17 éves koráig. 1945. májusában jelentkezett a Magyar Kommunista Pártba és annak megszakítás nélkül tagja volt. 1945. január 4-én jelentkezett az újjászervezett demokratikus rendőrségbe. Szolgálatát járőröző rendőrként kezdte. Később politikai nevelő lett a rendőr tisztképzésnél. 1949-ben elvégezte a rendőrtisztképzőt, majd a Szovjetúnió rendőrakadámiáját. 1952-től különféle vezető beosztásokban dolgozott. 1956-ban tért vissza a Szovjetúnióból. 1956. november 4-ét követően, mint a belügyminisztérium megbízottját, azzal a feladattal küldték Salgótarjánba, hogy az ottani rendőrfőkapitányságnak és a karhatalomnak irányítását átvegye. Két kitűzött célt kellett megvalósítania. Elsősorban, ha szükséges, erőszakkal is visszaállítani a forradalom előtti diktatúra rendjét, másrészt irányítani a forradalomban résztvevők elleni megtorlást.

Házi Sándor vezérőrnaggyal, Sucin Józseffel, a Lenin Politikai Akadémiát végzett ezredessel, (~) megtervezője és előkészítője volt a 131 halálos áldozatot jelentő december 8-i salgótarjáni sortűznek. Ezután pályája töretlenül ívelt felfelé. 1961-ben elvégezte a marxista-leninista esti egyetemet, melynek eredményeként, ezredesként 1962-ben a Belügyminisztérium csoportfőnöke lett. Majd két évre rá főcsoportfőnök helyettes. Rendőr vezérőrnagyként tíz esztendőn keresztül az országos rendőrfőkapitányság vezetője volt. 1971-ben elvégezte kiváló minősítéssel az MSZMP Politikai Főiskoláját. Belügyminiszter helyettessé 1971. április elsejével nevezték ki. A rendőraltábornagyi rangot 1981. október 1-én kapta meg.

Az MSZMP BM. Pártbizottságának, a Fővárosi Tanácsnak és az Országos Közlekedésbiztonsági Tanácsnak volt egyidejűleg a tagja.

Kitüntetései többek között: Népköztársasági Érdemérem arany fokozata, Munkás-Paraszt Hatalomért Érdemérem, Kiváló Szolgálatért Érdemérem, Vörös Csillag Érdemrend, a Szovjet Milícia Kiváló Dolgozója Érem, Szocialista Magyarországért Érdemrend, Vörös Zászló Érdemrend, Kiváló Szolgálatért Érem, Közbiztonsági Érem arany fokozata.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa, Horváth István belügyminiszter előterjesztésére „érdemei elismerése” mellett 1989. április 30-i hatállyal nyugállományba helyezte.

Irodalom:

BM. Személyzeti Osztály Fogyatékanyag. Ladvánszky iratok.
Kubinyi Ferenc: A teljes igazság Salgótarjánról. Pesti Hírlap 1991. június 25-július 2.

LÁZÁR GYÖRGY

műszaki rajzoló, technikus, munkaügyi miniszter, miniszterelnök

(Isaszeg, 1924. szeptember 15.)

Jellemzésére álljon itt két művének címe: „Az anyagi mérlegek feladatai és az anyagellátás szervezése”. Ezt sem egyedül írta, hanem két szerzőtárssal. A másik kötet: „A munka és üzemszervezés kérdései”. Az első dolgozat kiadásának ideje 1951. Ekkor (~) a Tervhivatal főosztályvezetője. A második kötet 1974-ben látott napvilágot. Ekkor már az intézmény elnöke. Tudományos munkáira nem szabad több szót vesztegetni. Életrajzának kutatására sem szabad több időt pazarolni, mivel az égvilágon semmi sem található benne. Kádár János amikor kiszemelte, hogy 12 éven keresztül a minisztertanács elnöke legyen, azért tette, hogy (~) soha ne zavarja a nagypolitikai köreit, szolgaian teljesítse a parancsokat és mégis legyen a kormánynak elnöke. Pedig mintha ott sem lett volna. Semmi nem függött tőle. Mint ahogyan a hozzá hasonló hosszú szolgálatot teljesítő Czinege Lajosnak, a szovjet déli hadsereg csoport parancsnoka volt a főnöke, (~) Kádár Jánosnak, és Aczél Györgynek volt a kispajtása. Őt ugratták le szivarért, és ő volt a töltögető házifiú, ha kiürültek a poharak.

Mint a tervhivatal elnökhelyettese lett 1970. január 30-tól lett munkaügyi miniszter. S ekkor már senki nem állíthatta meg a tökéletes szürkeség menetrend szerinti karrierjét. Az MSZMP X.

kongresszusán a vörös protokoll törvényeinek megfelelően Központi Bizottsági tag lett. Mert miniszterelnökségi kinevezése már elhatároztatott. 1973-ban a Központi Bizottság Gazdaságipolitikai Bizottságának tagja lett. Sem képzettsége sem rátermettsége nem predesztinálta erre a beosztásra. A tudományághoz annyit értett, mint hajdú a harangöntéshez. Húsz nap múlva, 1973. június 29-én már a minisztertanács elnökhelyettese.

1975. márciusában a XI. Kongresszuson a Politikai Bizottság tagja lett. Ez volt az utolsó lépcsőfok, amire feltuszkolták, hogy miniszterelnök lehessen. A kinevezés nem váratott magára, mert 1975. május 15-től a minisztertanács elnöke.

Hivatali ideje alatt, vette fel Magyarország azt a mérhetetlen mennyiségű dollárhitelt, mely egyrészt a Kádár féle már puhává átvedlett diktatúrát volt hivatott fenntartani, másrészt a szovjetnek szolgáltatott exportba épült bele, harmadrészt a nyugati országokban „működő" kommunista pártok életbentartását szolgálta. Mindezekhez (~) nevével és aláírásával szolgált. Elsőrendű felelőssége abban nyilvánul meg, hogy az ország teljesen eladósodott és az ipari szerkezetváltás teljesen elmaradt. Vér nem tapad a kezéhez, a majdan hatályba lépő törvények szerint felelősségre nem vonható, pedig az ország koldusbotra juttatásában ő a főbűnösök egyike.

1987. júniusában a pártplénumon elvtársai igyekeztek meghálálni komornyiki szolgálatait. Az MSZMP főtitkárhelyettesévé választották meg, bár mindenki tudta, hogy erre éppen úgy nem alkalmas, mint a miniszterelnökségre, amelyből 1987. június 25-én felmentették.

Az Országos Pártértekezleten 1988-ban, mint teljesen felesleges kompromittáló ballasztot, elbocsátották. Nyugdíjazták és kikerült minden testületből. Azóta, élvezvén a miniszterelnöki nyugdíjat, csendesen éldegél Buda napsütötte lejtőjén.

Irodalom:

Ki kicsoda? Életrajzi Lexikon. Kossuth Kiadó 1981.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp.1989.

LUKÁCS GYÖRGY

kommunista filozófus, esztéta, irodalomtörténész népbiztos, miniszter, az MTA tagja
(Budapest, 1885. április 13. - Budapest, 1971. június 4.)

Zsidó nagypolgári bankárcsaládból származott. A budapesti és a berlini egyetemet végezte. 1917-ben hazatért és az orosz forradalom hatására politikával is foglalkozott. A Nemzeti Tanács művészeti szakbizottságában tevékenykedett. Állást foglalt a proletárforradalom szükségessége mellett. 1918. decemberében csatlakozott a KMP-hez. A központi bizottságnak és a Vörös Újság szerkesztőbizottságának a tagja. A tanácsköztársaság alatt közoktatási népbiztos. Ettől független vörös terror alakulat parancsnoka is volt és 17 ember lelövése terheli a lelkiismeretét. A hadjáratokban az V. hadosztály politikai megbízottja volt.

A TK. bukása után első időkben Magyarországon igyekezett újjászervezni a pártot. 1919 őszétől 1929-ig Bécsben élt. Itt részt vett a párt újjászervezésében és az Internacionále munkájában. Bécsben a Landler csoporthoz tartozott. 1929-ben néhány hónapig illegális munkára visszatért Budapestre. Ő alkotta meg az ún. Blum téziseket amiért összeütközésbe került a KMP. ortodox bolseviki vezetésével.

1930-ban a moszkvai Marx-Engels Intézet munkatársa. 1931-33-ig a német kommunista írócsoport vezetője Berlinben. Hitler hatalomrajutásakor elhagyta Berlint. Egészen 1945 augusztusáig Moszkvában dolgozott. Jelentős kommunista filozófiai tanulmányokat írt.

1945-ben visszatért Budapestre. 1946-58-ig egyetemi tanár.

1948-ban Magyarországot képviselte a wroclavi békekongresszuson, és ettől kezdve a Béke Világtanács tagja. 1949-től tagja a Magyar Tudományos Akadémiának. Iskolájának tanítványai ma szociál-liberálisokhoz tartoznak.

1956-ban Nagy Imre kormányának lett az oktatásügyi minisztere. Novemberben Romániába deportálják Nagy Imrével együtt. Snagovból felveszi a kapcsolatot Kádárékkal és így sokkal előbb tért vissza. 1958-tól nyugdíjba ment. 1967-től, a régi párttagsági idejének elismerésével tagja lett az MSZMP-nek.

Irodalom:

Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Bp. Kossuth 1976.
A Szocialista forradalomért. Kossuth Kiadó Bp. 1976.
Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála. Ujváry Kiadó München 1978.

MAROSÁN GYÖRGY

pékségéd, szakszervezeti és szociáldemokrata funkcionárius, MDP, MSZMP politikai bizottsági tag, államminiszter stb.
(Hosszúpályi, 1908. május 15.)

1927-ben lépett be a Szociáldemokrata Pártba. 1939-től az Élelmezési Munkások Országos Szövetségének a főtitkára. 1942. nyarán letartóztatták. A M.kir. Belügyminisztérium Államrendészeti zsebkönyve KR.(kommunista rovottmúltú) jelzéssel tartotta nyilván. 1943-ban a SzDP. vidéki szervezőtitkára lett. 1944. március 19-ét, a német megszállást követően letartóztatták és Nagykanizsára internálták. Visszaemlékezései szerint az SS is fogvatartotta és Hain Péter által vezényelt GESTAPO részlegnél is rabságot szenvedett a Szabadsághegyen. Megpróbáltatásai ellenére a szovjet okkupációig nem esett bántódása.

1945. augusztusáig az SzDP. országos titkára, majd vezető titkára. 1947-től a párt főtitkárhelyettese. Mint beépített kriptokommunistának tragikus kulcsszerepe volt, abban, hogy a főtitkár Szakasits Árpád távollétében fondorlatos és csaló módon a Szociáldemokrata Párt árulóinak segítségével, elfogadtatta a Kommunista Párttal való kényszeregyesülést. 1948. március 10-

én tagja lett a létrehozott MKP-SzDP közös politikai bizottságának. Ennek az elnökhelyettese és a közös Szervező Bizottság tagja, a pártegyesítő konferenciáig. Ezzel a tettével kiszolgáltatta a későbbi megtorlásnak, a Magyar Szociáldemokrata Párt vezetőit. (Peyer Károlyt, Ries Istvánt, Bán Antalt, Kéthly Annát, Schiffer Pált stb.)

Az MDP I. Kongresszusán tagja lett a politikai bizottságnak, a titkárságnak és a szervező bizottságnak. 1948. augusztus 18-án a Budapesti Pártbizottság első titkára lett, a többi tisztsége érintetlenül hagyása mellett. 1949. június 11-től könnyűipari miniszter. Az 1950. májusi KB.ülésen felügyelete alá rendelték a KB. Adminisztratív Osztályát. Mivel ez az osztály felügyelte a diktatúra összes elnyomó fegyveres apparátusát, bíróságait, ügyészségeit 1950. májusától augusztus 16-ig, letartóztatásáig, személyesen felelős az összes törvénysértő eljárásért, bitófára vagy börtönre szóló ítéletért.

Révész Ferenccel és Vajda Imrével együtt tartóztatták le. Sorsa egyáltalán nem különleges. A terhessé vált árulót, beépített és kiszolgált ügynököt a történelem összes diktatúrájában likvidálni szokták. Ezt történt (~)-gyel is. Vallatását és a perre való előkészítését Szűcs Ernő ÁVH ezredes és a különleges csoport végezte (tagjai: Radványi Dezső, Kovács István, Vándor Ferenc, Havas Oszkár, Csont Ferenc, Pozsonyi Endre, Berán Iván, Fehér Sándor stb.). Vizsgálótisztje, aki többször megverte és megkínoztatta Szendi György volt.

1956. tavaszán szabadlábra helyezték majd rehabilitálták. A Központi Vezetőség július 18-i ülésén újra politikai bizottsági tag lett és egyúttal a minisztertanács elnökhelyettese. Ezt a tisztséget október 24-ig töltötte be. Október 28-án kimaradt a szűkebb vezetésből.

November 2-án éjszaka Apró Antallal, Nógrádi Sándorral és Kiss Károllyal, Jurij Andropov szovjet nagykövet utasítására, szovjet fegyveres kíséret védelme alatt elhagyta Budapestet és egy idegen okkupáló hatalom szolgálatába állt, amely megdöntötte a magyar törvényes kormányt. Ezzel (~) megvalósította a hazaárulás bűntettét.

1956. november 4-én tagja lett a Kádár féle kormánynak és a szervezendő párt ideiglenes Intéző Bizottságának. 1956. december 8-án reggel a parlamentben közölte Rácz Sándorral a Nagy-budapesti Munkástanács elnökével: „Ti nem vagytok forradalmárok, ti ellenforradalmárok vagytok, mától lövetünk!" Azon a napon Salgótarjánban már eldördült az a sortűz, melynek 131 halálos áldozata és kétszerannyi sebesültje volt.

1957. május 9-én újra államminiszter lett, már korábban pártfunkciójából kifolyólag felügyeli mint titkár a KB. Adminisztrativ Osztályát. 1959. november 2-ig tölti be ezt a tisztet. Éppen ezért (~) elsőrendűen felelős az 1956-os felkelés és forradalom vérbefolytását követő, a magyar történelemben sehol nem hasonlítható, bosszúálló megtorlásért. Minden akasztófakötelet képletesen (~) húzott meg. Az államminiszteri funkciót 1960 január 15-ig töltötte be. Ebben az időben már az ortodox marxista Lukács György baráti köréhez tartozik.

Kádár Jánossal való ellentétében rosszul mérte fel az erőviszonyokat és a szovjet támogatását. 1962-ben, az október 11-12-i ülésen a központi bizottság megtárgyalta beadványát, amelyben lemondott tisztségeiről. Visszahívták a politikai bizottságból és felmentették titkári megbízatása alól, továbbá kizárták a központi bizottságból. 1965-ben kilépett, majd 1972-ben visszalépett a pártba. Memoárjainak sajtó alá rendezésével és kiadásával foglalkozik.

Irodalom:

M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyv
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Stúdió Bp.1989.
Sorshelyzetek. RTV-Minerva Könyvkiadó Bp.1986.
Marosán György: Nincs visszaút. Eötvös Lóránd Tudományegyetem kiadása 1988.
Marosán György: Fel kellett állnom. Hírlapkiadó Vállalat Bp.1989.

MIHÁLYFI (Mihalovits) ERNŐ

Újságíró, lapszerkesztő, kisgazdapárti politikus; a Magyar Nemzet főszerkesztője, tájékoztatásügyi miniszter, külügyminiszter, a köztársasági elnöki hivatal vezetője, az országgyűlés alelnöke, népművelési miniszter h., művelődésügyi miniszter h., a Magyar Szovjet Baráti társaság elnökségi tagja stb.

(Bér, {Nógrád m.} 1898. szeptember 3. - Budapest 1972. november 20.)

Evangélikus lelkész családból származott. Műszaki egyetemi hallgató volt, majd 1918-ban behívták katonának. Rövid ideig az olasz harctéren szolgált. Még 1918-ban átiratkozott bölcsésznek. 1923-ban a szegedi egyetemen doktorált. Már 1920-ban a Miklós Andor által alapított Az Est-nek a legnagyobb magyar kapitalista sajtóvállalat lapjának a munkatársa. 1923-ban az Egyesült Államokba ment. Ott alkalmi munkából élt, de az Est-nek küldte a tudósításokat. 1924-ben tért haza és az Est-nél állás várta. A lap belső munkatársa lett. A Magyarország c. lapban művészetkritikai tevékenységet folytatott. A „modern" művészetek lelkes pártfogója volt Baráti társaságába tarozott Derkovits Gyula és Pátzay Pál kommunista képzőművészek. 1934-ben elvált feleségétől és újra nősült. Felesége Fischer Ilona (Filo) grafikus művész. 1936-tól a nemzeti irányzatokkal szembenálló Magyarország felelős szerkesztője. 1942-ben belépett a Történelmi Emlékbizottságba és a Kisgazdapártba. Szerkesz-

tette a Magyar Nemzetet is. A német megszállás alatt szülőfalujában bújkált.

1945-öt követően a kigazdapárt baloldalán foglalt helyet az ún. Fórum klub tagja az Ortutay Gyuláról elnevezett O csoporté. Szerkeszti a Független Magyarországot és a Világ c. szabadkőműves lapot. Nagy Ferenc volt miniszterelnök visszaemlékezésében Kommunista szimpatizánsnak ábázolja. (~)-t az emigrációba kényszerített kisgazda képviselő Saláta Kálmán emlékirataiból: Ortutay csoport; a Független Kisgazdapárt főleg kriptokommunistákból álló balszárnya. A csoport negyedik helyén szerepel (~). Farkas Vladimir könyvében elmondja, hogy az ÁVO-n „A belső reakció elleni harc" osztálya foglalkozott a különböző politikai pártokkal. Ennek vezetője: Horváth (Hamburger) Sándor ezredes volt. Munkájuk azt eredményezte azt, hogy a pártokban ott voltak a beszervezett kriptokommunisták. Így a Kisgazdapárt Politikai Bizottságnak ülése után Rákosi nyomban tájékoztatást kapott az ott történtekről. A beszervezett ügynökök pedig olyan akciókat hajtottak végre, melynek segítségével a párt vezetőit kiszorították a hatalomból. Később ezeket vagy letartóztatták vagy az ország elhagyására kényszerítették. Ezt a menetrendet alkalmazták az un. Magyar Közösségi összeesckövés perében is.

1946. június 14-én, a Magyar Kommunista Párt tanácsára Ortutay és csoportja az O csoport, a kommunista vezetés alatt álló Baloldali Blokk törekvéseivel összhangban, követelték a Kisgazdapárt „megtisztítását és a demokratizálását." A memorandumot Mihályfi is aláírta. Az összeesküvésben gyanúsított, majd később a GULAG-ra hurcolt Kovács Béla, a Kisgazdapárt főtitkára helyett, a pártsajtó irányítását, 1947. január 30-án (~) vette át. Tájékoztatási miniszterré nevezték ki. Nagy Ferenc miniszterelnök eltávolítása után pártközi tárgyalások kezdődtek. A kommunisták által ledöfött pártot a sírások képviselték: Mihályfi Ernő, Ortutay Gyula, Oltványi Imre. Ez az áruló társaság Nagy Ferencék elüldözése után nyíltan kiáll a kommunistákkal való összefogás mellett. Kibocsátották az együttműködésre szóló felhívását, melyet (~) szerkesztett meg és tett közzé „Válasz kommunista barátainknak" címmel. A politikai erőviszonyok balratolódásával (V.ö: a Kisgazdapárt szétverésével K.F.) a párt élére a kriptokommunisták kerültek. Pártelnök Dobi István, az alelnök Bognár József és az egyik társelnök (~).

1947-től haláláig országgyülési képviselő volt. Az Elnöki Tanácsnak megalakulásától, 1949-től tagja. Az 1956-os forradalom leverése után a Magyar Nemzetnek lett a főszerkesztője. A Kádár kormány megfelelőnek ítélte szolgálatait mert 1957. április 12-től mint miniszterhelyettes a Művelődési Minisztériumnak a forradalom utáni „újjászervezését" vezette. A Magyar Népköztársaság Zászlórendjét 1965-ben kapta meg. Rózsa Ferenc dijas. Idézet a díj adományozásának alapító leveléből:

„A Rózsa Ferenc díjat a magyar forradalmi munkás-paraszt kormány 1960-ban az MSZMP Politikai Bizottságának javaslatára alapította. Ezzel a díjjal minden esztendőben, a felszabadulás évfordulója alkalmából tüntetik ki a legkiemelkedőbb munkát végzett újságírókat, akik a szocializmus ügye iránti elkötelezettséggel, magas színvonalon tesznek eleget hivatásuknak."

Irodalom:

BölönyJózsef: Magyarország kormányai. Akadémia kiadó Bp. 1978.
Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája 1944-47. Akadémia kiadó Bp. 1976.
Magyar Életrajzi Lexikon III. Akadémia kiadó Bp. 1981.
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-56. Veritas kiadó München 1981.
Magyar Újságírók évkönyve MUOSZ kiadása Bp. 1985.
Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött Európa kiadó Bp. 1990.
Saláta Kálmán: Fejezetek a Független Kisgazdapárt 1945-ös küzdelméből. Occidental Press kiadó Washinhgton D.C.1989.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Stúdió kiadó Bp. 1991.

MORÓ ISTVÁN

szerszámkészítő, ÁVH hírszerző őrnagy, pártbizottsági titkár

(Budapest, 1921. október 26.)

1937-től a Szociáldemokrata Párt kőbányai szervezetében és az ifi. csoportban végzett mozgalmi munkát, 1939-től idjusági titkár és a KMP tagja lett. 1939-40-ben résztvett a vasas hadiüzemekben zajló kommunista szervezkedésben. Letartózatták és a VKF különbírósága 1942-ben hároméví fegyházra ítélte.

1946-tól 1952-ig az MKP. X. kerületi pártbozottságán, a budapesti MADISZ-ban majd a budapesti pártbizottságon dolgozott. 1952 és 1959 között az ÁVH-nál majd a Belügyminisztériumban volt vezető beosztásban. 1970-ig a Marxizmus Leninizmus Esti Egyetem igazgatója. 1970-től nyugdíjaztatásáig az MSZMP VI. kerületi pártbizottság első titkára volt.

Irodalom:

Tanúságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1988.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Studió Bp. 1990.

MÜNNICH FERENC dr.

jogász, KuK.katonatiszt, vörös egység parancsnok, politikai biztos, újságíró, spanyol őrnagy, szovjet tiszt, rendőr altábornagy, diplomata, miniszter, miniszterelnök

(Seregélyes, 1886. november 16. - Budapest, 1967. november 29.)

Édesapja falusi patikus, aki később megszerezte az állatorvosi diplomát is. Anyagi jólétben éltek. Kisebb földbirtokuk is volt. Fiatal korában eléggé fékezhetetlen. A gimnáziumból éppen az érettségi vizsgálatok napján csapták ki. Munkácson talál apja egy olyan gimnáziumot, ahol hajlandók magántanulóként leérettségiztetni. Képzése a továbbiakban sem zavarmentes. A jogakadémiai tanulmányait Eperjesen végezte, de a doktorátust 1910-ben már a Kolozsvári Egyetemen szerezte meg. Az egyetem befejeztével az önkéntesi év leszolgálására be-

hívták a hadseregbe és 1911-ben letette a tartalékos tiszti vizsgát. A világháború kitörésekor hadnagyi ranggal hívták be a hadseregbe és az orosz frontra vezényelték. Már 1915-ben orosz fogságba esett és Tomszkban a fogolytáborban találkozott Kun Bélával, aki szintén, mint a monarchia tartalékos tisztje esett fogságba az úgynevezett Brussilov offenzíva idején. (~)-nek a tomszki találkozásig semmi köze nem volt, már származásánál fogva sem lehetett, a munkásmozgalomhoz és a szociáldemokráciához. Kun Béla követőjeként vett részt a hadifoglyok szocialista szervezkedésében, míg végül Kunnal együtt 1917. májusában a bolsevik párt tagja lett. 1918-ban az urali fronton, már egy internacionalista egység parancsnoka, majd ennek az évnek októberében hazatért Magyarországra. A Kommunisták Magyarországi Pártjának alapító tagja. A Tanácsköztársaság kikiáltása után végig katonaként teljesített szolgálatot. Először a Hadügyi Népbiztosságon van, majd a VI. hadosztály politikai biztosa, végül harcol a csehek elleni északi hadjáratban. A bukás után Kun Bélát követi az emigrációba. Bécsben lesz a Kun frakció tagja. 1920-ban egyidőre elválnak utjaik. A M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve 1919-es szereplése miatt letartóztatandó kommunistaként tartja számon. (~)-et rövid időre Kárpátaljára küldi a párt, hogy a szovjetet támadó lengyel csapatok hátában, szervezze meg az utánpótlásuk szabotálását és a sztrájkokat. A következő év már ismét Kun oldalán találja. 1921. márciusában együtt segítenek kirobbantani a felesleges véráldozatokkal járó német ún. marzakciont. A felkelés leverése után egy hónapra letartóztatják, majd kitoloncolják a szovjetbe. Az 1922-es Internacionale Kongresszuson már mint német kommunista küldött vett részt. A szovjet olajszindikátus elnöke és aktivan dolgozik a magyar kommunista emigrációban. A harmincas évek elején a magyar frakció lapjának, a Sarló és Kalapácsnak felelős szerkesztője.

Ottó Flatter néven őrnagyi rangban, a 12.sz. spanyol nemzetközi brigádban Zalka Máté helyettese, majd a 15. spanyol hadosztály vezérkari főnöke. A spanyol köztársasági hadsereg veresége után Franciaországban internálták és csak a Szovjetúnió diplomáciai közbelépésére engedik meg, hogy száz önkéntessel együtt a szovjetbe távozzon.

Vélhetően ez a sapanyolországi távollét menetette meg az életét, mivel távollétében Kun Bélát és követőit Sztálin tarkónlövette.

A német-szovjet háború kitörése után 1942-től partizánkiképző, majd ebben az évben átvette a moszkvai rádió magyar osztályának vezetését. Itt találkozott Rákosival, Gerővel, Révaival és Vas Zoltánnal. A rádióban Nyikolaj Fjodorov néven szerepelt. Csak 1945.szeptemberében tért vissza Magyarországra a Szovjetúnióból és megkapta a Magyar Kommunista Párt 65.sz tagkönyvét. Sokféle beosztásban dolgozott. Volt pécsi főispán, 1946. májusától Budapest rendőrfőkapitánya altábornagyi rendfokozattal. Ezután hosszú diplomáciai szolgálat következett. Többek között nagykövet volt Helsinkitől kezdve Moszkván át egészen Belgrádig. 1956. október 23-án a Gerő Ernő által vezetett küldöttséggel tért vissza Belgrádból Budapestre. Október 25-én belügyminiszterré nevezték ki. Tagja lett az Apró Antal vezette ún. Katonai Bizottságnak, amelyik október 27-re fegyveres ellentámadással akarta a forradalmat leverni. Mint belügyminiszter október 28-án, aláírta az Államvédelmi Hatóságot feloszlató rendeletet, bár ellenezte az intézkedését.

A szovjet nagykövetnek Andropovnak a megbízása alapján Kádár Jánost a szovjet nagykövetségre vezetette..Hruscsov jelöltje a forradalom leverésének vezetésére nem Kádár, hanem (~) volt. A szovjet pártfőtitkárt Tito marsall beszélte rá, hogy helyette Kádár Jánost válassza. (~) a törvényes magyar kormány ellen ütött pártot, egy idegen hatalomnak a szolgálatába lépett. Ezáltal megvalósította a hazaárulás bűntettét. Míg Hruscsov Ungváron tárgyalta meg Kádárral a forradalom leverésének menetrendjét, addig (~) Szolnokon szervezete a Kádár szolgálatába álló volt Rákosista ortodox kommunistákat. A Szolnokon felállított törvénytelen Munkás Paraszt Forradalmi Kormány elnökhelyettese lett. Feladata abban állt, hogy koordinálja a szovjet hadsereg és a magyar karhatalom megtorló harcát a forradalmárokkal szemben. (~) volt, az, aki elfogásuk után Nagy Imrét és társait akarta rábírni a Kádárral való együttműködésre. Felajánlotta nekik a politikai átállás lehetőségét.

1957. február 28-tól a minisztertanács első helyettese lett, a fegyveres erők felügyeletét látta el, a megtorlás legfelső irányítójaként. Egy év múlva 1958. január 28-án a minisztertanács elnöke. Állítólag ő állt a hatvanas években megkísérelt, de sikertelen sztálinista baloldali főtiszti összeesküvés mögött. Moszkvai pártfogói megvédték, így csak a miniszterelnökségtől kellett búcsúznia. A kormánytagságát megőrizte, mint államminiszter. 1965-ben onnan is távoznia kellett. A X. Pártkongresszuson 1966-ban már kihagyták a Politikai Bizottságból is, de a Központi Bizottság tagja maradt. A konszolidáció útjára lépett Kádár rendszernek a véreskezű ortodox bolsevik már tehertételt jelentett. A halálos ágyán 1967. októberében még a Szovjetunió Lenin rendjével tüntették ki. Egy hónappal később meghalt.

Irodalom:

Münnich Ferenc: Viharos út Bp.1967.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Stúdió Bp.1989.
Veljko Micunovic: Tito követe voltam. Moszkva 1956-58 Interart Stúdió 1990.
M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve 1940_44.
Magyar Antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó Bp.1976.

NÓGRÁDI (Kellermann) SÁNDOR

villanyszerelő, komintern megbízott, partizán, vezérezredes, nagykövet

(Fülek, 1894. május 14. - Budapest, 1971. január 1.)

Apja péksegéd volt. Zsidó kisiparos családból származott. Iskoláit Losoncon majd Budapesten végezte, ahol rézesztergályos és villanyszerelő lett. Magánúton elvégezte a felsőkereskedelmi iskolát is. 1916-ban visszatért Losoncra, ahol a gépgyár műszaki tisztviselője lett egyúttal a gyár főbizalmija. 1918. szeptemberében lépett be a Szociáldemokrata Pártba. 1919. februárjában Budapesten a Kommunisták Magyarországi Pártjába igazolt át. Szakaszparancsnok lett a Vörös Hadseregben.

A tanácskormány megdöntése után Szlovákiába menekült. 1921-ben letartóztatták kommunista propaganda anyagok terjesztéséért. Háromhavi börtönt kapott. 1923-ig a csehszlovák Kommunista Ifjusági Szövetség egyik titkára volt. Innen Berlinbe emigrált ahol a Kommunista Internacionale helyi irodájában dolgozott. Innen hívták Moszkvába.

Mint az Internacionale utazó ügynökét Romániába küldték, ahol letartóztatták. Sikerült megszöknie. Távollétében 10 év börtönre ítélték. Ezután kiküldték Csehszlovákiába, Németországba, Ausztriába, Svájcba, Franciaországba. A kiküldetések, mint minden internacionale instruktornál együtt járt a GPU vagy a CSEKA hírszerzői megbízatással. 1933-1934-ig Spanyolországban járt különféle Komintern megbízatásokkal.

A második világháború kitörése Franciaországban érte, innen rendelték vissza Moszkvába. Először a Kossuth rádió szerkesztője, majd a kijevi partizán iskola parancsnoka. 1944. szeptemberében (~) is részt vett egy bevetésben. Losonc környékéről indul a salgótarjáni szénmedencébe. Több kisebb partizáncsoport csatlakozott hozzájuk. December 29-én csatlakoztak a szovjet hadsereghez.

Ezután az Ideiglenes kormány székhelyére Debrecenbe került. Észak-magyarországi területi kommunista titkár lett. Később iparügyi államtitkár, majd a kommunista pártközpont agit.prop. osztályának a vezetője. 1949-ben a néphadsereg politikai főcsoportfőnökévé nevezték ki. Vezérezredesként 1955-ben a honvédelmi miniszter helyettese. Több koncepciós hadbírósági per tanácstagja. Péter Gábor perének egyik ülnöke. 1957-ben, mivel eléggé kompromittálta, régi Rákosistaként a Kádár vezetést, 1957-től ismét az agit.prop. osztályon dolgozik, majd 1960-ban jó messzire elküldték Hanoiba nagykövetnek. Volt országgyülési képviselő és az Elnöki Tanács tagja.

1967-ben vonult nyugdíjba.

Irodalom:

Nógrádi Sándor: Történelmi lecke. Kossuth Kiadó Bp. 1970.

A szocialista forradalomért. Kossuth Kiadó Bp. 1975.

A Magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1987.

ÓVÁRI (Manninger) MIKLÓS

eredeti foglalkozása nem határozható meg, pártfőiskolai tanár, a KB. osztályvezetője, a KB. titkára, a parlament pártbizottságának titkára, a KB. Tudománypolitikai Bizottságának tagja

(Pestszentimre, 1925. augusztus 24.)

A dokumentumok csak annyit közölnek, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetemen tanult. Nincs arra adat, hogy milyen fakultáson és milyen szakon szerzett végbizonyítványt. A dokumentumok nem tudnak semmiféle illegális multjáról. Az viszont bizonyos, hogy 1945-ben a Magyar Kommunista Párt tagja lett. A pártigazolvány segítségével 1948-tól a MKP pártfőiskoláján tanult, majd 1949-től ugyanott tanított. 1954-től a Szovjetúnióban lett aspiráns. 1957-ben visszatért Magyarországra és újra a pártfőiskola tanára lett.

1958-ban került a pártközpontba. Itt igen sok beosztásban fordult meg, míg 1961-től a Tudományos és Kultúrális Osztály helyettes vezetőjévé nevezték ki. A VIII. Kongresszuson lett a központi bizottság póttagja. 1966-ban a következő kongresszuson az osztály vezetője lett. 1970-ben feljebb rukkolt, mert a X. Kongresszuson ideologiai KB. titkárrá választották. Ezáltal Aczél György mellett a kulturális politika második embere lett. Kettőjüknek köszönhető hogy „uralkodásuk" idején az iskolából kikerülő fiatalok, még tisztességesen olvasni sem tanultak meg, etikai és erkölcsi normáik a legalacsonyabb nívón mozognak. Nekik köszönhető, hogy a keresztény erkölcsiség, még feltalálható nyomait kiírtották a magyar közéletből. (~) a Kádárista „táncdalfesztivál" nívóján és eszmeiségén mozgó kultúrális cirkusz legfőbb porondmestere. Regnálásának idejére esnek a betiltások, elhallgattatások, és a kontraszelekciós kiválasztása volt ÁVH és Katpol tiszteknek a kulturális élet vezető helyeire. Amennyiben Aczél György volt a nemzeti identitás elleni koncepciós per vörös népbírósági tanácselnöke, (~) volt az ítéletvégrehajtó.

Miután sikerült az egész magyar nemzeti, keresztény kulturális és nevelési rendszert még hagyományaiban is szétverni, a változó világ követelményeinek megfelelően 1985-ben a XIII. Kongresszuson kiszorult mentorával Aczél Györggyel együtt a kultúrális irányitás éléről. Ezután a KB. Iroda vezetője lett, amely Kádár János lakáji szolgálatainak irányítását jelentette főlakájként.

Az 1988-as pártértekezleten nyugdíjazták. Bár a joghatályra váró törvényes felelősségrevonás alá nem tartozik, az elmúlt negyven év magyar kultúrális életének második legkártékonyabb embere volt. Révai József csupán első bálózó kislány (~)-hoz képest. A felhasított Metro ülésektől kezdve, Arany János nyelvének mindennapi megcsúfolásáig, Aczél és (~) a felelősek.

Irodalom:

Ki kicsoda? Életrajzi Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1981.

Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp.1989.

PAP JÁNOS

vegyésztechnikus, megyei pártbizottsági osztályvezető, megyei pártbizottság első titkár, országgyűlési képviselő, belügyminiszter, miniszterelnök helyettes. MSZMP. K.B. tag

(Kaposvár, 1925.december 23. [Horváth Éva])

Az egyik leghírhedtebb vörös arisztokratája a Kádár kornak. Mivel belügyminiszter is volt, gyermekkorát, ifjúságát, családi körülményeit a mai napig titok fedi. ügy tűnik, hogy saját akaratából irányította pályáját, és valakiktől vagy valamitől olyan védelmet élvezett, amely érinthetetlenné tette. Ő volt a híres „megyei főkapitány". Korlátlan hatalommal rendelkezett a Balaton környékén. Jogában állt ellent mondani, mint hajdanában Ugocsa megyének: „Ugocsa non coronat!". (~) esetében: „Veszprém non coronat!"

1946-49 között az Ajkai Erőmű vegyésztechnikusa volt, de ismeretlen döntések következtében 1949-1956 között már az MDP. Veszprémmegyei Pártbizottságán az ipari és közlekedési osztályt vezeti. 1952-54 között elvégzi a Pártfőiskolát. 1956-61 között a Veszprém megyei Pártbizottság első titkára.

Ebben a minőségében fordult a Legfelsőbb Bírósághoz, hogy Dr Brusznyai veszprémi tanár büntetését az 1956-os forradalomban vállalat szerepe miatt súlyosbítsák. Sikerült elérnie, hogy a tanárt a felsőfokú biróság tárgyalásán halálra ítéljék és kivégezzék. Ezzel a tevékenységével megvalósította a „gyilkosságra való felbujtás" bűntettét.

1961 és 1963 között a kormány belügyminisztere, majd 1963 és 1965 között a minisztertanács elnökhelyettese. Nem tudható, hogy leváltása vagy leköszönése következtében került vissza a Veszprém megyei pártbizottság élére. Lehetséges, hogy a státuszváltást az motíválta, hogy bár kisebb intézkedési jogkörrel és kisebb területen, de egyeduralkodó akart lenni.

A teljes személyi kultuszt és diktatúrát valósította meg. Személyesen cenzurázta a megyében vetíthető filmeket, személyesen adott engedélyt az új kiadású könyvek forgalomba hozatalára. Élet és halál ura volt. Iparfejlesztési koncepciójának eredményeképpen a Fűzfői Nitrokémia fejlesztése miatt, Aliga, Kenese, Fűzfő szölőültetvényeit tökéletesen elpusztította. A növények nem viselték el, a fűzfői gyár környezetromboló gázkibocsátását.

Híres volt bosszúálló magatartásáról. A balatonkenesei termelőszövetkezet országos hírre szert tett kiváló mezőgazdász elnökét, ki svédországi tervek alapján építette meg a termelőszövetkezet lakótelepét és gondtalan megélhetést biztosított a falú lakosságának, mert egy vadászaton a kapitális szarvasbikát előtte kilőtte, nyomorékká silányította.

(~) intézkedése alapján, a termelőszövetkezeti elnök a tóparti földterületen, a telefoni utasítást követően, a jelentkező „jó elvtársaknak" bagóért osztotta ki a telkeket. Az első titkár (~) elvtárs, miután az elnök a szerencsétlen lövés miatt kegyvesztett lett, ellene bírósági feljelentést tett az üdülőtelkek kiosztása miatt!

Az ügy lefolyása, a Kádár kornak megfelelő volt. Az elnököt letartóztatták, majd bezárták. Időközben a kiállt gyötrelmek miatt agyvérzést kapott. Mint nyomorékot helyezték nyugállományba.

(~) elvtárs hat teljes éven át volt az MSZMP. KB. tagja. Ma Veszprémben él és havonta a postás a miniszteri nyugdíjat kézbesíti számára.

Irodalom:

Magyar Ki-Kicsoda 1990. Láng Kiadó Bp. 1990.
Kubinyi Ferenc: Kenese filoxérái Tükör folyóirat, 1980.26.sz.

PETŐ (Richtmann) LÁSZLÓ

kárpitos, ÁVH alezredes, munkásőr parancsnok

(Budapest, 1914. április 12.)

Zsidó kisiparos családból származott. 1928-tól vett részt a munkásmozgalomban. Ettől az időtől tagja az illegális KMP-nek. Kimsz sejttitkár és kerületi összekötő. A famunkások szakszervezetének ellenzékében tevékenykedett. 1938-tól először katona majd munkaszolgálatos.

1945 után a MKP apparátusában, a partizán szövetségben (e tény a Partizánlexikonnal nem igazolható K.F.) és az Államvédelmi Hatóságnál dolgozott.

Az 1956-os forradalom leverése után a munkásőrségnél töltött be különféle tisztségeket.

Irodalom:

Tanuságtevők 1978-1988. Kossuth Kiadó Bp.

PÉTER (Eisenberger) GÁBOR (Benjamin)

nadrágszabó, illegalis pártmunkás, ÁV. altábornagy, könyvtáros

(Újfehértó, 1906. május 18 - Budapest, 1993. március 22.)

Szegény zsidó kisiparos családból származott. Iskolai végzettsége három elemi iskola. Kitanulta a nadrágszabó szakmát: 1923-ban szabadult fel. 1924-ben súlyosan megbetegedett. Tüdővérzést kapott ezért hazament falujába. 1930-ban jött fel újra Budapestre és belépett a szociáldemokrata pártba. 1931-ben egy Király utcai bőrkereskedő, aki 1945 után az ÁVH ezredese lett, Száberszki József közölte vele, hogy felvették az illegális Kommunisták Magyarországi Pártjába. Szakmájában nem dolgozott, hivatásos forradalmárnak tekintette magát. Feleségül vette a kiváló gyors- és gépíró Simon Jolánt, aki eltartotta. Többször lebukott, 1940-ben Alagon a csendőrnyomozók kegyetelenül megverték. Hárman nyújtottak neki segítséget, hogy az illegalitás körülményei között életben maradjon. Az egyik az 1968-ban elhunyt Dienes András csendőrszázados a későbbi híres Petőfi kutató. Azután Babics Antal orvosprofesszor és végül Demény Pál a csepeli kommunista párt vezetője, aki egyúttal „keresztapja" is volt, mert ő nevezte el Péter Gábornak.

A börtönbe zárt kommunisták támogatására alakult „Vörös Se-

gély"-ben végzett munkát. Mint ilyen vett részt a Vörös Segély 1932-es moszkvai konferenciáján.

„Közelmúltunk rejtélyei közé tartozik, hogy a szovjet állambiztonsági szervek miért egyeztek bele, hogy egy előttük ismeretlen hazai kommunista, (~) kerüljön a magyar államvédelmi apparátus élére. Bizonyos, hogy (~) személye nem volt előttük annyira ismeretlen. 1932-ben első moszkvai utján, részt vett a Vörös Segély világkongresszusán. (...) A moszkvaiak kitűnően szervezték meg visszatérését, hogy nyoma se maradjon a szovjetunióbeli útjának. Kerülő úton, hajóval és vonattal érkezett haza. Útközben az előre megbeszélt helyeken és időpontokban - a megfelelő jelszó bemondása után - többször kapott új útiokmányt." Sajnálatosan mindmáig nem tudunk arról, hogy valójában kivel találkozott és ki adott számára megbízatást a GPU központjában Moszkvában illetve, hogy milyen módon szervezte be a szovjet titkosszolgálat."

Magyarországra visszatérve aktívan dolgozott a féllegális szervezetben az Egyesült Szakszervezeti Ellenzékben. 1940-ben a párt újjászervezésén munkálkodott. 1943. júniusától tagja lett a Központi Vezetőségnek. Ebben az időben a „frakciós" Demény Pál bújtatta. Jellemző, hogy Deményt a szovjet csapatok budapesti bevonulása után, Rákosi utasítására, mint a politikai rendőrség vezetője, rögtön letartóztatta és bezáratta.

A háború után rögtön a PRO vezetője, majd a Rajk által alpított BM. Államvédelmi osztály vezetője. 1945 tavaszán felvette az ÁVH-hoz dr. Bálint Istvánt a Zsidókorház volt orvosát, aki legjobb barátja volt. A testületnél ezredesi rangot kapott. Dr. Bálintnak első feladatként azt jelölte meg, hogy Budapest elfoglalása óta bosszúból a PRO által agyonvert emberek felduzzadt aktahegyét legalizálva, a törvényes elhantolási engedélyeket szerezze be. A Temetkezési Vállalat ügyészségi jegyzőkönyvek és törvényszéki boncolóorvosi okmányok nélkül a bizonyítványokat kiállítani nem volt hajlandó. (~) a verőcsoport vezetőjének Princz Gyulának a helyettesét a Gyűjtőfogház későbbi parancsnokát Bánkúti Antalt küldte el a Törvényszéki Orvostani Intézetébe, hogy rávegye a főorvos kórboncnokot, olyan bizonyítványok sorozatos kiállítására, melyek azt bizonyították volna, hogy a szerencsétlenek magasból lezuhanva véletlenül pusztultak el s nem bosszúból verték őket agyon az Andrássy út 60 pincéiben.

Makacsul tartja magát az a mende-monda, hogy (~) önjelöltként lett a BM. ÁVO és az ÁVH parancsnoka. GPU beszervezéséről már esett szó. A hazai kommunista vezetés (Rajk, Kádár és társai) (~) a politikai rendőrség vezetésére őt jelölte. A hazatért moszkvai trojka pedig a GPU nyomán megerősítette ezt a határozatot. Először a moszkvaiak Debrecenben Tömpe András kinevezése mellett voksoltak, de a szovjet és spanyolos Tömpe kinevezéséből nem lett semmi. (Bár Tömpe vezérőrnagy több éven keresztül a KGB. ügynökeként a latinamerikai országokban tevékenykedett.) Időközben megérkezhetett Moszkvából (~) megerősítését elrendelő utasítás. Természetesen beszervezhették (ami nem valószínű) 1945-ben is a GPU. ügynökének, hasonlóan a Katonapolitikai osztály parancsnokához Pálffy Györgyhöz. Korábbi kapcsolatára az NKGB-hoz az is bizonyíték, hogy a Katonapolitikai Osztály kontra ÁVH pártharcban végül is (~) lett a győztes, Pálffyt pedig felakasztották.

Az vitathatalan tény, hogy (~) 1945 elejétől szorosan együttműködött a szovjet titkosszolgálattal a nevet váltó NKGB-vel, de éppen így a jugoszláv titkosszolgálattal az UDBA-val és annak magyarországi főrezidensévvel, a Rajk per vádlottjával Brankov Lazarral. Ezért mondogatta (~) a börtönben Décsi Gyulának, hogy őt végül is Moszkva és Belgrád fogja kiszabadítani.

„Ismeretes, hogy (~) komolyan tartott attól, hogy Dr. Villányi András ezredes vezette Gazdasági Rendőrség a BM. ÁVO rivális szervezetévé válik Rajk László támogatásával. Igaz, hogy Kádár Jánosnál, az új belügyminiszternél 1948. novemberében elérte Villányi osztályának a felszámolását. Ez azonban (~)-t nem elégítette ki. A Rajk per során - dr. Décsi Gyulától nyert információim szerint - még Rákosit és Bjelkin altábornagyot sem értesítve, dr. Szebenyi Endre ugyancsak letartóztatott, majd felakasztott volt BM. államtitkárral tanúvallomásában bedobatta dr. Villányi András nevét, aki ennek értelmében azonnal letartóztattak és teljesen bűntelenül bitófán végezte az életét."

Dr Bálint István nem csupán barátja, hanem orvosa, pszichiátere és legfőbb tanácsadója is volt (~)-nak. Ő és barátai erősítették meg, hogy az altábornagy valóban sikizoid természetű ember volt, de nem volt elmebeteg.

Rajk belügyminiszterrel számos konfliktusa támadt a Belügyminisztérium pártirányítása miatt. Állítólag Rajk nem nézte jó szemmel, hogy beosztottja (Péter) az ő pártbeli főnökéhez Farkas Mihály KV. taghoz lojális. (~) semmiféle kritikus helyzetben nem vállalta a döntést, mindig csak továbbította a kérést Rákosinak. Az MKP. III. Kongresszusa után az MDP. Politikai Bizottsági üléseinek állandó meghívottja lett. Felesége, Simon Jolán, Rákosinak volt a titkárnője. A BM. Államvédelmi Osztály, majd az ÁVH vezetőjeként része volt a koncepciós perek kiagyalásában, a vádlottak megkínzásában. 1950. január 1-től az önálló Államvédelmi Hatóság altábornagyi rangban lévő parancsnoka. Álljon itt példának az egyik legismertebb koncepciós ügyneka Rajk pernek a statisztikája: A perben, a perekben, 97 főt ítéltek el. Közülük 15 vádlottat végeztek ki. Kényszermunkát 9, fegyházat 50 börtönt 19 fő kapott. A 78 életben maradt elítéltből 10 évre vagy azon felül szóló ítéletben 50 fő részesült. 1949. október 15-én Rajk Lászlót, Szőnyi Tibort, Szalai Andrást, október 24-én Horváth Ottót, Korondy Bélát, Németh

Dezsőt, Pálffy Györgyöt december 29-én Marschall Lászlót. 1950. május 26-án dr. Szebenyi Endrét, Vági Ferencet, dr. Villányi Andrást, június 17-én Lindberger Lajost, június 22-én Gayer Imrét és Jánosi Ferencet, 1951. január 2-án Deszkás Jánost akasztották fel. Az összesen 32 perből álló Rajk ügyben 97 személyt ítéltek el, közülük 12-t a katonai bíróság. Elválaszthatatlan a z ÁVH vizsgálatoktól és a perektől az öngyilkosságok száma. Önkezével vett véget az életének a letartóztatástól félve Baneth Jenő és az ugyancsak spanyolos interbrigadista dr. Kálmán András. Rajk rokona dr. Bokor Lajos volt rendőrkapitány, Angyal György és Mód Péter felesége továbbá Taisznyás Gergely. Révai Tamás apja fiának letartóztatási hirére szívinfarktusban húnyt el. Havas Endrét a börtönben rabtársai verték agyon. Az említett Deszkás per másik vádlottja Tardi István rehabilitálása után lett öngyilkos. A perekben ítélkező bírák közül kettő lett az elsietett öngyilkosság áldozata: dr. Jankó Péter és dr. Jónás Béla.

Ismervén a számonkérés 1993-as állását, ma is nyugodtan élhetnének, tisztes nyugdíjat élvezve. A kivégzettek, bebörtönzöttek, a börtönbe kerül öngyilkosok vizsgálati anyagát a (~) által parancsnokolt ÁVH szállította az ügyészségeknek és a vérbíróságoknak.

Angol ügynöki váddal 1953. január 2-án éjszaka tartóztatták le feleségével együtt Rákosi parancsára. Állítólag egyik testvérét agyonverték a vallatás alatt, másikat az Egyesült Államokból csempészték vissza, hogy vele bizonyítsák a vádat. Ebben az időben kezdődött Moszkvában a cionista orvosok pere.

A vád megváltozott cionista szervezkedéssel és terrorista cselekmények előkészítésével vádolták.

Sztálin halála fordulatot hozott a letartóztatottak életében - Mondja Farkas Vladimir -, de a cionista per előkészítésében is, mert váratlanul megérkeztek Moszkvából a magyarul tökéletesen beszélő MGB tisztek és minden letartótatottal beszéltek. A tisztek nagyon nehezen tudták Péterrel, Décsivel és Tímárral elhitetni, hogy a legokosabb, ha visszavonják a cionista összeesküvésről tett „önkéntes" vallomásukat. A letartóztatott ÁVH főtisztek tudniillik azt hitték, hogy újabb trükkről van szó. Csak napok múlva értették meg, hogy valóban megvátozott a helyzet. Ekkor viszont azt hitték, hogy hamarosan kikerülnek a börtönből. Azonban arra, hogy szabadon ne beszélhessenek, már az új belügyminiszter Piros László vigyázott. A rács mögött maradtak.

Máig is rejtélynek számít, hogy a Rákosit ezerszázalékosan kiszolgáló (~)-t mégis miért vetette fogságba éppen - Rákosi?

Maga (~) jelentette ki, hogy ő ellenezte a Rajk pert és ezért ugyanúgy útjában állt ideheza Rákosinak, mint Moszkvában a szovjet titkosszolgálatnak. (~) a Berija-Abakumov vezette NKGB vagyis az MGB bizalmi embere volt. Sztálin azonban már 1947-től kezdve félni kezdett a Berija kezében összpontosuló titkosszolgálati hatalomtól. Csökkentette Berija kompetenciáját bizonyos területeken és beosztottját V.Sz. Abakumovot az MGB. vezetőjét 1951 nyarán letartóztatta. Helyére Sz.D. Ignatyevet nevezte ki. Az ő nevéhez fűződik a moszkvai cionista perek előkészítése. Több zsidó, Berijához és Abakumovhoz közel álló MGB tábornokat, közöttük Fjodor Bjelkint, a Rajk per magyarországi levezénylőjét tartoztatták le. Bjelkin a szovjet módozat szerint - tarkónlövése előtt -, töredelmesen bevallotta, hogy (~)-t az amerikaiak utasítására beszervezte. Természetesen Rákosi a moszkvai direktívák szerint hűséges „leibhuszárját" (~)-t, azonnal letartóztatta. Feleségét már Rákosi túlbuzgósága miatt zárták be. Az is tény, hogy Berija Sztálin halála után után, visszakerülve a hatalom csúcsára, azonnal kihozta a börtönből Abakumovot, aki intézkedett (~) szabadlábra helyezése érdekében is. Ebben csak az akadályozta meg, hogy Beriját Hruscsovék tarkónlőtték és így járt Abakumov is.

1954-1956 között az Államvédelmi Hatóság, a Legfőbb Ügyészség és a Legfelsőbb Bíróság a központi pártapparátussal és (~) segítségével elérték azt, hogy a törvénysértéssel kapcsolatos felelősséget nem Rákosi Mátyásra, hanem kizárólag Farkas Mihályra hárítsák. Az akasztásokkal, börtönökkel, internálásokkal és kínzatásokkal kapcsolatosan Rákosi nevét ki sem volt szabad ejteni. Törvénysértésnek csak azok az esetek számítottak, amelyek az ÁVH által meghurcoltak elenyésző részét tették ki. Magyarán a rehabilitált régi ÁVH tisztek és MDP fukcionáriusok. (~) hallgatva a „józan meggyőző szóra" mindent megettek, hogy csupán a Farkas Mihály elleni pártvizsgálat kerüljön terítékre a törvénytelenségek tárgyalásánál.

1956. júliusában döbbent arra rá (~), hogy Rákosi csak eszköznek használta, saját irhája megmentése céljából. Ekkor írta meg 26 oldalas beadványát Rákosi ellen. (~) azonban tévedett. A pártvezetésen belül a Rákosi védelmére felesküdött purifikátor bizottság (Apró Antal, dr. Molnár [Jeszenszky] Erik, Nógrádi Sándor, Házi Árpád) az okmányt eltitkolta az MDP Központi Vezetősége előtt. Ha ezt akkor nem teszi meg, akkor az 1956-os forradalom és szabadságharc nem október 23-án robban ki hanem júliusban. A Kádár rendszer folytatta ezt az irányzatot, nevezetesen Kádár és Rákosi mentesítését a gyilkosságok hekatombái alól. Még a mai napig is a Kádár rendszer belső köreihez tartozó és az Antall kormány jóvoltából pozícióikat megtartó „liberális demokraták" tartják életben a történelemhamisítások garmadáját.

A (~) által irányított ÁVH sohasem volt állami szerv. A pártvezetés 1950 februári határozata szerint az ÁVH egy különleges pártszerv volt, amely Rákosi közvetlen irányítása alatt folytatta tevékenységét. Ez pedig - még a sztálini alkotmány szerint is -, törvénytelnnek és népellenesnek minősül.

1954. március 13-án a Katonai Felsőbíróság (ahol az egyik tábornoki rangban lévő ülnök, Nógrádi

Sándor, kioktatta a bírákat, hogy mindenfajta ítéletet hozhatnak, csak halálost nem) állam és népellenes bűncselekmények miatt életfogytiglani börtönre ítélte. Felesége Simon Jolán ebben az évben szabadult. Később a Beloiannisz Hiradástechnikai Gyár személyügyi előadója lett. A kelenföldi lakótelepen lévő panellakást a gyár segítségével szerezte meg. Ennek a lakásban élte le életének hátralévő részér (~) is. 1957. április 25-én egy új tárgyaláson Farkas Mihállyal és Farkas Vladimirral együtt a Rákosi rezsimben elkövetett törvénysértésekért hét évi börtönbüntetésre csökkentették ítéletét. Az igazi bűnösök Rákosi és Kádár a hozzájuk tartozó bolsevik elittel együtt semmiféle büntetést nem kapott. (~) 1960. április elsején egyéni kegyelemmel szabadult. Kiszabadulása után könyvtárosként dolgozott.

Irodalom:

Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Studió Budapest. 1990.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Stúdió Budapest 1989.
Zinner Tibor: Adalékok a magyarországi koncepciós perekhez. Székesfehérvár Videoton József Attila Müvelődési Ház Kiadása 1989.
Farkas Vladimir: A hallgatás harminc éve. In: Kapu. 1993.4. sz.

PÉTER JÁNOS

református lelkész, közt.elnöki titkár, református püspök, MSZMP K.B.tag. külügyminiszter, az országgyűlés alelnöke

(Alsónyék, 1910. október 28.)

A történelmi magyar református egyház három legfőbb árulója közül a legelvetemültebb. Míg társai csak az Állami Egyházügyi hivatal bolsevik elnökeit szolgálták ki, (~) apostataként hitét megtagadva Krisztus tagadó kommunista lett.

Hivatalosan csak 1961-ben lett párttag, a közvélemény szerint azonban már a 40-es évektől kezdve titkos tagja volt a kommunista pártnak. Mindenesetre az „ismert adatok alapján meggyőzőnek tűnik, hogy ő volt a bolsevista egyházkoncepció első számú realizálója, legagresszívabb ideológiai megjelenítője a református egyházon belül" (V.ö: Majsai Tamás: In Egyház és Világ 1990.8.24.)

Vasutas-munkás családból származott. Apja Bátaszéken „ kocsirendező" volt. Középiskolái elvégzése után a Budapesti Református Teológiai Akadémiára került, de az egyháza támogatásával Párizsban, Berlinben és Glasgowban is hallgatott egy-egy szemesztert. Diplomájának megszerzése után a Bethesda kórházban látott el lelkészi teendőket. Bizonyára az 1944. október 15-e után felállt kormánynál is megtette az érvényesüléshez szükséges tiszteletköröket, mert a nőket megbecselenítő motorizált tatárjárás elől 1944. decemberében, az utolsó vonattal leányait Svájcba menekítette. Isten szolgálata nem elégítette ki, világi karrierre vágyott, éppen ezért a külügyminisztérium állományába lépett. A béke-előkészítő osztályon dolgozott. A magyar delegáció tagjaként részt vett a párizsi békekonferencián. A kálvinista templomok katedrája már nem vonzotta. A másik kálvinistának Tildy Zoltán református lelkész-köztársasági elnöknek, majd a nagymúltu Magyar Szociáldemokrata Pártot a bolsevik karámba hajtó Szakasits Árpád köztársasági elnöknek lett a személyi titkára. Jellemző módon az összes jelentős és egyházához hű református kisgazdapárti politikus bukását, bebörtönzését, száműzetését Bereczky Albert lelkész kisgazdapárti államtitkárral (~) élte át bántatlanul. Ő felfelé bukott, megerősödve vészelte át a Kisgazdapárt szétverését. (~) hiába keresték fel egyháza vezetői, hogy egy-egy emberükön segítsen. Hartai Jánost az ÁVO besúgónak igyekezett beszervezni. Péterhez fordultak segítségért. Semmiféle megértést nem tanúsított, sőt azt tanácsolta, hogy Hartai adjon csak továbbra is jelentést az ÁVO-nak, nincs abban semmi rossz. (~) az ÁVO teljes bizalmát bírta. Jellemző, hogy Tildy Zoltán vejét Csornoki Viktor egyiptomi magyar nagykövetet felakasztató Rákosi, (~)-t találta megfelelő embernek arra, hogy Csornokinét Kairóból a hazatérésre rábeszélje. (~) és Rákosi viszonya olyan közvetlen volt, hogy 1948. április 11-én (~) adta át Ravasz püspöknek Rákosi üzenetét mely szerint „csak Bereczky Alberttel szándékozik az egyház és az állam viszonyának rendezéséről tárgyalni". (.V.ö: Ravasz László: Emlékezések. Kézirat, 295.o.) Bereczky Albert püspöknek még az emléke is hasonlóan (~)-hez a legteljesebb megvetést érdemelte ki.

1949-ben a Moszkva által szervezett I. Béke Világkongresszuson Párizsban (The Partisans of Peace) (~) képviselte a magyar református egyházat. 1949.december 15-én iktatták be kommunista nyomásra a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöki tisztségébe. Azon nyomban elkezdte a tisszteséges teologiai professzorok gerincének megtörését. 1950-ben amikor teljes erővel elkezdődött a majdan Bécs felé támadó magyar néphadsereg fejlesztése, a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága jellemzően társaival Andics Erzsébettel és Lukács Györggyel a két ortodox moszkovitával a Béke Világtanácsba delegálta (~)-t.

1951. október 24-25-re a református egyház Zsinatot hívott össze. A Pétereknek tetsző jelölőlistát a tisztségekre és a bizottsági tagokra Pap Béla karcagi lelkipászor javaslatára a zsinat elvetette. A Tiszántúlról Pap Béla, Dunamellékről Szabó Imre esperes volt a református kommunista bábvezetés legkeményebb ellenfele. Szabó Imrét lemondatták esperesi és budapesti lelkészi állásáról és Bujra egy kis szabolcsi községbe száműzték. Pap Béla rosszabbul járt. A zsinatról visszatérve a vonaton (~) megkérdezte a karcagi lelkipásztort, hogy volt-e dolga már az ÁVO-val. A tagadó válaszra azt válaszolta, hogy még lehet. Másnap hajnalban az ÁVO Pap Bélát letartóztatta, majd rövidesen titkos koncipiált perben négy és fél évi börtönre ítélte. Pap Béla bűne az volt, hogy társával együtt (~)-al ellentétben nem volt hajlandó két Theologiai Akadémiát és öt egyházi iskolát felajánlani az államnak. Kádárék alatt a lel-

készt máig ismeretlen körülmények között meggyilkolták.

Nem csak papnak, magyarnak, de embernek is selejtes volt. 1954-ben Miskolcra utazott Kiss Rolanddal és Bereczky Alberttel, hogy a Tiszáninneni Egyházkerület atyáit rávegyék, hogy saját maguk kérjék egyházkerületük megszüntetését. A Korona szállóban vettek szállást. Bereczky lefeküdt (~) és Kiss éjfélig együtt ittak, majd berúgva felmentek a szállóba és Bereczky ajtán ordítva dörömböltek: nyissa ki, itt az ÁVO! S mikor Bereczky ajtót nyitott részegen a szeme közé röhögtek.

A bolseviki református egyházvezetés (~)-vel, Bereczkyvel az élen a következő táviratot küldte Rákosi Mátyásnak 1953. március 5-én: „A gyászba borult magyar nemzet fájdalmában hű szívvel osztozván a református egyház az evangélium tanítása szerint együtt siratja a sírókkal Sztálin generalisszimusznak, a béketábor bölcs zászlóvivőjének, minden igaz emberi ügy szerető szívű barátjának halálát..." (V.ö: In Az Út 1953. március 15-21.sz.)

(~) büszkén vallotta, hogy 1956-ban ellenfeleitől és „akiket meg kellett korábban mozgatnia" semmiféle zokszó nem jutott el hozzá. A forradalom leverése után rögtön jelentkezett a Munkás Paraszt Forradalmi Kormánynál. Tárt karokkal fogadták. A Kultúrális Kapcsolatok Intézetének az elnöke lett. Később a moszkovita Sík Endre külügyminiszter helyettesévé nevezték ki. Az ENSZ-ben - az emlékezetes magyar ügy tárgyalásánál - mint református lelkész és mint a szovjet bábkormány funkcionáriusa - a kádári bitófaerdőt képviselte. Elkötelezettségét a véres megtorláshoz legjobban a The New York Times jellemezte amikor „Vörös Talleyrand"-nak nevezte.

Hálából és a jól megszolgált koncért 1961 és 1973 között a moszkvai vazalluskormány külügyminisztere lett. A kinevezés feltéle volt, hogy nyilvánosan is elkötelezte magát a kommunista eszme mellett. 1961-ben lépett be a Magyar Szocialista Munkáspártba. 1966-1980-ig az MSZMP Központi Bizottságának a tagja volt. A miniszterség persze vonzotta a különböző tiszteleti tagságokat. 1982-87-ig a Politika Tudományi Társaság elnöke, 1988-90-ig a parlament Külügyi Bizottságának tagja, 1988-tól pedig a hozzá hasonló nemzetárulóról elnevezett Károlyi Mihály társaságnak lett az elnöke. Természetesen a bolsevik Magyar Tudományos Akadémiának, annak is a Politikai Tudományos Bizottságának mai napig tagja. 1973-ban kitelt az ideje a külügyminiszterségben. Kádár az Országgyűlés alelnökévé tette. Külügyminisztersége alatt történt meg csatlakozásunk, a minden mai nyomoruságunkat okozó Világbankhoz és a Nemzetközi Valutaalaphoz. Ezzel szalonképessé tette a Kádár diktatúrát a nyugati bankrendszernél és lehetővé vált a nagymérvű kölcsönfelvétel, mely évtizedekre tönkretette a magyar gazdasági életet, úgy hogy az eltékozolt kölcsönöket még unokáink is törleszteni fogják.

A diktatúra szolgálatáért a Vörös Zászló Érdemrendet nyerte el. Pályájának összegzését legrövidebben és legvilágosabban az 1985-ben elnyert Állami Díj indokolása adta: „A magyar nép érdekében a Magyar Népköztársaság külpolitikai céljainak megvalósításáért és nemzetközi jó hirnevének erősítéséért kifejtett kimagaslóan eredményes munkájáért, közéleti tevékenységéért"

Sajnálatos, hogy a magyar református egyház a mai napig késlekedik megnevezni, a római katolikushoz hasonlóan, egyháza kommunista kollaboránsait és árulóit.

Irodalom:

In „Az utak összefutnak"
Rapcsányi László: Péter János. Kossuth Kiadó Bp. 1987.
Pap László: Tíz év és ami utána következett. Az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem kiadása Bern 1992.
Balogh-Gergely: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. MTA Történettudományi Intézet kiadása Bp. 1993.
Kossuth Díjasok Almanachja 1948-1985. Akadémia Kiadó Bp. 1988.

PIROS LÁSZLÓ

hentes és mészáros, honvéd, szovjet partizán, szaktanács titkára, ÁVH vezérőrnagy, PB. póttag belügyminiszter, a szegedi szalámigyár igazgatója

(Újkígyós, 1917. május 10.)

Mint honvéd került ki az orosz frontra. 1943-ban szovjet fogságba esett. Alkalmasnak találták antifasiszta kiképzésre. Kievbe került. Kiképzése után a Szovjetunió és Lengeylország terültén harcolt. Érdekes és való, hogy az 1987-ben kiadott „Partizánlexikon" meg sem említi nevét. 1945 után a Szakszervezeti Tanács ifjúsági titkára, majd december 5-ével 1945-ben a szervezet főtitkárhelyettese lett. 1950-ben 33 éves korában ÁVH vezérőrnaggyá nevezték ki és a határőrség (a zöld ÁVO) parancsnokának tették meg. 1950. májusában a KV ülésén a Politikai Bizottság póttagjává nevezték ki. 1953-ban tagja lett - Rákosi intézkedéséből kifolyólag - annak a bizottságnak (tagjai: Farkas, Gerő és Vég), amelyik Péter Gábor és „bandája" ügyeinek a kivizsgálását irányította. (~) többször megverte Péter Gábort volt főnökét.

1956. július 4-én nevezték ki belügyminiszterré. Helyettese Hárs István ÁVH ezredes, aki később a Magyar Rádió elnöke lett. A Kv. 1956. október 25-én megtartott ülése kizárta a Politikai Bizottságból. Nagy Imre (~)-t tette felelőssé a Kossuth téren elkövetett vérengzésért, így a kormányból is lemondatta. Október 28-án a többi Sztálinistával a Szovjetunióba menekült.

Legközelebb csak 1958-ban tért újra vissza. Szeptembertől kívánsága szerint előbb a Szegedi Szalámigyár főmérnöke, majd igazgatója lett. A szakszervezetek Csongrád megyei Tanácsának az elnöke és a szegedi városi pártbizottság tagja volt az 1990-es változásokig.

Irodalom:

Tanuságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1978.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Kiadó Bp. 1989. Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp. 1990.

NEHÉZ-POSSONY JÓZSEF dr.

jogász, kommunista szabotőrök védőügyvédje. A Nemzeti Segély jogtanácsosa, Az V.ker. Nemzeti Bizottság alelnöke. A Rajk per egyik védőügyvédje

(Budapest, 1909.)

Családi viszonyai és tanulmányainak helye és ideje ismeretlen. Nyúlfarknyi adatait az 1980-ban megjelent Budapesti Közéleti Névmutatóban közreadta. A hajdani ügyvéd ismert adtai a következők: „1945-től a Független Kisgazdapárt tagja, a budapesti szervezet főügyésze, az V.ker. szervezet ügyvezető elnöke. A felszabadulás előtt több kommunistaellenes perben dolgozott védőként. A felszabadulás után a Nemzeti Segély jogtanácsosa, az Ügyvédi Kamara fegyelmi bíróságának tagja. 1946-48-ban az V.ker. Nemzeti Bizottság alelnöke, 1949-ben a Népfrontbizottság tagja. - Ügyvéd, a Jogász Szövetség "Memento" Intézőbizottság elnöke."

A közölt adatok egy részével valamilyen végzetes hiba vagy félreértés történhetett, mert alátámasztásukra a legszorgosabb kutatás sem eredményezte a leghalványabb sikert sem. A Független Kisgazdapárt 1945-öt követő történetéről igen sok forrásmunka szól de (~) neve és a pártban viselt tisztsége nem szerepel. A párt két 1945-ös országgyűlési képviselője, akik már a debreceni Ideiglenes Nemzetgyülés tagjai is voltak nem emlékeznek (~)-re, de szemben az idézett kurta életrajzzal állítják, hogy a párt ügyésze dr. Bencze Imre volt és az V. kerületi ügyvezető elnököt Balogh Andrásnak hívták, foglalkozására nézve pedig református lelkész. Az ő nevük, (~)-val ellentétben, szerepel a Kisgazdapárt annaleseiben és az Országos Levéltár Politikaitörténeti Gyűjteményében.

Hosszú időbe telt azon állításnak az alátámasztása is, hogy (~) 1945 előtt a bíróság elé állított kommunistáknak volt a védőügyvédje. A magyar munkásmozgalom hozzáférhető története gyakran említ olyan jogászokat, akik igen nehéz körülmények között nyújtottak védelmet az illegális párt szervezésével foglalkozó hivatásos pártmunkásoknak. Közismert dr. Domokos József, dr. Lengyel Zoltán, dr. Molnár René vagy dr. Szana István neve. (~) hiányzik polgári ügyekben, a kommunisták védelmét ellátó ügyvédek sorából. Végül is, (~) nyilatkozata alapján sikerült hajdani védenceit azonosítani. Csakhogy ezeket a vádlottakat, nem röpcédulázás, kommunista sajtótermék terjesztése, agitáció, tehát a tiltott pártmunkáért állították bíróság elé, hanem terrorista cselekményekért. A szabadkai ügyet a Vezérkari Főnök külön bírósága tárgyalta, ahol a védelmet csak rendszerhez hű, tökéletesen megbízható, nyilvántartásba vett katonai védő láthatta el. A bíróságiügyet kiváltó események: „(...) A Tartományi Bizottság már július végén (1941. K.F.) utasította a bácskai pártszervezeteket, hogy hozzák létre, alakítsák meg fegyveres harci csoportjaikat. (...) Az ún. Lenin levél, amely a szabotázscselekmények végrehajtására nézve adta meg a párttagoknak (...) a szükséges utasításokat, több száz példányban forgott közkézen, azokat a taggyűléseken felolvasták és terjesztették. (...) a gabona felgyújtásához 8-10 szál kénes gyufát összekötve petroleumos kóccsomóba kell belehelyezni és a gabonakévébe dugni, s midőn a kéve a cséplőgépbe kerül, a gyufa a dörzsöléstől meggyullad és szinte eloltatatlan tüzet idéz elő. A gyújtogatás terjedjen ki a már raktárban lévő gabonaneműekre is. (...) a sertéseket meg kell mérgezni, különösen a hízlalás alatt lévőket. (...) A távbeszélő és villamos vezetéket szakítsák el. (..) Be kell szerezni olyan eszközöket, amelyekkel a vasúti sínek tartócsavarjait meg lehet lazítani. A csavarok meglazításával idézzenek elő szerencsétlenségeket, forgalmi akadályokat."

A vezérkari főnök a rögtönbíráskodást a Lenin levél, terjesztésével egyidejüleg rendelte el. A bíróság illetékessége (az akkori hatályos törvények alapján) a 4850/1941 M.E. rendeletén és az országgyűlés felhatalmazásán alapult, továbbá az 1929-es genfi egyezményeken nyugodott. Éppen ezért támadhatatlan. A rögtönítélő bíróság ötvenhat esetben elkövetett szabotázs, gyújtogatás és hatósági személyek ellen elkövetett, többnyire halálos végű merényletek miatt a szabadkai perben 1941. szeptember 18-án 24 tettest ítélt halálra és ezek közül szeptember 20-án 15 elitéltet kivégeztek.

A megtorlás nem maradt el. A várost 1944.október 10-én szállták meg a szovjet csapatok és Tito partizánjai. A kivégzéseket Strazskovics Blasko szervezte, a rendőrparancsnok pedig Nyáradi Eugén volt. A vesztőhelyet a Zentai úti temetőben jelölték ki. Az összefogott magyarokat, minden kihallgatás, tárgyalás vagy ítélet nélkül a három sorban ásott húszor húsz méter kerületű tömegsírokba lőtték bele. A szabadkai vérfürdő áldozatai, az első választás „eltüntek" listája szerint, megközelítette az ezer főt.

1945 után szöges ellentétben a Független Kisgazdapárti politikai meggyőződésével, olyan szervezetekben is vállalt tisztségeket, melyekről köztudott volt, főleg a „ Magyar Közösség" per befejezése után és a szalámi utolsó szeletének levágását követően, a Magyar Kommunista Párt irányítása. Ilyen volt a „Nemzeti Segély" amelyről a lexikon is azt állítja: „A Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére 1945-ben alakult társadalmi szervezet." 1946-48 között a Budapest V.ker. Nemzeti Bizottság alelnöke volt. A 47 tagú testület közül 29 tartozott a kommunista párthoz, akik közül 14 a Szocialista Hazáért érdemrend tulajdonosa volt. Érdemes közülük megemlíteni két olyan személyt, akik bizonyára befolyásolták (~) további pályaívét. Nagy István László dr. az Ügyvédi Kamara választmányi tagja , Vida Ferenc dr. (illegális nevén Tunisz) pedig a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának h. vezetője volt, 1958-ban pedig annak a népbírósági különtanácsnak az elnöke, aki 1958-ban bitóra küldte Nagy

Imre miniszterelnököt és vádlottársait.

A Közületi Névmutatóban, vélhetően szerkesztői elnézésből, nem szerepel (~) életéből két nagyon fontos és feledhetetlen, az ország történelmét befolyásoló eseménysorozatban való részvétele. Az egyik védői tevékenysége a Katonai Törvényszékeken. Vélhetően éppen úgy mint a Horthy korszak hadbírósága, a Rákosi korszak katonai törvényszéke sem nélkülözhette, azokat a személyes tulajdonságokat és jogi szaktudást, amely (~) sajátja volt. A katonai törvényszékekről csupán egy adat: A katonai igazságszolgáltatás főbb adatai az 1951-55 években c. titkos jelentés, melynek száma: K.00292/55/VIII 22. közli, hogy a tárgyidőszak alatt 16.539 katonát ítéltek el!

A másik eset. Szerepét a Rajk perben, mint Justus Pál védője csak az igazságra tett eskü visszfényében értékelhetjük:

„Ebben az ünnepi órában a tudomány és az igazság szolgálatára szentelem magamat és arra törekszem, hogy tudományomat a ....egyetem tisztességére, embertársaim javára, hazám dicsőségére előbbrevigyem."

(~) soha nem volt kérdése sem a vádlotthoz, sem a tanúhoz, sem az ügyészhez, bár Jankó Péter az ítélőtanács elnöke minden esetben szólította a védőt. Köztudott volt, hogy a bírósági eljárás nevezetesen Justus Pál esetében duplán is törvénytelen volt. Elsősorban azért, mert a Magyar Dolgozók Pártja az ítélethirdetés előtt országszerte olyan tömeggyűléseket rendezett, ahol a manipulált résztvevők halálos ítéletet követeltek a vádlottakra. Ez nem tekinthető másnak, mint a bíróság befolyásolásának. A másik eljárásjogi kifogást, akkor mulasztotta el a „védő" amikor nem követelte védencének Justus Pál országgyűlési képviselőnek a Mentelmi Bizottság által való kiadását. Nincsenek illúziók. Bizonyosan kiadta volna a diktatúra parlamentje, de (~) doktor megmenthette volna az ügyvédi, a védői becsületet. Nem tette meg. Végezetül egy-egy idézet Dr Alapi Gyula ügyész vád- és (~) védőbeszédéből. Az azonosságok megítélése az olvasó tiszte: Dr. Alapi: „Miért lettek árulóvá? Mert gyávák és gerinctelenek voltak, mert nem tudtak áldozatot vállalni. Miért nem hagyták később abba az árulás mesterségét? Ugyanazért amiért elkezdték: gazdáik kezében voltak.

Dr. Nehéz-Possony: „Utóbb hiába igyekezett szabadulni a rendőrség karmaiból, az mindenhol utólérte és tovább kényszerítette. (...) Testileg beteg, azonkívül pedig lelki akarati konstituciója igen gyenge, gyáva magatartást tanúsított."

Ez a két idézet világosan bizonyítja a következő állítást:

„Péter Gábortól és Décsi Gyulától hallottam 1957-ben, hogy Rákosi a védőbeszédeket, és a vádlottak utolsó szó jogán előre elkészített beszédeit bekérette magához, és előfordult, hogy módosított rajtuk. Péter Gábor említette, hogy egyszer pont bent volt Rákosi szobájában, amikor ezeken dolgozott."

A védő ne tudta volna, hogy a Rákosi fogalmazványt olvassa fel, éppen azét akit a védőbeszéd szerkesztője halálra szánt?

Irodalom:

Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája. 1944-47. akadémia kiadó bp. 1974.
Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Kiadó Bp. 1990.
Arany Bálint: Koronatanú. Püski Kiadó Bp. 1990.
Sulyok Dezső: Zwei nachte ohne tag. Zürich. 1948.
Jelenkori magyar történelmi dokumentumok. Amerikai Magyar Kulturális Központ Washington. DC. 1986-1988.
Saláta Kálmán: Fejezetek a Független Kisgazdapárt 1945-ös küzdelmeiből. Sajtó alá rendezte: Csicsery-Rónay István. Occidental Press Washington DC. 1989.
Csicsery-Rónay István: Emigrációban. Occidental Press Washington DC. 1989.
Dessewffy Gyula: Tanuvallomás. Universe Publishig Company 1986.
Kovács Imre: Magyarország megszállása. Vörösváry Publishing Co. Toronto. Canada 1979.
Szász Béla: Minden kényszer nélkül. Ujjváry „Griff" Verlag. München. 1979.
Rajk László és társai a Népbíróság előtt. Gazette Litteraire Hongroise. Paris. 1984.
Soltész István: A Rajk dosszié. Láng Kiadó Bp. 1989.
Dr. Major Ákos: Népbíráskodás, forradalmi törvényesség. Minerva Kiadó Bp.1985.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp.1990.
Halasi László: Budapesti közéleti névmutató 1945-Bp. 1980.
Magyar Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1976.
Cseres Tibor: Vérbosszú Bácskában. Magvető Kiadó Bp.1991.
Domokos József: Emlékezik egy kommunista védőügyvéd. Gondolat Kiadó Bp. 1979.
Magyar történelmi fogalomtár. Gondolat Kiadó 1989.
Papp József: Hagyományos és tárgyi emlékek az elte-n. Elteprint Bp. 1982.
Országos Levéltár Politikatörténeti Gyűjtemény 285.f. 2.csop.9.öe. 274.f.1.csop.13-24.ö.e.

PRINCZ GYULA

nyomdász, társadalombiztosítási nyomozó, partizán, ÁVH. ezredes, csapos
(Budapest, 1905. július 9. - Budapest, 1969. augusztus 31.)

Újpesten a bőrgyár környékén, a Kisfaludy utcában született munkáscsaládból. Római katolikus vallású. Apja vasöntő, keresztapja tímár. Elemi iskoláit a megyeri karmelita árvaház melletti iskolában végezte, majd az újpesti polgári iskolába került. Négy év multán, befejezve az iskolát nyomdásztanoncnak állt. Kitanulta a betűszedő szakmát. Végül is a Munkásbiztosítónál a későbbi OTI-nál helyezkedett el, mint nyomozó. A betegállományban lévő táppénzeseket ellenőrizte és látogatta, ha szükséges volt a táppénzcsalásokat derítette fel. Mint az OTI legtöbb alkalmazottja ő is a szociáldemokrata pártnak volt a tagja. Foglalkozásából eredően, jó kapcsolatot teremtett, az illegális kommunistákkal.Ennek az összeköttetésnek a segítségével 1944-ben csatlakozott egy kommunista ellenálló csoporthoz és így került ismeretségbe Péter (Eisenberger Béni) Gáborral.

A Galambos Sándorról szóló lexikoni szócikkben az alábbiak olvashatok: „a Békepárt megalakulása után Újpesten végzett pártmunkát. 1944-től felső kapcsolata: Ságvári Endre.

Sokirányú szervezőmunkája révén Budapesten (...) a Barcsay utca 8.sz. házban (Princz Gyula és társai) fegyveres csoportok jöttek létre és tevékenykedtek." Erről a tevékenységről ezideig hite-

les dokumentumok nem kerültek elő, azaz a szakirodalom nem tárgyalja.

Budapest megszállása után 1945 januárjában Péter Gábor az alakuló Politikai Rendészeti Osztály tagjai közé vette fel a volt OTI nyomozót. A kommunisták meg voltak győződve arról, hogy az illegalitás tapasztalatai, a börtönben, internálásban eltöltött évek elsőrendű szakemberekké avatták őket a nyomozás területén. Csakhamar azonban rá kellett jönniük, hogy nagy hiányuk van képzett szakemberekben.(~) rendelkezett ilyen szakismerettel. Igy azután nem különös, hogy már 1948-ra Péter Gábor támogatásával elérte az őrnagyi rendfokozatot. Pályájának két kiemelkedő esete van. Mindkettő a diktatúra kegyetlenségének emlékezetes eseménye. Az első a Rajk ügy, ahol a kommunisták egymásnak állították a bitófákat. Szász Béla emlékei (~) -ról:

„Ezt bizonygattam a mellékszobában is, ahová átkisértek. Itt egy jól megtermett férfi várakozott rám. Később többször láthattam, s a közlések, az elkapott szavak alapján megállapíthattam, hogy Princz Gyulának hívják. (...) Princz a kezében lóbált gumibottal csaknem bocsátantkérően, csaknem szelíden a padlóra mutatott: -Vesse le kérem a cipőjét és feküdjön hasra! - Kettőnkön kívül senki nem tartózkodott most a helyiségben. Princz morgott valamit, és zavartan megvonta a vállát. Talán tétova mozdulata fegyverzett le. Kénytelen-kelletlen csupán parancsot teljesít, gondoltam és készségesen engedelmeskedtem. Princz a gumibotjával vagy tizet-tizet ráhúzott a talpamra. Összeszedtem magam, hogy fel ne nyögjek, de úgy hiszem, hogy nem csak azért viseltem el könyebben ezt az első talpalást, mint a következőket, mert a gumibot egészséges, föl nem repedt bőrt, még meg sem duzzadt szöveteket ért, de azért is, mert Princz legföljebb vállmagasságból ütött, nem pedig háromnegyed körben meglóbálva a gumibotot, mint a későbbi szakférfiak."

Farkas Vladimir emlékiratában kimerítő részletességgel tárgyalja a per eseményit és benne (~) szerepét:

„Emlékezetem szerint ebben az időben kezdte Péter Gábor mondogatni Farkas Mihály és Kádár János előtt, hogy Rajk konok és mindenre elszánt ember, hogy verés nélkül képtelenség lesz megtörni. Erre másnap sor is került. Rajk László megkínzásakor a szomszéd szobában ott volt Farkas Mihály és Kádár János is. Péter Gábor személyesen válogatta ki a verőembereket, kiket Princz Gyula vezetett. Rendkívül kemény hangú volt Péter Gábor eligazítása, felért egy gátlástalan úszítással. Ugyanakkor figyelmezette őket - többségük ugyanis nem ebben a beosztásban szolgált az ÁVH-n, hogy személy szerint felelnek Rajk életbenmaradásáért."

„A verést irányító Princz Gyula mondta Farkas Mihály, Kádár János és az ÁVH vezérkara jelenlétében, hogy Rajk László kegyetlenebb verést kapott, mint Field (Noel H. Field, a Rajk ügyben szereplő amerikai kommunista. K.F.) de gondosan vigyáztak arra, hogy néhány órán belül kihallgatható legyen."

A másik verési szakértő Réh Alajos ÁVH tiszt, azért elmondta, hogy Rajkot véletlenül mégis majdnem agyonverték:

„Fent a villában, amikor átadtam az előbb említett jegyzőkönyvet, közölték velem, hogy Rajk László a másik szobában van, ahol Princz Gyula és Kovács István vette kezelésbe. Menjek be és azt kell elérni, hogy Rajk elismerje, hogy rendőrspicli volt. Ha ez megtörtént közöljem velük. Amikor bementem a szobába Rajk a földön feküdt és a két említett személy verte. Az első pillanatban láttam, hogy Rajk abban az állapotban van, hogyha tovább verik meghal. Kimentem, közöltem Péter Gáborral, aki nem szívesen, de azt az utasítást adta, hogy hagyják abba a verést."

A Mindszenty ügyben, éppen úgy mint Rajknál, résztvett a prímás és munkatársai letartóztatásában. Dr. Fábián János a bíboros titkára:

„1948. december 23-án a téli ebédlőben voltunk: a prímás, édesanyja, dr. Mátrai Gyula irodaigazgató, dr. Bóka Imre prímási számvevő, dr. Csépregi Ignác számtartó és én - számol be a vele történtekről dr. Fábián János prímási titkár. - Alighogy megettük a leves, kopogtak az ajtón és az inas, Feri bácsi ijedt arccal mondta, hogy a rendőrségi urak kérik az irodaigazgatót, hogy jöjjön ki. Mátrai kiment, de egy perc múlva visszajött és mondta, hogy Fábián urat is hivatják a rendőrök.

Ketten voltak az ajtó előtt: Dr Décsi Gyula alezredes és Princz Gyula őrnagy. (...) Az irodaigazgatói szobában Décsi alezredes és Princz őrnagy faggatott arról, hogyan ástuk el Zakar Andrással az „esőcsatornába" helyezett és leforrasztott iratokat?! Ezután Décsi közölte, hogy az ÁVO őrizetbe vesz."

1951. május elsejéig az Államvédelmi Hatóság Börtönügyi Osztályának lett a parancsnoka:

„...Sőt az átszervezéssel kezdetét vette annak a szovjet gyakorlatnak a megvalósítása,hogy a politikai foglyok börtönei és az Államvédelmi Hatóság szervezetébe kerültek. A Vizsgálati Főosztályon egy külön börtönügyi osztály létesült. Ennek vezetője először Princz Gyula majd Lőke Gyula lett. Már 1950 tavaszán megszervezték az első magyar GULAG-ot, a recski koncentrációs tábort."

A rabok halálra veréseit, a recski tábor szörnyűséget (~) felügyelte és parancsnokolta. Vakon teljesítette Péter Gábor által közvetített Rákosi féle parancsokat. Pricipálisai vele verették agyon a Szűcs testvéreket. A mai napig sem tisztázódott, hogy miért rendelték el a gyilkosságokat:

„...Közben Princz Gyula vezetésével megérkeztek néhányan, akiket Péter Gábor kiválasztott Rákosi utasításának végrehajtására. Többek között: Princz Gyula és helyettese Bánkúti Antal, azután Péter Gábor segédtisztje Kovács József, és ha nem tévedek közöttük volt még Réh Alajos és Köteles Henrik is. Mind profi verők, akiket dr. Bálint István 1945-

46-évi eligazítását tudomásom szerint addig mindig betartották, hibátlanul hajtották végre. A két Szücs testvért (Szűcs /Szűsz/ Ernő ÁVH. ezredes, Péter Gábor helyettese és testvére Miklós. K.F.) egyszerre verték. Ezzel kapcsolatban Princz Gyula semmiféle eligazítást nem kért tőlünk, ugyanis azt már Péter Gábortól közvetlenül megkapták. Egy óra sem telt el, amikor váratlanul megjelent Princz azzal, hogy mind a két Szűcs testvér elájult, és szerinte orvost kell hozzájuk hívni. (...) Dr. Bálint közölte, hogy nincs különösebb baj. Mind a kettőjüknek adtak injekciót, és rövidesen folytatni lehet a verést. Erre azonban már nem került sor. Egy fél óra múlva ismét megjelent Princz, hogy valami nagy baj lehet, mert a Szűcs testvérek meg sem mozdulnak, a hangra sem reagálnak. Erre dr. Bálint és dr. Kőrösi újra megnézte őket, és ekkor már azzal jöttek vissza, hogy a Szűcs testvérek meghaltak."

A Belügyminisztérium Börtönügyi Osztályára, mint kiváló szakembert helyezték át 1952. május elsején. 1953. január 8-án, mint Péter Gábor közvetlen munkatársát, Rákosi letartóztatta. Így próbálta eltüntetni véres dikataturájának terhelő tanúit, hiszen Sztálin halálával beköszöntött az olvadás.

(~) is a Budapesti Gyűjtőfogházba került. Rabtársainak sokszor mesélt az Államvédelmi Hatóságnál megtett pályájáról:

„Princz részletesen, kedvtelve írta le módszerét miként lehet egy gyermekes házaspárt a titkosrendőrség úgynevezett "B.emberévé" megnynerni: tehát bizalmi emberré, amint az ÁVH eufemisztikusan a maga besúgóit nevezte. Jancsika - mosolygott Princz -, a kiszemelt házaspár fia iskolába indul. Valamelyik utcasarkon bizalmatkeltő barátságos férfi szólítja meg: Jancsi én apukád barátja vagyok, éppen az iskolád felé megyek, elviszlek autón... A gyermek beszáll és természetesen a tanítás végén nem tér haza. Kiderül, hogy az iskolában sem a tanítója, sem a társai nem látták. A rendőrségen mit sem tudnak róla. A baleseti korházak közül egyik sem vette fel. Mindhiába rohannak fűhöz-fához az aggodalmukban örjöngő szülők. Elmúlik egy nap, esetleg kettő is, végre megjelenik a házaspár lakásán egy rokonszenves fiatalember. Közli: a gyereket órákon belül visszakaphatják. Ennek egy - könnyen teljesíthető - feltétele van: a jövőben ezeket és ezeket a szolgálatokat kell baráti körükben vagy munkahelyükön az ÁVH-nak teljesíteni."

A Budapesti Katonai Törvényszék, a „Péter Gábor és társai" titkos perben 1953. december 24-én Princz Gyulát, jogerősen 8 évi börtönben letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A váci és a márianosztrai büntetőintézet kötélverő üzemében dolgozott. 1956. szeptemberében 24-én Non György főügyész kivitte a fogházból, hogy megmutassa, hová földelte el a verőcsoport a bitón kivégzett Rajk Lászlót. 1957-ben perújítás során újra elővették az ügyét, de a bíróság az előző ítélet helybenhagyta.

Míg ÁVH-ás társainak, magas funkciók és jól jövedelmező állások jutottak (jogi képviseletek, szabadalmi ügyvivőségek, külkereskedelmi és külügyi diplomata állások stb.) a hajdani végrehajtóját kínzási parancsaiknak, nem ismerték többé. Neki csak egy csaposi hely jutott a Budapesti Vendéglátóipari Vállalatnál.

Irodalom:

A Magyar Antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp. 1987.
Szász Béla: Minden kényszer nélkül. Európa Kiadó Bp. 1989.
Fehervárv istván: Börtönvilág Magyarországon 1945-56. Pofosz Kiadása Bp. 1990.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp. 1990.
Hetényi Varga Károly: Papi sorsok. Lámpás Kiadó Abaliget. 1992.
Dr Solt Pál: Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez. Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp. 1992.
Dr. Ispánki Béla beszámolója Mindszenty József biboros érsekhez. Kézirat London 1972.
Nemzetőr 1987. 11.sz.
Hitel 1989. 4.sz.
Kapu 1989. 4. és 8. szám.
BM. Vizsgálati Főosztály 101-4385654.
Legfelsőbb Bíróság 005/1954,00290/1957, LfB.Ir.0056/1957.

RADVÁNYI (Reinitz) DEZSŐ

síkhurkoló segéd, rendőrtiszt, ÁVH őrnagy, rendőr alezredes, a Magyar Rádió és Televízió osztályvezetője
(Budapest, 1922. [Hölczermacher Olga])

Hat középiskolát végzett el, majd a SILK Kötőgyárban lett síkhurkoló tanonc. Apja a Magyar Színház díszletező munkása volt, akit a nyilasok 1944-ben elhurcoltak és megöltek. Anyja ebben a színházban volt jegyszedő. Szakszervezeti tag lett 1938-ban, rövidesen gyári bizalmi. 1942-ben lépett be a Szociáldemokrata Pártba. 1944-ben illegális munkája abban merült ki, hogy röpcédulákat terjesztett. Kiemelkedő munkásmozgalmi múltja nincsen. Sem a munkásmozgalmi dokumentumok, sem a M.kir. Belügyminisztérium Nyomozókulcsa egyik nevén sem tartja számon. 1945. január 16-án résztvett Kelen Bélával, Hamza Bélával, Herczog Józseffel, Végh Józseffel és a Vida házaspárral az MKP V.kerületi pártszervezetének megalakításában. Két nappal később azonban, már a párt utasítására, a kerületi rendőrkapitányság szervezésével foglalkozott. Ettől a naptól kezdve, egészen a Magyar Rádióba történt áthelyezéséig poltikai nyomozótiszt illetve BM. osztályvezető. Irányító vezetője először az V.kerületi majd a XIII.kerületi politikai rendészeti csoportnak. 1946-tól a budapesti kerületek politikai rendészeti osztályának vezetője. Az Államvédelmi Osztálynak megalakulásától tagja. 1950-ig az ipari elhárítás vezetője. Nevéhez fűződik a koncipiált STANDARD per vizsgálatának irányítsa. A letartóztatottakat verték és megkínozták. A vád ellenük: kémkedés, idegen hatalmak számára adatszolgáltatás. A tárgyalás 1950. február 17-én zajlott le. A tárgyalás vezetői: Olt Vilmos bíró és Alapi Gyula ügyész. Itéletek: Geiger Imre vezérigazgató - halál. Kivégezték 1950 május 10-én. Radó Zoltán minisztériumi főosztályvezető - halál. Kivégezték május 10.

Mindkét ítéletet a Kisfogházban hajtották végre. Öt vádlottat hosszú börtönbüntetésre ítéltek. A tanúkat, összesen 18 személyt, egy mellékperben ítélték el.

Ezt követően a vizsgálati osztályon mint csoportvezető teljesített szolgálatot. 1950. márciusáig, majd szeptemberig a Katonai Elhárítási osztályon tevékenykedett. Ekkor letartóztatták. Oka, hogy (~) tagja volt a Péter Gábor helyettesének, Szűcs Ernőnek vezetésével működő titkos csoportnak. Ez volt az ÁVH elit grémiuma. Még a párt vezetőit is ellenőrizhették. Szücs Ernőt és testvérét Miklóst a szovjet MGB ezredesének Jevdokimenko-nak parancsára tartoztatták le; idegen hatalmak javára végzett kémkedés címén. Vele együtt lefogták a titkos csoportot. Tagjai: Radványi Dezső, Kovács István, Vándor Ferenc, Havas Oszkár, Csont Ferenc, Pozsonyi Endre, Csillag Vera, Soós Vera, Berán Iván, Fehér Sándor.

Szűcs Ernő irányította és beosztottjai bonyolították a Rajk ügyet, a szociáldemokraták ellen foganatosított terrorintézkedéseket, továbbá a hét kivégzést eredményező un. tábornoki pert, a Sólyom ügyet. Szűcs Ernőt és testvérét a verőbrigád, melynek tagjai: Princz Gyula, Bánkúti Antal, Réh Alajos és Köteles Henrik ÁVH tisztek voltak, Dr Bálint Istvánnak az ÁVH orvosának asszisztenciája mellett az Andrássi út 60. pincéjében agyonverték. Beosztottjaikat internálták vagy börtönbe zárták.

(~)-t 1954-ben helyezték szabadlábra, rehabilitálták, és a testület visszafogadta kebelébe. Az 1956-os forradalom kitörése után először szolgálati helyén volt, majd egy fegyveres alakulattal Csótig jutott el, ahol a szovjet csapatok védelmét vette igénybe. A forradalom leverése után azonnal újra operatív vonalon kapott beosztást a megtorlás szerveinél. Az esküt 1957. júniusában Biszku Béla előtt tette le. Ezután a Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztályának lett a vezetője. 1959. november 15-én Horváth Gyula miniszterhelyettes az 12-5954/1959.sz. okmánnyal, az indokolás szerint, mert munkáját hanyagul látta el, beosztásából felmentette. Leszerelték és felmentésével egyidőben átengedték a Magyar Rádió és Televizióhoz. A Magyar Néphadsereg a HM. 0143/6/67.03.12 szám alatt rangját elismerte. Így a honvédség tartalékos alezredese maradt. ÁVH és belügyi szolgálatával kilenc kitüntetést érdemelt ki. Nyugállományba vonulásáig a Magyar Televízióban a dokumentum filmek műhelyét irányította.

Irodalom:

BM. Archívum Radványi iratok.
A M.kir. Belügyminisztérium Nyomozókulcsa.
Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon. POFOSZ kiadása 1990.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Kiadó Bp.1990.

RAJK LÁSZLÓ

magyar-francia szakos középiskolai tanár, a spanyol nemzetközi brigád tagja, az illegális kommunista párt titkára, bel- majd külügyminiszter

(Székelyudvarhely, 1909. március 8. - 1949. október 15.)

Tizenháromgyermekes székely csizmadia fia. Szülővárosa református gimnáziumában öt osztályt végzett el. 1924-ben a Magyarországon élő Gyula bátyja segítségével először Budapesten, majd Endre bátyja támogatásával a nyíregyházi evangélikus főgimnáziumnak volt a diákja. Sikeres érettségi vizsgálat után Budapesten a Pázmány Péter tudományegyetem bölcsésztudományi karának magyar-francia tanárszakos hallgatója lett. Bátyja tovább is támogatta. Így sikerült neki három félév elvégzése után Franciaországba utazni, nyelvet tanulni. 1930-ban érkezett haza. Tovább járt az egyetemre. Óraadásból, fordításból és borítékcímzésből élt.

Az egyetemen Olt Károly és Stolte István szervezte az illegális Kommunista Ifjumunkások Ifjúsági Szövetségét. Jellemző, hogy mindketten értelmiségi családból származtak. (~) 1931-ben a KIMSZ, majd a Kommunisták Magyarországi Pártjának a tagja lett. A főiskolai KIMSZ Bizottságban a bölcsészhallgatók munkáját irányította. Részt vett az egyetemi ún. tandíjreform szervezésében. 1933. júniusában 19 társával együtt letartóztatták. de még abban az évben Endre bátyja közbelépésére kiszabadult. Az egyetemről kizárták, tanulmányait nem folytathatta, vasbetonszerelőként dolgozott. A Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége kommunista frakcióját vezette. 1935-ben az építőmunkás sztrájk egyik szervezője volt. A politikai rendőrség szemmel tartotta ezért a párt utasításra elhagyta az országot. Csehszlovákiába utazott majd 1936-ban engedélyt kapott a párttól, hogy csatlakozzon a spanyolországi nemzetközi brigádhoz. 1937 októberében Franciaországon keresztül érkezett Spanyolországba. A nemzetközi brigád magyar zászlóaljának volt század politikai biztosa és párttitkára. A nemzetközi brigádban az trockizmussal kapcsolatos eszelős félelem miatt, sok embert meggyanúsítottak. Sok embert ki is végeztek. A halálos ítéletek egyik kimondója, éppen Gerő Ernő NKVD tiszt volt, akit éppen ezért a „barcelonai hóhér"-nak neveztek. (~)-t is trockizmussal vádoltak meg és felfüggesztették párttagságát. Az ebroi csatában megsebesült, de 1939 januárjában már újra harcolt. A spanyol köztársasági hadsereg veresége után februárban Franciaországban a Le Vernet és a Gurs mellett táborokba internálták. A táborokban Németországba toboroztak munkásokat. (~) sokad magával jelentkezett, és így már 1941. augusztusában vissza tudott térni Magyarországra. Idehaza vizsgálta ki a párt a trockista vádat. Ezt nem találták megalapozottnak és a Komintern visszaállította párttagságát.

1941. októberében már lebukott. A kistarcsai internálótáborban, 1942-ben az Andrássy lakta-

nyában, majd a Margit körúti katonai büntetőintézetben tartották fogva. Ma napig sem tisztázott körülmények között, hasonlóan a Németországból való hazatéréséhez, 1944. szeptemberében hamis papírokkal szabadult ki. A történet azért is hihetetlen, mivel az Andrássy laktanya volt a hírhedett VKF /II. nyílt kommunista ellenes nyomozásának színhelye. Hozzávetőlegesen 1942-től 500 kommunistát vallattak falai között. Az épület teljesen el volt szigetelve a külvilágtól. A kommunista szervezetek felgöngyölítésében jártas nyomozók nem voltak ostoba emberek. (~) pedig ismert és már régen nyilvántartott kommunista volt. Hamis papirokkal, anélkül, hogy eredeti személyiségét feltárták volna, elbocsátása egyszerűen lehetetlen. Bizonyára szabadulásában aktívan közrejátszott Kudar Lajos csendőrezredes az Államvédelmi Központ helyettes vezetője, akit baloldali szimpátiája és a kommunisták segítése miatt a GESTAPO 1945. február 11-én Budán kivégezett. Kiszabadulás után (~) aktívan belekapcsolódott a Béke pártból megalakuló Kommunista Párt szervezésébe. A két munkáspárt egységéről szóló okmány egyik fogalmazója. Tárgyalást folytatott a háborúból való kilépésről Ujszászi István vezérőrnaggyal a VKF/II nyomozásait irányító Államvédelmi Központ volt parancsnokával Kudar ezredes előző főnökével.

Rövidesen a párt titkára lett. 1944 novemberében többször találkozott a Magyar Nemzeti Felkelés Katonai Vezérkarának tagjaival a fegyveres ellenállás szervezéséről. 1944. november 7-én Demény Pállal a csepeli kommunisták (~)-ékhoz viszonyítva sokkal nagyobb táborának vezetőjével, megállapodtak az együttműködésről. Ennek ellenére szó nélkül tudomásul vette Demény Pál ún. „frakciózás" miatti letartóztatását, sőt Rákosi követelésére nyilvánosan elhatárolta magát Demény Páltól és annak kommunista pártjától.

1944 november 28-án ismét letartóztatták és feleségével Földi Júliával együtt a sopronkőhidai börtönbe szállították, hogy a VKF. különbírósága tárgyalja az ügyét. A források azt állítják, hogy a katonai nyomozóhatóság nem tudott arról, hogy (~) a kommunista párt vezetője. Bátyja Endre, ki a nyilas kormány államtitkára volt, ezért elérte, hogy ügyét ne a katonai, hanem a polgári bíróság tárgyalja. 1945. március 29-én a fogház 370 férfi és 80 női rabját közöttük (~)-t és feleségét SS őrizet alatt, gyalogmenetben elindították Mauthausen felé. Az úgynevezett „halálmenet" a háború befejezése miatt Bernau községben végetért. Ezt megelőzően április 19-én, bizonyára a közelgő amerikai csapatok miatt összeült a hadbíróság dr. Jánosi Ferenc ügyész elejetette a vádat és a biróság (~)-t és társait felmentve, elrendelte a szabadlábra helyezésüket. Elindultak hazafelé. Markos Györggyel, rabtársukkal Enns városában ladikot szereztek és a Dunán egészen Dunakiliti-ig eveztek le. Innen Hegyeshalomban vonatra szállva érkeztek meg 1945. május 13-án Budapestre.

Visszatérése után a párt második embere lett. A pünkösdi konferencia után a Politikai Bizottság és a KV. Titkárság tagjává választották. 1945. szeptemberétől (~) irányitotta a felkészülést a kommunisták számára csúfos vereséget jelentő első szabad választásokra. a KV. Novemberi plénumán főtitkár-helyettessé választották. 1956. március 20-tól, a megszálló szovjet hadsereg illetve a SZEB. követelésére, az abszolút többséggel rendelkező Kisgazdapárt gyáva és konszenzust kereső megalkuvó politikája eredményeként belügyminiszter lett.

A vaskezű kommunista belügyminiszter. Vezetése alatt, a kommunista irányítás alatt álló rendőrség terrorját nyögte az ország. Büntetlenül meggyilkolhatták Szentes város kisgazdapárti rendőrkapitányát, kínzással és veréssel csikarhatták ki Pócspetri lakosságából azt a hamis vallomássorozatot melynek alapján, az egyházi iskolák államosítása ellen tiltakozókat akaszthatták Magyarországon. (~) volt az aki a rendőrség kebeléből a Politikai Rendészeti Osztályt kiemelve, megteremtette a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztályát a nemzeti függetlenség elnyomó fegyveres szervét. (~) volt az aki levezényelte és irányította a Magyar Köztársaság Elleni Összeesküvés koncipiált eljárását. A Katonapolitika parancsnoka Pálffy György altábornagy és Péter Gábor ÁVO vezérőrnagy segítségével szétrúgta a zsenge magyar demokráciát és parlamentárizmust, előkészítve a talajt a kommunista diktatúrának.

Belügyminiszterként irányította az 1947-es csaló ún. „kékcédulás" választásokat, melynek eredményeként a „legnagyobb" párt lett a szovjet érdekeket kiszolgáló Magyar Kommunista Párt.

Nem mint moszkovita, hanem magyar kommunistaként egyre feszültebb lett a viszonya az ÁVO parancsnokával Péter Gáborral, és a Moszkvából hazatért trojkával. Bár 1948. júniusában ismét tagja lett a KV. titkárságának, ahonnan előzőleg elbocsátották, augusztus 4-én a Politikai Bizottság ülésén a korlátozott hatáskörű külügyminisztérium élre nevezték ki. Ez hatalmas presztizs veszteséget jelentett a mindenható belügyminiszternek, akinek utódja Kádár János lett. A kommunista vezetők között dúló hatalmi harc eredményeként 1949. május 30-án, Péter Gábor a lakásán letartóztatta. A koncipiált per, mely Moszkva utasításra egyesült a Tito elleni akcióval, nem magyar nemzeti, hanem kommunista belügy volt. Éppen ezért a kegyetlenségéről híres belügyminiszter soha nem lehet a magyar nép mártírja. Rajk László egész életében a kommunista eszmét szolgálva megtagadta magyar származását. Moszkva Tito lejáratása és elítéltetése miatt nagy gondot fordított a (~) ügyre. Fjodor Bjelkin tábornokot az MGB. Keleteurópai parancsnokát bízta meg a koncepció kidolgozásával és a per előkészítésével. Rajkot és társait kegyetlenül megkínozták Rákosi tudtával és utasítására. Vádiratát

végső formába Rákosi öntötte és azt Moszkvában jóváhagyták. A Rajk-pert és satellita pereit 1949. szeptember 16-án kezdték meg Budapesten.

(~)-t szeptember 24-én ítélték el kötéláltali halálra. Sztálin a budapesti ítéletet jóváhagyta, így október 15-én kivégezték.

Az „olvadás" eredményeként 1955. júliusában a Legfelsőbb Bíróság valamennyi vádpont alól felmentette. 1956. október 6-án a gödöllői országút mellett elföldelt maradványait kiemelték és ünnepélyesen eltemették. Rajk László a magyar történelem egyik legkártkonyabb szereplője volt.

Irodalom:
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp, 1989.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Studió Bp. 1990.
Rajk László és társai a Népbíróság előtt. Gazette Litteraire Paris 1984.
Politikus Pályák. Kossuth Könyvkiadó Bp. 1984.
Soltész István: A Rajk dosszié. Láng Kiadó Bp. 1989.
Nógrádi Sándor: Új történet kezdődik. Kossuth Kiadó Bp. 1966.
Markos György: Vándorló fegyház. Magvető Kiadó Bp. 1971.
Almásy Pál: Sopronkőhidai Napló. Magvető Kiadó Bp. 1984.

RAJNAI SÁNDOR

kötszövő, ÁVH alezredes, rendőr vezérőrnagy, diplomata

(Budapest, 1922. augusztus 25. [Kalmár Lujza])

Apja Reich Jenő a Wagon-Lits-Cook nemzetközi háló és étkezőkocsi társaságnál volt szakács. Anyagi lehetőségei megengedték, hogy fiát iskoláztassa. A családnak társadalmi és anyagi helyzete miatt semmi oka nem volt arra, hogy az illegális kommunista szervezkedésben résztvegyen. Sem (~) neve, sem apjáé nem szerepel a korabeli kommunista mozgalom tagjaival foglalkozó dokumrntumokban. 1940-ben sikeres érettségi vizsgát tett a II. Rákóczi Ferenc Felsőkereskedelmi Iskolában. Bizonyára a zsidó vallásúakat korlátozó rendeletek nem tették lehetővé, hogy egyetemi tanulmányokat folytasson, ezért kitanulta a kötszövő szakmát. 1941-42 között a Zuglói Kötszövő Gyárban dolgozott. 1943. októberében munkaszolgálatra hívták be a Berecken állomásozó 13. munkaszolgálatos zászóaljhoz. Egy év múlva 1944. októberében megszökött és a Vörös Hadsereg bevonulásáig Budapesten bújkált. 1945. februárjától júliusig a Dukesz és Pelczer, majd 1946. májusáig a Fischer féle kötszövő üzemekben helyezkedett el. Már 1945. júniusában belépett a Magyar Kommunista Pártba. Szüleit elhurcolták és nem tértek haza a deportálásból. A XIV.ker. MKP szervezet ajánlására felvették a BM. Vidéki Főkapitányság Politikai Nyomozó Osztályára. Első rendfokozata nyomozó alhadnagy. 1947-ben áthelyezték a Péter Gábor által parancsnokolt BM. Államvédelmi Osztályhoz. Három év múlva megbízták a Belső reakció elleni harc osztályán a II. alosztály vezetésével. Ez az ÁVO egység a legszélesebb megtorló hatalommal rendelkezett Magyarországon.

1956. október 23-tól, az Államvédelmi Hatóság 28-án bekövetkezett feloszlatásáig a Belügyminisztérium főügyeletén teljesített szolgálatot. Huszonnyolcadikán este többszáz ÁVH tiszttel és tiszthelyettessel, csoportokba verődve, elindult, hogy a Budapestet körülzáró szovjet csapatok védelme alá helyezze magát. Eljutott a Tökölön berendezett gyűjtőbázisra. Itt a Vörös Hadsereg újra felfegyverezte az ÁVH tiszteket és legénységet. Ide irányították a még bújkáló ÁVH-sokat és azokat a pártfunkcionáriusokat és volt állami vezetőket, akik pár nap múlva a Kádár rendszerben vállaltak vezető tisztségeket. Itt készült el az az első megtorlási lista, melynek alapján a forradalom vezetőinek letartóztatását megkezdhették. Ennek az akciónak végrehajtásra (~) ÁVH alezredest tartották a legalkalmasabbnak.

A megtorlás legkegyetlenebb első két évében (~) a Gyorskocsi utcában működő Politikai Nyomozó Főosztály parancsnok helyettese volt. (~) volt az, aki a Romániában őrizetben lévő Nagy Imrét és társait letartóztatta és Budapestre a Gyorskocsi utcai vizsgálati börtönbe szállította. Feladatát oly nagy körültekintéssel oldotta meg, hogy megbízták a Nagy Imre per előkészítésének és zavartalan lebonyolításának felügyeletével.

1962. augusztus hó 31-én megvált a megtorló testülettől és a Kádár kormány moszkvai nagykövetségének tanácsosa lett. 1966. július elsejéig töltötte be ezt a tisztet, amikor visszarendelték a BM. kötelékébe, ahol a III. Állambiztonsági Főcsoport vezetőhelyettesévé nevezték ki. Még egy év sem telt el amikor megbízták a III/I-es csoportfőnöki teendőkkel, ami a határon túli hírszerzés irányítását jelentette. 1968. november 7-e alkalmából rendőr vezérőrnaggyá léptették elő. Megrendült egészségére hivatkozva 1976.december 31-vel kérte nyugállományba helyezését, amelyet „A Szocialista Magyarországért" érdemrend egyidejű adományozásával az Elnöki Tanács teljesített. A pihenés rövid időszaka alatt, az 1977-78-as tanévben a Rendőrtiszti Főiskola Állambiztonsági Tanszékén a „Hírszerzés feladatai" című tantárgy előadója és a használatos főiskolai jegyzet szerzője volt.

1978-ban nevezték ki Bukarestbe nagykövetnek, majd 1982. augusztus 25-től elérkezett karrierje csúcspontjára - nagykövetnek nevezték ki Moszkvába. Csak 1989. június elsejével hívták vissza.

Tizenhat kitüntetés birtokosa, melyből kettő szovjet, egy csehszlovák és egy bolgár. 1992-ben először Izraelbe, majd az USA-ba távozott.

Irodalom:
BM. Archívum Rajnai iratok.
Dr. Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül. Magyar Média Kiadó Bp.1989.
Kubinyi Ferenc: Rajnai Sándor a megtorlás parancsnoka. Pesti Hírlap, 1991. október 2.

RÁKOSI ÉVA

(Budapest, 1921. január 15.)

Férje a deportálásban meghalt kommunista Rákosi Endre volt. (~) is zsidó munkáscsaládból származott. (~) szakmát tanult és 1942-től nyomdai berakónőként dolgozott. 1939-ben kapcsolódott

be a nyomdász szakszervezet ifjusági csoportjába. Annak vezetőségi tagja volt. A szociáldemokraták VI. kerületi ifjúsági csoportjában tevékenykedett és a Vándor kórus tagja volt. Időközben bevonták az illegális kommunista párt munkájába.

1943-ban egyik szervezője lett a párt nyomdájának. 1941-től illegalitásban élt. A párt sajtótermékeit nyomtatta. 1944. november 4-én a a nyilasok felfedezték a nyomdát és annak munkatársai közül Richtmann Sándort agyonlőtték. Két másik nyomdászt letartóztattak. (~)-nak sikerült megmenekülni.

1945. februárjában az akkor szerveződő politikai rendészeti osztály (az ÁVH elődje) tisztje, Richtmann Sándor testvére Pető László kihallgatta, a nyomda lebukásának körülményeiről jegyzőkönyvet vett fel. Közölte, hogy a PRO keresi a tetteseket. Később elmondotta, hogy az akciót végrehajtó nyilasok közül nem sikerült egyet sem megtalálni. 1967-ben sikerült leleplezni és a bíróság elé állítani a nyomdai akcióban résztvevő nyilasokat.

(~) 1945-től az MKP apparátusában dolgozott. Majd a Munkásmozgalmi Intézet munkatársa lett. A pártiskola elvégzése után pártoktatóként tevékenykedett. 1953-tól a Lenin intézet magyar munkásmozgalom történet tanszékének tanára volt a főiskola megszünéséig.

1957-től az MSZMP KB. Agitációs és Propaganda Osztályának a munkatársa. 1963-tól nyugdijazásáig 1983-ig a Budapesti Műszaki Egyetem marxizmus-leninizmus tanszékén docensként dolgozott Hollós Ervin vezetése mellett.

Irodalom:

Tanúságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1978-88.

RÁKOSI (Rosenfeld) MÁTYÁS

külkereskedő, m.kir. zászlós, bolsevik agitátor, népbiztos, a Vörös Őrség parancsnoka, KOMINTERN megbízott, a MKP és a MDP fő illetve első titkára

(1892. március 9. Ada - Gorkij {SZU}, 1971. február 5.)

Rosenfed József 12 gyermekes zsidó kiskereskedő fia. Nevét még apja 1904. január 13-án Rákosira változtatta. 1898-ban a család Sopronba költözött. Azonban 7 év után 19O5-ben vissza hurcolkodtak Bácskába. 1910 június 15-én RM jelesen érettségizett Szegeden. Budapesten beiratkozott a Keleti Akadémiára és állítólag belépett a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba. 1911-ben már a Galilei kör diáktitkára lett. 1912-ben elvégezte a Keleti Akadémiát és ösztöndíjasként Hamburgba utazott. Innen Londonba ment és állítólag belépett az angol Munkáspártba. 1914 július elején tért vissza Londonból Szabadkára. Az első világháború elején a frontra került és 1915-ben zászlósként orosz hadifogságba esett. A kínai határ melletti Csitában kapcsolódott be a forradalmi mozgalomba. Megtanult oroszul és a forradalom után 1918-ban Pétervárra került.Itt már tevékeny internacionalista. 1918 májusában tért haza Szabadkára. November végén csatlakozott a KMP-hez, a párt vidéki titkára lett. 1919. február 2O-án a vezetőségével együtt letartóztatták.

A Tanácsköztársaság kikiáltásakor a kereskedelmi népbiztos helyettese lett. A kormányzótanácsban a legfiatalabb. Április 3-tól a Szociális Termelés Népbiztosságát irányító hattagú kollégium tagja. Áprilisban a frontra vezényelték. Ruszinszkó teljhatalmú megbizottjává nevezték ki. Résztvett Salogótarján védelmének megszervezésében. Júniusban a déli határt védő ezred politikai megbizottja. Június 13-án a pártkongresszuson a diktatúra fenntartása mellett szólalt fel. Július 17-én a Vörös Őrség parancsnokává nevezik ki. Augusztus 1-én a diktatúra bukása után Bécsbe menekült, ahol internálták.

Egy év múlva 1920-ban kiutasították Ausztriából és Moszkvába utazott, ahol a Kun frakció tagja lett. A KOMINTERN Végrehajtó Bizottságának a munkatársa lett. 1921-től pedig egyik titkára. Mint ilyen képviselte a szervezetet, Német- és Olaszországban a helyi pártokkal szemben. 1924-ben a kommunisták Magyarországi Pártja KB. bécsi ülésén elhatározták, hogy (~)-t Hirossik Jánossal együtt magyarországi pártmunkára hazaküldik. A KMP. I. Kongresszusán 1925-ben a párt KB-tagjává választották meg. 1925. szeptemberében Budapesten elfogták. Novemberben állították statáriális bíróság elé, de a nemzetközi tiltakozás megmentette az életét és ügyét két nap múlva rendes bíróság elé utalták. Így a magyar királyi igazságszolgáltatás adott lehetőséget arra, hogy (~) húsz év múlva megvalósítsa a harmadik magyar kötélkort. Vas Zoltánnal együtt 8 és fél évi börtönre ítélték. 1935-ben zajlott le a második Rákosi per, amikor a Tanácsköztársasági szerepéért, életfogytiglani börtönre ítélték. A szegedi Csillagbörtönben tartották fogva, igen jó körülmények között. Könyvtárosi beosztása volt, olvshatta a magyar és a nemzetközi sajtót. Egészsége megörzése céljából a börtön igazgatósága engedélyezte a napfürdőzést is. A személye körüli szolgálatokat az a Szűcs (Szűsz) Ernő látta el, aki 1945 után az ÁVH vezetőhelyettese volt, és akit azután Rákosi hálából, mint angol kémet vallatás közben Princz Gyulával agyonveretett. A KMP. II. Kongresszusán 1930-ban azzal vádolták meg, hogy a börtönben besúgó lett. A szovjet-német paktum idején a 48-as honvédzászlókért kicserélték és Vassal együtt Moszkvába utazhatott. 1941-ben a párt napirendre tért a besúgási vád felett. Amikor (~) Moszkvába ért észrevette, hogy a sztálini tisztogatás a magyar párt soraiban vágta a legnagyobb rendet. Ezért kezdeményezte, hogy a vérveszteség pótlására a Csehszlovák Kommunista Párt magyar származású tagjai átkerüljenek a magyar pártba. Így lett magyar kommunista Farkas Mihály, Schőnherz Zoltán, Nógrádi Sándor, Kassai Géza, Betlen Oszkár. 1942 márciusától (~)-t tekintették a magyar párt vezetőjének. A KOMINTERNBEN dolgozott mint a magyar párt kép-

viselője. Ennek feloszlatása után, a párt tagjainak összefogására alakult bizottság tagja. A Kossuth Rádió egyik szerkesztője volt a háború alatt. 1944 decemberében Nagy Imrével és Gerő Ernővel Molotov külügyminiszternél tárgyalt dálnoki Miklós Béla, Vörös János, vezérezredesekkel és Faragho Gábor altábornaggyal, valamint a magyar fegyverszüneti küldöttség két másik tagjával Teleki Gézával és Szentiványi Domokossal (1947-ben a Magyar Közösség perben Rákosi ítélteti el először életfogytiglanra, majd kegyelemből 10 év kényszermunkára.) Ezen a találkozáson fogadták el a kormánnyilatkozat tervezetét.

(~) 1945. január 30-án érkezett Debrecenbe, ahol a szovjet csapatok által már elfoglalt magyar területek pártszervezését irányította. Indult volna az elfoglalt Budapestre is, ámde ezt Vorosilov marsall a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet elnöke nem engedélyezte az utazását. Vorosilov ellenére Rákosi semmit nem tehetett vagy cselekedhetett. Budapestre csak február 22-én érkezett, másnap egyesült a debreceni és a budapesti központi bizottság és (~)-t megválasztották a párt főtitkárának. Vezetése alatt a hazai kommunista vezetők a második vonalba szorultak. A legnagyobb hazai kommunista párt vezetőjét, amely nem volt azonos az úgynevezett Békepárt utódjával, Demény Pált Péter Gáborral azonnal letartóztatta és frakciózás miatt később el is ítéltette. 1945 májusában tartották meg az un. pünkösdi konferenciát, ahol létrehozták a politikai bizottságot, amelynek (~) is a tagja lett. Bár az általános irányítást egy Államvédelmi Bizottság látta el, a szerv operatív munkáját (~) irányította.

Vezetése alatt vesztette el a Magyar Kommunista Párt az 1945-ös országgyülési választásokat. A győztes a Független Kisgazdapárt lett. Ettől a pillanattól kezdve Rákosi a hatalom erőszakos megszerzésére törekedett. 1945. novemberétől a minisztertanács elnökhelyettese lett. A MKP egész tevékenységét kizárólagos akarattal irányította. 1945. november 15-től a minisztertanács elnökhelyettese lett.1946. február 1-től három napig, majd 1947 május 13-tól 31.-ig a miniszterelnököt helyettesítette. 1946-47 fordulóján (~) parancsára a Pálffy György vezette Katonapolitikai Osztály és az Államvédelmi Osztály a köztársaság elleni összeesküvés cimén letartóztatta, emigrációba kényszerítette a Független Kisgazdapárt vezetőit. Ezzel megszerezte a teljes hatalmat. 1947-ben zajlottak le a csaló kékcédulás választások, amikor a MKP. 100 képviselővel a parlament legnagyobb pártja lett. 1948. március 10-én befejeződött a Szociáldemokrata Párt erőszakos beolvasztása a kommunista pártba. (~) az „egyesült" párt politikai bizottságánmak a tagja lett.

Azonosulása a szovjet politikai parancsokkal mintaszerű volt. Soha nem felejtette el, hogy Sztálin a szolgai engedelmességet követeli meg. Még emlékezett a moszkvai magyar emigráció kiirtására. Döntő szerepe volt a Rajk,

majd a többi kommunisták elleni koncepciós perek megrendezésében. Ő irányította a hazug vádakra alapozott pereket melyek eredményeként 1956-ig hozzávetőlegesen 1000 embert küldött csatlósaival együtt bitóra. Már Magyarországra való érkezésük után létrehoztak egy titkos csúcsbizottságot (~) vezetésével. Tagjai: Farkas és Gerő. Végső soron minden kérdésben, élet és halál ügyében is ez a triumvirátus döntött. 1951. augusztus 14-én Zöld Sándor belügyminiszter tartván a letartóztatásától, hiszen elődje Kádár János is már börtönlakó volt, családját kiirtva saját maga is öngyilkos lett. Halála után (~) formálisan is átvette az Államvédelmi Hatóság irányítását. 1953-as júniusi határozat szerint, meghatározta, hogy kit kell letartóztatni és utasítást adott a foglyok megkínzására is. 1952.augusztus 14-én egyesítették az állami és pártvezetést, (~)-t a minisztertanács elnökének választották meg.

Ebben az esztendőben ünnepeltette meg az országgal hatvanadik születésnapját. Egymást érték az ünnepi ülések, munkafelajánlások, ajándékok készítése. A jeles napra a magyar írók külön kötetben köszöntötték a diktatúra vezetőjét. Számotadva a jövőnek álljon itt kommentár nélkül a kötet szerzőinek a neve: Zelk Zoltán, Veres Péter, Nagy Sándor, Örkény István, Szüdi György, Illés Béla, Asztalos Sándor, Rideg Sándor, Háy Gyula, Reményi Béla, Illyés Gyula, Déry Tibor, Devecseri Gábor, Gyárfás Miklós, Darázs Endre, Képes Géza, Darvas József, Aczél Tamás, Morvai Gyula, Urbán Ernő, Sőtér István, Nagy László, Gergely Sándor, Kónya Lajos, Mesterházi Lajos, Rákos Sándor, Hegedüs Zoltán, Cseres Tibor, Somlyó György, Szabó Pál, Örvös Lajos, Máté György, Benjamin László.

1953. júniusában Moszkvába rendelték. A látogatás eredményeként leváltották a főtitkári posztról, csak első titkár lett. Felszámolták a titkos triumvirátust. Lemondatták az ÁVH felügyeletéről. Július 2-án leváltották a miniszterelnöki beosztásból is. Utódja Nagy Imre lett, akit Moszkva jelölt ki erre a posztra. Az 1954.októberi központi vezetőségi plénumon Nagy Imre reformirányzata diadalmaskodott. (~) egy pillanatig nem szünt meg törekedni a hatalom visszaszerzésére. 1955. elsején Nagy Imre moszkvai patronusa Malenkov megbukott, s ez adott lehetőséget arra, hogy Nagy Imrét eltávolitsa a vezetésből és a politikai életből. Elutasította a reformpolitikát és a politikai enyhülést is. A gazdasági reformoknak a szükségességéről meg volt győződve, de mégis elutasította azt, mert félt az általa elkövetett törvénytelenségek számonkérésétől, amely egy oldottabb politka eredményeként feltétlen bekövetkezett volna.

Az 1965 tavaszán megtartott XX. szovjet pártkongresszus után ahol Hruscsov híres beszédében - részben-, leleplezte a sztálinizmus embertelenségét, tömeggyilkosságait és bűneit. Ezután Magyarországon nyiltan követelték lemondását. 1956. március 23-án Egerben nyilvános gyűlésen bevallotta, hogy a Rajk per koncep-

ciós ügy volt, de rögtön hozzátette mentegetőzésként, hogy provokáció történt. Május 18-án a Sportcsarnokban Budapesten elismerte felelősségét a Rajk ügyben. Azonban újra megváltozott megítélése Moszkvában. Júniusban titokban odautazott, ahol bizalmat szavaztak neki. Hazatérve azonnal megkezdte az előkészületeit egy nagy megtorlásra. A Belügyminisztérium és a hozzá tartozó Államvédelmi Hatósággal elkészítette a letartóztatandók 400-as listáját. Végül is a Központi Vezetőség 1956. júliusi ülése leváltotta , de Központi Vezetőségi helyét megtartotta és felelősségét a határozat nem hangsúlyozta. Ezután a Szovjetunióba emigrált.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörését megelégedéssel vette tudomásul. Az eseményeket annak tudta be, hogy őt eltávolították a vezetésből. Leváltásába soha nem nyugodott bele. 1957-ben is hazai hivein keresztül vezette a támadásokat Kádár János ellen. Kiss Károly a Kádár párt ortodox bolsevista tagja, Rákosi feltétlen híve 1957-ben elküldte (~)-nak az MSZMP párttagsági könyvét, magyarán (~)-t átigazolták a Kádár vezette pártba. A Kremlben Molotov támogatásával határozat született hazatéréséről. Emiatt Kádár odautazott és Hruscsovnál tett panaszt. Üzletet kötöttek. Kádár vállalta, hogy Nagy Imrét Budapesten bíróság elé állítják. Cserébe (~)-t eltávolították Moszkvából. Hazajövetléről már nem esett szó. 1957. július 15-én Krasznodart jelölték ki lakhelyéül egy ötszobás lakásban élt személyzettel. 1960. augusztus 10-én itt kereste fel Aczél György és Nógrádi Sándor, hogy rászorítsák az önkritikára. Erről (~) hallani sem akart. 1962. július 2-án Aczél és Nógrádi Moszkvában találkozott (~)-val. A KB. augusztus 18-án kizárta a párt tagjai közül. Szeptemberben (~)-t áttelepítették a kirgiziai Tokmakba a kínai határ közelébe. 1966. április 26-án Gorkijtól 100 kilométerre Arzamaszba költöztették át. 1967. február 7-én Komocsin javaslatára a PB. határozat születik (~) hazahozatalára. 1967. decemberében betegsége miatt átköltöztetik Gorkijba. 1968. január 10-én Aczél György és Sándor József egy Moszkva környéki dácsában újra találkoztak (~)-val. 1970 április 16-án újra kérte, hogy hazajöhessen. Szovjet nyomásra a KB. elfogadta a kérelmét, de feltételként állította, hogy irásban vállaljon kötelezettséget, hogy nem fog politizálni. Ezt a feltételt (~) visszautasította éppen úgy mint a tervezett magyarországi házi őrizetét. Júniusban infarktussal került korházba.

December 12-én Szuszlov visszautasitja (~) kérését hazatérési feltételeinek megváltoztatására. Hetvenkilenc éves korában Gorkijban hunyt el. 1971. február 16-án Budapesten temették el. Urnáját a Farkasréti temetőben helyezték el. Az ország annyira gyülölte volt diktátorát, hogy a szigorú rendőrségi ellenőrzés dacára, úrnatartóját gyakran kenték be emberi fekáliával.

Irodalom:

Pünkösti Árpád: Rákosi a hatalomért. Európa Kiadó Bp. 1992.
Farkas Vladimir: Nincs mentség. Interart Studió Bp. 1990.
A Rákosi per. Szikra Kiadó Bp. 1950.
Rajk László és társai a népbíróság előtt. Gazette Litteraire Hongroise. Paris 1984.
Arany Bálint: Koronatanú. Püski Kiadó Bp. 1990.
Dr. Zinner Tibor: Adalékok a magyarországi koncepciós perekhez. József Attila Művelődési ház és könyvtár. Székesfehérvár 1989.
Nógrádi Sándor: Új történet kezdődött. Kossuth Kiadó Bp. 1966.
Sorshelyzetek. RTV. Minerva Kiadó Bp. 1986.
Magyar írók Rákosi Mátyásról. Szépirodalmi Kiadó Bp. 1952.

RÁTH (Roth) KÁROLY

újságíró, ÁVO ezredes, diplomata

(Arad, 1903. december 17. - Budapest, 1985. június 18.)

1920-27 között az aradi Erdélyi Újság, a Brassói Lapok és a kolozsvári Ellenzék újságírója. Ekkor került kapcsolatba a Romániai Kommunista Párttal. 1927-ben államellenes izgatás miatt hat hónapi börtönre ítélték. A büntetés letöltése elől Párizsba emigrált. Itt ablak- és parkett tisztítással kereste a kenyerét és munkatársa a kommunista Rundschaunak és a Balkan Korrespondenznek. Ennek a kapcsolatnak a révén került 1937-ben Spanyolországba. A tankelhárító tüzérséghez kapott beosztást. Először Alcala de Henares-nél harcolt, majd az Almanzaban állomásozó tüzérbázis törzsparancsnokának nevezték ki főhadnagyi rendfokozattal. A front kettévágása után a nyugati részre került és a Nemzetközi Brigádok feloszlatása után annál a hadtestnél nyert beosztást, amelynek a vezérkari főnöke De Pablo (Jász Dezső) ezredes volt. Közeli kapcsolatban állt Münnich Ferenccel, Sziklai Sándorral, a Tömpe testvérekkel és Rajk Lászlóval. Münnich Ferenccel és Rajkkal való barátsága évek múlva sorsának meghatározója lett.

A köztársaság veresége után Franciaországban, majd ennek a német megszállása után az Észak Afrikai francia gyarmatokon volt internált. 1942-ben hadnagyként a brit fegyveres munkaszolgálatba vették fel. Itt 60-70 volt köztársasági tiszt szolgált, akik elhatározták, hogy Bogomolov szovjet nagykövethez fordulnak a Szovjetúnióba való áttelepülésük és a Vörös Hadseregbe való felvételük céljából. A kedvező válasz után Constantine-ből indultak Teheránon keresztül Moszkvába. Megérkezése után (~)-t hat hónapig tartó katonai továbbképzésre osztották be.

1944. nyarán a II. Ukrán front hadműveleti csoportjánál szolgált kapitányi rendfokozatban. Budapestre érkezve a Vörös Hadsereg lapjánál, az Új Szónál lett újságíró a lap megszűnéséig. Ekkor Rajk javaslatára rövid időre a BM. Államvédelmi Osztályára nyert beosztást ezredesi rangban.

Pár hónap elteltével leszerelték és a Magyar Rádió Külföldi Adásainak főszerkesztője lett. Innen Csendes Károly utasítására 1949. májusában elbocsátották, rendelkezési állományba helyezték.

A Rajk ügy kapcsán, több spanyol veteránnal 1949. szeptember 15-én az ÁVO letartóztatta. Az angol, a francia titkosszolgálat részére végzett kémkedéssel és ha-

zaárulással vádolták. Ügyében a vizsgálatot Décsi Gyula ÁVO ezredes irányította. Novák Károly százados volt az ütlegelő kihallgatója. 1949. végén - koncipiált perben - 8 év fegyházra ítélték.

1953. májusában a Gyűjtőfogházból átszállították az ÁVH Fő utcai Vizsgálati Osztályára, ahonnan szeptember 1-én szabadult. Az MDP KV. kommunisták rehabilitációs ügyeivel foglalkozó titkára Ács Lajos, 1953. októberében közölte (~)-al, hogy párttagságát 1937-es elismeréssel visszakapta és a Honvédelmi Minisztériumban alezredesi rendfokozatban fog dolgozni. Bírósági rehabilitációs tárgyalása nem volt.

1957. decemberében Sík Endre javaslatára átvették a diplomáciai testületbe, ahol 1979-es nyugdíjba vonulásáig Athénben, Bagdadban, Kabulban és Koppenhágában volt nagykövet.

Irodalom:

MSZP Politikatörténeti Intézet Ráth Károly emlékirat.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Interart Stúdió Bp.1989.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon Kossuth Kiadó Bp.1987.
Kubinyi Ferenc: Életrajzi interjú Ráth Károllyal 1982.

RÉVAI (Lederer) JÓZSEF

hivatásos forradalmár, publicista, mimiszter politikai bizottsági tag

(Budapest, 1998. október 12. - 1959. augusztus 4.)

(~) zsidó nagypolgári családból született. Kereskedelmi középiskolát végzett, majd 1916-tól Bécsben és Berlinben volt egyetemista. Diplomát nem szerzett mert nem is szerezhetett, mivel már 1917-től tagja volt a Gallilei körnek Budapesten. Társai mind abba a forradalmi szocialista csoportba tartoztak, akik két év múlva a Magyar Tanácsköztársaság vezetői lettek. Annak a kommunista diktatúrának, amely a 133-napos uralma latt kereken 590 embert végeztetett ki vagy bitófán vagy puskacsövek előtt. Naponta legalább négy áldozat! A Galilei Körben társai Korvin Ottó, Sallai Imre. Alapító tagja volt a Kommunisták Magyarországi Pártjának és állandó munkatársa a Vörös Ujságnak. Bár a 133 nap alatt tagja volt a Budapesti Központi Forradalmi Munkás és Katonatanácsnak nevéhez véres cselekedetek nem fűződnek. A Tanácsköztársaság bukása után Ausztriába emigrált. A Landler frakció tagja volt. Szerkesztette a „Proletár" című lapot és tudósította a „Kassai Munkás" és a moszkvai „Trud"-ot a szovjet szakszervezetek lapját. Nincs tér legalis és illegális tevékenységének felsorolására. Részt vett a kommunista párt kongresszusain, teoretikusa a mozgalomnak

1930. decemberében visszatért illegális munkára Budapestre. A Horthysta politikai rendőrség kiválóan dolgozott. Az illegális kommunista párt kongresszusainak jegyzőkönyveit, az országba beküldött emiszszáriusok nevét és érkezési idejét az elhárítás előbb tudta, mielőtt még az átlépte volna a határt. Történeti távlatokból nézve azt is elmondhatjuk, hogy a mikron nagyságú párt mégis létezett, mivel az elhárítás értesülései megvásárolt hivatalnokok és rendőrtisztek révén az illegális kommunisták tudomására jutott. Letartóztatták többek között Rákosit és Vas Zoltánt, de ez lett a sorsa (~)-nak is. 1931-ben három évi börtönre ítélték. Jellemző a kommunisták rendelkezésére álló és megvesztegetésre fordítható pénzmennyiség penetrációjára, hogy (~) börtönben keletkezett munkáit ("Szabó Ervin helye a magyar forradalomban" és „Marx és a magyar forradalom") egyáltalán megírhatta és a rácsok mögűl kicsepésztethette! Kiszabadulása után a Szovjetunióba emigrált. Itt a Kommunista Internacionalé végrehajtó bizottságának a munkatársa lett. Az Internacionalé Európa számos országába küldte. Megjegyzendő, hogy a harmincas évek közepétől folyik a Kommunisták Magyarországi Pártjának moszkvai lemészárlása. (~)-nak nem esik bántódása. A II. Világháború alatt a moszkvai Kossuth adónak a főszerkesztője lett. Magyarország megszállása után pedig a Szabad Nép főszerkesztője és a Magyar Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja. Ettől a pillanattól kezdve (~) lett a „párt tolla". 1945. tavaszán (~) amikor először találkozott Nagy Ferenccel a későbbi Kisgazdapárti miniszterelnökkel, kifejtette hallatlan képmutatására jellemzően: a kommunisták nem akarják a maguk nézeteit rákényszeríteni az országra; csupán a fasizmus és a rekació ellen akarnak küzdeni. váll váll mellett a többi demokratikus párttal. Hangoztatta azt is, hogy a Szovjetunió nem óhajt beleavatkozni a magyar belügyekbe s azt sem akarja, hogy Magyarországra rákényszerítse a szovjet életformát. Amit Moszkva akar, nem egyéb, mint barátság a két ország között.

1945-ben Rákosi és pártja a hízelgés és a fenyegetés, a cukor és a korbács alkalmazásával indult neki a választási küzdelemnek és a diktatorikus hatalom megszerzésének. Vezérkarának kemelkedő egyénisége volt még három „moszkovita": Farkas Mihály, Gerő Ernő és (~). Ők alkották Rákosival együtt a hírhedett „négyes fogatot", de az a négyes valójában három és plusz egy fő - (~) volt. Az 1945-ös választásokat a Kommunista Párt csúfosan elbukta, de ez nem befolyásolta terveik véghajtását az ország teljes bolsevizálása tekintetében. Ennek az első állomása volt az 1946-47 fordulóján a HM.Katonapolitikai Osztálya által „felderített" köztársasági elleni összeesküvés, melynek segítségével a kommunista párt szétrúgta a magyar parlamentarizmust és tönkresilányította az ország legnagyobb pártját a Független Kisgazdapártot. Ennek a camorrista „legyilkolási" koncepciónak legfőbb propagandistája volt (~), aki pontosan tudta, hogy semmiféle összesküvésről nincs szó. Cikkeivel mégis „a nyaktilót" követelte és lapja a Szabad Nép a legminősithetetlenebb uszítással, szolgálta a moszkvai politikát. Még egy adalék (~) hallatlanul nagy kártékonyságára. Az 1947-es választások előtt húsz nappal nagylélekzetű cikket írt, amelyben ezeket mondotta: „Ha a kommunisták

győznek, suttogják a gaz rágalmazók, jön a kolhoz! Ha a kommunisták győznek a választásokon, terjesztik a bitangok, akkor felszántják a mesgyét, egy nyájba terelik a parasztokat (...) A kolhoz orosz szó, közös gazdálkodást jelent a föld közös megművelésére. De abból, hogy a kolhoz kell a szovjet parasztnak, nem következik, hogy kell a magyar parasztnak is. (...) Ezt mi kommunisták tudjuk és méltányoljuk a legjobban. Balgák, őrültek volnánk, ha nem vennénk számba, hogy a mi parasztságunk az egyéni gazdaság megszilárdítása útján akar boldogulni (...) Valljuk, meg kell szilárdítani a paraszti magántulajdont. Aki a kolhozmesével izgat a kommunisták ellen, az a reakció ügynöke, az farkas, akármilyen báránybőrbe bújik is."

(~) nagyon jól tudta, amikor ezeket a sorokat leírta, hogy a Kommunista Párt javában dolgozik a kolhozosítás előkészítésén és végrehajtásán, és 1948. augusztus 20-án Rákosi Mátyás a kecskeméti beszédében már hevesen és törelmetlenül sürgette a kolhozosítást.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc - bármennyire is furának tűnik ez a megállapítás - egyik legfőbb előkészítője (~) volt. A cikkeit olvasva a józanul gondolkodó gyalogos ember csak gyűlöletet érezhetett a kommunista párttal szemben. A magyar értelmiségben pedig gyomorrontáshoz hasonló viszolygás támadt Adyról, Petőfiről, József Attiláról szóló tanulmányait és marxista filozófiai munkáit olvasva.

Ez a képzett, nyugati műveltségű, de rapszódikus zseni, aki évről-évre egyre jobban belelovalta magát az ideologiai pápa szerepébe s a végén nem lett belőle más, mint a magyar irodalmi és szellemi élet Fouchéja, a kulturvilág rendőrminisztere. Jellemző skizofrénikus jellemére, hogyha megtudta, hogy Nyugaton új Thomas Mann kötet jelent meg, repülőgépen hozatta meg magának és egyetlen éjszaka nagy élvezettel végigolvasta, de míg a kulturpolitika élén állt, Magyarországon egyetlen Thomas Mann könyvet nem engedett kiadni. A sokrétű, mély, századokon érlelődött magyar kultúrát és szellemi életet bele akarta gyömöszölni egyetlen ideológia, a szocializmus Prokrusztész-ágyába, de még az ágyat is keskenyre szabatta, s a szellemi életet a zsdanovi szocialista realizmus sekélyességre akarta korlátozni. Ragyogóan tudott megfogalmazni alantas gondolatokat. Vezetése alatt a Népszabadság, ha valakit negativ felhanggal említett meg és a tárgyilagosság köntösébe bújva, esetleg a nemzet felemelkedésével érvelve gyakorlatilag „feljelentett", az illető készíthette össze kis motyóját, mert éjszaka a „csengőfrászos" korszakban vagy a Pálffy György féle műintézet a Katonapolitika, vagy a Péter Gábor által parancsnokolt ÁVH fekete gépkocsija megállt a lakása előtt. (~) mindig vérbe és epébe mártott tollal támadt neki Mindszenti bíborosnak, de ideológiai kínpadra vonta még a kommunista írókat is, elsősorban azokat akiket vetélytársának tekintett, így Lukács Györgyöt és Déry Tibort is. Szívbajos rohamai közepette arra készült, hogy kommunista ideologiai karámba terelje be az egész magyar fiatalságot. Bár szülei gazdagok voltak, mégis úgy vélte, hogy a szovjet szuronyokkal a háta mögött most letarolhatja a magyar polgárságot, kiírthat minden polgári csökevényt. (~) belül sebzett ember volt, elferdült lélek és gyülölködő alkat. Egyik, fiatal korában írott versének legendás sora így hangzott: „Dögölj meg anyám, dögölj meg apám, dögölj meg első tanítóm.

1956.október 23-án délelőtt az Akadémia utcai pártközpontban Gerő Ernő főtitkár fogadta a „Szabad Nép" újságíró küldöttségét. Ott volt magának a pártlapnak a főszerkesztője (~). Ott volt a Rákosi börtönéből csak nemrég kikerült Kádár János, egykori belügyminiszter. S ott volt az egykori szociáldemokrata, Marosán György, a renegát, aki a magyar szociáldemokráciát átjátszotta a kommunisták kezére. „A pártnak és a kormánynak megvan a hatalma"-vélte és mondotta Gerő Ernő az újságiróknak a tervezett felvonulás megakadályozásával kapcsolatban. Kádár lényegében Gerőt támogatta. Idegesen viselkedett viszont (~) a főideológus. Az egyik fiatal, idealista újságíró, Lőcsei Pál, feltette Gerőnek a kérdést: mi történik, ha az egyetemi fiatalság a miniszteri tilalom ellenére is felvonul? Gerő elkomorodott s azt mondotta, ez esetben a csapatok fegyverhez nyúlnak. S mintha visszhangozná, (~) hisztérikusan kezdett rikácsolni: „Lőni fogunk! Lövetünk! Lőni fogunk!"

Tizenkét évvel ezelőtt 1944. december 3-án Szegeden viszont ezt mondta:

„Ünnepélyesen kijelentem, hogy a magyar kommunisták a magyar függetlenségi front fegyelmezett és lojális katonái kívánnak lenni. A különböző pártok nemzeti együttműködését nem csupán múló, átmeneti koalíciónak tekintjük. Részünkről ez nem taktikai mozdulat, hanem hosszú időre szóló szövetség. Adott szavunkat állni akarjuk."

E két idézet között húzódik (~) pályájának igazán fontos időszaka.

Egy szellemes francia mondás ezt az időszakot a következőképpen jellemzi: „Sztálin két hibát követett el: az egyik, hogy katonáit megmutatta Európának, a másik, hogy katonáinak negmutatta Európát..."

(~) a szűk 12 év alatt nem tett mást mint szóval, tollal, irodalmi munkásságával a fenti megállapítást szerette volna érvénytelenitení a haza határain belül és kívül.

1956. október 23-án délután Friss Istvánnal együtt megkísérelte a Központi Vezetőség felhatalmazása alapján ellenőrizni a Szabad Nép szerkesztőségét, de már nem figyelt rá senki. Még azon a napon a Központi Vezetőség éjszakai ülésén kimaradt a politikai bizottságból.

1957-ben még tett bizonyos erőtlen kisérletet, hogy visszakerülhessen a kormányzó Kádárista elitbe. A Szovjetúnióban írta meg: „Eszemei tisztaságot!" címet viselő eszmefuttatását. Ebben lényegében visszautasította a Rákosi rezsimet ért túlzott kritikákat.

Kádár János úgy a cikket, mint az Országos Pártértekezleten hangoztatott véleményét visszautasította. Itt azonban - a mi kutyánk kölke - alapon újra a Központi Bizottság tagja lett.

A törvénysértéseket kivizsgáló kommunista elkötelezettségű 1962-es KB. határozat nem találta (~)- et bűnösnek.

Irodalom:

Párttörténeti Intézet A.276.f.53/122
Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-56. Veritas. München. 1981.
Haraszt-Herczeg-Kerek: A rádió ostroma 1956. október 23. Bp. 1957.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp. 1989.
A Szabad Nép példányai.

RÉVÉSZ (Reisch) GÉZA

ezüstműves, politikai megbízott, hadmérnök, szovjet katona, partizánkomiszár, honvéd tábornok, hírszerző-főnök, honvédelmi miniszter, moszkvai nagykövet (Sátoraljaújhely 1902. augusztus 31. - Budapest, 1977. január 22. [Lengyel Ilona])

A Magyar Tanácsköztársaság idején a Kommunista Ifjumunkások Szövetségének (KIMSZ) egyik alapítója. A Magyar Vöröshadsereg harcaiban, mint zászlóalj politikai megbízott vett részt. A Tanácsköztársaság bukása után külföldre menekül, de 1921-ben pártmunkára (vélhetően felderítő tevékenységre) hazaküldték. 1922-ben már le is tartóztatják. A M.kir. Belügyminisztérium Állmarendészeti Zsebkönyve KB. jelzéssel, mint kommunista bűnetettest tartja nyilván. Letartóztatása után 10 év börtönre ítélik. Kisstílű, az országba beküldött kommunista agitátorokat a magyar joggyakorlat nem sújtott ilyen kemény büntetéssel. A súlyos ítélet, továbbá a Szovjetunió általi kicseréltetése, azt bizonyítja, hogy (~) szovjet hírszerző is volt. A szovjetben, első időkben újra csak a hírszerzési tevékenységére utaló bosztást kap. Diplomáciai futár lesz. A szovjet kommunista párt tagja, természetesen szovjet állampolgár is. Később „tudományos intézeti dolgozó" státuszba került. Az intézet mibenlétéről, iratanyag vagy lexikális információ nincsen, de arra (~)-nak lehetőséget nyújtott, hogy német és angol nyelvből felsőfokú képesítést szerezzen. Az viszont tény, hogy 1932-ben már a Vörös Hadsereg tisztje, és ilyen minőségben kerül még abban az évben hallgatóként a műszaki egyetem hadmérnöki karára. 1934. február 23-án, 32 éves korában elvégezte a müszaki egyetemet és őrnaggyá léptették elő. Közvetlenül ezután a Vörös Hadsereg Páncélos Akadémiájának lett a növendéke. Itt is sikerrel szerzett diplomát, és 1938. június 1-vel, páncélos alezredessé nevezték ki. Ebben az időben a Honvédelmi Népbiztosság Páncélos Főparancsnokságán szolgált. 1940-ben a moszkvai központi harckocsibázis helyettes parancsnoka és főmérnöke lett.

(~) Szerencsésen átvészelte mind a magyar emigráció, mind a szovjet hadseregben folyó tisztogatási akciókat. Soha nem tartóztatták le, bár ahhoz a páncélos fegyvernemhez tartozott, melynek fejlesztését éppen a kivégzett Tuchacsevszkij tábornagynak róták fel. Bizonyára korábbi hírszerzői kapcsolatai, mely egyet jelentett az NKVD-hez való tartozással, megóvták az egzekucióktól. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az 1943-as év nem a frontokon találja az előretörő T 34-esek magasabb parancsnokságán, hanem politikai beosztást kap. A cseljabinszki 58.sz fogolytábor helyettes parancsnoka. 1944-ben Nógrádi (Kellermann) Sándort váltotta a Kijevi Partizániskola (Szvjatosino község) parancsnokaként, majd Opresovcéban gyülekeztette azoknak a magyar partizánoknak egy részét, akiknek működési területét a szovjet hadsereg már felszabadította. Összevonásukat (~) vezetésével Garasin Rudolf (volt CSEKA tiszt) Gábor József (nemzetközi dandár komiszár) és Abelovszky József (1919-ben a dunaföldvári akasztások forradalmi törvényszékének elnöke) végezték. Irányításával 1945. februárjában Kijevből, Opresovicéból és más gyűjtő pontokról 734 fő érkezett Debrecenbe, az ideiglenes kormány székhelyére. (~) godnos káderkiválasztása alapján ezeknek a volt „partizánok"-nak nagy része, a BM. Politikai Rendőrségen (az ÁVH elődje), a HM. Katonapolitikai Osztályon, (a VKF.2. utódja) és a honvédségnél lett politikai tiszt.

A vázolt munkájának egyenes következménye, hogy (~) 1945. után a Magyar Kommunista Párt káderosztályán Kiss Károly és Kádár János helyetteseként a Magyar Honvédség és a Rendőrség szervezője. 1945 és 1947 között a Magyar Kommunista Párt katonai, karhatalmi osztályát vezette. 1946. november 1-vel tartalékos vezérőrnaggyá nevezték ki. A lexikonok tanúsága szerint 1948-után a Magyar Néphadsereg egyik vezető személyisége lett. Bontsuk ki ezt a sommás megállapítást. A Magyar Honvédség technikai főfelügyelője azaz minisztériumi főcsoportfőnök lett 1948. március 1-től. Még ebben az évben, 1948. október 16-án kétcsillagos tábornokká azaz altábornaggyá léptették elő. Ez egyben azt is jelentette, hogy megválva a technikai felügyelőségtől, régi képzettségének a hírszerzésnek megfelelően 1948. október 18-án megbizták Pálffy (Oestereicher) György altábornagy utódjaként a HM. Katonapolitikai Osztály parancsnokságával. Ezzel a megbizatással váltotta meg a belépőjegyét (~) a magyar kommunista diktatúra vérés történetébe, és tette magát alkalmassá, hogy az 1956-os forradalom leverése után a Kádár diktatúra honvédelmi minisztere legyen.

A Katonapolitika svájci ügynöke Frenczy Edmund, aki a Journal de Geneve c. újság munkatársaként dolgozott - és akinek a budapesti hírszerző központban. a HM. Katonapolitikai Osztályon, a fedőneve Telegdy volt -, azt jelentette, hogy a háború utolsó periódusában a Svájcban működő magyar kommunista emigráció vezetője dr. Szőnyi Tibor Noel H. Fielden, az Unitarian Service Committee egyik ott működő vezetőjén keresztül kapcsolatban állt az amerikai titkosszolgálat, az OSS (Office of Strategic Service) sváj-

ci képviselőjével Allen Dulleszszel. A jelentés a sváci magyar ügyvivő Száll József közvetítésével került a katonai hírszerzés illetékes vezetőjéhez Serényi István Katpol. alezredeshez, aki a jelentést parancsnokának (~)-nak adta át. Tudjuk, hogy előzőleg (~) a Magyar Kommunista Párt káderosztályának helyettes vezetője volt, tehát természetes dolog, hogy bár Ferenczy információja semmi katonai értékkel nem rendelkezett, politikai fontossága miatt (~) továbbította Rákosi Mátyáshoz, a párt legfőbb irányítójához. Rákosi túlzó és téves politikai értékelése azt eredményezte, hogy az ÁVH telefonlehallgatásai és egyéb ellenőrzései után, határozat született arról, hogy Dr Szőnyit és társait őrizetbe kell venni. Így azután (~) akarva vagy akaratlanul elindítója volt a legnagyobb magyar koncepciós pernek a Rajk ügynek.

A koncipiált főperben és az úgynevezett satellita perekben összesen 97 fő kapott ítéletet. 15 embert kivégeztek. 11 tanú, családtag, vagy öngyilkos lett, vagy a vizsgálat során, illetve a börtönben halt meg. Tehát a Ferenczy-féle jelentés továbbitása 26 halottat „eredményezett". 1954 és 1957 között az Országos Tervhivatal katonai elnökhelyettese volt, mig végül 1957. május 9-én honvédelmi miniszterré nevezték ki. Éppen három évig töltötte be ezt a tisztet. 1958. április 11-én elérte a háromcsillagos tábornoki rangot és vezérezredessé léptették elő.

1960-ban, visszahívták a miniszteri státuszból és a diplomácia területére helyezték át. Három esztendeig a magyar Népköztársaság moszkvai nagykövete volt. Ezután nyugállományba vonult. A 15 legmagasabb kitüntetés tulajdonosa volt. Haláláig megőrizte szovjet állampolgárságát.

Elhúnyta alkalmából a Magyar Néphadsereg halottjának nyilvánították.

Irodalom:

M.kir. Belügyminisztérium Állambiztonsági Zsebkönyve.
HM. Archivum Révész iratok No.É.263.
Dr Zinner Tibor: A Koncepciós perek (ISBN 963019153 9).
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó Bp.1987
Fegyverrel a hazért. Kossuth és Zrinyi Kiadó Bp.1980.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon. Kossuth Kiadó Bp.1976.
Mucs Sándor: Politika és hadsereg 1944-48. Zrinyi-Kossuth Kiadó Bp.1985.

ROTHMAN MIKLÓS

jogász, kommunista funkcionárius, Kárpátalja kommunista titkára, egyetemi tanár
(Ungvár, 1915. március 9.)

Zsidó kereskedő családból származott. Apja kerekedelmi utazó volt. Középiskolai tanulmányait Ungváron végezte. Prágában szerezte meg a jogi végzettséget. 1933-ban kapcsolódott be a kommunista mozgalomba. Először a fedőszervként működő Dolgozók Közművelődési Egyesületébe. 1934 áprilisától - már mint a párt tagja - a Kommunista Ifjusági Szövetséget szervezte.

1935. májusától az ungvári városi és járási ifjusági szervezet titkára volt. 1938. tavaszától Ungváron ügyvéd. Publikál a Munkás újságban aminek szerkesztőségi tagja. 1938. őszétől, a megkötött müncheni egyezmény következményeként Ungvár visszatért Magyarországhoz. Ekkor (~) mint az illegális Magyar Kommunista Párt városi és járási pártbizottság titkára volt. 1939-től kezdve, miután a magyar hadsereg Kárpátalját visszafoglalta az egész felvidék és Kárpátalja kommunista pártbizottságának irányítója lett. 1940 elején (~) volt az aki előkészítette és a határon a Szovjetunióba átszöktette Schőnherz Zoltánt és Szekeres Sándort.

A szökés óta a magyar elhárítás kereste. 1940 áprilisában letartóztatták és hadbíróság elé állították. 1942-ig a Conti utcai és a Váci fegyházban raboskodott. Ekkor sikerült valamilyen módon ügyét a polgári bíróság elé utalni. A tárgyalást követően Kassán és Debrecenben volt börtönben. Ezután internáló táborokba került. 1944. március 19-e után mint zsidót deportálták. Először Sziléziába majd Buchenwaldba később Dachauba került.

A háború befejezésekor Prágába utazott. Majd visszatért Ungvárra, ahol a területi pártbizottság első titkára lett. 1966-ig az ungvári egyetem tanára volt. Rendszeres cikkírója a Kárpáti Igaz Szó c. kommunista lapnak.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988.

SÁGVÁRI ENDRE

jogász, fővárosi hivatalnok
(Budapest, 1913. november 4. - Budapest, 1944. július 27.)

Zsidó értelmiségi családból származott. Apja ügyvéd és (~) is jogot végzett. Egyetemi tanulmányai alatt ismerkedett meg a marxizmussal. 1936-tól a fővárosnál tisztviselő. Ekkor lépett be a Szociáldemokrata Pártba. Szemináriumvezető a VII. kerületi SzDP ifjúsági csoportban. Később az Országos Ifjúsági Bizottság az OIB. munkatársa lett. 1937-ben szervezője a Tompa utcai nyilasház elleni akciónak. Ezután nyolc havi fegyházra ítélték. Kulich Gyula (kriptokommunista) irányítása alatt vezette az OIB szervezetének a kiépítését, munkás-paraszt ifjusági találkozók szervezését.

1940-ben az OIB titkára és a KMP tagja lett. Amikor az OIB-t 1942-ben feloszlatták, Ságvári illegalitásba vonult, mert a rendőrség már tudta róla, hogy kommunista funkcionárius.

Szervezője a baloldali tüntetéseknek.

A Kádár féle Békepárt megalakulásakor a technikai apparátus szervezésével bízták meg. Két nyomdát hozott létre, ahol a röpiratok, újságok megjelentek. 1944. márciusától (~) szerkesztette a „Béke és Szabadság" c. illegális kommunista lapot.

1944. július 27-én a csendőrnyomozók megkísérelték a letartóztatását, fegyvert rántott, erre a nyomozók lelőtték.

Irodalom:

Tanuságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1978-88.
A Szocialista forradalomért. Kossuth Kiadó Bp. 1975.
Munkásmozgalomtörténeti Lexikon Kossuth Kiadó 1976.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Kiadó 1987.

SÁGVÁRI MAGDA dr.

női szabó, jogász, miniszteri főtanácsos
(Budapest, 1916. július 12.)

Zsidó kisiparos családból származott. Az 1930-as évek közepén bekapcsolódott a haladó diákmozgalomba. 1936-tól vett részt a Szociáldemokrata Párt VII. kerületi szervezet ifjúsági csoportjában. 1939-től a végrehajtó bizottság tagja, majd a budapesti szociáldemokrata nőbizottságában végzett pártmunkát.

Az 1940-es évektől férjével Ságvári Endrével dolgozott együtt. Résztvett a KMP. illegális munkájában. 1942-ben és 1944-ben letartóztatták. Kistarcsára internálták, ahonnan novemberben sikerült megszöknie.

1945-47-ig az MKP. országos központjában dolgozott majd az MNDSZ budapesti bizottságának osztályvezetője. 1949. szeptemberétől az Igazságügyminisztérium különböző vezető beosztásaiban működött. (~) volt a kegyelmi osztály vezetője. Ő készítette a halálraítéltek kegyelmi kérvényeinek elutasító javaslatait a miniszter számára. 27 éven keresztül ezernyi halálos ítélet ment át a kezén. Jellemző, hogy annak ellenére, hogy férjét tűzharcban lőtték le a csendőrnyomozók, a mindenkori kommunista vezetés nem tartotta elfogultnak, sőt (~) személye volt a biztosíték a könyörtelen megtorlásra. Beosztásában Rákosi és Kádár is megfelelőnek tartotta, holott a minisztériumban csak a „halál angyalának" nevezték.

1976-ban mint miniszteri főtanácsos vonult nyugállományba.

Irodalom:

Tanuságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1978-88.

SÓS (Sternberg) GYÖRGY

rendőr vezérőrnagy
(Budapest, 1909. augusztus 9. - Budapest, 1972. január 26.)

Apja Sternberg Vilmos cipész kisiparos. Harminc évig szociáldemokrata párttag volt. Fiát iskoláztatja, aki elvégzi a négy polgárit majd kitanulja a kárpitos mesterséget. 1927-ben a budapesti szociáldemokrata pártszervezet 15.sz. szervezetébe lépett be. Sebes Imréné ajánlotta a KIMSZ-be majd a Kommunisták Magyarországi Pártjába, ahol Apró Antalnéval és Házi Árpáddal dolgozott együtt. 1929. március 17-én a budapesti Petőfi szobornál résztvett a tüntetésben. Letartóztatták és a Méhes tanács 18 havi fogházra ítélte. 1932. július 23-án, mint a Sallai- Fürst védelmében rendezett tüntetés résztvevőjét, újra letartóztatták és 40 napi Toloncházban letöltendő büntetésre ítélték. Ettől a naptól a M.kir. Belügyminisztérium Rendőrségi Nyomozókulcs kötetében, - mint Sternberg György - kommunista bűntettesként szerepel. 1942-45. között zsidó munkaszolgálatot teljesített, ahonnan januárban megszökött.

1945. január 16-án vették fel, mint politikai nyomozót a Budapesti Rendőr Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályára, az ÁVO, majd ÁVH jogelődjéhez. A MKP tagja és párttagságát 1929-től ismerték el. 1945. október 11-én rendőr nyomozófőhadnagynak nevezték ki. 1946-47-ben az ÁVO csoportvezetője. 1947 végétől 1950 júniusáig először a BRFK. Intellektuális Nyomozó Főosztály vezetője, majd a Pest megyei főkapitányság helyettes vezetője. 1950. júniusában a BRFK. főkapitány-helyettesévé nevezték ki.

1951. március 5-én a belügyminiszter (Zöld Sándor) 47/BM. fsz.19. 32510/51 sz. parancsával a belügyi szolgálatból fegyelmi úton elbocsátották. Az MDP. Központi Ellenőrző Bizottsága szigorú megróvás, utolsó figyelmeztetés pártbüntetésben részesítette, ám ugyanakkor gondoskodott elhelyezéséről is. A MÉH Vállalatnál főosztályvezető, majd igazgató lett. 1954- ben Gerő Ernő belügyminiszter hatálytalanította az elbocsátást. A KEB szintén törölte a fegyelmi büntetését.

1956. október 24-én hajnalban a Partizánszövetségben jelentkezett szolgálatra és résztvett annak akcióiban. November elsején éjszaka a Bajza utca sarkáról (~) szállította a tököli repülőtérre a Szovjetúnióba induló Kádár Jánost és Münnich Ferencet. November 8-án újra belügyi szolgálatba állt és rendőr ezredessé nevezték ki. Egyúttal megbízták a Budapesti Főkapitányság vezetésével.

1961. január 13-án Biszku Béla belügyminiszter írta alá minősítését ahol dicsérőleg említi meg (~) kiváló teljesítményeit:

[..."aktívan hozzájárult az ellenforradalmi gócok felszámolásához, politikai és rendészeti vonalon eredményes csapást mért az ellenséges csoportokra. Nyilvántartásba vétetett 8000 nyugatról hazatért budapesti lakost, friss ügynököket telepített be az egyházakhoz, ilymódon sikerült több illegális csoportot felderíteni, politikai ügyben csak 1961-ben 111 ember ellen tett rendőrhatósági intézkedést és 105 főt vettek parancsára őrizetbe. Ellenőrzéseket foganatosított és intézkedett az ifjúság körében fellépő ellenséges csoportokkal szemben."...]

A Jog és Államtudományi egyetemet 1957-ben sikeresen befejezte. 1963. mácius 23-án rendőr vezérőrnaggyá léptették elő. 1966. szeptember 26-án miniszteri parancsra személyi anyagába egy olyan feljegyzés került, mely szerint szoros baráti kapcsolatot tartott fenn Ónodi Lajossal az Éttermi és Büfé Vállalat igazgatójával, akinek rendezvényein több alkalommal lerészegedett.

1970. november 30-án nyugállományba helyezték. 24 magas kitüntetés birtokosa volt, melyek közül négyet a Szovjetúniótól kapott.

Irodalom:

BM. Archívum Sós iratok. Életrajzi Lexikon Akadémiai Kiadó Bp. A-Z kötet.

STADINGER ISTVÁN

SZDP párttitkár, MDP pártfunkcionárius, vállatai igazgató, az országgyűlés elnöke
(Keszthely 1927. január 27.)

Apja a MÁV mozdonyfűtője volt. Az elemi és a polgári iskola elvégzése után Pesterzsébeten és Ferihegyen a Müegyetem sportrepülő üzemében kezdett dolgozni. Inasévei alatt került kapcsolatba a munkásmozgalommal. A Vasas szakszervezet tagja volt. 1944-ben az üzemet Balatonkilitire telepítették, ott érte a a szovjet okkupáció. 1945. áprilisától szociáldemokrata párttag, itt ifjusági területen végzett pártmunkát. Szociáldemokrata helyettes városi titkár majd megbízott városi és járási titkár lett. Karrierje gyors. 1946 szeptemberétől a párt Zala megyei titkárává lép elő. A Marosán és Szakasits vezette egyesülési vonal tagja. Mint titkár dolgozott azon, hogy a MKP el tudja nyelni a szociáldemokrata pártot. Beépített kriptokommunista volt. Mint ilyen lett küldöttje az egyesülési kongresszusnak ahol beválasztották az MDP zalamegyei bizottságába, és szervezőtitkár lett. 1948 őszén elég megbízhatónak találják arra, hogy hathónapos pártiskolára küldjék. 1949-ben a baranyamegyei szervezőtitkár lett.

1951-ben, úgy tűnik megsokalta a pártvezetés igen korlátozott tehetségét és gazdasági területre helyezték át. Megbízhatóságához nem fért kétség, mert míg a szociáldemokrata párttagokat csapatostól tartóztatták le, telepítették ki vagy zárták internálótáborokba és Recskre (~)-nek soha nem volt összeütközése a párt ügyészségével vagy fegyveres testületeivel. 1954-ig a fővárosi Gázkészülékgyártó vállalat igazgatója, 1954-56 szeptemberéig a törökszentmiklósi mezőgazdasági gépgyárnak, majd a Szállítóberendezések Gyárának igazgatói tisztét töltötte be. Elmebeli kapacitása és teljes képzetlenségét mutatják a gyakori pozíció váltások. 1962-től a Fővárosi Gázművek vezérigazgatója lett. A gazdasági beosztás évei alatt elvégezte a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemet.

A diktatúra utolsó parlamentjében az elnök szerepét osztották ki rá. A magyar szatírikus irodalom igen nagy hálával tartozik e megbízatás miatt, mivel egy ország nevette könnyesre a szemét (~) elnök elvtárs klasszikus és veretes mondatai hallatán.

Irodalom:

Tanuságtevők Kossuth Kiadó Bp. 1975.

SUCIN JÓZSEF

vasesztergályos, ezredes, politikai tiszt
(Budapest, 1918. május 13. [Csonka Mária])

Munkáscsaládból származott, apja lakatossegéd volt. 1933-ban végezte el a polgári iskola negyedik osztályát. Inasnak állt és kitanulta a vasesztergályos szakmát. A Horthy hadseregnél sikerült elkerülnie a katonai szolgálatot. 1945. után a Magyar Kommunista Párt tagja lett. A párt ajánlására került politikai tisztként, 1948. szeptember 1-én a hadseregbe. Rögtön főhadnagyi rangot kapott. A hadseregbe való belépése után, 1948-ban a Petőfi Politikai Tisztképző Akadémián tanszékvezető lett. Szakmai, (~) esetében politikai továbbképzésre a Szovjetúnióba vezényelték, ahol elvégezte a Lenin Katonai Politikai Akadémiát. 1954-ben az 5. gépkocsizó lövész hadosztály, 1955-ben a 3. lövész hadtest politikai osztályvezetője volt. 1956-ban a HM. Politikai Főcsoportfőnökségének állományába került mint pártszervező. Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után Házi Sándor vezérőrnagy kíséretében Salgótarjánba vezényelték a diktatúra rendjének helyreállítása céljából. Egyik szervezője annak a december 8-i, a védtelen lakosságra elrendelt sortűznek, melynek 131 halálos áldozata volt. Kiváló szolgálataiért 1957-ben kinevezték az Egyesített Tiszti Iskola parancsnokának politikai helyettesévé. 1961-re már a 11.sz. harckocsi hadosztály parancsnokának politikai helyettese. Az 1961.október 16-án keltezett pártokmány szerint „Szektáns nézetei miatt" javasolták áthelyezését nem politikai beosztásba. Így lett utoljára a Hadtörténeti Múzeum technikai parkjának parancsnoka.

1972. július 1-i hatállyal nyugállományba helyezték. Szolgálati ideje alatt 11 kitüntetést kapott.

Irodalom:

Hadtörténeti Archivum Sucin iratok.
Berki Mihály : Hadsereg vezetés nélkül. Magyar Média Kiadó Bp.1989.
Kubinyi Ferenc: A teljes igazság Salgótarjánról. Pesti Hírlap 1991. június 25-július 2.

TOLDI GYULA

cipészsegéd, pártfukcionárius, fogházőr tiszt
(Hencse, 1898. május 19. - Budapest, 1973. január 22.)

1922-től résztvett a bőrös szakszervezet mozgalmában. 1925-től kezdve a szakszervezeti ellenzék tagja. 1934-től a szakszervezet alelnöke. 1930. óta tagja a KMP-nek, 1931-től az Egyesült Szakszervezeti Ellenzéknek. 1937-től (~) összekötő volt a hazai kommunista vezetés és a prágai ideiglenes központi bizottság között.

1937-ben letartóztatták, 1942. februárjában történt szabadulása után a Vörös Segélynél dolgozik. 1945-től a szakszervezetben és az MKP központjában dolgozott.

1949. júliusától az Igazságügy Minisztériumban később az ÁVH-nál teljesitett szolgálatot mint fogházőr őrnagy. 1956-tól nyugdijazásáig a márianosztrai börtön (a legkegyetlenebb börtön K.F.) igazgatója volt.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988

TURCSÁNYI LAJOSNÉ sz. SUGÁR KLÁRA

fodrászsegéd, r.alezredes
(Kóka, 1924. december 11.)

Apjánál tanulta a mesterséget. Zsidó kisiparos családból származott. 1940-ben került a fodrász szakszervezet ifjúsági csoportjába, majd annak vezetőségébe. Résztvett a KIMSZ munkájában. 1943-ban letartóztatták, de bizonyítékok hiányában szabadon en-

gedték, bár rendőri felügyelet alá helyezték.

1945 után különböző közigazgatási területen dolgozott, majd tanár lett az ELTE marxizmus-leninizmus tanszékén.

Ezt követően egészen nyugdíjaztatásáig 1975-ig a Politikai Rendészeti Osztályon, az ÁVO-n, az ÁVH-nál majd a Belügyminisztérium Állambiztonságánál teljesített szolgálatot.

Nyugdíjaztatása után az MSZMP KB. Párttörténeti Intézetének munkatársa lett.

Irodalom:

Tanuságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988.

USZTA GYULA

juhász, erdész, partizánparancsnok, altábornagy, honvédelmi miniszterhelyettes

(Nagygút, 1914. június 22. [Iván Zsuzsanna])

Apja Uszta János a kárpátaljai Nagygúton a gróf Schönborg uradalom erdésze volt, aki 1914. őszén az első világháború huszárkáplárjaként a galíciai fronton elesett. (~) nagyapjáéknál hadiárvaként nőtt fel igen nagy szegénységben. Elvégezte az elemi iskolát és 11 éves korában Vári községben juhászbojtárnak állt. Felserdülve kubikosként mocsár lecsapolásnál, vasútépítésen és erdőkitermelésen dolgozott. 1935-ben behívták a csehszlovák hadseregbe. Munkács várában egy gyalogos alakulatnál szolgált. Kárpátalja visszacsatolása után, munka mellett elvégezte az erdészeti szakiskolát és 1940-ben Ungváron sikeres szakvizsgát tett. Beregújfaluba nevezték ki erdésznek. Időközben átképzésre behívták a magyar hadseregbe. Aknaszlatinán szolgált a 8.sz. kerékpáros zászlóalj kötelékében. 1941-ben újra behívót kapott és a mozgósított „Kárpát csoport" hadrendjében az 1.sz. Hegyidandár katonájaként 1941. június 27-én az Uzsoki hágón át támadva, egységével résztvett szovjet elleni első harcokban. 1942-ben Korotojaknál megsebesült és a Nyikolajevkában a hadikórházban ápolták. Visszakerülvén a csapattestéhez 1943. január 17-én Osztrogorszknál szovjet hadifogságba került.

Rövidesen a marsanszki majd a juzsai és végül a krasznogorszki táborba szállították és jelentkezett antifasiszta iskolára. Tanárai: Illés Béla, Fogarasi Béla, Rudas László, Andics Erzsébet, Révai József, Gerő Ernő, tehát a Magyarországról emigrált ortodox bolsevisták. További pályafutására nézve meghatározó, hogy a tanfolyamon hallgatótársai: Piros László, Otta István, Dékán Sándor a belügy a honvédség és az államvédelmi hatóság későbbi vezetői voltak. Elöljárója az a Nógrádi Sándor aki később altábornagyként a Honvédelmi Minisztérium politikai főcsoportfőnöke lett. Az iskola elvégzése és a partizán kiképzés befejezése után a Fjodorov vezette partizánhadseregben, Kovel környékén esett át a tűzkeresztségen. 1944. augusztus 7-én egy Kijev környéki repülőtérről indult el (~) parancsnoksága alatt a főleg magyar hadifogolyokból álló partizáncsoport a magyarországi bevetésre. Operációs területként a kárpátaljai Buzsora hegy és a Szerenye mocsár környékét jelölték meg melyet (~) kiválóan ismert. A szovjet gyakorlat szerint az embereket ejtőernyős ugrásra egyáltalán nem képezték ki. Az indulás előtt láttak életükben először ejtőernyőt. Ennek a következménye volt, hogy földetéréskor az egység nagyobbik része megsérült és harcképtelen lett. A csapnivalóan rossz szovjet topográfiai bemérés miatt nem a kijelölt területen értek földet, hanem Munkácstól 26 kilométerre a Martinka hegy környékén, mely hadtáp terület révén nyüzsgött a németektől. Így a földetérés pillanatában már felfedezték a partizáncsoportot. 1944. november 4-ig harcoltak a német és a magyar alakulatok ellen. Ekkor a partizáncsoportot feloszlatták és az Ideiglenes Kormány székhelyére Debrecenbe indították útba.

1945-ben az MKP tagjaként felelős pártfunkciókat töltött be. 1946. szeptember 13-án a honvédelmi miniszter, a partizán érdemeinek elismeréséül, tartalékos honvéd őrvezetőből tartalékos századossá léptette elő. 1947-ben Zemplén vármegye kommunista főispánjává nevezték ki. 1949-ben a század-zászlóalj parancsnoki tanfolyamra vezényelték. Ennek elvégzése után a hivatásos honvédségi állományban ezredesi rendfokozattal kinevezték egy harckocsizó ezred, majd néhány hónap elmúltával egy hadosztály parancsnokává. A tábornoki tölgyfalombot 1950. március 15-én kapta meg, és vezérőrnagyként újabb iskolára küldték. Elvégezte a hat hónapos „magasabb parancsnoki" tanfolyamot. Ennek a tanfolyamnak az ideje alatt 1950. május 23-án résztvett azon a szűkkörű katonai pártaktíván, melynek Farkas Mihály honvédelmi miniszter volt az előadója. Az értekezletet Sólyom László altábornagynak a vezérkar főnökének és tábornoktársainak letartóztatása miatt hívták egybe. Itt (~) felszólalásában élesen elítélte a letartóztatott tiszteket és halálbüntetést követelt számukra. Az 1950. augusztus 9-én megrendezett, koncipiált, hadbíróság előtt zajló per elnöke volt. A tárgyalás vezetője Dr Jávor Iván hadbíró ezredes, ügyész Bodonyi Márton, szavazóbíró Radványi Imre vezérőrnagy. Az ítélet 14 tábornokra és ezredesre mondta ki a halálos ítéletet.

1952-54-ig a Magyar Néphadsereg Páncélos csapatainak parancsnoka. A Moszkvai Vezérkari Akadémiát 1954 és 1956 között végezte el. Hazatérte után megbízták az újonnan szervezendő hadseregparancsnokság létrehozásával. 1956. december 11-én honvédelmi miniszterhelyettesé nevezték ki. Feladata az volt, hogy megvizsgálja a tisztikar és a csapattestek, továbbá a tisztképző iskolák forradalom alatti magatartását.

1962-ben a Magyar Honvédelmi Szövetség elnöke, majd 1967-ben a főtitkára lett. A Partizán Szövetség főtitkárának 1969-ben választották meg. Szolgálati ideje alatt, az összes katonai érdemrend birtokosa lett. Töretlen és elkötelezett elvhűségéért összesen 15 kitüntetést kapott. Ötvenedik születésnapja alkalmából a honvé-

delmi miniszter „Aranytőrrel", hatvanötödik születésnapján „Díszkarddal" tüntette ki. 1974. június 22-én helyezték érdemei elismerése mellett nyugállományba.

Pályája során országgyűlési képviselő, az Elnöki Tanács és az MSZMP Központi Bizottságának a tagja volt.

Irodalom:

Hadtörténeti Intézet Archívum Uszta iratok.
Uszta Gyula: A jót akarni kell! Zrinyi Katonai Kiadó Bp.1989.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak Holnap Kiadó Bp.1989.

VAJDA TIBOR

fogtechnikus, ÁV őrnagy, fogorvos (?)
(Budapest, 1924. [Messinger Gizella])

Polgári családból született. Apját zsidó munkaszolgálatosként a nyilasok 1944-ben megölték. Öccsével Lászlóval együtt apjuk mesterségét követték. Iskolai végzettsége 4 gimnázium, melyet Budapesten végzett el. Ezt követően feltehetően 1940-ben az olaszországi Laurana városába utazott. Látogatását az ÁVH. hivatalos irataiban két különböző módon indokolta. Önéletrajzában azt állította, hogy idült ekcémája gyógyításához volt szüksége tengeri levegőre. Más helyen úgy nyilatkozott, hogy a fogtechnikusságot elsajátítani utazott Itáliába. Ámde rövidesen hazatért, hogy a szakmát apjánál tanulja ki. Egy év múlva, 1941-ben a Szovjetúnióba akart kiszökni, de már Debrecenben elfogták és szülei közbenjárására engedték szabadon.

1944. májusában behívták munkaszolgálatra, ahol szakaszparancsnok volt. Októberben megszökött Fülekről és Budapesten bújkált. Nyilatkozata szerint novemberben Palotai-Pollák Ervin fegyveres csoportjában harcolt a németek ellen. Mint az 1951. május 28-án Tarkó Lajos ÁV. főhadnagy által szerkeszetett „Összefoglaló jelentés" leszögezi, hogy még az Államvédelmi Hatóságnak sem sikerült a megnevezett ellenálló csoport hajdani létét bizonyítani. A Partizánlexikon sem említ ilyen szervezetet. 1945. január 6-án Zuglóban érték be a szovjet csapatok. 1945. tavaszán két hétig egy szlovákiai cionista kollektívában élt, majd visszatért Budapestre. László öccse illegálisan elhagyta az országot és cionista barátjaival együtt Palesztínába távozott. (~) 1945 nyarán pár hónapig a Szociáldemokrata Párt VII.ker. szervezetében volt pártnyomozó, de már augusztusban átlépett a Magyar Kommunista Pártba, ahol először körzeti titkár, majd a kerületi bizottság szervezési osztályán dolgozott. Párttagságát 1942-től igazolták, mivel azt állította, hogy a Szociáldemokrata Párt tagja volt. 1951-ben ez az állítás megdőlt, mert az ÁVH. Pártbizottság titkárának Balogh Bélának bevallotta, hogy valótlant állított. 1945 előtt nem volt párttag. Az ÁVH elődjéhez a Politikai Rendőrséghez Fehér László, a kerületi MKP. szervezet káderese ajánlotta. A testületbe való belépése után nyomozó alhadnagyként részt vett az úgynevezett Magyar Közösségi Összeesküvés nyomozati munkájában. 1947. február 11-től dr. Sárkány Kálmán törvényszéki tanácselnök (34.zárka) vizsgálótisztje, továbbá Vasvári Lajos géplakatos (29.zárka) kihallgatását vezeti. Eredményes munkájáért nyomozást kiértékelő tiszt, majd alosztályvezető végül vizsgálati főosztályvezető helyettes lett. Részt vett a Rajk ügyben majd a Grősz érsek ellen folytatott vizsgálatban. Sok embert küldött Kistarcsára az államvédelmi internáló táborba, mely Recsk előszobája volt. A Rajk ügyben végzett munkájáért először a Népköztársasági Érdemrend Kiskeresztjét kapta meg, majd egy éves szakmai tanfolyamra a moszkvai KGB Dzerzsinszkij iskolára küldték.

1953 végén cionista szervezkedés vádjával tartoztatták le, majd czt a vádat átalakították. A bíróság elé népellenes büntett, halált okozó testisértés, okirathamisítás és hamis tanuzásra való rábírás vádja miatt került. 1953. december 24-én elsőfokon, majd 1954. január 15-én másodfokon ítélte el a Katonai Bíróság.

1956 nyarán kegyelemmel szabadult. November elsején Bécsbe disszidált, ahová családja is követte. Ausztráliában kapott politikai menedékjogot, vélhetően mint magyar szabadságharcos. A hatvanas évek végén Sidneyben mint fogorvos praktizált, bár sem a Budapesti Orvostudományi Egyetemen, sem a Sidney Egyetemen nem szerzett orvosi oklevelet. Már a hetvenes években megkapta a belügyminisztériumtól a látogató vizumot. Azóta is gyakran jár haza és tiszteletbeli tagja a Magyar Fogorvosok Tudományos Egyesületének - orvosi diploma nélkül. A Fogorvosok Nemzetközi Egyesülete Közgyűlésén New-Yorkban 1974-ben aranyéremmel tüntették ki.

Utoljára a magyar szövetség 1992-ben hívta meg, amikor mint inplantációs orvosdoktor tartott tudományos előadást.

Irodalom:

Az Állambiztonsági Szolgálat II./D osztályának jelentése 1959.
Magyar Közlöny 1949. október 15.
Összefoglaló jelentés Vajda Tibor ÁVH. őrnagyról. 1951.május 28-án.
Katonai Bíróság HB. IX.00365/53 és a Katonai Főtörvényszék 1954.január 15-én kelt KAT.FŐ. I.005/1954. ítéletei.

VARIHÁZI (Braun) OSZKÁR

hivatásos katona, vezérőrnagy
(Budapest, 1897. március 12 - Budapest, 1959. május 9. [Petrich Gizella])

Az első világháború kitörése után 1914-ben, 17 éves korában fiatal zászlósként került a frontra. 1919-ben a Magyar Vöröshadseregben a román okkupáció ellen harcolt. 1921-től hét esztendőre szolgálaton kívüli viszonyba helyezték. 1928-tól különböző csapattesteknél teljesített szolgálatot. 1942-ben mint zászlóaljparancsnok került ki a szovjet hadműveleti területre. 1944-ben alezredessé léptették elő és október 1-től, mint a 18. gyalogezred parancsnokát a pesti hídfő védelmével bízták meg. Szoros kapcsolatban állt a Bajcsy-Zsilinszky féle ellenállás katonai szárnyával,

ezért gyanússá vált. Lebélyegzett és aláírt katonai nyomtatványokat juttatott a katonai ellenállás tagjainak. Ezért ezredparancsnoki beosztásából leváltották és 1944. december 24-én a 10. hadosztály gyűjtőkeretének parancsnokságával bízták meg. Budapest védőinek Budára történt áttelepülése után a mai Bartók Béla út környékén védekező 6. gyalogezred parancsnokságát bízták rá. 1945. február 10-én megtagadta, hogy Hindy Iván vezérezredesnek Budapest védelmi parancsnokának utasítására védelemre az ezreddel a Várba vonuljon. Másnap, február 11-én a mai Móricz Zsigmond körtéren ezredével együtt átállt a vörös hadsereghez. A szovjet 18. és 37. lövészhadtest keretében február 12-én már szervezte a Budai Önkéntes Ezredet. Budapest védőivel szemben a Gellért hegynél, a Várnál és a Déli Pályaudvar környékén vetették be ezredét. Az arctámadások miatt az ezred hatalmas veszetségeket szenvedett. 600 magyar honvéd esett el.

A budai harcok után az ezred Kelenvölgybe került pihenőre, majd a megtizedelt alakulatot, öt zászlóaljat egyenként négy századdal, összesen 2500 katonát a jászberényi fogolytáborba irányította a szovjet hadvezetés. Itt alakult meg az 1.sz. honvéd gyaloghadosztály Szalay Tibor alezredes, később vezérőrnagy parancsnoksága alatt. A hadosztály vezérkari főnöke Fülöp József vk. őrnagy lett. Ide tagózódott be a Budai Önkéntes Ezred személyi állománya is. 1945. április 1-vel (~)-t ezredessé léptették elő. 1946-ban a politikai okok miatt leváltott Szalay vezérőrnagyot követően a Pápán állomásozó 1. gyaloghadosztály parancsnokságával bízták meg. Az év derekán Pálffy György ezredes, a Katonapolitikai Osztály akkori parancsnokának megbízásából Berkesi András főhadnagy (~) letartóztatási parancsával érkezett Pápára. Szerencsére (~) nem tartózkodott a parancsnokságon, igy Berkesi csupán a Kat.Pol. idézését tudta hátrahagyni. (~) megjelent Budapesten a Kat.Pol. székhelyén, ahol kémkedéssel vádolták, mert nyugaton maradt családtagjaival levelezett. Felajánlották, hogy lépjen be a Magyar Kommunista Pártba, mert ez esetben a vádat elejtik. (~) elegett tett a kérésüknek. Igy 1946-ban, két hadosztály az első és a hatodik, kommunista vezetés alá került.

Később a Magyar Néphadseregben töltött be különböző tisztségeket egészen látása elvesztéséig.

Irodalom:

Fegyverrel a hazáért. Kossuth és Zrinyi Könyvkiadó Bp.1980.
A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Kossuth Könyvkiadó Bp.1987.
Hadtörténeti Archívum Variházi iratok.
Kubinyi Ferenc: Interjú Fülöp József vezérőrnaggyal. Eger 1991. (Kézirat gyanánt a szerző birtokában.)

VÁSÁRHELYI MIKLÓS

jogász, történész, újságíró
(Fiume 1917. október 9. [Róth Irén])

Elemi és középisoláinak egy részét Fiuméban végezte. 1929-ben települtek vissza Magyarországra így középiskoláit Debrecenben fejezte be. Érettségi után 1939 és 1943 között a Debreceni Tudományegyetem Jog és Államtudományi Karának hallgatója. Forrás nem szól arról, hogy jogtudományi tanulmányait sikerrel absolválta.

1938-ban csatalakozott a debreceni Márciusi Front mozgalomhoz, majd 1939-ben tagja lett az illegális kommunista pártnak. 1943 és 1945 közötti időről hiteles információk nincsennek, csupán annyi, hogy kapcsolaban állt Décsi (Danweber) Gyulával, aki azonos jogi képzettséggel rendelkezett és aki később Péter Gábor ÁVO-jánál ezredesi rangot viselt és a Mindszenti–féle koncipiált per „nyomozását" irányította. (~) 1945-től a legális kommunista párt tagja és négy éven keresztül a Révai József által szerkesztett Szabad Nép újságírója. Rákosi Mátyás sajtókiséretéhez tartozik, a közelében van. Ennek is köszönhető, hogy a lapnál olyan kivételezett helyet foglal el, hogy részt vehet, mint tudósító a második világháborút lezáró párizsi béketárgyalásokon. A magyar sajtótörténetbe, mint a bitófa zsurnalisztája, akkor írja be a nevét, amikor 1948. június 2-án a szabolcsmegyei Pócspetri községben az iskolák államosítása ellen tüntető katolikus hívőket feloszlatni akaró egyik rendőr fegyvere véletlenül elsült és viselőjét sebezte halálra. Ortutay Gyula a kisgazdapárti áruló kriptokommunista vallás és közoktatásügyi miniszter a katolikus egyházat gyilkossággal vádolta. Ehhez nyújtott sajtótámogatást (~). A Szabad Népben követelte a bűnösök bitó alá állítását. Munkája sikeresnek bizonyult, mert Királyfalvi Miklós jegyzőt, volt tartalékos zászlóst felakasztották. Asztalos János atyát a római katolikus plébánost pedig csak az 1956-os forradalom szabadította ki börtönéből. Asztalos atya Rómába emigrált és az Olaszországi magyarok lelkigondozója lett

Még ebben az évben igen fontos pártmegbízatásnak tett eleget. A párt megtisztelte azzal, hogy feladatként elvállalhatta az első betűtől az utolsóig hazug MAORT koncipiált ügy dokumentumkötetétnek az un „FEHÉR KÖNYV"-nek a megírását. Kiváló szerzőtársra tett szert, és nagyon használható forrásmunkára. A társ Tímár István ÁVH ezredes, a forrásmunka szerzője a magyar irodalom „nagy hazúgja" Boldizsár Iván volt. (V.ö: Összeesküvés a magyar nép ellen.) A témához családilag is kötődött mivel Magda húga az Államvédelmi Hatóság tisztje volt. 1949 és 1953 között nincs információ a foglakozásáról. 1953 és 1956 között a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának az elnökhelyettese. Jó tempóérzékkel volt megáldva amikor észrevette az idők változását és 1956-ban a „Petőfi Kör" reformkommunistái mellé csatlakozott, továbbá bekerült Nagy Imre legközvetlenebb munkatársai közé. 1956. október – novemberében a forradalom leveréséig a Minisztertanács sajtófőnöke volt. A forradalom leverés után, először Romániában tartották fogva, majd az ún. Nagy Imre perben állították bíróság elé. A perben tanúsított magatartása ma is kérdő-

jel. Szerepléséről bár a film és a hangszalag dokumentumok is megvannak, a mai napig nyilvánosságra hozatalukat – érthetetlen vagy nagyon is érthető okok miatt – meggátolják. 1956 és 1960 között börtönben volt. A többiekhez képest panzió körülményeiről, Fazekas György könyve szól. (V.ö: Fazekas: Forró ősz Budapesten. Magyar Hírlap könyvek 1989.)

Szabadulása után, 1972-től a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének munkatársa. 1988-ban megalakítja többedmagával az Új Márciusi Frontot. 1989-től a Történelmi Igazságtétel Bizottság elnöke, továbbá a Soros György alapítvány kuratóriumi titkára, a Pulitzer díj kuratóriumi elnöke és a Szabad Demokraták Szövetségének alapító tagja és listás országgyűlési képviselője.

Irodalom:

Szabadon választott. Parlamenti Almanach 1990.
Magyar Ki–Kicsoda. Lang Kiadó Bp.1990.
Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon 1945-196O. Budapest 1990.
Kubinyi Ferenc: Riport Vásárhelyi Miklóssal 1981.

VIDA FERENC Dr. (Tunisz)

jogász, igazságügyi minisztérium főosztályvezetője, a Legfelsőbb Bíróság tanácsvezetője

(Csongrád, 1911. május 4.)

Zsidó értelmiségi családból származott. 1929-től a Szociáldemokrata Párt tagja volt. Mint baloldali cionista Palesztinába utazott, ahol 1934-ben Tel Avivban csatlakozott a zsidó kommunista párthoz. 1935. októberétől mint kriptokommunista ügyvédjelölt először a csongrádi majd 1936-tól a budapesti V. kerületi szociáldemokrata ifjúsági csoportban és az OIB-ban dolgozott. 1937-től az V.ker. ifjúsági csoport titkára lett. Résztvett a KMP. újjászervezésében.

1942-ben letartóztatták és életfogytiglani fegyházra ítélték. Ügyét a Schőnherz ügyben tárgyalta a vezérkari főnökség bírósága. Szegeden a Csillagbörtön rabja volt 1944 júliusáig. Innen került októberre a komáromi Csillag erőd börtönébe. Mint zsidót deportálták.

1945-től az MKP. V. kerületi titkára. 1946 februárjától 1949 februárjáig a közigazgatás demokratizálást irányította a Belügyminisztériumban. Dolgozik az Állami Ellenőrzési Központban is. 1951 decemberétől az Igazságügy Minisztériumba helyezték. Majd 1972-ig nyugdíjaztatásáig a Legfelsőbb Bíróságon tanácsvezető bíró. Nagy Imre és társai halálraítélője.

Irodalom:

Tanúságtevők. Kossuth Kiadó Bp. 1988.
Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála. Újváry Kiadó München, 1978.
Kopácsi Sándor: Az 1956-os forradalom és a Nagy Imre per. Magyar Öregdiák Szövetség New Brunsvick 1980.

FÜGGELÉK I.

„AZ ALAPÍTÓ ATYÁK"

AZ ÁLLAMVÉDELMI HATÓSÁG ELSŐ 500 TISZTJÉNEK NÉVSORA

Tábornokok

1. Péter Gábor altábornagy
2. Piros László vezérőrnagy
3. Tömpe András vezérőrnagy

Ezredesek

4. Ács Ferenc
5. Balogh Béla
6. Egri Gyula
7. Fekete Miklós
8. Ferencsik József
9. Gáti Gyula
10. Gerendai László
11. Gyuris Aladár dr.
12. Hárs István
13. Horváth Gyula
14. Juhász László
15. Kovács János
16. Ormai István
17. Ráth Károly
18. Szalma József
19. Szábrerszky József
20. Szücs Ernő
21. Tímár István dr.
22. Valencsák János
23. Víg Pál

Alezredesek

24. Bálint István dr.
25. Balázs József
26. Décsi Gyula dr.
27. Dékány István
28. Érsek Tíbor
29. Farkas László
30. Fehér Lajos
31. Fehér Sándor
32. Fikhert Ferenc
33. Fóris Béla
34. Gazdik Gyula
35. Hantos László
36. Horváth Sándor
37. Janikovszky Béla dr.
38. Kardos György
39. Kiss Kálmán
40. Klein József
41. Koczina Gyula
42. Kőrösi Andor dr.
43. Kucsera László
44. Kutika Károly
45. Lakatos Dezső
46. Lóránt György
47. Lőke Gyula
48. Marschall László
49. Mészáros József
50. Nagy László
51. Páll Ákos dr
52. Pintér István
53. Pólik István
54. Poros Tamás
55. Rákosi László dr.

56. Sipos Károly
57. Zsidi Gyula

Őrnagyok

58. Ács Lajos dr.
59. Ákos Miklós
61. Balla Lajos
62. Barna Endre
63. Barna M.István
64. Bauer Miklós dr.
65. Berkesi András
66. Beszédes Antal
67. Bihari Andor
68. Boda György
69. Braun Miklós dr.
70. Csapó Andor
71. Eskulits József
72. Faludi Tamás
73. Farkas Béla
74. Fábián Ferenc
75. Filó János
76. Gerendás Iván
77. Haraszti Róbert
78. Kajli József
79. Kapitány István
80. Kecskés Ferenc
81. Kiss Sándor
82. Koós Béla
83. Kovács Géza
84. Kurta János
85. Mátrai Tamás
86. Molnár László dr.
87. Moravetz László
88. Móró István
89. Murányi Vilmos
90. Nagy Károly
91. Nagy Mihály
92. Nagy-Károlyi Márton
93. Orbán Miklós
94. Padányi Mihály
95. Princz Gyula
96. Radó Sándor dr.
97. Radványi János
98. Rácz Pál
99. Rónai János
100. Szabolcsi Mihály
101. Szarvas Pál
102. Szele Miklós
103. Szöllősi György dr.
104. Tárnyik István
105. Tihanyi János
107. Tóth István
109. Vágó Ödön
110. Vándor Ferenc
111. Vándor Imre
112. Váradi György dr.
113. Várnai Béla
114. Voititz Endr
115. Weller Antal

Századosok

116. Alpár Zoltán százados
117. Ausch Béla
119. Barna Péter dr.
120. Bársony Péter
121. Czirok András
122. Czuppon Kálmán
123. Csont Ferenc
124. Darvas György
125. Darvasi István
126. Farkas Vladimir
127. Frank Ernő dr.
129. Gesztesi Nándor
130. G.Horváth József
131. Gömöri Sándor
132. Gróh József
133. Gyólai János
134. Gyopár Miklós
135. Horváth Boldizsár
136. Jakab Géza
137. Jamrich József
138. Jámbor József
139. Józsa Ferenc
140. Karoczkai Sándor
141. Káldi Tíbor
142. Káldor György
143. Kis Sándor dr.
144. Kiss József
145. Komlós János
146. Kotroczó Mátyás
147. Kovács István
148. Kovács Tibor
149. Krepsner Árpád
150. Kósa Tiborné
151. Kutas Imre
152. Lalik Árpád
153. Lombos Lajos
154. Major Béla
155. Markó Imre
156. Mázi József
157. M.Kovács Mihály
158. Nádas Endre
159. Pártos Endre
160. Pető László
161. Popper Endre
162. Radványi Dezső
163. Ráduly Imre
164. Réh Alajos
165. Salgó Erzsébet
166. Sarkadi Simon
167. Sándor Imre
168. Somkúti Jakab
169. Stefkó József
170. Sugár Sándor
171. Szegő Sándor
171. Szendi György
172. Széchényi Endre
173. Tatár Aladár
174. Toldi Ferenc
175. Tóth István
176. Varga János
177. Vágner Anna
178. Váradi István
179. Vermes Géza
180. Zalai Sándor

Főhadnagyok

181. Bagi Mihály
182. Bakos Károly
183. Bakos Pál
184. Balogh Mária
185. Bartók Lajos
186. Bauer Miklósné dr.
187. Bánkúti Antal
188. Bárd Károly dr.
189. Bárdos Endre
190. Beck Ferenc
191. Beck István
192. Berán Iván
193. Beszédes Antal
194. Bédi Ferenc
195. Béres Andor
196. Bizony Károly
197. Boda György
198. Bolgár Pál
199. Bradács György
200. Bukor Kálmán
201. Busi Vince
202. Ceglédi Géza
203. Csikós Sándor
204. Csillag Magda
205. Csuka Sándor
206. Faludi Ervin
207. Fehér I.Sándor
208. Fekete Zsigmond
209. Fodor Pál
210. Fehér Péter dr.
211. Fried Georgette
212. Frigyik Sándor
213. Földes Szilveszter
215. Gábor István
216. Gábor Sándor
217. Gál Péter
218. Gáll Lajos
219. Gellért Gábor
220. Gulyás György
221. Hajdu Imre
222. Harsányi Zoltán
223. Havas Oszkár
224. Héni Imre

225. Horváth Árpád
226. Horváth János
227. Horváth Sándor
228. Imre Mátyás
229. Jámbor Árpád
230. Jelinek Károly
231. Karoczkai Sándor
232. Kaszab P.Gyula
233. Kádár Sándor
234. Kálmán József
235. Kelen György
236. Kemény Lajos
237. Kenessei Tamás
238. Keszthelyi József
239. Kiss István
240. Kis Tiborné
241. Koltai Vilmos
242. Kónya József
243. Komendó János
244. Koós Béláné
245. Koós István
246. Korompai József
247. Kovács Ilona
248. Kovács Jenő
249. Kovács József
250. V.Kovács József
251. T.Kovács László
252. Köteles Henrik
253. Kőnig Zoltán
254. Kunos László
255. Kurilla József
256. Lencsés János
257. Lehota István
258. Lihanecz János
259. Lakos Margit
260. Lakos Éva
261. Lada Éva
262. Lengyel László
263. László János
264. Marton Béla
265. Máté Sándor
266. Mérő Károly
267. Németh Húgó
268. Mészáros Sándor
269. Nagy Lajos
270. B.Nagy Lajos
271. Nagy József
272. Novák Károly
273. Nyári Emíl
274. Ökrös Lajos
275. Pereszlényi Zoltán
277. Péntek Károly
278. Philip Tibor
279. Póta János
280. Pataki István
281. Pataki József
282. Pataki Ferencné
283. Pető László
284. Potecz Sándor
285. Réh Alajos
286. Rabik Róza
287. Rajnai Sándor
288. Rudas Éva
289. Schwerteczky Ferenc
290. Srőlter Istvánt
291. Sárvári Miklós
292. Somló János
293. Soós Vera
294. Stréb Károly
295. Surányi Károly
296. Surányi Ferenc
297. Szamosi László
298. Szekeres Vince
299. Szeles József
300. Szendi György
301. Szepesi Imre
302. Szinai Miklósné
303. Szemere János
304. Szobácsi József
305. Takács József
306. Tamáska Ferenc
307. Tamáska Mária
308. Tábori Zoltán
309. Tatár Aladár
310. Tárnoki János
311. Temesvári László
312. Tihanyi H. János
313. Tóth László
314. Török Pál
315. Turcsányi József
316. Urbán Lajos
318. Vajda Tíbor

317. Varsányi Gyula
318. Váradi Imre
319. Váradi Ernő
320. Váradi György dr.
321. Váradi Zsigmond
322. Vass György
323. Vass János
324. Várkonyi István
325. Vavrovics Lajos
326. Venczel Andor
327. Vértes János
328. Vilcsek Vilmos
329. Völgyi Ervin
330. Virág(Wenges)Sándor
331. Vujity Miklós
332. Zalai Ilona
333. Zentai Dénes
334. Zentai Ottó

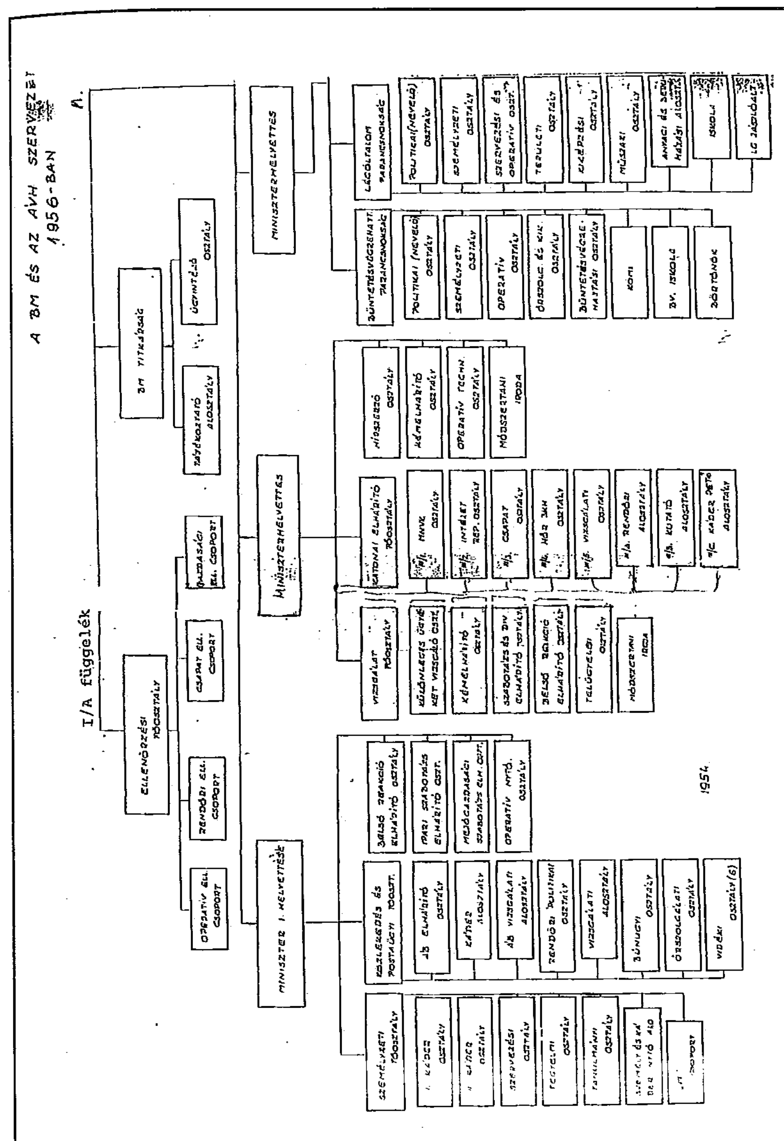
Hadnagyok

335. Antonovics Erzsébet
336. Balázs Béla
337. Balázsi Béla
338. Balogh Albert
339. Balogh József
340. Balogh Mihály
341. Barna Béla
342. Boda József
343. Baski József
344. Beck István
345. Boros Aladár
346. Borsos Imre
347. Brizsinszky Rudolf
348. Budai András
349. Busztin Gábor
350. Büki József
351. Bükkönyi János
352. Boros Aladárné
353. Bíró Sándor
354. Csabai Gyula
355. Csete József
356. Csikós Rudolf
357. Csízik József
358. Deli Károly
359. Dezső József
360. Dévényi József
361. Dienes Béla
362. Dunai Lajos
363. Egresi József
364. Egri Miklós
365. Erdei András
366. Fazekas Péter
367. Farkas Mihály
368. F.Fehér István
369. Fehér István
370. Fehér László
371. Fehér Róbert
372. Feidiga Ernő
373. Fekete Béla
374. Fitos Sándor
375. Fodor Ferenc
376. Forrás András
377. Fuchs Tíbor
378. Galambos László
379. Galgóczy Éva
380. Garai Dezső
381. Gárdos Klára
382. Gábor András
383. Gáti György
384. Gelber Miklós
385. Gervai Tíbor
386. Gesztei Mihály
387. Gervai Miklós
388. Glasziusz Imre
389. Gonda Bertalan
390. Gyenes Sándor
391. Gyurákovics Imre
392. Hanák Pál
393. Havai János
394. Havas András
395. Halek Ernő
396. Hegedüs Erzsébet
397. Hegyi Pál
398. Herczog Pál
399. Hérics Nándor
400. Horváth Ferenc
401. Horváth György

402. Iklandi János
403. Imre Péter
404. Jaksó Ferenc
405. Jambrich Mihály
406. Kajli Ferenc
407. Kádár Csermanek Jenő
408. Kecskeméti Mihály
409. Kelemen Kálmán
410. Kelen György
411. Keveházi Lajos
412. Kiss István
413. Koncz István
414. Kormány Mihály
415. Kósa János
416. Kovács Gyula
417. Kovács Jenő
418. Kiss Dezső
419. Koppány Leo
420. Kővári Nándor
421. Kristóf István
422. Kempner Antal
423. Kiss László
424. Király Ferenc
425. Lakatos József
426. Lázár Imre
427. Lőke Gyula
428. Margittai Miklós
429. Munkás Gyula
430. Mezei Anna
431. Nagy Bálint
432. Németh Margit
433. Oskó Lajos
434. Pongrácz Istvánné
435. Prohászka Viktor dr.
436. Péter László
437. Radák László
438. Radványi Dezső
439. Rendek András
440. Rév Pál
441. Róna Ferenc
442. Sándor Lajos
443. Sánta Józsefné
444. Siklós Ferenc
446. Sólyom László
447. Steiner Erzsébet
448. Szigligeti Béla
449. Szabó Lászlóné
450. Szőke Györgyné
451. Siffer Ferenc
452. Szabó Kálmán
453. Szamosi Tíbor
454. Szenes Iván
455. Szkorik Larion
456. Szombat József
457. P.Szántó György
458. Szilágyi Zoltán
459. Tajti Sándor
460. Takács Imre
461. Tárnoki József
462. Tímár Péter
463. Turányi László
464. Veres Imre
465. Várnai Imre
466. Vásárhelyi Magda
467. Vértes Jenő
468. Vas Jolán
469. Vigh Lajos
470. Virág Imre

Alhadnagyok

471. Bálint István
472. Friedmann Klára
473. Gábor Imréné
474. Geiger Sándor
475. Gruber István
476. Gürtz Anna
477. Havasi József
478. S.Horváth Sándor
479. Hidvégi Marianna
480. Ipper Pál
481. Králik János
482. Lemle Rezső
483. Mészáros Péter
484. Lusztig Sándor dr.
485. Mészáros Zsolt
486. Podreczki András
487. Radványi Kálmán
488. Rozsnyai Károlyné
489. Sárkány György
490. Solymos Károly
491. Sulek István
492. Szemenyei Pál
493. Takács András
494. Traj András
495. Tyukász Árpád
496. Venczel Julia
497. Verék László
498. Vince György
499. Vizi Tamásné
500. Weber Zoltán

KIMUTATÁS

Belügyminisztérium II./3 Alosztály

Budapest 1957. június 1.

A volt belügyminisztériumi beosztottakról akik az 1956. októberi forradalmi események alatt és azt követően nyugati államokba és Jugoszláviába disszidáltak.

1. Váradi István ÁVH százados a 43. Hir.ezred elhárító tisztje. Svájc.
2. Takács József ÁVH főhadnagy. Nagykanizsai határőr elháelhárító tiszt. Jugoszlávia.
3. Nagy Mihály ÁVH őrnagy Határőr elhárítási osztály vezető. Jugoszlávia.
4. Radák László ÁVH hadnagy. Nyugatra.
5. Gyopár Miklós ÁVH százados. Titkos állományú operatív tiszt. IBUSZ vezérigazgató helyettes. Ausztrália.
6. Nádas Józsefné (Steiner Erzsébet) ÁVH.I.O.tiszt. Ausztrália.
7. Komjáti Istvánné (Fried Georgette) ÁVH főhadnagy. Páris.
8. Sándor Lajos ÁVH főhadnagy. Nyugatra.
9. Temesvári László ÁVH főhadnagy. Nyugatra.
10. Molnár Miklósné (Rudas Éva). Nyugatra.
11. Vajda Tibor ÁVH őrnagy II/B oszt. Ausztrália
12. Gerendás Iván ÁVH. százados Vizsgálati o. Nyugatra.
13. Haraszti Róbert ÁVH. őrnagy főoszt.vez. Izrael
14. Kálmán (Klein) József ÁVH. százados. 9.csop.vez. a Ju goszláv titkos szolgálat ügynöke, Jugoszlávia.
15. Mérai Tíborné (Rabik Róza) ÁVH főhadnagy. Páris
16. Imre Péter ÁVH alhadnagy szigorúan titkos állomány. Canada.
17. Bársony péter ÁVH százados. Nyugatra.
18. Nyári Emil ÁVH főhadnagy. Nyugatra.
19. Káldi Tibor ÁVH százados. Nyugatra.
20. Sugár Sándor ÁVH százados. London.
21. Farkas Béla ÁVH százados. Nyugatra.

1945-50. között az Államvédelmi Hatóság jogelődjei a PRO azaz a Politikai Rendészeti Osztály továbbá a BM. ÁVO azaz a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztálya még nem volt független országos hatáskörű szerv. Így előléptetéseinek, kitüntetéseinek, kinevezéseinek, leszereléseinek közleményei a Belügyminisztérium Rendőrségi Közlönyeiben pontosan megtalálhatók.

Antall József és elitje a választási korteskedés idején megígérte a nemzetnek a „tavaszi nagytakarítást". Az ígéretek betartása helyett Antall József a liberális postkommunistákkal titkos paktumot kötött és ezzel ígéretét megszegte. Ezt követően olyan törvényeket hozatott amelyek eleve lehetetlenné tették a diktatúra bűnöseinek megnevezését. Az ÁVH anyaga így kutathatatlan lett. A magyar jövő szerencséjére a „zárlatgondnokok" elfelejtkeztek arról, hogy az ÁVH alapító atyáinak neve megtalálható a Rendőrségi Közlöny számaiban.

Csak hosszas és a szabad Magyarországra jellemzően „fű alatti", nem feltűnő kutatás után sikerült azonosítani az alapító 500 ÁVH-s tisztet. További adataik is előkerültek. A magyarosított vezetéknevek mellett az árulkodó anyai név. Ezeket tovább a százalékos megoszlási arányt zsidó és keresztény alapító ÁVH-s tisztek között nem tárhatom, Bíbó Istvánt igazolandó, az olvasó elé. Pár héttel e kötet megjelenése előtt a Magyar Televízióban az ÁVH-ról sugárzott háromrészes dokumentumfilmemnek a „nézhető", tehát nem éjszaka sugárzott ismétlését dr. Schweitzer József főrabbi antiszemita hangulatkeltés vádjával dr. Nahlik Gábor TV alelnöknek megtiltotta. Az ezt a tényt igazoló levelet az alábbiakban mutatom be az olvasónak.

Minden esetre tudomásul kellett vennem a magyar népesség egy százalékát sem kitevő felekezet főpapjának olyan mérvű hatalmát, mely az ügyészségekre is valószínűleg kiterjed. A zsidó ÁVH-s tisztek számának nyilvánosságra hozatalával félő volt, hogy elrendelheti a könyv ügyészségi betiltását.

A kutatások adatai azonban rejtve és titokban, azért fennmaradnak. Egyszer majd ad az Isten a nemzetnek egy olyan kormányt, amely a függetlenséget kivívja és elzavarva az idegen proconsulokat útat nyit a hiteles adatok közlésének.

Magyar Televízió
Kocsis L. Mihály
műsorigazgató

1810. Budapest V., Szabadság tér 17.
Telefon: 1 311-729
1 533-200/4165 mellék

Bp. 1994. március 25.
Ikt.sz.: M/59/94.

Kubinyi Ferenc
történész úrnak

Tisztelt Kubinyi Úr!

Szeretném tájékoztatni arról, hogy az Ávósok I-III. című dokumentumfilm ismétlését, amely a **Magyar félmúlt - A törvénytelen szocializmus** című történelmi sorozat részeként került sugárzásra a Magyar Televízióban, dr. Nahlik Gábor alelnök úr utasítására vettük ki a műsorból. Tájékozódásom szerint erre valóban az izraelita hitközség, illetve különböző zsidó szervezetek tiltakozására került sor. Az említett szervezetek és név szerint dr. Schweitzer József főrabbi úr kifogásolták az ávós tisztek életrajzában a zsidó származás túlhangsúlyozását, amelyre most, a Holocaust 50. évfordulóján különösen érzékenyek zsidó, illetve zsidó származású polgártársaink. Az Alelnök úr a Főrabbi úrral folytatott beszélgetésen végül is akceptálta ezt az észrevételt, s ezért hozta meg a fenti intézkedést. Arról pillanatnyilag nem tudom tájékoztatni, hogy vajon sor kerülhet-e a sorozatnak egy későbbi, kevésbé érzékeny időpontban történő megismétlésére.

Kérem, fogadja el tájékoztatásom, egyben szeretném felhívni a figyelmét arra, hogy levelemnek publikálásához semmilyen formában nem járulok hozzá. A fentieket Önnek válaszolva, személyes tájékoztatásul adtam.

Megértését köszönve, szívélyes üdvözlettel

Kocsis L. Mihály

A korlátozásról tudósító levél kópiája

2. A DIKTATÚRA ÁLDOZATAI

ALMÁSY PÁL

altábornagy
(Vác, 1902. július 8. - Budapest, 1985. március 17.)

Kisnemesi, a magyar szabadságnak és függetlenségnek elkötelezett családból származott. Keresztnevét annak az Almásy Pálnak emlékezetére kapta, aki 1849-ben a debreceni országgyülés elnökeként aláírta a Habsburg házat detronizáló törvényt és akit Haynau ezért halálra ítélt.

Középiskoláit a M.kir. Soproni Katonai Főreál iskolában végezte. Innen nyert felvételt a Ludovika Akadémiára, ahol 1924-ben tüzérhadnaggyá avatták. Öt esztendeig csapatszolgálatot teljesített. Újoncai közé tartozott Pálffy (Oesterreicher) György a Rákosi által kivégeztetett altábornagy. 1929-ben beiratkozott a József Nádor Műszaki Egyetemre, ahol 1932-ben szerzett gépészmérnöki oklevelet. A diploma megszerzése után a M.kir. Haditechnikai Intézet lőszeralosztályára nyert beosztást. 1934-ben századossá léptették elő és diplomáciai szolgálatra vezényelték. A berlini katonai attasénak, dr. Hardy Kálmán vezérkari alezredesnek beosztott tisztje lett. Hardy, a későbbi folyamőr vezérkapitány Horthy kormányzó szűk köréhez tartozott. Meggyőződéses antináci volt. 1939-ben (~)-t a németek „persona non gratának" nyilvánították, mivel a lengyel katonai attasé beosztott tisztjeihez bensőséges barátság fűzte. Újra a Haditechnikai Intézetnél kapott beosztást, de már őrnagyként majd alezredesként a lőszerosztály vezetője lett. 1944-ben Farkas Imre műegyetemi tanársegéd ismertette meg gróf Dessewffy Gyulával a Magyar Front egyik alapító tagjával és Nagy Jenő ezredessel. Általa lett tagja a Bajcsy-Zsilinszky Endre által vezetett Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága katonai szárnyának, melynek parancsnoka Kiss János ny. altábornagy volt. November 22-én a bizottság katonai vezetőit, Mikulich Tibor páncélos százados árulása folytán, Tartsay Vimos Andrássy úti lakásán, a Nemzeti Számonkérő Szék letartóztatta. 1944. december 8-án zajlott le az a hadbírósági tárgyalás, mellynek elnöke vitéz Vargyassy (Jelic) Gyula altábornagy, a tárgyalásvezető pedig Dominich Vilmos őrnagy volt. (~) halálbüntetést kapott, majd kegyelem folytán büntetését 15 év börtönre változtatták át. A Margit körúti fogházat Sopronkőhidára evakuálták. (~) az autóbuszban Bajcsy-Zsilinszky Endrével utazott együtt. A kőhidai fegyházban írnoki feladatot kapott. Ez szabad mozgással járt a börtönon belül. Ez tette lehetővé, hogy felkeresse a siralomházban a bitóra ítélt Bajcsy-Zsilinszky Endrét és elbúcsúzhasson tőle. A kőhidai fogház rabjait 1945. március 29-én fegyveres őrök között elindították gyalogmenetben Németországba. Az amerikai hadsereg május 4-én Oberaudorfban szabadította fel a volt kőhidai rabokat.

Hazatérése után az újjászervezett honvédségben előbb ezredessé, majd 1945. október 1-vel vezérőrnaggyá léptették elő. A Honvédelmi Minisztérium Anyagi Főcsoportjának főnöke lett. 1946.

június 1-én altábornagy. A minisztériumban, de a honvédségben is (~) a Független Kisgazdapárt rangban legidősebb tagja és a párt minisztériumi szervezetének elnöke. Tombor Jenő honvédelmi miniszter halála után (~) volt a tárca vezetőjének jelölve. A Magyar Kommunista Párt eljárt a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál és meggátolta akár a miniszteri, akár az államtitkári kinevezését. Az MKP a Szabad Népben rágalmazó sajtókampányt idított ellene, mely augusztusra már odáig fejlődött, hogy Pálffy, Sólyom és Révay tábornokok visszavonulásra akarták rábírni. Végül is, a szovjet ellenőrző bizottság a fegyverszünet megsértésével és a Vörös Hadsereg gyalázásával vádolta. A vádak ellen Nagy Ferenc miniszterelnök nem tudta, Tildy Zoltán köztársasági elnök nem akarta megvédeni. Így a Független Kisgazdapárt és a magyar parlamentarizmus elleni kommunista támadás első áldozatai között, 44 éves korában 1947. január elsejével kényszernyugdíjba, szolgálaton kívüli viszonyba helyezték.

1947. november 15-én hajnalban a Katonapolitikai Osztály Pálffy (Österreicher) György tábornok aláírásával ellátott letartóztatási parancsával elhurcolták. A „Hadik” most Zalka Máté laktanyának pincebörtönébe került. Vallatója Kardos (Kastreiner) György őrnagy, összeesküvéssel, szabotázzsal és a Bazilika kupolájának felgyújtásával vádolták. Berkesi András százados sajátkezűleg, de embereivel is többször megverette. 1947. december 17-én Földi Lajos alezredes, Pálffy helyettese, szabadlábra helyezte.

1948. januárjától 1950. május 30-ig gépészmérnökként a Vörös Csillag traktorgyárban, majd a Szabványügyi Hivatalban dolgozott. Ekkor az Államvédelmi Hatóság tartóztatta le. Vád: a Sólyom féle tábornoki összeesküvés folytatása, kémkedés. Vádlottársai: Kővágó József Budapest volt főpolgármestere, dr. Zsedényi Béla az Ideiglenes Nemzetgyűlés volt elnöke, Padányi Gulyás Béla volt kisgazdapárti képviselő, Rubletzky Géza, volt kisgazdapárti képviselő. Hat hónapon keresztül kegyetlen módszerekkel vallåtták őt és rabtársait. A koncepciós titkos per tárgyalását 1950. november 23-án folytatták le. Tárgyalásvezető Olty Vilmos tanácselnök. Ügyész: Alapi Gyula. Ez a bíróság (~)-t immáron élete folyamán másodszor ítélte halálra. Újra kegyelmet kapott. Családja csak három és fél év múltán értesült arról, hogy Vácon raboskodik. 1955-ben helyezték szabadlábra. Visszatért a Szabványügyi Hivatalba, ahol 1968-ig, nyudíjba vonulásáig dolgozott.

Irodalom:

Almásy Pál: Sopronkőhidai napló. Magvető Könyvkiadó Bp.1984.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak. Holnap Kiadó Bp.1989.
Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon. Nemzetőr Kiadó München 1978.
A magyar antifasiszta ellenállás. Kossuth Kiadó Bp. 1987.

ALMÁSY TIBOR

őrnagy, a Katonapolitikai Osztály beosztottja, a Yad-Washem kitüntetés birtokosa.

(Székesfehérvár, 1913. [Marshall Margit])

A második világháborúban főhadnagyként szolgált Kassán. Mert módja volt rá, honvédségi gépkocsival a kassai honvédségi raktárba szállíttatta gyermekkori barátjának a zsidó Rudabányai Jánosnak textilüzletéből kimentett anyagokat. Közben hadműveleti terültre, a Kárpáton túlra vezényelték, de hamarosan parancsot kapott a visszatérésre két ok miatt. Az egyik az volt, hogy kellően nem gondoskodott egy a Kárpátok előterébe vezényelt egység lőszerellátásáról és az partizántámadás következtében súlyos veszteséget szenvedett. A másik ok pedig a katonai raktárba elrejtett szövetárú, melyet felfedeztek. Kassára megérkezve letartóztatták és megindították ellene a hadbírói eljárást. Hosszú hónapokon keresztül vizsgálati fogságban volt, majd 1944. október 15-e után több társával együtt Sopronba szállították, ahol a régi 48-as laktanya fogdaépületében helyezték el. A szovjet csapatok közeledtével 1945 tavaszán, a hadbíróság szabadlábra helyezte a fogdaépületben letartóztatott tiszteket. (~)-t megbízták a soproni városparancsnoksággal, aki rögtön szabadon bocsátatott 400 fogvatartott katonaszökevényt. A 27. Székely hadosztály alárendeltségébe tartozó több száz zsidó munkaszolgálatost honvéd egyenruhába öltöztette át, hogy megvédje a németek atrocitásaitól. A bevonuló szovjet egységek hadifogságba vitték a Sopronban maradó embereket, így (~)-t is. Két hónap múlva engedték szabadon. Jelentkezett a Honvédelmi Minisztériumban, ahol igazolás után megkapta beosztását az új demokratikus honvédségbe. A Katonapolitikai Osztály beosztottja lett és a szombathelyi kirendeltség parancsnoki feladatával bízták meg. Bizonyára azért veszítette el a bizalmat a a Pálffy féle „egységnél” mert megjelent mentőtanúként dr. Drégely Béla csendőrszázados népbírósági tárgyalásán. A százados együtt ült (~)-val a soproni katonai börtönben, aki közreműködött a zsidó munkaszolgálatosok megmentésében.

A volt csendőrt ennek ellenére két évre ítélték, de az ítélet kihirdetése után sikerült megszöknie az ügyészségi fogházból. Ez a szökés volt az oka annak, hogy (~)-t eltávolították a Katonapolitikai Osztályról. 1947. májusában szerelték le. A Földművelési Minisztérium kitelepítési kormánybiztosságán kapott állást. Itt egy bizonyos Spitzer elvtárs feljelentette, mert amikor a görög szabadságharcosoknak pénzt gyűjtöttek (~) így szólt: szarok nektek krumplisstercet!

1948. november 22-én a Kat.pol. letartóztatta. A parancsot Berkesi András őrnagy a későbbi szépíró írta alá. A Hadik laktanyába vitték, ahol Berkesi és csoportja a földig verte. A vizsgálati jegyzőkönyvek szerint Almásy angol kém volt. Pár hét múlva vádemelés céljából átvitték a Margit körúti Katonai Ügyész-

ségre. Itt visszavonta a vallomását, erre pótnyomozásra visszavitték a Kat.pol.-ra. Itt Berkesiék tovább verték. Feleségét is bevitték. Az asszony sírását és kiáltozását hallotta a szintén ott raboskodó Kéri Kálmán a pincefogdában.

Levitték Szombathelyre, ahol tovább kínozták. Itt állították 1948. március 14-én a Katonai törvényszék elé, ahol bizonyíték hiányában felmentették. A tárgyalást követően a Kat.pol. újra letartóztatta, mivel a bíróság előtt visszavonta a belőle kivert vallomását. Ügyét az ÁVH szombathelyi főosztálya vette át. Itt már az iratokban megtalálható az 1945-ös soproni zsidómentésének története. Az ÁVH központjába szállították fel, az Andrássy u 60-ba. Sem Szombathelyen, sem a 60-ban egy ujjal sem nyúlnak hozzá. Gyerekkori barátjának Székely György ÁVH őrnagynak a segítségét akarta kérni, de kiderült, hogy Székely Izraelbe disszidált. Ügyét újra nem tárgyalták, ellenben először Buda-Délibe, majd Kistarcsára az Állambiztonsági Internálótáborba vitték. 1953. szeptember 8-án szabadlábra helyezték, de a rendőrségi felügyelet az maradt. Sztálinvárosban dolgozott a szerelési osztálynál. Majd Miskolcra helyezték ahol már műszaki állományban dolgozott. Innen került a Magyar Tudományos Akadémia Beruházási Osztályára, ahol előadóként dolgozott. 1965. november 22-én emigált, Kanadában Torontóban él.

Irodalom:

Almási Tibor iratok Hadtörténeti Archívum

ANDRÁS SÁNDOR

vezérőrnagy a M.kir.Légierő vezérkari főnöke, a demokratikus honvédség katonai főnöke.

(Lugos, 1899. július - Kismarton {Burgerland}, 1985. november 27.)

1916-ban tett érettségit és ezt követően azonnal bevonult katonának. A tisztiiskola elvégzése után 1917-ben zászlósi rendfokozatot nyert. Az olaszországi fronton harcolt. A háború után felvételt nyert a Ludovika Akadémiára, ahol 1920. augusztus 20-án hadnaggyá avatták. Kölönböző csapattiszti szolgálatok után elvégezte a vezérkari tiszteket képző Hadiakadémiát. 1942-43-ban vezérkari ezredesként a Légierő vezérkari főnöke lett.

Az 1944. október 15-i nyilaspuccsot követően (~) fontolgatja a németekkel szembeni fegyveres ellenállást, de előtte lebeg Varsó példája, ahol 1944. augusztusában a felkelt lengyel főváros védőit, az előnyomulásban megállott szovjet hadsereg, lemészárolni engedte.

1944. decemberében az általa parancsnokolt 10. hadosztállyal beszorult a körülzárt Budapestre. Többször javaslatot tett a Budapesti Erőd parancsnokának Hindy Iván vezérezredesnek a város feladására, de óvatos puhatolózása nem vezetett eredményre. 1945. január 17-én este, miután Székely László vezérkari ezredest és Vörös Gyula vezérkari őrnagyot átsegítette a szovjet vonalakon, a Rákóczi úti fronton átment a szovjet csapatokhoz. A támadó erők parancsnokához Malinovszkij marsallhoz került, aki február közepén útbaindította az Ideiglenes Kormány székhelyére Debrecenbe.

Ekkor már elkezdődött a szovjet által kívánt nyolc hadosztály azaz 150.000 emberből álló új magyar hadsereg szervezése. Ebben az időben még nem volt világos a háború befejzésének időpontja. A szovjet hadvezetés lehetségesnek tartotta, hogy akár 1945 végéig is elhúzódhat a német hadsereg szétverése. Kellettek a magyar katonák is a frontra. Vörös János honvédelmi miniszter nem volt alkalmas ennek a szervező munkának az irányítására. Tiszttársai kritikáját visszutasította, sőt Rákosi Mátyás unszolására a bajtársait, így Kéri Kálmánt is, összeskűvés vádjával - letartóztatta. Kéri utódja, a katonai főnöki beosztásban (vezérkari főnök) (~) lett. Nagy erővel fogott a nyolc hadosztály felállításához. Rejtett célja az volt, hogy minél több magyar katonát szabadítson ki a szovjet hadifogolytáborokból, hiszen a hadsereg csak ebből az állományból volt felállítható.

1945. márciusában vezérőrnaggyá nevezték ki. Áprilisban a minisztérium Budapestre költözött. Ekkor már itt működött a hírhedett Katonapolitikai Osztály. Kérte a minisztertől, hogy vonja felelősségre az osztályon uralkodó verések, kínzások miatt a katonapolitikai osztály parancsnokát Pálffy (Österreicher) akkor még őrnagyot. Természetesen Pálffy fülébe jutott (~) javaslata. Az őrnagyot fedező Magyar Kommunista Párt a Szabad Népben, éles támadást inditott (~) ellen. Ennek következtében alacsonyabb beosztásba, pécsi kerületparancsnokká akarták kinevezni. Vörös János miniszter nem akarta vagy nem tudta megvédeni, így saját kérelmére 1945. augusztus elsejével nyugállományba helyezték.

Budapest közelében Érden, szölőtermeléssel foglalkozott. 1946. december 16-án, mint a köztársaság elleni összeesküvés egyik „gyanusítottját" letartóztatta régi ellenlábasa, a Katonapolitika vezérőrnagyi rangban lévő parancsnoka: Pálffy György. Fogsága alatt, a Kardos György által vezetett nyomozócsoport kegyetlenül megkínozta. Az első magyar koncipiált ügyben, a Magyar Közösségi per negyedrendű vádlottjaként 12 társával állították a Népbíróság Olthy tanácsa elé. A halálos ítéletét 1947. április 16-án mondták ki. Július 2-án a büntetését a Népbíróságok Országos Tanácsa 10 év kényszermunkára változtatta át. Ebből 9 évet és 10 hónapot kitöltött. Résztvevője volt 1956. októberében a váci börtönből való kitörésnek. A forradalom bukása után emigrációba kényszerült. Ezután Kanadában, Torontóban élt és nyolcvan éves koráig banktisztviselő volt. 1978-ban tért vissza Európába és a magyar határhoz közel Kismartonban telepedett le.

Irodalom:

Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon Bp.1990.

Jelenkori magyar történelmi dokumentumok III- IV.

Amerikai Magyar Kultúrközpont Washington D.C. 1986, 1988.
Donáth György: Az utolsó szó jogán Occidental Press Washigton D.C.1988.
Gosztonyi Péter: Tábornokok, politikusok, besúgók. Irodalmi Újság Sorozata Páris 1988.
Kis András: A Magyar Közösségtől a Földalatti Fővezérségig. Zrínyi Katonai Kiadó Bp.1969.
Kornis Pál: Tanuként jelentkezem. Zrínyi Katonai Kiadó Bp.1988.

báró altorjai APOR VILMOS

győri megyéspüspök

(Segesvár, 1892. február 29. - Győr, 1945. április 2.)

Pappá szentelték Insbruckban 1915. augusztus 24-én. Gyulán 1919. augusztus 1-jével lett plébános. 1941. január 21-én győri megyéspüspöknek nevezték ki.

A győri gettó felállítása után tiltakozó levelet írt Jaross Andor belügyminiszternek. Ebben többek között ez áll:

„Mindazokért a betegségekért és halálesetekért, amelyek ennek az intézkedésnek a következményi lesznek, Isten és a történelem színe előtt a Miniszter urat teszem felelőssé."

Nem sokkal utóbb, mint a zsidó származású katolikusok „Szent Kereszt" egyesületének egyházi vezetője felkereste Sztójay Döme miniszterelnököt, hogy a zsidóság üldöztetésével kapcsolatos aggodalmait kifejezze. Ekkor beszélt személyesen Jaross Andorral is. A miniszter felháborodva (~) levelén kijelentette:

„ha nem nézném eminenciád egyházi méltóságát, internáltatnám!" „Állok elébe!"- válaszolt kurtán a püspök.

Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás, az emberi szabadságjogok lábbal tiprása miatt, a zsidó származású magyar állampolgárok védelmére püspökkari körlevelet bocsátott ki. A fogalmazványt bemutatta Grősz kalocsai és Czapik egri érseknek, továbbá Shvoy Lajos fehérvári és (~) győri megyéspüspököknek. Ez utóbbi válasza 1944. június 13-án: „Jól tudom, hogy egy ilyen lépésnek különféle kellemetlen következményei lehetnek: újságpolémiák, rágalomhadjárat a pápaság ellen, anyagi károsodás, lefoglalások esetleg lefogások és kínzások. Meggyőződésem szerint azonban mindezeket vállalni kell."

Mindszenty József az akkori veszprémi megyéspüspök „Emlékirat"-ban tiltakozott a Dunántúl püspökei nevében - 1944. november 14-én -, hogy a halogató harcok miatt a Dunántúl hadszintérré válik. Az okmányt (~) írta alá először.

Súlyos bombázások és tüzérségi tűz után a szovjet csapatok 1945. március 28-án megszállták Győr városát. Elkezdődött a szabad rablás. Nagypéntek estéjén részeg orosz katonák hatoltak be a Püspökvárba. Vezetőjük egy őrnagy nőket követelt. A püspök nem volt hajlandó az odamenekült asszonyokat és a lányokat kiadni. A szovjet tiszt kezeit az atlétatermetű püspök hátra csavarta és maga előtt a kijárat felé tolta. A részeg zabrálók már nekikezdtek a nők eltereléséhez. A püspök a katonákat is igyekezett a pincéből kizavarni. Ekkor az egyik szovjet katona hat lövést adott le a főpapra. A lövedékek közül három talált. A város kórházának orvosai március 30-án megoperálták (~)-t. A lövedéket sikerült elátávolítani, mégis a püspök hashártyagyulladás következtében 1945. április 2-án elhunyt. A mártír, hitvalló főpapnak boldoggá avatása napjainkban folyik.

Irodalom:

Közi Horváth József: Apor püspök élete és halála. Danubia Kiadó München 1984.
Hetényi Varga Károly: Papi sorsok... Lámpás Kiadó. Abaliget, 1991.
Ispánki Béla pápai kamarás feljegyzései. London 1992.

Arany Bálint

SKF osztályvezetője.

(Rinyaújlak 1901. február 28. - Budapest 1987. november 14.)

Apja a falu református elemi iskolájának volt az igazgató- tanítója. Nyolcan voltak tetstvérek, négy fiú és négy lány. A legidősebb volt (~). Középiskoláit a csurgói református gimnáziumban végezte. 1920-ban szerezte meg az érettségit és még abban az évben beiratkozott a József Nádor Műszaki Egyetemre. 1925-ben kapott gépészmérnöki oklevelet és azonnal állást kapott a Svéd Golyóscsapágy Rt-nél az SKF-nél. Nagyon fiatalon a gyár egyik legkiválóbb tervezőmérnöke lett és jelentős szerepe volt abban, hogy a gólyóscsapágy Magyarországon széles körben elterjedt. A Magyar Közösség nevezetű társaságnak, melynek célja elsősorban a német orientáció és penetráció ellen irányult. Azt akarták elérni, hogy az állam vezető helyein és a közéletben a magyar származásuak jussanak vezető szerephez. A Közösségnek a harmincas évek közepétől volt a tagja és minden szabadidejét a társaság szervezésére fordította. Nagy szerepe volt a Turul Könyvkiadó és a Magyar út című folyóirat létrehozásában illetve megalapításában. 1945-től a Közösség céljai az orosz megszállók és azok csatlósai ellen irányultak. Kezdettől fogva tagja volt a Független Kisgazdapártnak és 1945-től annak az Országos Szervezési Osztályát vezette.

1946. decemberében a Magyar Köztársaság elleni összeesküvéssel vádolva tartoztatta le a Pálffy György tábornok által vezetett hírhedett Katonapolitikai Osztály. Ez volt a Magyar Közösségi per. Az eljárás célja az volt, hogy erőszakkal zúzzák szét az ország legnagyobb pártját a Független Kisgazdapártot és a magyar parlamentarizmust, hogy annak a helyén megteremthessék a kommunista diktatúrát. A nyomozás alatt a Katonapolitikán Kardos György őrnagy csoportja szörnyen megkinozta (~) -t. Kiverték belőle a beismerő vallomást, amelyet azután a nyilvános tárgyaláson március 12-én visszavont. 1947. április 16-án a Jankó Péter vezette bíróság életfogytiglan tartó kényszermunkára ítélte. Börtönéből csak 1956. szeptember 22-én szabadult. Szabadlábra helyezése után az SKF-hez ment vissza, ahol nagy megbecsülésben egészen haláláig dolgozott.

Irodalom:

Arany Bálint: Koronatanú. Püski Kiadó Bp.1990.
Budapesti Népbíróság XXII.1837/1947 iratai.

Vida István: A Független Kisgazdapárt Politikája 1944-1947. Akadmémia Kiadó Bp.1976.
Kis András: A Magyar Közösségtől a Földalatti Fővezérségig. Zrinyi Katonai Kiadó Bp.1969.
Kubinyi Ferenc: Akik megalapozták a diktatúrát. Pesti Hirlap 1991.

ARANYI SÁNDOR

orvos ezredes

(1908. április 7. - 1982. július 12.)

A szolnoki gimnázium, majd a Budapesti Orvostudományi Egyetem elvégzése után a Budapesti II.sz. Női Klinikán alorvosként, majd adjunktusként működött. 1939-ben a klinika új volksbundista vezetőjével - Batizfalvityzy Jánossal - ellentétbe került. Katonai szolgálata után, mint orvos-hadnagy nyert beosztást a Budapesti Honvéd Tisztikórház nőgyógyászati osztályára. Rövidesen az osztály vezetőhelyettese, majd vezető főorvosa lett. Résztvett az erdélyi, majd a délvidéki bevonulásokon.

A II. Lovasdandár egészségügyi oszlopparancsnokaként Pacsér Községben, a partizántámadás tűzharcában a sebesültek ellátását önfeláldozóan végezte. Ezért orvos létére hadidíszítménnyel nyerte el a „Signum Laudis"-t, a dícsérő elismerést. 1941-ben a Gyorshadtest tábori kórházának parancsnokaként kiábrándító élményeket szerez a magyar fegyveres erők alkalmasságáról, fegyverzetéről és a magyar honvédség háborús részvételének kilátástalanságáról. Kapcsolatba kerül Kálló Ferenc tábori lelkész alezredessel és Sólyom László szolgálatonkívüli vezérkari századossal, akik mindketten a nácizmus elleni fegyveres ellenállás tagjai voltak. (~) bekapcsolódik mozgalmukba. 1944. március 19-i német megszállás után a Honvéd Tisztikórház nőgyógyászati osztályán gyűjti a fegyvereket a Sólyom László vezette ellenállási csoport számára. A nyilas hatalomátvétel után 1944. október 27-én Kálló esperes alezredest a nyilasok a budaőrsi erdőben meggyilkolták. November 25-én pedig (~)-t tartóztatta le a Nemzeti Számonkérő Szék. Először a Margit körúti katonai börtönben raboskodik. Kihallgatója a hírhedett Radó csendőr százados. Budapest kiürítésekor Sopronkőhidára szállítják. Szerencséjére nyomozati iratai a körülzárt Budapesten maradtak, ezért nem állítják hadbíróság elé. Nincs bizonyított vád ellene. A távollévő fogházorvos helyett (~)-t vezénylik ki Bajcsy-Zsilinszky Endre kivégzéséhez. dr. Jánossy Ferenc hadbíró százados, feleségének korábban kezelőorvosa volt, szabadlábra helyezteti. Egy tábori kórház százados parancsnokaként esik szovjet fogságba, ahonnan, mint lányának kezelőorvosát, dálnoki Mikós Béla vezérezredes, miniszterelnök közbelépésére bocsátják el, 1945. május 9-én. A Honvédelmi Minisztérium Egészségügyi Főcsoportfőnökének helyetteseként tér vissza a katonai szolgálatba. Több kitüntetés elnyerése után 1946. december elsejével ezredessé nevezték ki. 1950. április 13-án az ÁVH Katonai Elhárítási Főosztálya tartóztatta le, mint a Sólyom altábornagy által vezetett un. tábornoki összeesküvés gyanusítottjaként. Vallatói és vizsgálói: dr. Janikovszki Béla, Berkesi András, Károlyi Márton, Faludi Ervin, Tihanyi Sándor stb. ÁVH. tisztek. (~)-t a többi letartóztatottal együtt kínozzák és verik. 1950. augusztus 8-án, mint a tábornoki per 12-ed rendű vádlottja állt a Budapesti Katonai Törvényszék előtt. A katonai bíróság tagjai: dr. Jávor Iván hadbíró ezredes, tárgyalásvezető, Radványi Imre és Uszta Gyula vezérőrnagyok. A katonai ügyész Bodonyi Márton. Elsőfokon halálra, majd a Katonai Főtörvényszék 1950. augusztus 17-én mérsékelte a büntetést és életfogytiglanra ítélte. Vácon és a Gyűjtőfogházban raboskodott. 1954. szeptember 8-án szabadlábra helyezték, majd rehabilitálták. Felajánlották régi beosztását, de elutasította. Csongrád város szülész főorvosaként vonúlt nyugállományba.

Irodalom:

Oral History Archiv
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak. Holnap Kiadó Budapest, 1989.

BOLLOBÁS BÉLA dr.

orvos százados, az orvostudományok kandidátusa

(Homonna, 1910. augusztus 28. - Budapest, 1985. december 23. [Perge Júlia])

Munkáscsaládból származott, apja mozdonyvezető volt. 1936-ban szerezte meg az orvosdoktori diplomát. 1935-36-ban elvégezte a katonaorvosi alkalmazó tanfolyamot és m.kir. honvédorvos lett. 1942-ben léptették elő százados. A szovjet elleni hadjáratban a front súlyos sebesültjeit szállította repülőgépen Budapestre. 1943-tól a szociáldemokrata párt tagja lett. Ezen a vonalon ismerkedett meg Szilágyi József műszaki kereskedővel, aki eredetileg lakatossegéd majd 1926-ban a Rákosi per XXIV. rendű vádlottja volt. Barátja volt Merényi (Scholtz) Gusztáv orvos alezredes, egyetemi magántanár, akit 1950-ben mint orvos vezérőrnagyot, a Sólyom féle tábornoki per vádlottjaként, Rákosiék küldtek bitóra.

Szilágyi képviselte a munkásmozgalmi kapcsolatait, míg Merényi alezredes az 1944-ben már egyre inkább aktivizálódó németellenes katonatisztek csoportjába vezette be. Az 1944-es német megszállás után ezek a kapcsolatok szervezkedéssé váltak.

Szilágyi József, Pénzes Géza, Fisch Emil köré csoportosult a SZUBME (Szovjetúnió Magyarországi Barátjainak Egyesülete) nevű szervezet, melynek alapítói azok a magyar értelmiségiek voltak, akik a harmincas években munkaszerződéssel a Szovjetúnióban mérnökként, orvosként dolgoztak. Együttműködtek a Magyari Ferenc által alapított Magyar Hazafiak Szabadság Szövetségével. Ez a két laza szervezet lépett kapcsolatba a Magyar Nemzetben „Szidor" néven antifasiszta cikkeket iró Szilágyi Sándor m.kir. kormányfőtanácsossal az Országos Közművelődési Tanács titkárával, aki barátaival a tanács Stahly utcában lévő irodájában „Szidor csoport" néven gyüjtötte össze az antináci elveket valló ismerőseit. A három cso-

port szoros akció szövetségre lépett. Gyakran jöttek össze a fenti helyiségben, sajnálatosan a konspiráció alapvető követelményeivel sem voltak tisztában. 1944. nyarától (~) szinte naponta megfordult a Stahly utcában. Tartotta az őrséget akkor is, amikor Kiss János altábornagy, Nagy Jenő ezredes, és Tartsay Vilmos százados és Rajk László a szervezettel megbeszélésre jöttek össze. Ez a találkozás már a Bajcsy-Zsilinszky vezetése alatt álló Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának megalapítását készítette elő.

1944. november 10-én letartóztatták Szilágyi Sándort. Azt a térképet, melyre a december 8-án kivégzett Nagy Jenő, a Stahly utcában, az ellenállás fegyveres akcióinak helyét rajzolta be, (~) rejtette el. December 3-án Merényi Gusztáv alezredes villájában a nyilas katonai elhárító szervek letartóztatták (~)-t, és átadták a GESTAPO-nak. A Fő utcai akkori német fogházba szállították. Kínzással és veréssel akarták kényszeríteni, hogy elárulja Pénzes Gézának és társainak búvóhelyét. Szilágyi Sándorral már nem szembesíthették, mivel „Szidor" a kínzásokba belehalt. (~)-t az mentette meg, hogy kezelte a súlyosan rákos Szilágyi Sándornét és vallomásában arra hivatkozott, hogy csupán az asszony gyógykezelése miatt járt a Stahly utcába. December 18-án bizonyítékok hiányában szabadlábra helyezték és szolgálatra átadták a Légierők Parancsnokságának. A Csákánydoroszlóra kihelyezett hadikórházba osztották be. Sikerült elkerülnie a Németországi evakuálást, majd a szovjet hadsereg beérkezése után Szombathelyen jelentkezett a Magyar Kommunista Párt helyi szervezeténél, itt találkozott az akkori szovjet tiszttel Gyáros Lászlóval az Uj Szó munkatársával, aki Budapestre segítette. Az új magyar hadseregben a 6. Vasútépítő zászlóalj orvosa volt.

1947. január 27-én dunaharaszti házában a Katonapolitikai Osztály, a Magyar Közösség ügyben, letartóztatta. Az osztály Nádor utcai épületének alagsori zárkájában András Sándor vezérőrnaggyal a m.kir. Légierő volt vezérkari főnökével együtt tartották fogva. A koncipiált összeesküvési üggyel csak annyi kapcsolata volt, hogy 1944-ben Arany Bálint kapcsolta a Magyar Közösséghez és Bálint Sándortól két darab 30 forintos Parasztszövetségi részvényt vásárolt. A vizsgálat során megkínozták és amikor vonakodott a nyolcvan oldalas vizsgálati jegyzőkönyvet aláírni, a vizsgálat vezetője Kardos György azzal fenyegette meg, hogy átadja a szovjet MVD-nek. A vád a köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés volt.

Érdekében Rajk László belügyminiszter lépett közbe, akit még a Stahly utcai ellenállási irodából jól ismert. 1947. március 27-én szabadlábra helyezték. Ügyében a Népbíróság 1947. július 15-én kezdte meg a tárgyalást Olti Vilmos elnökletével, ahol is a kényszerrel kivett vallomása alapján egy évi börtönre ítélték. Rajk ismételt közbenjárásra az ítélet végrehajtását felfüggesztették. Nyugállományba vonulásáig az egyetemi klinika sebésze és az újpesti Árpád kórház osztályvezető főorvosa volt. 1957-ben rehabilitálták. Ellenállási érdemeiért megbecsülésben nem részesült.

Irodalom:

Macskásy Pál: Dr. Bollobás Béla halálára. Magyar Nemzet 1986.január 7.
Kubinyi Ferenc: Életrajzi interju dr. Bollobás Bélával 1982.
Arany Bálint: Koronatanú Püski Kiadó Bp.1990.

CONLEGNER KÁROLY

Banktisztviselő

(Érsekújvár 1898. november 23. - Budapest 1951. február 22. [Helle Julianna])

Középbirtokos, bankár családból származott. Apja 500 holdon hazdálkodott, de egyuttal az érsekújvári Népbank vezérigazgatója volt. A gimnáziumot a városban végezte el. 1916-ban megszerezte az érettségi bizonyítványt. Tüstént behívták a 9. huszárezredhez. Kiképzés után a frontra került és 1918. júliusáig frontszolgálatot teljesitett, ám ekkor megsebesült. Felgyógyulása után három hétig a katonai rendőrségen teljesített szolgálatot. Ezt követően mint idegen nyelveket -közöttük a franciát-, beszélő tiszt beosztást kapott a Wyx francia alezredes által vezetett Entente Összekötő Irodába. Ez a hivatal a fegyverszüneti szerződés hatáozatainak végrehajtására települt Budapestre. (~) itt teljesített szolgálatot mint összekötő tiszt, egészen 1919. május 2-ig. ekkor a vörös őrség letartóztatta. Erre azért került sor, mert (~) résztvett a proletárdiktatúra megdöntésére irányuló Dormándy féle szervezetben.

Három hónapi fogvatartás után, a kommunista diktatúra bukása után szabadult ki. 1922-ben Budapesten nyitott tőzsdebizományos irodát. Két év múlva 1924-ben nősült meg először. 1926 májusában a Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalban mint előadót alkalmazták. 1941. szeptemberében a Hitelbank tisztviselője lett. 1945. májusában nevezték ki cégvezetőnek. 1948-ban, politikai okok miatt felmondták az állását. A hat hónapi felmondási idő letelte után 1949. május elsején távozott el végleg a pénzintézetből. Állás nélkül maradt, s kereset után nézve, a régi francia kapcsolatait feleleveníve a budapesti francia követségen és a kulturális intézetnél kapott forditói állást. Itt természetesen megismerkedett a követség beosztottjaival így Lannurien katonai attaséval, annak helyettesével Lecciával, majd Lannurien távozása után utódjával Jean Paillet kapitánnyal.

A nyyugati államok külképviseleteit az ÁVH és a Katonapolitikai Osztály már 1946 végétől figyelte és megkisérelték a követségek magyar alkalmazottai közé behelyezni saját hírszerzőiket. Erre természetesen rövidesen rájöttek a nyugati diplomáciai testület vezetői. A gyanús egyéneket elbocsátották és helyettük olyanokat alkalmaztak, akik társadalmi helyzetük és a kommunisták általi alávetettségükbűl kifolyólag megbízhatóak voltak. Így került (~) is a francia követségre. Barátja, dr. Melocco János az „Új

Ember" című katolikus folyóirat szerkesztője, (~)-n keresztül lett bejáratos a francia követségre.

Az Államvédelmi Hatóság a többi követség ellen is megindította a koncepciós perek előkészítését, több letartóztatást is foganatosítottak, ítéletek születtek a követségeken dolgozó magyar állampolgárokkal szemben. (~) esetében csak a franciák ellen koholt eljárásokkal az úgynevezett „első Deuxieme Bureau" hűtlenségi per kerülhet megvilágításra, mivel (~) a per elsőrendű vádlottja volt.

(~) barátját kisérte el, Szabolcs megye északi részébe, ahol Melocco János interjút akart készíteni egyik falu római katolikus plébánosával. Az Államvédelmi Hatóság már régen figyelte (~)-t, és 1950. szeptember 11-én, azzal a váddal, hogy francia megbízásból, a Záhonyon keresztül érkező szovjet csapatmozgásról akartak adatokat szerezni, letartóztatták őket és Budapestre szállították. A legkegyetlenebb tortúrának tették ki, éheztették, ütötték és kínozták. Így elérték azt, hogy 1950 szeptember 30-án, már vádemelési javaslattal átadták a letartóztatottakat a Budapesti Katonai Törvényszéknek.

Az ügyészségi kihallgatások után a Katonai Törvényszék 1950. november 20-án meghozta a halálos ítéletet. A tárgyalás vezetője: dr. Andó Ferenc hadbíró őrnagy. A bíróság tagjai: Horváth László főhadnagy és Varga István hadnagy. A vádat Harmati László hadbíró százados képviselte. dr. Zarubai Emil a kirendelt védő volt. A bíróság Szalai Sándor ÁVH főhadnagy katonai szakértő meghallgatása után döntött a halálos ítélet mellett.

A Katonai Főtörvényszék 1951. február 13-án jóváhagyta az elsőfokú bíróság halálos ítéletét. A tárgyalás vezetője: dr. Kádár Pál hadbíró alezredes. A törvényszék tagjai: dr. Radó Zoltán hb.őrnagy, F.Szabó István ezredes, Berecz Béla ezredes, dr. Réczelt István katonai főügyész helyettes.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1951. febrár 22-én elutasította (~) kegyelmi kérvényét. Még azon a napon 23 óra 15 perckor a Fő utcai fogház udvarán álló fészerben, a halálos ítéletet végrehajtották.

1990-ben a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsa (~)-t az 1990. 23. törvény 1. alapján minden vád alól felmentette és rehabilitálta.

Irodalom:

Budapesti Katonai Törvényszék B.00108/1950.
A per anyaga: Kb.IX.0108/1950.november 20.
Katonai Főtörvényszék iratai II024/Kat.f.törv.szék/1951.febr.13.

CZEBE (Móga) JENŐ

hivatásos katona,vezérkari alezredes.

(Budapest, 1914. december 12. – Budapest, 1949. június 7. [Czebe Lilla])

Katonacsaládból származott. Középiskoláit a budapesti, kőszegi és a pécsi katonai al- és főreál iskolákban végezte el. 1932-ben felvételt nyert a Ludovika Akadémiára és 1936. augusztus 20-án avatták m.kir. hadnaggyá. A Hadiakadémiát 1942–1944-ig végezte el. Az orosz hadszíntéren 1942-ben három hónapig, 1944. május 30-tól kezdve, a háború befejezéséig harcolt. 1945. áprilisában jelentkezett a Honvédelmi Minisztériumban. Igazolták és a minisztérium személyügyi főcsoportfőnökségén kapott beosztást. A kormány megbízásából 1946-ban résztvett a párizsi békekonferencián. 1947 őszétől kereken egy évig, folyamatosan a cseh–magyar határmegállapító bizottságban dolgozott. 1948. szeptemberében pedig a magyar–szovjet határmegállapító bizottság tagjaként Moszkvába vezényelték. Még 1945. áprilisában ismerkedett meg Sopronban a sopronkőhiadai fegyházban 1945. január 21-én a nyilas hadbíróság által kivégezetetett herceg Odescalchi Miklós özvegyével, Perczel Erzsébettel. Nagy szerelem szövődik kettőjük között, amely később végzetessé válik (~) számára. Az asszony társaságában ismerkedett meg 1945. nyarán Haris (Hecht) Olivér detektívfőnökkel. Haris az amerikai tisztekkel üzletelt. Haris társaságában ismerte meg dr. Fornett László klinikai orvost. Haris Olivér 1948. január 2-án egy embercsempész segítségével Ausztriába disszidált és és kimenekítette (~) szerelmét Odescalchi Miklósnét és annak barátnőjét, gróf Széchenyi Mariannát. Szerencsés megérkezésük után leveleket írtak Fornettnek, aki Odescalchiné üzeneteit pontosan átadta (~) -nek. A közvetlen levelezés (~) minisztériumi beosztása miatt nem volt lehetséges. 1948. nyarán a cseh–magyar határmegállapító bizottság ülésére hosszabb időre Pozsonyba vezényelték. Itt kihasználta az alkalmat és a bizottság vezetőjétől Kiss Rolnad honvédelmi államtitkártól (~) Bécsbe pár napos eltávozást kért. Természetesen civilben Bécsből azonnal továbbutazott Salzburgba, ahol a Hotel Rote Krebsben lakott szerelme, Odescalchiné. Salzburgban találkozott Harissal is. Azután visszatért Pozsonyba. Ekkor már a magyar Katonapolitika figyelte. Leveleit természetesen felbontották. Provokátort is alkalmaztak Király Béla ezredes személyében, aki a nyugaton maradt tisztektől – akik a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségében szerveződtek – kapott levelekkel akarta tőrbecsalni (~)-t

Király a Katonapolitika őrnagyának Berkesi Andrásnak utasítására 1949. január 8-án lakására invitálta (~) -t és testvérét Valért, továbbá olyan vezérkari tiszteket, akik gyanussá váltak a Katonapolitika előtt. Előzőleg a telefont alkalmassá tették lehallgatásra. Király pontos utasítást kapott, hogy hogyan vezesse a beszélgetést.

1949. február 26-án (~)-t letartóztatták. A Hadik laktanyában tartották elzárva és kínozták, ütlegelték, míg végülis olyan jegyzőkönyvet irattak vele alá, mely szerint Haris Olivér szervezte be őt és dr. Fornettet és az amerikaiaknak javára kémkedtek. Március 9-re, már Berkesi és verőlegényei közreműködésével megszületett (~) beismerő jegyzőkönyve. 1949. április 21-én Király Béla jegyzőkönyvben vallotta, hogy (~) az MHBK-val is hirszerző viszonyban áll, holott ez nem is képezte a

vád tárgyát. Bizonyára olyan gyengék voltak a Berkesi által kitalált koncipiált bizonyitékok, hogy szükséges volt azok megerősítése egy másik koncipionált váddal, melyet Király Béla ezredes adott elő.

1949. június 7-én este 7 órakor, egy óvatalan pillanatban, Czebe Jenő, aki tisztában volt azzal, hogy az ellene konstruált vádak az akasztófára juttatják, a laktanya rácsnélküli magsföldszinti ablakából kiugrott és futva menekült. Nazsa László hivatásos őrmester a kapuőrség eligazitója üldözte. Aki is több lövéssel leterítette. (~) azonnal meghalt. A boncolási jegyzőkönyv, melyet 163/1949.3.-VIII.sz. alatt 1949. június 9-én vettek fel és amelyet Gadó Béla ht.hadbíró őrnagy, Kelemen Endre törvényszéki orvosszakértő és Rados Imre orvos alezredes írt alá, megállapította, hogy (~)-t négy lövés érte, melyből kettő azonnali halált okozott. Azt is megállapitották, hogy a menekülőt a hasán érte a négy lövés! Még azt is hozzátették, hogy a lövedékek becsapódásaiból itélve a menekülő teste feltámasztott helyzetben volt!

Csupán egy megoldás képzelhető el. Menekülés közben (~)-t utólérték, visszahurcolták a laktanya pincéjébe és ott meggyilkolták. Ez az eset az egyedüli, amikor a Katonapolitikai Osztály kínzásairól orvosi látlelet készült. A boncolók ugyanis a verésektől származó felhám sérüléseket is regisztrálták. Dr. Fornett László orvost, (~) vádlottársát 1949. szeptember 2-án kötéláltali halálra ítélték és szeptember 10-én felakasztották.

1990-ben a 26. törvény 1. értelmében minden vád alól mentesítették, bebizonyosodott, hogy az egész vád Berkesi András koncepcióján alapult, ezért rehabilitálták.

Irodalom:

Hadtörténeti Archívum Hb./849/l949. Dr. Fornett László és társa hazaárulási pere.
Kubinyi Ferenc: Magnetofonra rögzített interjú dr. Németh Árpáddal Czebe Jenő rabtársával és szökésének szemtanújával. 1992.

CSORNOKI (Bun) VIKTOR dr.

ügyvéd, a Kisgazdapárt budapesti főtitkára, diplomata.
(Budapest, 1919. június 10 - 1948. december 7.)

Mint a Független Kisgazdapárt egyik vezetője, mint a köztársasági elnöknek, Tildy Zoltánnak veje és mint egyiptomi magyar követ aggodalommal látta a Magyar Kommunista Párt fondorlatos előretörését az önkényuralom felé.Tapasztalta nap mint nap a Szovjetúnió erőszakos beavatkozását a magyar belpolitikába. Elhatározta, hogy apósát - Tildy Zoltán köztársasági elnököt - Ausztria vagy más nyugati országba hivatalos látogatás cimén meghivatja, majd annak disszidálása révén felhivja a világ közvéleményének figyelmét a szovjet érdekszférában történő törvénytelenségekre. 1948. júniusában, céljának megvalósítására - diplomáciai postával - családi ékszereket és nagyobb mennyiségű külföldi valutát csempésztetett ki Magyarországról. Buzgóságban megfeledkezett a kötelező óvatosságról és arról a körülményről,hogy a Köztársasági Elnöki Iroda vezetője, Mihályfi Ernő evangélikus papfiú, újságíró, a Kisgazdapárt ugynevezett O csoportjának tagja, kriptokommunista, a Magyar-Szovjet Baráti Társaság elnöke, szorosan együttmüködött a kommunista Államvédelmi Hatósággal.

Molnár Erik kommnunista külügyminiszter „jelentéstételre" hazahívta Kairóból. 1948. július 29-én megmutatta (~)-nak az ellene összegyüjtött terhelő anyagot: apásóval történt levelezését, a kairói követség ÁVH megbízottának jelentéseit stb. A szomszéd szobában várakozó ÁVH nyomozók (~)-t letartóztatták.

Vele egyidőben vette őrizetbe az ÁVH apósát, Tildy Zoltán köztársasági elnököt. A politikai botrány elkerülésére, a törvényesség látszatának megőrzése céljából felkínálják Tildynek, hogy a Budapesti Népfőügyészség nem emel vádat ellene, összeesküvés cimén, ha nyilatkozatban ismeri el, hogy tudott vejének „kém és összeesküvési tevékenységéről" és lemond köztársasági elnki tisztéről. Tildy a feltételeket elfogadta és 1948. augusztus 4-től 1956. október 24-ig háziőrizetben tartották. (~)-t a Budapesti Népbíróság Különtanácsa, a nyugati hatalmak javára elkövetett hűtlenség és a demokratikus államrend megdöntésére irányuló összeesküvés vezetése cimén 1948.november 15-én kötéláltali halálra itélte. A Népbiróságok Országos Tanácsa a halálbüntetést helybenhagyta és a kivégzést szokatlan sietséggel 1948. december 7-én végrehajtották.

Irodalom:

Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Kiadó Bp. 1990.
Vida István: A Független Kisgazdapárt politikája. Akadémia Kiadó Bp. 1967.
Sík Endre: Egy diplomata feljegyzései. Kossuth Kiadó Bp. 1966.
Dr. Ispánki Béla pápai kamarás feljegyzései London 1980.

A magyar jogszolgáltatás történetében először fordult elő hogy az „élenjáró szovjet büntetőjog" elveinek alapján egyetlen személy „összeesküvés" tervezője kivitelezője, vezetője és egyben résztvevője legyen.

DEMÉNY PÁL

kommunista pártszervező, Rákosiék rabja, országgyülési képviselő.
(Budapest, 1901. augusztus 29. - Budapest, 1991. január 14.)

A magyar munkásmozgalom sokat szenvedett, Európa hírű nagy öregje. Liberális szellmű zsidó polgári családban született. Szemléletét Ottó bátyja határozta meg, aki bevonta a háborúellenes, majd a forradalmi mozgalmakba. Demény Pál 1919 februárjában lépett be a Kommunisták Magyarországi Pártjába, majd a tanácsköztársaság alatt alakult KIMSZ-be.

A kommün összeomlása után börtönbe, emigrációba, illegalitásba szorított idősebb kommunisták helyett ismeretlen ifjukommunisták próbálták tovább vinni a mozgalmat. Demény ekkor tünt ki szervezőkészségével, a központi irányítás nélkül maradt KIMSZ-esek egy részét maga köré gyüjtötte, jelszavakat mázoltak a falakra, segítették a letartóztatottak családjait. Kiadták az Értesítő és

az Örök Forradalom című illegális lapokat. Először 1919 őszén tartbztatták le. Ez volt a nyitány. Sorra következtek a letartóztatások és a börtönök: 192O-ban kommunista szervezkedésért ismét lefogták. 1921-ig börtönben, majd egy évig intemálótáborban tartották elzárva. 1924-25-től számithatjuk azt az időt, amikor a Bécsből illetve Moszkvából irányított párttól fokozatoson kezdett elszakadni. A Demény körül gyülekező csoport többé nem akart részt venni abban az öngyilkos politikai harcban, amelyet a Komintern erőltetett a kommunistákra. Az azonnali proletárdiktatúra megteremtésének programja a radikális baloldaliakon kívül mindenkit eltávolított a kommunista mozgalomtól,az állandó akciózások kényszere (sztrájkok, tüntetések, szabotázsok stb) pedig a mozgalom állandó lefejezéséhez vezetett. Deményéket az is eltávolította a moszkvai vonaltól hogy a frakcióharcok öldöklő vitái az aktivistákat veszélybe sodorta. Egymás hazaküldött ügynökeit nem egy esetben feljelentették. A Béccsel-Moszkvával való kapcsolattartás is egyre nehezebbé vált. A belföldi kommunista csoportokat (~) szerint nem lehetett kívülről Írányítani.

(~) stratégiája abból indult ki, hogy Magyarországon nincs forradalmi helyzet,ezért a mozgalmat kell erősíteni. A deményisták beépültek a legális kulturális egyesületekbe. Itt építették ki oktatási hálózatukat.Politizáltak, kirándultak. A szervezet tagjai közül sokan nem is tudták,hogy a deményisták kommunisták, csupán az érezték, hogy a csoport radikális, baloldali gondolkodású emberekből áll. Így a Demény mozgalomnak a 3O-as évek közepénmár 4 ezer tagja volt.

A fasizálódást és a háborús készülődést látva háboruellenes röplapot adott ki. Ezért két évre ítélték.Neki köszönhetjük a Csillag börtönben büntetését töltő Rákosi Mátyás ábrázolását és szanatóriumi körülményeinek plasztikus leirását:

Rákosi mögött sorban a második Szücs (Szűsz) Ernő volt. A győri textiltechnikus,ez a magas jóképű férfi, hóna alatt egy nyugággyal lépkedett a lépcsőinken. Kora nyártól késő őszig a vászonágyat a nagyudvar szélén felállítja és az odajáruló Rákosit anyaszűz meztelenre vetkőzteti, és a fekvőhelyére felsegíti. Rákosi orvosi engedéllyel apró fekélyeit gyógyította napfénnyel. Látványa ugyan nem túl épületes, ahogyan szétvetett lábakkal napfürdőzik, a tömzsi és hasas „vezér", dehát tudomásul vettük a kivételes bánásmódot. A séta befejeztével Szüsz Ernő odaszaladt Rákosihoz, lesegítette az ágyról és felöltöztette. (Szüsz, Szűcs néven 1945 után ÁVH ezredes lett, a Rajk per egyik irányítója.)

A háború alatt fegyveres csoportokat szervezett és felvette a kapcsolatot a nemzeti ellenállás vezetőivel Bajcsy-Zsilinszky Endrével és Kiss János altábornaggyal. 1944. november elsején megegyezett a másik, a jóval kisebb Moszkvához hű Kommunista Párt vezetőivel, Rajk Lászlóval, Péter (Eisenberger) Gáborral, és Kovács (Rosner) Jenővel, hogy szervezeteiket egyesítik az eredményesebb harc érdekében. A megegyezés szerint a jóval nagyobb Demény párt az egyesített kommunista szervezetben vezető poziciókat kapott - volna.

Budapest megszállása után Péter Gábor (~)-t letartóztatta. Nem bocsátották meg neki, hogy a moszkvai kominternnel szembe mert szállni.Az Andrássy út 6O-ban raboskodott. Mig a mozgalom fejét bebörtönözték a Moszkvából hazatért négyesfogat Rajk László aszisztálása melett szétverte a (~) mozgalmat.

1946. májusában megrendezett titkos perben, Horthy rendőrségével való összjátszással és a mozgalom elárulásával vádolva négy és fél évi börtönre ítélték.Ennek letelte után Kistarcsára internálták. Itt találkozott újra feleségével és lányával, akiket szintén börtönbe zártak. Még Kistarcsán újabb 1O évre ítélték.

1956. október 14-én szabadult 11 évi rabság után. Hivatalos rehabilitálása csak 1989. júniusában következett el. 199O-ben országgyülési képviselőnek választották. Hosszú és megpróbáltatásokkal teli életére a halál a szabad demokratikus országgyűlésben tett pontot.

Irodalom:

Demény Pál: A párt foglya voltam. Medvetánc könyvek Bp. 1988.
Kubinyi Ferenc: Életrajzi interju Demény Pállal 1981.
Segédkönyv a politikai bizottság tanulmányozásához. Interart Studió Bp. 1988.

FERENCZY GYÖRGY

honvéd ezredes

(Krasznokvajda, 1914. október 16.)

Értelmiségi családból származott. Édesapja 1914. szeptember 8-án elesett az orosz fronton. Két testvérével együtt hadiözvegy édesanyja és orvos nagyapja nevelte fel. 1933-ban Esztergomban a Szent Bendek-rendi gimnáziumban tett sikeres érettségit, utána mint hadiözvegy gyermekét felvették a r.k. Hittudományi Főiskolára. Itt három évet végzett el, de mivel gyermekkora óta a katonai pályára vágyott otthagyta a Főiskolát és önként jelentkezett katonának. A karpaszományosi év után, hadapród őrmesterré léptették elő. Ekkor továbbszolgálatra jelentkezett, s mint zászlóst 1939-ben felvették a Ludovika Akadémiára. Tekintve a már elvégzett tiszti iskolát az egyéves tanfolyam elvégzése után 1939. október 1-vel hadnaggyá avatták. Az első szolgálati helye az 1.honvéd gyalogezrednél volt, ahol géppuskás, majd páncéltörős szakaszparancsnoki beosztást kapott. Közben részt vett az 1938-as felvidéki, az 1940-es erdélyi és az 1941-es délvidéki bevonulásokon.

1944. márciusáig Kispesten vezette a városi katonai parancsnokságot. Március 4-én hadműveleti területre irányították. A 23. könnyű hadosztályhoz osztották be. Rövid csapatszolgálat után a hadosztály parancsnoka megbízta az I./B osztálynak a hírszerzésnek ideiglenes vezetésével. Bár (~) tiltakozott, hogy nem vezérkari hanem csapattiszt. Ennek ellenére a parancsnok nem tágított. A had-

osztály a nagy szovjet támadás elől visszavonult. Magyarország területén résztvettek az 1944-45-ös elhárító harcokban, majd 1945. május 11-én a csehországi Bechyne községben szovjet hadifogságba esett. Akkor a hadosztály vezérkari főnökének a segédtisztje volt. Ezért a szovjet elhárítás kiemelte a gyüjtőtáborból. Egy hónapon keresztül kihallgatták, majd elbocsátották, mint aki ellen nincs semmi háborús vád. A szovjet hadifogságból 1947. júliusában tért haza.

(~) feleségét és hároméves fiát apósáéknál Monoron találta. Először alkalmi munkából élt, majd belépett a Magyar Kommunista Pártba. 1947. októberében, régi bajtársai ajánlására Sólyom László vezérőrnagy berendelte a Honvédelmi Minisztériumba. Hosszadalmas káderezési eljárások során (Sebes Imre, Illy Gusztáv vezérőrnagy) végül is a Kossuth Akadémiára osztották be. Parancsnoka Révay Kálmán ezredes volt. Tanári beosztást kapott. Tanítványai közé tartozott Oláh István a későbbi honvédelmi miniszter, Kazai Barna vezérőrnagy stb. 1948-től a polgári letből bevonult pártkáderek főtiszti tanfolyamára vezényelték tanárnak. 1949. októberében a nagykanizsán felállítandó lövész ezred megszervezéséel bízták meg. Az ezred parancsnok volt növendéke Kádár Mihály őrnagy volt.

(~) századosként az ezred törzsparancsnoka lett. Kiváló munkájáért 1950 márciusában őrnaggyá léptették elő és beosztották a magasabb parancsnoki tanfolyamra . Együtt tanult Maléter Pál és Szeremley Gyula alezredesekkel. Az iskola elvégzése után alezredes lett. Farkas Mihály honvédelmi miniszter megbízásából elkezdte a székesfehérvári lövész hadtest szervezését. 1951. november 7-én ezredes lett és mivel a hadtest parancsnokát Tóth Lajos vezérőrnagyot a Szovjetunióba küldték iskolára. 1952. október elsején Farkas Mihály felrendelte a HM-be, jelentéstételre. Miután megelégedését kifejezte elbocsátotta. Október 29-én viszont megjelent a hadosztály új parancsnoka Kun János ezredes. November 1-én a módszertani tanfolyam megnyitására készült, tehát a hadosztály parancsnokság átadását november 2-ra halasztották. Elsején éjszaka telefonon jelentkezett a politikai tisztje és kérte, hogy azonnal menjen be a parancsnokságra, mert Budapestről érkeztek valamilyen elvtársak. Amint beért a laktanyába Gáspár Márton ÁVH alezredes letartóztatta. Megbilinccselték és egy kocsiban várakoztatták fegyveres őrizet mellett, míg lakásában házkutatást tartották. Budapestre a Fő utcai ÁVH vizsgálati Osztályra szállították. December 20-ig nem hagyták aludni, végül is úgy írattak alá vele beismerő vallomást, hogy megfenyegették családjával szemben elkövetendő repressziókkal. Ezután (~) mindent aláírt, abban a reményben, hogy feleségének és gyermekének nem lesz bántódása. Februárban másik kihallgatót Huber Rudolf ÁV. főhadnagyot osztották be ügyének vizsgálatára. A verés és ütlegelés állandóvá vált.

1953. május közepén előállították egy tárgyalásra melyet dr. Andó hadbíró őrnagy vezetett. Andót az elítéltek csak „nevető halálbíró"-nak nevezték. A vádlott a felesége volt és a tanácsvezető bíró, dr. Andó arra akarta rákényszeríteni (~)-t, hogy vallja be, hogy feleségével együtt kémkedtek. A bíró terve nem sikerült. Megígérték, hogy felesége ellen ejtik a vádat és hazaengedik. Ennek reményében (~) nem vonta vissza a vallomását. Felesége persze ott maradt a Fő utcában. Az ÁV. vizsgálótisztje megnyugtatta (~)-t, hogy bizonyosan felakasztják.

A tárgyalási komédiát 1953.október 29-30-án rendezték meg. A per egyik ülnöke Maléter Pál a másik Békássi ezredesek voltak. dr. Alapi 15 év börtönre ítélte.

1954. januárjában került Vácra. Feleségét három évre ítélték, de hat hónap múlva amnesztiával szabadult. Lepsényben kapott óvónői helyet, de alkalmaztatása vesszőfutás volt, hiszen az igazgatója és a pedagógiai felsőbb hatóság állandóan éreztette vele, hogy lényegében egy politikai bűnöző felesége. 1956. június közepén felülvizsgálta egy hadbíró a Katonai Törvénszékek által elítélt rabokat és (~)-t július 2-án szabadlábra helyezték. Az 1956-os forradalom alatt vagonrakó volt a Lepsényi pályaudvaron.

1956-tól sokszor fordult jogorvoslatért a bírósághoz. Végül 1963-ban a Katonai Legfőbb Ügyészségre hivatták, ahol Erdélyi Imre hadbíró őrnagy közölte, hogy rehabilitációs tárgyalást tartanak, őt felmentik, de valami kisebb büntettnek minősűlő dolgot fenntartanak, mert neki és a feleségének kárpótlásul tekintélyes összeget kellene kifizetni.

A tárgyaláson felmentették, rangját visszakapta. Rövid idő múlva azonban újra 1 évre ítélték, mert nem vallotta be, hogy a fronton a 23. hadosztálynál három hónapig parancsra az I./B. kémelhárító osztály vezetője volt. (~) hiába védekezett azzal, hogy ebben az ügyben az NKGB is elbocsátotta. A bíró azzal áltatta, (~)-t hogyha sem ő sem felesége nem fellebbez, úgy megkapják a kártalanítást. Persze ez sem volt igaz. 1964-ben, egy hadbíró főhadnagy felolvasta előttük azt a végzést, amelyben megtagadják a kártérítés kifizetését.

1979. feburájában hivatták a Fő utcai katonai bíróságra, ahol Pásztor Imre hadbíró alezredes közölte, hogy adjon be perújítási kérelmet. 1979. júniusában megszületett a döntés, amelyben a Legfőbb Bíróság azzal az indokkal, hogy az ÁVH-án mindent beismert, de most a vallomását visszvaonta, feltételezhető, hogy bűnös.

(~) továbbra sem tudott belenyugodni a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának a döntésébe és újra kérvényezett. Végül is a Legfőbb Katonai Ügyész dr. Kármán József vezérőrnagy 1989-ben törvényességi óvást emelt ügyében. Az 1990. júliusában megtartott tárgyaláson, amit ugyanaz a dr. Pásztor, de már ezredesi rangban vezetett, aki 1979-ben kérését elutasította, kihirdette a rehabilitációs ítéletet, mely tör-

vénysértőnek bélyegezte meg a hajdani ítéletet, majd az 1963-as egy évre szóló ítéletet is és minden vád alól felmentette.

A Honvédelmi Minisztérium Rehabilitációs Bizottsága, megelégedéssel tudomásul vette, hogy 38 év után erkölcsi rehabilitációban részesült, de közölte azt is, hogy nyugdijának felemelésére nincsen mód. 1500.- forinttal csak azért emelték meg nyugdíját, mert két és fél évig szovjet hadifogságban volt és a Kárpótlási Hivatal jogosultnak jelentette ki.

(~) ezredes ügye és a vele kapcsolatos elbánás, úgy a rendszerváltozási előtti vagy utáni, nem különleges ügy. Százan és százan járták végig ezt a kálváriát, kiknek történetét a lexikon mind nem tartalmazhatja. Az ezredes története, így etalonnak számít.

Irodalom:

Dr. Berki Mihály: A „régi" katonatisztek kálváriája. Ring. 1993. 5.sz.
Kb. II. 0025/1963.25, HM. 21/1260/1990.sz.

FUTÓ DEZSŐ

kereskedő, újságíró, országgyűlési képviselő, s.munkás, raktáros, üzletvezető, adminisztrátor.

(Báránd {Bihar m.}, 1916. május 18. [Simonyi Mária])

Kiskereskedői családba született, apja falusi szatócs volt. A szeghalmi Péter András Gimnáziumban négy osztályt végzett, majd a debreceni Kereskedelmi Tanonciskolában megszerezte a kereskedő segédi képesítést. 1932-1937-ig, Debrecenben illetve a saját bárándi kereskedésükben dolgozott. Még Debrecenben csatlakozott az Ady Társasághoz és itt ismerkedett meg Juhász Géza irodalomtörténész baráti körével. 1932-től jelentek meg írásai Bajcsy-Zsilinzsky Endre lapjában a „Szabadság"-ban, a Magyar Útban s más ellenzéki lapokban. Szabó Pálon keresztül került kapcsolatba a népi írókkal és a Független Kisgazdapárttal. 1937-ben egyik szervezője volt a „Márciusi Front"-nak. 1938-39-ben Csorba János kisgazdapárti lapjainál a Makói Független Újság-nál és a Délvidéki Független Hirlapnál újságíróskodott és riporterkedett. Egyúttal, ebben a két évben szervező titkára volt az Arad - Csanád - Torontál egyesített vármegyékben működő Kisgazdapártnak. 1939-1943-ig katonai szolgálatot teljesített Szeghalmon. Mint tényleges katona szerkesztette a Szeghalom és vidéke című hetilapot. 1943-1944. március 19-ig a Dessewffy Gyula által szerkeszett kisgazdapárti napilap utazó riportere. A német megszállás után Dessewffy Gyula birtokán rejtőzködött. 1944. szeptemberében engedve az utána küldött behívó parancsnak Szolnok városában katonáskodott, egészen 1944. október 15-ig. Ekkor a Budapestre útbaindított egységétől Tiszaroffnál lemaradt és többszöri szovjet feltartóztatás után eljutott falujába Bárándra.

1944. december 21-től a Független Kisgazdapárt programjával a Debreceni Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja. 1945. áprilisában az Ideiglenes Kormánnyal jött fel Budapestre. Itt újra a megindult Kis Ujság belső munkatársa és a lap vidéki mutációjának a szerkesztője.

Közírói tevékenységével és képviselői interpellációival, melyekben Rákosiék diktatóriukus törekvéseit leplezte le, kiérdemelte a Magyar Kommunista Párt gyűlöletét. Miután Kovács Bélát a Kisgazdapárt főtitkárát a szovjet biztonsági szervezet az MDB.letartóztatta, 1947. március 12-én négy társával (dr.Eszterhás György, Pártay Tivadar, dr. Pfeiffer Zoltán és dr. Reicher Endre) kilépett a pártból és független politikusként folytatta működését. 1947. júliusában a parlament feloszlatásakor csatlakozott Pfeiffer Zoltán Magyar Függetlenségi Pártjához és átvette a párt lapjának az Ellenzék-nek a szerkesztését. 1947. augusztus 1-től október 30-ig ismét országgyűlési képviselő volt, ám a Rákosi féle „szalámipolitika" ellehetetlenítette a demokratikus parlament működését. Mandátumáról lemondott visszavonult szülőfalujába Bárándra és azt a családi szatócsboltot vezette, melyet 1951. márciusában államosítottak. Ezt követőleg útépítő vállalatoknál lett segédmunkás. 1952. márciusában az ÁVH letartóztatta. Koncipiált vádak alapján került bíróság elé, és 10 év börtönre ítélték, hazaárulás és kémkedés vádjával. Büntetését a Gyorskocsi utcai és a Gyüjtő fogházban töltötte. 1956. július első napjaiban helyezték szabadlábra. 1956. október 28-tól november 4-ig az ismét megjelenő Kis Ujság felelős szerkesztője volt. A lapot Kovács Béla a GULAG-ról hazakerült volt Kisgazda pártfőtitkár jegyezte. A forradalom leverését követően, csomagoló munkás, raktáros volt. Börtönből való szabadulását követően még 1956. júliusában beadta rehabilitálási kérelmét a Legfelsőbb Bírósághoz, melynek dr. Simor Pál vezette tanácsa 1958 februárjában a B.T.1989/1957/6.sz. alatt rehabilitálta. Először a Vendéglátóipari Trösztnél dolgozott, majd annak megszünte után a MI-KÖV. vállalat filmnyomó részlegének adminisztrációs vezetőjeként 1976. december 31-vel nyugállományba vonult.

1986-ban részt vett a Bajcsy-Zsilinszky Társaság megalapításában és annak egy ideig ügyvezető igazgatója is volt. 1988-ban a Magyar Rádió Vasárnapi Ujság c. műsorában hangzottak el visszaemlékezései. 1990-ben a MUOSZ rehabilitálta és visszaadta a pályája során már három alkalommal bevont újságírói igazolványát. A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének felkérésére öt kötetben megírta emlékiratait.

Irodalom:

Futó Dezső: Vázlat egy életpálya megírásához. Jelenkori magyar történelmi dokumentumok. Washigton 1984/1. 30-58.o.

FÜLÖP JÓZSEF

honvéd vezérkari tiszt, földgyalu kezelő, ny. vezérőrnagy.

(Szeged, 1907. február 11.)

Katonatiszti családból származott. Iskoláit a Szegedi Piarista Gináziumban végezte. Itt érettségizett. 1925-ben felvételt nyert a Ludovika Akadémiára. 1929-ben

avatták huszár hadnaggyá. A nyíregyházi 4. „Hadik András" honvéd huszárezredhez került. Négy év csapatszolgálat után jelentkezett a vezérkari tiszteket képző Hadiakadémiára. 1938. novemberében vették át a vezérkarhoz. A vezérkari akadémia hallgatói külföldi vezényléseken is résztvettek. (~) Olaszországban volt és itt találkozott a szintén akadémista Pálffy Györggyel, aki akkor már letette a felvételi vizsgát és egy éves nyelvtanfolyamon volt Itáliában. Pálffy tökéletesen beszélt olaszul. El volt ragadtatva a fasiszta Olaszország rendjétől. A nyíregyházi lovasdandár parancsnoka Béldy Alajos volt, (különben olimpiai bajnok), akinek vezetésével részt vett a Felvidék visszacsatolásában és négyhetes újoncaival az 1939. március 15-én kezdődött kárpátaljai harcokban. Ebben az időben a lovasdandár hadműveleti osztályát vezette. Az erdélyi visszacsatolásban egészen Csíkszeredáig jutott a III. magyar hadsereg kötelékében előnyomuló nyiregyházi lovasdandárral. Többévi vezérkari és frontszolgálat után kérelmezte, hogy szülővárosába Szegedre kerülhessen. Az V. hadtest anyagi vezérkari tisztje lett. 1942. január 20-án parancsot kapott, hogy az újvidéki hadosztály anyagi vezérkari tiszti helyét vegye át. Az elöljáró parancsnok Grassy József altábornagyvolt. Jelentkezés után Grassy megbízta (~)-t az ún. eseménynapló vezetésével. Ilyen minőségében (~) leállította a Duna-part kivégzéseket. Visszatért a parancsnokságra, ahol jelentette az esetet Grassynak. Azonnal visszarendelték Szegedre. 1943-ban Babos hadbíró őrnagy elkezdte a vizsgálatot az újvidéki mészárlás ügyében. Szegedre is megérkezett. A kihallgatottak közül egyedül (~) nem került vád alá. Felrendelték tanúnak Budapestre a hadbírósági tárgyalásra.

1944. március 19-e szegedi beosztásában érte. A német megszállás napján az első feladata volt, hogy megállítsa a tüzelést Újvidéken. Itt a magyar egységek megtámadták a bevonuló német alakulatot. Fricsay Ferenc volt a szegedi hadtest zenekari vezetője és egyben a Szegedi Operaház karnagya. (~)-el közeli barátságban voltak. Fricsay lakásán találkozott Szent-Györgyi Alberttel, aki már 1943 óta a nemzeti ellenállásnak volt az egyik vezető személyisége. Egy napon arra kérte Fricsay (~)-öt, hogy hívassa be Szent-Györgyit katonának, mert a német elhárítás a GESTAPO el akarja fogni. A hadtest parancsnoka és a vezető orvos óvatosságból megtagadta Szent-Györgyi behívását. Utolsó mentsvárként barátjához a kormányzó fiához az ifjú Horthy Miklóshoz fordult, aki apján keresztül a vezérkari főnökkel Szombathelyi Ferenccel elintézte Szent-Györgyi távirati behívását. Ez 1944. július végén történt. Augusztus 5-én Fülöp már a fronton volt. A németbarát Vörös János vezérezredes Szombathelyi utódja - a németek feljelentésére - azonnal a frontra irányította az ellenállási vonalakat kitűző vezérkari csoporthoz. A vezérkari főnök Vörös János parancsára kirakták a vezérkartól, újra csapattisztként szolgált. Mivel (~) Pestre a vezérkari főnökségre vitt hivatalos iratokat, elkerülte az eskütételt Szálasi Ferencre. December 15-e táján megjött a parancs a Németországba való áttelepülésre. (~)-t a város eleste után az oroszok elfogták és Gödöllőn keresztül Hevesre kísérték. Malinovszkij hírszerző osztálya kihallgatta majd elvitték a jászberényi fogolytáborba. Mivel a Gyorshadtestnél vezérkari hírszerző beosztásban volt, éjszakánként folyamatosan hallgatták ki. Végül is 1945. február 22-én Debrecenben átadták 40 társával együtt a magyar Ideiglenes Kormánynak. Kéri Kálmán az akkori katonai főnök négy nap után elküldte Jászberénybe, hogy állítsa fel az első gyaloghadosztályt, amelynek (~) lett a vezérkari főnöke. Közben elérkezett május 9-e a háború vége, a magyar hadosztályt gyalogmenetben visszaküldték a Dunántúlra. Pápára települtek, feladatuk pedig a vasútvonalak ellenőrzése volt. (~) nyíltan kommunista ellenes volt és jóbarátságba került a város polgámesterével Sulyok Dezsővel. (~) segítette a Kisgazdapártot, hogy megnyerje a választásokat. A hadosztály elenyészően kevés (kb. 20-25) kommunista katonájának a szolgálati szabályzat értelmében nem engedte meg, hogy Rákosi győri naggyűlésén egyenruhában jelenjenek meg. A Szabad Nép folyamatosan támadta intézkedéseiért.

1946. február 5-én Pápára érkezett Maximenko szovjet ezredes a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól. Amint elmondta az a feladata, hogy a nyugatos tiszti és tiszthelyettesi állományt azonnal szereltesse le. Miután a hadosztálytörzs előtt Maximenko megismételte az intézkedését (~) megtagadta annak a teljesítését. Február 9-én megjelent a honvédelmi miniszter parancsa, mely minden nyugatos tisztet és tiszthelyettest leszereltetett és (~)-t felmentette a vezérkari főnöki beosztás alól. Egyúttal a kriptokommunista Király Béla alezredest kinevezte a hadosztály új vezérkari főnökének.

A polgári életben helyezkedett el. Czajlik Lajos szesz- és borkereskedőnél lett mindenes. Az üzelet háború utáni megindulását szervezte. 1946 nyarán találkozott dálnoki Veress Lajos vezérezredessel. Később András Sándor vezérőrnaggyal, Sóváry Tihamérral régi vezérkari tiszttársával. Többször összeültek beszélgetni. Miről folyt a szó? Persze a honvédségről és arról, hogy milyen sokan „bevörösödtek." Természetesen azt is számbavették, hogy ki nem ment el kommunista párttagnak. Kik lesznek azok, akik a békekötés után az új honvédségnek lehetnek majd alapító tagjai? Így barátkoztak össze polgári emberekkel is például Szentiványi Domokossal. (~) csak a per folyamán tudta meg, hogy ezek a polgáriak de a katonák legnagyobb része is Közösségi tag volt. Fővezérség? Hadparancs? Ezek voltak a katonák elleni vádpontok. Ezeket a mondvacsinált dolgokat, kiverték a szegény Szent-Miklóssyból, hogy legyen a katonai összeesküvés vádpontjának alapja. (~)-öt és katonatársait

azért csukták le, hogy a Kisgazdapártot széjjelverhessék.

1946. karácsonyán (~) Pécsen vendégeskedett. Elutazása előtt értesült Szent-Miklóssy István letartóztatásáról. Pécsre megérkezve a Katonapolitikai Osztály összeesküvés címén letartóztatta. Tüstént felhozták Budapestre és a Nádor utcai Katonapolitikán Berkesi András főhadnagy kihallgatta. A szintén letartóztatott Veress Lajos, Berkó István, Szent-Miklóssy vallomásait elolvastatta vele, így (~) mindig azt vallotta, amit a többiekből már kivertek. A kihallgatások vezetője Kardos György százados, Berkesi főnöke volt. Rettenetes verések voltak a Katonapolitikán. Szent-Iványi Domokos felvágta az ereit, annyira megkínozták. A foglyokat magánzárkában tartották. Enni alig adtak. Séta és tisztálkodási lehetőség nem volt.

A tárgyalást a Markó utcában rendezték meg. 1946. február 27 - április 16-ig. Az első csoportnál a tanácsvezető bíró Jankó Péter volt. Három csoportban tárgyalták a Közösségi „összeesküvés" ügyét. Összesen 140 embert ítéltek el. Az első csoportban 12 vádlott volt.Ide tartozott (~) vk. ezredes is. Három halálos ítélet született: Donáth György, dálnoki Veress Lajos és András Sándor lettek a kötél kandidáltjai. Veress és András kegyelemből 15 illetve 10 évet kapott. Donáth Györgynek a református pap Tildy köztársasági elnök nem kegyelmezett meg. 1947. október 27-én kivégezték.

(~) ezredest 5 év kényszermunkára ítélték. A másodfokú tárgyalás elnöke eredetileg dr. Bojta (Burger) Béla lett volna, de elfogultságot jelentett be, mivel (~)-el együtt mindketten szegediek voltak és jól ismerték egymást. Ezután Szabó Mihály bíró tárgyalta az ügyet (~) 3 évet kapott, de mivel a kényszermunka meghosszabbítható, az ítéletet kétszer meg is hosszabbították. Így összesen 6 esztendőt ült. Ezután a Gyüjtő fogházba szállították. Zárkatársai: András Sándor, Ispánki Béla, Bilkei Papp Zoltán. A negyedik évben a kőbányai agyagbányában dolgozott, majd elkerült Márianosztrára, ahol Ruszkiczay vezérezredes volt a cellatársa. A legelvetemültebb fogházőr a hajdani nyilas újság rikkancsa, Mihalicska törzsőrmester volt.

1953. május elején értesítették a nosztrai kötélverő üzemben, hogy szabadul. Megvasalták, polgári ruhába öltöztették és elvitték Balmazújvárosra. Egy sajtpapíron értesítették, hogy kitelepítették. Beosztották munkára a Keleti főcsatorna építéséhez kubikosnak, később a Betonútépítő Vállalatnál földgyalu kezelő lett. Kereken 23 évet dolgozott gépen, kemény munkával napsütésben, esőben, hóban a szabad ég alatt, de jól keresett. 1976-ban nyugdíjba ment.

1991-ben a Magyar Köztársaság elnöke érdemei elismeréseként vezérőrnaggyá léptette elő.

Irodalom:

Kubinyi Ferenc: Életrajzi interjú Fülöp Józseffel. Magnetofon felvétel a szerző birtokában.
Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Kiadó Bp. 1990.
Vida István: A Független Kisgazdapárt Politikája 1944-1947. Akadémia Kiadó Bp. 1976.
Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon. POFOSZ Kiadása Bp. 1990.
Arany Bálint: Koronatanú. Püski Kiadó Bp. 1990.

GULYÁS LAJOS

református lelkész
(Kisújfalu, 1918. február 4. - Győr, 1957. december 31.)

Az Érsekújvári Gimnáziumban szerezte meg az érettségi bizonyitványt 1937. június 27-én. A lelkészi hivatást választotta Pápán végezte el a Református Theologiai Akadémiát. 1948-tól volt református lelkész Levél községben, az ország nyugati határán Mosonmagyaróvár közelében. 1956 őszén, október közepétől Csehszlovákiában tartózkodott, családlátogatáson, pontosabban egyik rokonának esketését végezte.A forradalomban, távolléte alatt megválasztották a járási Nemzeti Bizottság tagjává. Október 25-én tértvissza Levél-be és még aznap részt vett Mosonmagyaróváron a diákok,a főiskolások és fiatal munkások által rendezett felvonuláson. Ott volt 26-án is, amikor az ÁVH laktanyából sortüzet nyitottak a felvonulókra. A fegyvertelen, a vörös csillagok eltávolítását és a határőrség, az ún. „zöld ÁVH" feloszlatását követelö felvonulók között 90-100 a halott, még a MSZMP által megjelentetett Fehér Könyv is arról ír, hogy „eldördült egy sortűz amelynek sok halálos áldozata és sebesültje lett". Az ÁVH embertelen és teljesen szükségtelen vérengzése következtében, a véglegtekig elkeseredett tömeg, Győrből megerősítést kapva elfoglalta a határőrlaktanyát és a sortűz felelőseit keresve meggyilkolt egy, másnap még egy ÁVH-s tisztet. Egy harmadik tiszt öngyilkos lett. Bármennyire is elítélendő minden törvénytelen boszszúállás az arányokat mégsem szabad felejteni. Két meggyilkolt és egy öngyilkosságba űzött ÁVH tiszttel szemben 100 lemészárolt ártatlan polgár halála állt. A negyedik, üldözött és már megsebesült ÁVH-s tisztet, Máté föhadnagyot Gulyás Lajos lelkész mentette meg. Erről így ír az idézett Fehér Könyv:

„Gulyás Lajos lelkész a több sebből vérző Mátét egy teherautó ablakán bepréselte és megmentette, amint mondotta - viszi a Nemzeti Bizottsághoz, hogy ítélkezzenek felette" Máténak a kórházban semmi bántódása nem lett. Felgyógyult és 1957 januárjában éjszaka felkereste élete megmentőjét, Gulyás Lajos lelkészt és kérte, hogy meneküljön el mert le fogják tartóztatni. Gulyás lelkiismerete tiszta lévén, nem hitt Máténak, s helyén maradt. Maga a Fehér Könyv is ellentmondásosan ecseteli Gulyás szerepét. Egyrészt az események „vezéralakja"-ként minősíti, másrészt hirtelen visszahelyezi Levélbe, s bár azt állítja, hogy utána „Mosonmagyaróváron szervezte és lázította a tömeget, majd annak élére állt, és megindultak a határőrlaktanya felé". A következőkben másokat nevez meg a felvonulás vezetöiként és más személyiségeket okol az elkövetkezendő eseményekért. A részletes leírásból úgy tűnik, mintha Gulyás éppen idejében érkezett volna a hely-

színre, hogy Máté főhadnagyot megmentse.

A lelkészt 1957. február 5-én a késő esti órákban a megyei pufajkások letartóztatták. Győrbe szállították, ahol megkezdődött vallatása. 1957. május végén kezdődtek Győrben a tárgyalások. Gyulyás Lajost halálra ítélték. A mai napig érthetetlen, hogy az ÁVH tiszt megmentőjét miért ítélte bitóra a győri hadbíróság? A tény, hogy 1957. december 31-én a Győri börtön udvarán a kivégzést végrehajtották. Tetemét a sopronkőhidai rabtemetőben találták meg 1990. szeptemberében Gulyás Lajos tetemének elhantolására és egyházi végtisztességgel való temetésére Levél községben 1991. május 11-én került sor. Bán Istvánnak régi fogolytársának el nem mondott búcsúztató beszédének kéziratából tudjuk, hogy Dobi István az elnöki tanács elnöke azon a napon utasította el Gulyás Lajos kegyelmi kérvényét, amikor paptársai a református püspökökkel együtt a népköztársaág melletti helyetállásukért átvehették a kitüntetéseiket. A református egyház semmit nem tett az ártatlanul halálra ítélt lelkész életének megmentése érdekében. Özvegye és három lány támogatást nem kaptak. Amikor Ildikó lányát, akit egyik állami gimnáziumba sem vettek fel, a debreceni református gimnáziumba kérte felvételét, az egyház elutasította. Ezzel szemben a Gulyás Lajost kivégző diktatúra, bár másik helyiségben, de állást és megélhetést biztosított özvegyének.

Irodalom:

Bárczay Gyula: Sorsok a református egyházban 1948-1988. Európai Magyar Protestáns Szabadegyetem. Bern.1989.
Martinkó Károly: Az áldozatok Isten szolgái. Budapest. 1991.

HADVÁRY PÁL

ezredes

(Budapest, 1908. július 3. - Budapest, 1948. szeptember 18. [Halasi Jolán])

Érettségi után felvételt nyert a Ludovika Akadémiára, ahol 1930. augusztus 20-án avatták M.kir. honvéd hadnaggyá. Csapatszolgálata után a M.kir. Hadiakadémiára vezényelték, ahol a vezérkari tisztek képzése folyt. Itt évfolyamtársa volt Pálffy Oesterreicher Györgynek, Rákosi későbbi altábornagyának. A második világháború egyik legszebben kitüntetett magyar tisztje volt. Birtokosa a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjének és a Tiszti Arany Vitézségi Éremnek. Ukrajnában mint egy megszálló hadosztály vezérkari főnöke megakadályozta, hogy német tábori csendőrök kivégezzenek a hadosztály területén elfogott partizánokat és szovjet tiszteket.

1945-ben a HM. Katonapolitikai Osztály (~)-t mint háborús bűnöst letartóztatta és átadták a szovjet katonai elhárításnak kihallgatás céljából. Itt egy szovjet ezredes, akinek (~) mentette meg az életét, felismerte és rögtön szabadlábra helyeztette. Ezt követően a SZEB a Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet vezetése Vorosilov marsallal az élen intézkedett, hogy (~)-t azonnal vegyék vissza a honvédségbe, sőt azt is elrendelték, hogy a Ludovika Akadémia helyett felállított Kossuth Akadémia helyettes parancsnokságával bízzák meg.

(~) 1947-ben kapcsolatba lépett a nyugati magyar katonai ellenálló szervezetekkel, elsősorban a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségével. Bár tudta azt, hogy a fegyveres ellenállásra az idő még nem érkezett el, bár tudta, hogy az életével játszik, mégis elvállalta a magyar belső ellenállás megszervezésének feladatát. Az M.H.B.K. Gyallai Imre személyében futárt küldött Magyarországra (~)-hoz, akit a HM. Katonapolitikai Osztálya (Pálffy Oesterreicher intézménye) elfogott és beszervezett. Gyakorlatilag már mint provokátor jelentkezett (~)-nál. A (~) által vezetett ellenálló sejt, már régen figyelte a szovjet hadianyagszállításokat, részben Jugoszláviába, részben Magyarországra. Ezekről pontos kimutatást készített Lovász Elemér MÁV. felügyelő. Sikerült dokumentálni, hogy a „gyapot" megjelöléssel futó szállítmányok géppisztolyokat, könnyű gyalogsági fegyvereket, tüzérségi felszerelést és lőszert tartalmaztak. (~) sokat tudott. Szovjet vezérkari tisztekkel folytatott beszélgetésekből világossá vált, hogy Sztalin 1949-re tervezte Nyugat Európa lerohanását, ehhez viszont szüksége volt a csatlós országok emberanyagára, katonáira, akiknek a felszerelését szolgálták a rejtett katonai szállítmányok. A felvonulási tervről, a katonai szállítmányokról szóló bizonyítékok (~)-nál voltak, aki 1948. nyarán autóbalesetet szenvedett. A kocsijában lévő dokumentumokat, míg ő ájultan feküdt, a helyszínelő rendőrök megtalálták, s látván, hogy katonai anyagról van szó, továbbították a HM. Katonapolitikai Osztályára.

1948. augusztus 10-én a Katonapolitikai Osztály letartóztatta. Kihallgatását már három szerv végezte, a szovjet MGB, a magyar Államvédelmi Hatóság és a Katonapolitikai Osztály. (~) és társai, többségben katonák lévén, továbbá a vád alapján (adatszolgáltatás, kémkedés), a Katonai Törvényszék illetékessége alá tartoztak. Rákosi tartott attól, hogy a katonai bíróság, mérelgelvén a vádat, nem fogja halálra ítélni (~)-t és társait. Nincs bizonyíték arra vonatkozólag, hogy kinek a parancsára, de tény, hogy Pálffy Oesterreicher a fogházban felkereste régi évfolyamtársát (~)-t. Sikerrel arról győzte meg, hogy mondjon le a katonai rangjáról, mert ezáltal liberálisabb ítéletre számíthat, és ezzel a gesztusával segíthet, azoknak a katonatiszteknek, akik Pálffy köré tömörülve korlátozni akarták Rákosi Mátyás diktatúrúra törő szándékát. Sajnálatosan (~) hitt Pálffynak és lemondott rangjáról. Így ügyét a Népbíróság tárgyalta, amelyik ebben az időben már a Péter Gábor vezette Államvédelmi Osztály befolyása alatt állt.

A Népbíróság 1948. augusztus 28-án Olty tanácselnök vezetésével kötél általi halálra ítélte. Lovász Elemér MÁV. felügyelő halál, Szászi Sándor főhadnagy (Hadváry segédtisztje) életfogytiglani fegyház, Gyallai Imre a provokátor, 15 évi fegyház, Csete

Zoltán főhadnagy Katonapolitikai nyomozó 2 év fegyházbüntetést kapott.

A feljebbviteli tanács 1948. szeptember 4-én az ítéleteket megerősítette. A halálos ítéleteket 1948. szeptember 18-án a Gyűjtőfogházban végrehajtották. Ebben az időben még a kivégzettek holttestét a hozzátartozóknak kiadták. Így Hadváry Pálnak a sírja ismert. Rehabilitációjáról nincsennek adatok.

Hadváry kivégzésével elindúlt egy letartóztatási hullám. A HM. Katonapolitikai Osztálynak sikerült felderíteni egy a MHBK-val szoros kapcsolatban lévő ellenálló szervezetet. A Katonapolitikának sikerült egyik ügynökét, Démi Gerő Sándort, Ludovika Akadémiát végzett áruló főhadnagyot az MHBK. vezetőségébe becsempészni, aki minden szerveződésről, futárok küldéséről a Pálffy-féle Katonapolitikát értesítette. Démi Gerő közreműködésével sikerült Bécsből elrabolni Dózsa Attilát és Fehérváry Istvánt. Kovách Attilát a Katonapolitika Isbruckban gyilkoltatta meg.

Irodalom:

A Vitézi Szék Szakály János által vezetett Dokumentációs Központja London. Hadváry iratok.
Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon. POFOSZ Kiadása Bp.1990.
Hadtörténeti Archívum Hadváry iratok.

HÁTSZEGI (Hatz) OTTÓ

vezérőrnagy

(Branjevo {Jugoszlávia}, 1902. május 26. - Budapest, 1977. július 21.)

Apja Hatz Sámuel falusi néptanító. Elemi iskolái elvégzése után a Budapesti Katonai Főreál iskolában szerzett érettségi bizonyítványt. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1924. augusztus 20-án avatták m.kir.honvéd hadnaggyá. Mint hivatásos katonatiszt 1926 és 1932 között elvégezte a M.kir. Honvéd „Toldi Miklós" sportoktatói főiskolát ahol vívótanári képesítést szerzett. Ebben a sportágban kiváló eredményeket ért el. Már 1929-ben a nápolyi Európa Bajnokságon ezüstérmes lett. 1932-től három éven keresztül magyar tőrvívó bajnok. 1931-ben Bécsben a párbajtőr Európa bajnokságon ismét második helyezett. 1929 és 1932 között felvételt nyert a vezérkari tisztképző felsőbb tanfolyamra. Honvéd Hadiakadémián befejezve tanulmányait 1933-ban vezérkari századossá léptették elő. 1934-től különböző vezérkari beosztásokban szolgált, míg 1939. szeptember 1-től 1940. október 1-ig a honvéd főparancsnok szárnysegédi irodájában volt beosztott vezérkari tiszt. Ezt követően csapatszolgálatra vezényelték a 3.sz. Rahói Hegyivadász Zászlóaljhoz. Ezt a beosztását 1941.január 15-ig töltötte be. Kiváló katonai képességei, továbbá nyelvismerete alapján ekkor nevezték ki a szófiai és az ankarai magyar követség katonai attaséjává. Ilyen minőségében, Kállay Miklós miniszterelnök, Ghiczy Jenő külügyminiszter és Szombathelyi Ferenc vezérezredes, vezérkari főnök, továbbá Kádár Gyula vezérkari ezredes, a vezérkari főnökség 2. osztályának vezetője tudtával felvette a kapcsolatot az amerikai titkosszolgálattal. Érintkezésbe lépett Mac Farland, Colmann és Schwartz titkos ügynökökkel. A tárgyalások célja: előkészíteni Magyarország kilépését a német szövetségből, azaz a második világháborúból. Amerikai részről bekapcsolták a tárgyalásokba Gross Endrét, aki kettős ügynök volt és tájékoztatta a német kémelhárítást (~) tevékenységéről. Innen eredt 1945 után az a vád, mely (~)-t német ügynökként nevezte meg. Az 1980-as évek elején Otto Wagner, aki a német Abwehr szófiai rezidense volt „Delius" néven, írásban tisztázta (~)-t az ellene felhozott vádak alól. A német elhárítás Gross révén értesült a tárgyalásokról, melynek következményeként, német követelésre, (~)-t visszahívták Budapestre. Megérkezése után 1944. május 2-án, a GESTAPO letartóztatta, de már 26-án bizonyíték hiányában szabadon engedték. Csatay honvédelmi miniszter szárnysegédként maga mellé rendelte. Részt vett a Szovjetúnióba küldött magyar fegyverszüneti bizottság titkos elindításában.

1944. október 16-án, a Szálasi puccsot követően, Csatay Lajos honvédelmi minisztert a németek letartóztatták, aki a fogságban feleségével együtt öngyilkos lett, (~)-t hadműveleti területre irányították. Szálasira nem tette le az esküt. November 7-én a dunaföldvári hídfő védelmi állásaiból átrepült Szegedre és jelentkezett Malinovszkij marsallnál a 2. Ukrán Front parancsnokánál. Mivel röpcédulákon szólította fel a magyar honvédséget az átállásra, a nyilas kormány hadbírósága Sopronkőhidán in contumatiam halálra ítélte. Családját letartóztatták. Apját és öccsét az olasz partizánok szabadították ki. Anyját és menyasszonyát a revensbrücki haláltáborban gyilkolták meg.

Malinovszkij 1945. január 10-én, a Debrecenben megalakult Ideiglenes Kormány rendelkezésére bocsátotta, ahol a felállítandó demokratikus magyar hadsereg szervezésében vett részt. Február végén a Budapesten működő Szovjet Katonai Városparancsnoksághoz vezényelték - Csernisov majd Zamercev tábornokok mellé - összekötő tisztnek.

1945. április 5-én a szovjet NKVD, mint utóbb kiderült Vörös János honvédelmi miniszter feljelentésére, letartóztatta. Az utóbb nyomtatásban is megjelent visszemlékezések szerint, (~) letartóztatásában, tevékenyen részt vett a HM. Pálffy György vezetése alatt álló Katonapolitikai Osztálya.

Repülőgépen szállították Moszkvába, ahol 1952. február 1-ig a Ljubjankán és a butirkai börtönben, mint „vizsgálati foglyot" tartották elzárva. 1952. január 29-én a Moszkvai Katonai Kerület hadbírósága, kémkedés vádjával 15 év munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Büntetését az Irkutszk-Oblast 033. számú, majd a Krasznojarszk Kraj Resot - nevű táborban töltötte. Berija és Abakumov likvidálása után felülvizsgálati kérelmet nyújtott be. Ennek eredményeként a Szovjet Legfelsőbb Bíróság plénuma 1955. júliusában minden vád alól felmentette. Szeptember elsején a potymai táborból helyezték szabadlábra és

útba indították Magyarországra. Hazatérve a Honvédelmi Minisztériumnál kérvényezte - a szovjet felementő ítélet alapján - rendfokozatának visszaadását és nyugdíjának folyósítását. Kérelmét 1956. július 31-én elutasították.

Haláláig mint vívóedző kereste a kenyerét. 1962-1965-ig a Német Demokratikus Köztársaságban edzősködött. Rehabilitása 1991. január 16-ig váratott magára, ekkor a köztársaság elnöke posztumusz honvéd vezérőrnaggyá léptette elő.

Irodalom:

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. február 26-án kelt igazoló iratai.
Hátszegi Ottó 1958-1962 -ben készített életrajzai a Hadtörténeti Archívumban.
Kornis Pál: Tanúként jelentkezem Zrinyi Katonai Kiadó Budapest 1988.
Vajda Péter: Egy kardbojtos kétkulacsos. Élet és Irodalom 1985. november 8.
Dr. Gosztonyi Péter: Hátszegi-Hatz. Élet és Irodalom. 1985. november 29.

ISPÁNKI BÉLA

rk. lelkész, a Szent Imre kollégium prefektusa, hercegprímási szertartó, pápai kamarás
(Újpest, 1916. október 30. - London, 1985. május 9.)

1941-ben Rómában szentelték pappá, ahol a felsőbb tanulmányait végezte. 1941-43-ig aulai szolgálatot látott el Esztergomban, majd hercegprímási szertartó lett. 1944-46 között Rómában tanult tovább. 1946-47-ben a Szent Imre Kollégium tanulmányi felügyelője volt.

Az AV-s vizsgálótisztek úgy tudták, hogy a Vatikán egy óriási kémközpont és nemzetközi kémkiképző intézet, magától értendőnek vélték, hogy (~) sem lehet más, mint a Vatikán kémje, mivel nyolc évet töltött Rómában. Főleg azt rótták fel bűnéül, hogy 1948 őszén nem jelentette a rendőrségen egy bizonyos Madame Pomrelot titokzatos látogatásait, melyek - mint (~) előtt hamarosan világossá vált - az Államvédelmi Hatóság manőverei voltak a készülő Mindszenty perhez. „Madame Pomrelot" francia útlevéllel igazolta magát (~) előtt és állítólag Rómából származó leveleket adott át neki azzal a kéréssel, hogy azokat továbbítsa bizonyos személyeknek Magyarországon. (~) a leveleket nem továbbította, hanem megsemmisítette és értesítette a prímási titkár Zakar Andrást, hogy miden iratot haladéktalamnul égessen el, amely a bíborosra nézve veszélyt jelenthet, mivel monstre-per készül a magyar egyházfő ellen. Zakar nem fogadta meg a tanácsot, és az ÁVH nagy szenzációként kürtölhette világgá a prímási palota pincéjében elásott iratok felfedezését.

(~)-t 1948. november 26-án a kora reggeli órákban tartóztatták le a budai Szent Imre kollégiumban, ahol tanulmányi felügyelő volt. Évekkel később, szabadulása után ettől a naptól kezdődően napló formában elevenítette fel a vele történteket. Ez a napló 1987-ben jelent meg Kanadában „Az évszázad pere" címmel. Ebből a könyvből értesülhetett a világ az ÁVH vallató módszereiről, de a per kulisszatitkairól is. Ám elsősorban arról, hogy az ÁVH milyen módon vett rá teljesen ártatlan embereket, hogy „bűnösségüket" jegyzőkönyvben ismerjék el. Ezeket a „módszereket" nemcsak a Mindszenty-perben de annak idején - és később is - csaknem minden pappal szemben alkalmazták.

(~)-t dr. Olti Vilmos tanácsa 1949. február 8-án életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélte. Ezt később 15 évre változtatták. Az ügyész az a komáromi zsidó származású dr. Alapi Gyula volt, akinek családját éppen katolikus papi segítséggel sikerült a az elhurcolástól megmenteni. (~) atya már öt esztendőt töltött rabságban, amikor - az 1953-as Nagy Imre fordulat után - ügyét felülvizsgálták. A teológiai doktor (~) ekkor éppen kazánfűtő volt a Gyüjtőfogházban. Egy magát Galambos Istvánnak nevező ávós főhadnagy 1954. február 3-án kezdte meg újra kihallgatását, a Fő utcai államvédelmi vizsgálati osztályon. (~) naplójegyzetei a kihallgatásokról:

1954. február 10.

- Miért írta alá az Államvédelmi Hatóság összesítő jegyzőkönyvét?

- Az aláírást megtagadtam. Kihallgatóm olyan részleteket is belevett, amit én sohasem vallottam. Kezemet verte gumibottal. Azt mondta, addig ver, míg alá nem írom. Mikor kezemet már alig éreztem, kijelentettem, aláírom. Tiltakozásommal bebizonyítottam: hazúg a jegyzőkönyv bevezetése: teljesen szabadon, minden kényszer nélkül.

- Ki volt a kihallgatója?

- Dr. Lusztig Sándor államvédelmi főhadnagy.

- Honnan tudja?

- Nyomozótársai többször bejöttek szobájába. Sándornak szólították. Egy alkalommal meg a pártközpontból jött valaki. Pártoktatás ügyében. A főhadnagy nem volt szobájában, csak gépírónője. A látogató primitív ember volt. Papírlapról olvasta, akadozva: dr. Lusztig elvtársat keresi. A gépírónő azt válaszolta: mindjárt visszajön. Innen gondolom: dr. Lusztig Sándornak hívják.

- Van tanú arra, hogy magát gumibottal megverte?

- A gépírónő.

- Hogy hívják?

- A nevét nem tudom. Fiatal, húsz év körüli nő volt hadnagyi rangban. Barna dús haja volt. Arca pufók. Csizmát, tiszti nadrágot és fehér blúzt viselt. Nyakában hatágú arany Dávidcsillag volt, aranyláncon.

- Ő is verte magát?

- Nem, ő nem vert. De látott és hallott mindent. Amikor dr. Lusztig kérdezte tőle: Hol a gumibot, azt válaszolta: a papírkosárban. Mialatt dr. Lusztig engem vert, ő a körmeit manikűrözte.

(~) ügyének felülvizsgálatát lezárták, de nem helyezték szabadlábra. Visszavitték a börtönbe majd később a dorogi szénbányában dolgozott. 1955. októberében a váci fegyház következett. Az innen szabaduló papokról szól 1956. február 25-i feljegyzése:

A gyilkosságokra és szadista kegyetlenkedésekre felépülő sztálinizmus ingadozóban van. Rákosi lába alatt is inog a talaj. Sztálin hű tanítványa most „nagylelkű" akar lenni: névnapja alkalmából kilenc katolikus papot enged ki a börtönből. Ezek között

van dr. Baranyay Jusztin ciszterci szerzetes, egyetemi tanár, aki tizenhárom évi fegyházbüntetést kapott a Mindszenty-perben. Baranyay súlyos, fekvő beteg, hetvenhât éves, magával teljesen tehetetlen, úgy kell tisztába tenni, mint egy kisgyermeket. Ő már nem ellenfél a bolsevikok számára. A börtönben sok éven át frissen mozgott, meglepő szellemi élénkséget mutatott. Most már csak roncs. Mentőautó szállítja Székesfehérvárra, a Szent György kórházba. Szabadul még Grősz kalocsai érsek irodaigazgatója, Gyetvay Péter és a titkár Sztrilich Károly is. Azonkívül három plébános szerzetes: Bihar Arpád Tádé, Bolyós Rezső Ákos és Rába Márk Lukács, továbbá Iselstőger Lajos lakócsai esperes plébános, Juhász Ferenc márki és Erőss István tiszagyendai plébános.

Az elengedettek legnagyobb része hat-hét évet töltött börtönben költött vádak alapján, s ha a régi rendszerben szokásos negyedbüntetést elengedték volna, már szabadok lennének.

(~) 1956. október 27-én szabadult a váci fegyházból. Három nap múlva már indult Ausztriába, hogy megszervezze a szabadharcosok élelmiszer utánpótlását. November 3-án megjelentek a magyar határon az orosz páncélosok, s ő már nem térhetett többé vissza Magyarországra. Mint londoni magyar lelkész halt meg.

Irodalom:

Az Esztergomi Főegyházmegye Névtára és Évkönyve Esztergom 1982.
Hetényi Varga Károly: Papi sorsok. Lámpás Kiadó Abaliget 1992.
Ispánki Béla: Az évszázad pere. Vörösváry Publishing. Toronto 1987.
Gergely-Izsák: A Mindszenty per. Reform Kiadó Bp. 1989.
Ispánki Béla Kéziratos hagyatéka London.

JANZA KÁROLY

vasesztergályos, gyárigazgató, altábornagy, honvédelmi miniszter
(Újpest, 1914. április 11. [Gallovich Anna])

Munkás családból származott apja asztalossegéd volt. 1927-ben két polgári iskola elvégzése után szakmát tanul és megszerzi a vasesztergályosi képesítést. A Horthy-féle M.kir. Hadseregben továbbszolgáló lett és őrmesteri rendfokozatot ért el. Partizán és illegális munkásmozgalmi tevékenységéről sem a munkásmozgalomtörténeti lexikonok, sem a M.kir. Belügyminisztérium Államvédelmi Zsebkönyve nem tud. 1945-től különböző pártfunkciókban dolgozott, majd az igen értelmes vasesztergályos pártkarriert csinált, kinevezték a Ganz Hajógyár vezérigazgatójának. A hadsereg úgynevezett „demokratizálása" azaz kommunista vezetés alá helyezésének időszakában a Magyar Kommunista Párt javaslatára került -mint régi katona - a hadseregbe, és 1949. július 1-vel ezredesi rendfokozattal kinevezték a Magyar Néphadsereg hadtápszolgálat helyettes vezetőjévé. Egy évre rá (~) lett a szolgálat főnöke. 1950. február 15-én vezérőrnaggyá léptették elő, 1952. november 1-vel pedig altábornagy lett.

Az 1956-os forradalom idején a Nagy Imre kabinetnek október 26-tól október 31-ig a honvédelmi minisztere. A választás bizonyára szakmai szempontok miatt esett rá. (~) soha nem volt politikai-munkás tábornok. Szakmai vonalon dolgozott és ellentétben a többi pártkáder tábornokokkal, nem követett el bűnöket, törvénytelenségeket így nem kompromittálta magát. 1956 november 1-i leváltása ellen éppen utódja, Maléter Pál tiltakozott legjobban. Menesztését Király Béla, a nemzetőrség parancsnoka és Kovács István ezredes, a neofita forradalmár, volt szovjet partizán, színfalak mögötti denunciálásának köszönhette.

1956-ra vonakozólag (~) két intézkedését kell megemlíteni.

1956. október 29-én, a Szabad Nép c. újság első oldalán jelent meg az oktalan öldöklést megszüntető tűzszüneti parancsa.

1956. október 30-án az egyedüli volt, aki igyekezett meggátolni a Köztársaság téri pártszékház ostromát és az azt követő lincselést. Nem (~) hibája, hogy parancsait vagy félig, vagy sehogyan sem teljesítették.

A forradalom leverése után, mint a Nagy Imre kormány négy napig hivatalba lévő miniszterét, tüstént tartalékállományba helyezték. Személyi lapján kézzel írott bejegyzés szerint: 1958-ban pszichikai kényszer hatása alatt altábornagyi rendfokozatáról lemondott. Ennek ellenére az Elnöki Tanács 1958. febuár 21-én a 17/1958. rendeletével rangjától megfosztotta.

A Magyar Köztársaság Elnöke 1990-ben (~)-t rehabilitálta és altábornagyi rendfokozatába viszszahelyezte.

Irodalom:

Hadtörténeti Archívum Janza iratok.
Dr. Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül.1956. Magyar Média Kiadó Bp.1989.

nemes nyárád-gálfalvi KÁDÁR GYULA

vezérkari ezredes
(Debrecen, 1898. december 16. - Budapest, 1982. március 14. [Fülöp Róza])

Katona családból származott, apja a monarchia hadseregének honvéd ezredese volt. A középiskola első négy osztályát Debrecenben végezte. 1912-ban került a m.kir. Soproni Katonai Főreáliskolába, melyet 1916. júniusában végzett el. Két hónapi csapatszolgálatot teljesített a szegedi 5. sz. gyalogezred pótzászlóaljánál. Ez év őszén megkezdte tanulmányait a m.kir. Ludovika Akadémián. Mint akadémista vett részt 1916. december 30-án az utolsó magyar király koronázásán. 1918. augusztus 17-én avatták gyalogos hadnaggyá. Az őszirózsás forradalom és a tanácsköztársaság ideje alatt is a szegedi gyalogezrednél szolgált. Igazolási eljárás után, a nemzeti hadsereg alantas tisztje Szegeden. 1919. novemberében Horthy Miklós vezérlete alatt vonult be egységével Budapestre. Rövid fővárosi tartózkodás után, Shvoy Kálmán tábornok kezdeményezésére a Szegeden alakuló új gyalogezredhez vezényelték. Századparancsnoki beosztást kapott. 1922-ben főhadnaggyá léptették elő, majd kérte, hogy szülővárosába Debrecenbe a

ll.sz. „Hajdúezred"-be helyezzék át. Ennek a csapattestnek a kötelékében kereken 11 évig teljesített szolgálatot. Pályázat révén az 1933-34-es tanévtől a m.kir. Ludovika Akadémia tanárává nevezték ki. Itt a tüzérakadémikusok gyalogsági kiképzője lett. Az akadémia parancsnoka Szombathelyi Ferenc volt aki később a honvédvezérkar főnöke lett. Itt kezdődött (~) és Szomabathelyi kapcsolata. Mivel századosként a vezérkari testületbe jelentkezett, 1937-ben sikeresen letette a vizsgáit, és vezérkari őrnaggyá léptették elő. Ezzel átvette a harcászat oktatását a Ludovika Akadémián. 1939-ben a pécsi IV. hadtest parancsnokságán a kiképzési osztályt irányította. 1940-ben Erdély visszatérése miatt mozgósították a hadtestet. Júniusban átvette a hadtest anyagi vezérkari osztályának irányítását. 1940. szeptember 4-től résztvett az észak erdélyi bevonuláson. 1941 tavaszán a délvidéki harcokban vett részt, mint a hadtest anyagi vezérkari főnöke.

1942. május 1-én a Vezérkari Főnökség állományába került át, mint a VKF/6. nemzetvédelmi és propagandaosztály vezetője. Ennek az osztálynak a tevékenysége ebben az időben a hadseregen belüli nyilas és kormányzóellenes szervezkedések figyelésére és meggátolására szorítkozott. Kommunista agátáció - tekintve a mérhetetlen minorításat - a hadsereg soraiban nem érvényesült. A VKF/6. osztály vizsgálta és torolta meg a tisztikaron belül elharapódzott korrupciós és megvesztegetési ügyeket, továbbá a zsidó munkaszolgálatosokkal szemben elkövetett törvénytelenségeket. (~) javaslatára Rőder Jenő tábornokat nevezték ki a határokon belüli zsidó munkaszolgálatos századok ellenőrzésére. A keleti fronton állomásozó magyar csapattesteknél ezt a feladatot Tanító Béla vezérőrnagy látta el. Mindkét generális kezdeményezésére, számtalan haditörvényszéki eljárás indult a zsidó munkaszolgálatosokkal való törvénytelen bánásmód jelentett vádjai miatt. A VKF/6 osztály hívta életre az illegális, haditudósító tisztek által szerkesztett, Szabadság Rádiót, a magyar nemzeti érdekeket képviselő katonaadót, mely a német megszállásig sugározta műsorát. 1942. január elsejével (~)-t vezérkari ezredessé léptették elő.

1943. augusztus 1-től a Vezérkari Főnökség 2. osztályának lett a vezetője. Kinevezését annak köszönhette, hogy Kállai Miklós miniszterelnök és Szombathelyi Ferenc a vezérkar főnöke a legfontosabb vezérkari poszton nácielleneș tisztet akart látni. Ettől az időponttól kezdve (~) ezredes meghatározó katonai szakértője az angolszászokkal kötendő esetleges fegyverszünetnek. Szombathelyi parancsára (~) készítette elő az angolszász ejtőernyős egységek és légi úton szállított csapattestek magyarországi fogadását, továbbá a magyar honvédség csatlakozását az angolszász expedíciós hadsereghez. Az 1944. március 19-i német megszállás tervét, már az év elején jelentette, de a magyar felsőbb katonai és polgári vezetés nem adott hitelt figyelmeztetésének. 1944. februárjától felvette a kapcsolatot Bajcsy-Zsilinszky Endrével, a magyar nemzeti ellenállás látható és közismert vezetőjével.

A német megszállást követően, 1944. április 17-én a német GESTAPO letartóztatta és a Fő utcai német katonai börtönben tartotta fogva. Június végén Csatay vezérezredes honvédelmi miniszter és ifj. Horthy Miklós közbenjárására, átadták a magyar katonai bíróságnak. Ezt követően július 1-én szabadlábra helyezték. A németek rögtön tiltakoztak, így Vörös János a vezérkar főnöke újra letartóztatta és a budavári Nádor laktanyába záratta. Október 2-án a Vezérkar Főnöke Különbírósága a Katonai Büntető Törvénykönyv 134. paragrafusa alapján hűtlenség büntette miatt vádat emelt (~) ellen. A bíróság október 14-én a vád alól felmentette. A nyilas puccsot követő második napon Beregfy Károly honvédelmi miniszter parancsára ismét letartóztatták és a Margit körúti Katonai Büntető Intézetbe szállították. Innen a szovjet hadsereg közeledtére a fegyházat kitelepítették Sopronkőhidára. Ugyanezen okból 1945. március 28-án az úgynevezett gyalogos „halálmenettel" Németországba hajtják. A bajorországi Trifternben 1945. május 2-án szabadította ki a fogságból az amerikai hadsereg. Több alkalommal kihallgatták. Főleg Himmler Márton, aki a magyar háborús bűnösök felkutatatásával letartóztatásával és hazaszállításával foglalkozott. Az amerikai ezredesi rangnak megfelelő közigazgatási alkalmazott „jóindulattal" több napon át faggatta. Himmler Márton és Péter Gábor - a magyar kommunista politikai rendőrség vezetője, továbbá Pálffy György a Katonapolitikai osztály parancsnoka - kollégiális baráti kapcsolatban álltak egymással. Ennek tudható be, hogy amikor 1945. szeptember 20-án vasúti szerelvénnyel, Pockingból hazaindítják, csak Hegyeshalomig jut el, ahol a Katonapolitika letartóztatta. Budapestre kísérték, ahol október 17-ig kihallgatták, majd mint háborús bűnöst, teljesen törvénytelenül, átadták a szovjet MVD-nek. Kiszállították a Szovjetúnióba, ahol a Katonapolitikai Osztály „vizsgálati" jegyzőkönyvei alapján a szovjet katonai bíróság 15 évi kényszermunkára ítélte. Tíz év elteltével 1955. november 20-án tért haza. Itt azonnal letartóztatták, vizsgálatot kezdtek ellene és csak 1956. szeptember 25-én bocsátották szabadon. Haláláig életrajzának írásával foglalkozott, melyből erősen cenzúrázva két kötet látott napvilágot.

Irodalom:

Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig. Magvető Kiadó Bp. 1978.

Markos György: Vándorló fegyház. Magvető Kiadó. Bp. 1971.

Makra Zoltán dr.: Honvédelmi miniszterek szolgálatában 1940-1944. München 1986.

Almásy Pál: Sopronkőhidai napló. Magvető Kiadó Bp.1984.

Kubinyi Ferenc: Életrajzi interjú Kádár Gyula ezredessel. Magyar Rádió Hangarchivum 1980.

KÉRI KÁLMÁN

hivatásos katona, vezérezredes, országgyűlési képviselő (Igló, 1901. július 25. [Fröbich Vilma])

Apja mozdonyvezető volt. A Bécs mellett, Traiskirchenben működő Császári Tüzér Hadapródiskolát 1918-ban végezte el. Mint az iskola díszszázadának tagja, jelen volt I.Ferenc József temetésén és IV.Károly budapesti koronázásán. 1918-ban felvételt nyert a M.kir. Ludovika Akadémiára. A Tanácsköztársaság kikiáltása után a Ludovika Akadémia volt parancsnoka - Stromfeld Aurél ezredes mellett kapott beosztást. Egy hadosztály hadműveleti osztályán segédkezett és a vezérakri iratokat vitte, mint futár, a főparancsnokságra Andorka Rudolf századoshoz.

Később résztvett az úgynevezett Ludovikás ellenforradalomban. Elfogatásuk után a kivégzéstől csak Romanelli olasz ezredes mentette meg a bajtársaival, évfolyamtársaikkal együtt. A Ludovika Akadémián 1921. augusztus 20-án tüzér hadnaggyá avatták. Először a budapesti majd a miskolci tüzérezrednél teljesített csapatszolgálatot. 1923-ban, miután elvégezte a Hadiakadémiát, szeptember 1-vel főhadnaggyá, 1929-ben vezérkari századossá és tíz év várakozás után 1939. május 1-vel vezérkari őrnaggyá léptették elő. Ekkor már két esztendeje Budapesten a vezérkari főnökségen teljesített szolgálatot. Olyan beosztásba került, mely a magyar hadseregnek háború esetében történő felvonulásáért, vasúti szállításáért volt felelős. 1942-ig az önálló Szlovák Köztársaságban, Pozsonyban volt katonai attasé. 1942. március 30-án alezredessé és Bartha Károly honvédelmi miniszter szárnysegédjévé nevezték ki. Nagybaconi Nagy Vilmos és Csatay Lajos miniszterek mellett is megtartotta beosztását. (~) tanúja volt az 1944. március 19-i német megszállás kormányzati körülményeinek. Mint vezérkari ezredest nevezte ki a kormányzó a keleti front legexponáltabb helyére, a Tatár hágó előtt védekező VI. Hadtest vezérkari főnökévé. Pár hét után megbizták az 1. Magyar Hadsereg vezérkari főnökségével. Az 1944. október 15-i Szálasi puccs alkalmával, a kormányzói hadparancsot teljesítve, parancsnokával Dálnoki Miklós Béla vezérezredessel, mint parlamenter átment a 4. Ukrán front parancsnokságára, a fegyverszünetet előkészítő tárgyalásak céljából. Itt rögtön összekülönbözött Mehlisz vezérezredessel, a front haditanácsának tagjával, Sztálin kedvencével. Moszkvában résztvett a fegyverszüneti tárgyalásokon, majd a debreceni Ideiglenes Kormány honvédelmi minisztériumánál a „katonai főnök" (vezérkari főnök) beosztását nyerte el. A honvédelmi miniszter az a Vörös János vezérezredes lett, aki (~)-nek 1944. október 15-én a németek melletti további harcra adta ki a parancsot. Vörös a szovjet embere lett és igen jó kapcsolatot létesített a Moszkvából Debrecenbe érkezett emigráns kommunista vezetőkkel, Rákosival és társaival. Az új magyar hadsereg felállításához ugyan az oroszok hozzájárultak és a fegyverszüneti szerződés egyik pontja erről szólt, de minden erővel akadályozták a gyakorlatban, nehogy a demokratikus magyar hadsereg a háború utolsó időszakában, a németek elleni harcban bizonyos jópontokat szerezhessen. A szovjet tábornokok éppen úgy nem szerették (~)-t, mint maga a miniszter Vörös János sem, hiszen (~) ezredes tanúja volt Vörös egykori német hűségének. 1945. márciusában letartóztatták, a miniszter elleni összeesküvés valamint a hadsereg szervezésének szabotálásával vádolva. A statáriális tárgyalásra a nevetséges vád miatt nem került sor és (~)-t szabadlábra helyezték, de beosztását nem foglalhatta el. Ez a helyzet fennállt azután is, ahogy a minisztérium Budapestre költözött. Ekkor megvált a honvédségtől. A svájci „Ciba" gyógyszergyár pesti lerakatánál kapott állást, ám a Pálffy (Oesterreicher) György által vezetett HM. Katonapolitikai osztály 1945. augusztus 8-án letartóztatta. A vád: a nyugaton maradt évfolyamtársával, Nádas vezérkari ezredessel titkos kapcsolatot létesített. A nyomozók egyenesen a szovjet MVD. kirendeltség Vilma királynő úti központjába vitték. 1945. december 31-én szabadlábra helyezték, mert a nevetséges vádat nem lehetett bizonyítani. Letartóztatása egyértelmüen Vörös Jánosnak volt köszönhető. 1949. február 2-án a Katonapolitikai Osztály ismét letartóztatta és a Zalka Máté laktanya pincebörtönébe zárta be. Itt már verték, majd Berkesi András és főnöke, Kardos György hallgatták ki. A svájci alkalmaztatása miatt kémkedéssel vádolták. 1950. februárjában a kistarcsai internálótáborba, majd innen Recskre az ÁVH megsemmisítő táborába szállították. Itt rögtön a büntető századba osztották be. Három évet dolgozott a recski kőbányában. A tábor 1953-as feloszlatása után (~)-t nem bocsátották szabadon, hanem visszavitték Kistarcsára és bíróság elé állították. A vád: a második világháború végén kijelentette, hogy a világ gazdasági súlya Európából Amerikába tolódik át. A Jónás tanács négy év és kilenc hónap börtönre ítélte, mindez már a Nagy Imre kormány alatt történt. Szerencsére beszámították az addigi fogvatartását, és 1953. december 3-án szabadlábra került.

Először mint éjjeliőr kereste a kenyerét, majd az Astoria szálloda pincemestere lett. 1956-ban orosz nyelvtudásával, amelyet a szovjet börtönökben tökéletesített, megvédte a szállodát és annak raktárait a kifosztástól. A forradalom leverése után újra, immáron hetedik börtönébe került. 1957. márciusában tartóztatták le. Azután néhány hét múlva elengedték, mert kiderült, hogy amiért nem került sor harcra az Astoria előtt, az (~)-nek köszönhető, ő beszélte rá az orosz páncélos parancsnokokat, hogy ne lövessenek. Köszönetképpen 713 forint javadalmazással nyugdíjba küldték.

Kitüntetései: a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje, a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje, a III.osztályú Tiszti Szolgálati Jel. Erdélyi Emlékérem, a Magyar Köztársaság babérokkal ékesített Zászlórendje stb.

Érdemei elismeréseként a Magyar Köztársaság ideiglenes elnöke 1990. március 21-én vezérőrnaggyá kinevezte, 1991. március 15-én a Magyar Köztársaság Elnöke vezérezredessé léptette elő. 1990. május 1-től országgyűlési képviselő és tagja a parlament Honvédelmi Bizottságának. Elnöke a Recski Szövetségnek.

Irodalom:

Hadtörténeti Archívum Kéri vezérezredes iratai.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak. Holnap Kiadó Bp.1989.

KOSZORÚS FERENC

vezérkari ezredes

(Debrecen, 1899. február 3. - Arlington {USA}, 1974. március 8.)

Erdélyből átszármazott jogász - katona családból származott. Középiskoláit a debreceni református kallégiumban végezte. Az érettségi bizonyítvány megszerzése után a Ludovika Akadémiára nyert felvételt. 1918. augusztus 17-én huszárhadnaggyá avatták és beosztották a debreceni 2. huszárezredhez. A forradalom és a proletárdiktatúra alatt a debreceni Tudományegyetem jogi karának volt volt a hallgatója. 1920-21-ben Nyíregyházán a 4. huszárezrednél szolgált, majd 1926-ig újra a debreceni ezrednél. 1926-1929-ig végezte el a Hadiakadémiát. Az egyik legképzettebb, több nyelven beszélő vezérkari tiszt. Tanulmányutakat tesz Ausztriában. Németországban. Olaszországban, Franciaországban és Angliában, ahol a windsori Gárdalovasezrednél is szolgál. 1929-1933. között, mint vezérkari tisztet osztották be a nyíregyházi Lovasdandárhoz. 1933-34-ben az örkényi lovastábor vezérkari tisztje és egyben harcászattan tanára. 1934-36-ban, mint lovasszázad parancsnok, majd a vezérkari osztály vezetője a budapesti I. Jászkún Huszárezrednél. 1937-ben vezérkari őrnagyként, mint a Lovas Hadosztály vezérkari osztályának vezetője, a páncélos és gyorsan mozgó egységek szervezésével foglalkozott. Beosztása mellett egészen 1941-ig a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen is tanár. Egyúttal a Ludovika Akadémia tanulmányvezetője és parancsnokhelyettese. A hadbalépést követően a szovjet fronton a Gyorshadtest hadműveleti osztályát vezette. Az umani katlancsata, a nikolajevi, a pavlográdi, az isjumi páncéloscsaták irányítója. 1942. júliusában az I. Páncélos Hadtest vezérkari főnökévé nevezték ki. Míg a fronton a vörös diktatúra, Magyarország német megszállása után a nácizmus ellen harcolt. 1944. július 5-6-án meghiúsította a nyilas-náci hatalomátvételt. A németek irányítása mellett Baky László belügyi államtitkár megkezdte a csendőr zászlóaljak összpontosítását Budapesten, hogy egy puccs keretében az államhatalmat a nyilasok átvegyék, és az eddig még végre nem hajtott deportálásokat is megkezdjék a német megsemmisítő táborokba. (~) a kormányzóval egyetértésben és annak parancsára. az esztergomi páncélos hadosztállyal megszállta Budapestet. Kényszerítette Bakyt, hogy csendőr zászlóalja-

kat állomáshelyeikre küldjék vissza. Ezzel a tettével meghiúsította a nyilas hatalomátvételt és megmentette a budapesti gettó üldözöttjeit a deportálástól. Később a hadi helyzet nem adott lehetőséget arra, hogy a budapesti zsidó lakosságot elhurcolják. Ezzel a tettével (~) ezredes 250.000 ember életét mentette meg.

1944. július közepétől a tábori I. Páncélos Hadosztály parancsnokaként, háromszoros román túlerővel szemben visszafoglalta Aradot. Szeptember 21-én a Budapesti Tiszti Kórházba került, de már november 6-án menekülni kényszerült, mert a GESTAPO kereste. 1945. január 2-ig Nyugat-Magyarországon rejtőzött, ekkor a páncélos pótalakulatok lábadozó osztagával Felső-Ausztriába, Gerasba, majd Bajorországba, Eggenfeldbe érkezett. 1945. május 2-án súlyos betegen, belső vérzéssel az amerikaiak fogolytáborba, Dachauba vitték. A hadifogságból 1946. április 16-án bocsátották el. Raktári munkásként dolgozott 1951. február 8-ig, mikor engedélyezték kivándorlását az USA-ba. Itt először fizikai munkát végzett egészen 1956. október 9-ig. Ettől az időtől amerikai állampolgár. 1960-62. között letette a geodéziai vizsgákat és geodétaként dolgozott 1974. március 8-án bekövetkezett haláláig.

Irodalom:

Koszorús Ferenc emlékiratai és tanulmányainak gyűjteménye. Universe Publishing Company, 1987. USA.
Kubinyi Ferenc: Bűnös nemzet - fasiszta nép? Kapu 1990.7.sz.

KOVÁCS BÁLINT

református lelkész

(Iváncsa, 1910. november 3.)

Elemi iskoláit Iváncsán végezte el. Gimnáziumi tanulmányait a Budapesti Lónyai utcai Református Gimnáziumban folytatta. A theológiát 1929-1933 között Budapesten kezdte el és fejezte be. Egy évig Németországban Halle és Marburg városában volt ösztöndíjas. Hazatérése után egy évig Csákváron, majd 1935 és 1937 között a Budapesti Kálvin téri gyülekezetnél látott el lelkészi szolgálatot. 1942-ig a KIE egyik titkárának beosztását töltötte be. A legsúlyosabb esztendőket, a szovjet okkupáció, a diktatúra megteremtése, a forradalom és szabadságharc majd a megtorlás kezdetének idejét, tehát az 1942-57 közötti éveket Kecskeméten töltötte. 1968. január 1-vel választották meg a Budapest Józsefvárosi gyülekezet lelkészévé.

1967. augusztus 7-én a Belügyminisztérium Politikai Vizsgálati Osztálya a BTK. 118 §-ába ütköző összeesküvés előkészítése bűntettének gyanúja miatt letartóztatta. Augusztus 8-án hajnali 5 órakor felverték családját és a nyomozók házkutatást tartottak. A gyanúsnak tartott 119 könyvet, irományt levelet jegyzőkönyvileg lefoglalták. Ebben az időben tartották meg a házkutatásokat (~) vádlottársainál is. A vád tulajdonképpen azon a feltételezésen alapult, hogy (~) és társai az ötvenes években feloszlatott KIE-t (Keresztyén Ifjúsági Egyesület) akarták újjászervezni. A tulajdonképpeni inditóok az volt, hogy a józsefvárosi gyülekezetben, amikor

a lgetöbb helyen 10-15 konfirmandus volt, itt 96-ot készítettek elő. Mivel (~) a volt konfirmandusokat is összegyüjtötte, egy-egy ifjusági összejövetelen 120-150-en is voltak. Ez szemet szúrt a biztonsági szolgálatnak. Meg akarták leckéztetni a többi lelkészt. Igyekeztek visszaszorítani az ifjúsági munkát. A letartóztatások hírét a református papság, mely különben is a legelső volt a Rákosi diktatúra előtti behódolásban, jó ürügyként fogadta a hírt, így nem kellett dolgoznia az ifjúsági vonalon. Aki csinálta volna az is nagyon óvatosan merte. A református egyház illetékesei, egy-két bátor lelkipásztort kivéve, nem tettek semmit. A letartóztatottak családját sem látogatták meg, hiszen egy fekete autó állt a józsefvárosi parókiával szemben a Salétrom utcában.

A letartóztatások hírére csak a nyugati emigrációban élő református gyülekezetek tiltakoztak. (~) igen nagy szerencséje volt, mivel a hivatalosan jóváhagyott és kijelölt 00 - ás ügyvéd, de helyettese is lemondta kiküldetés és betegség miatt védelmét. Így Potocsnyi Sándor nevű jóakarató ügyvéd képviselte a védelmét, aki bejárt hozzá a vizsgálati fogságba és beszámolt a nyugati hirlapok által közhírré tett felháborodásról.

A tárgyalás teljesen zárt volt. Szerencse volt, hogy a tárgyalásvezető Bimbó István igen jóindulatú volt, így enyhe ítéletet kapott és még azt is sikerült elérni, hogy visszatérhetett a lelkészi szolgálatba. A BM mindenképpen nagy ügyet akart csinálni a dologból. Felhasznált olyanokat akiknek füle mögött ott volt valamilyen súlyos vétség. Többek között Miskolcon volt egy lelkész, aki homoszexualitás miatt már volt letartóztatásban. Ez egy régi KIE tagot, Kopácsi Sándor volt rendőrfőkapitány diakonus testvérét felküldte Budapestre (~)-hoz, hogy provokálja. Mindenképpen adatokat akart (~)-tól szerezni a KIE újjászervezésére vonatkozólag.

Szerencsére nem ugrott be Kopácsi József provokációs kisérletének.

A 67-es perben azután megszülettek az ítéletek. Dr. Baitz Dénes főorvost 1 évi, Bugárszky Mátyást 7 hónapi, (~)-t 6 hónapi börtönbüntetést kapott. Tisza Imre és Dobos Károly 6-6 hónapi felfüggesztett börtönt kapott.

(~) -nek nem ez volt az első letartóztatása. Először 1944-ben a szovjet elhárítás vetette fogságba, mert a városból minen felekezet papja elmenekült kívéve őt. Ezért az NKGB kémnek tartotta. 1956 decemberében egy teherautó élelmet hozott fel a Theológiára. Akkor is a szovjet katonák tartóztatták le a Hungária körúti szovjet laktanyában napokig tartották fogva. 1957 nyarán Kecskeméten összeszedték azokat akikről az volt a gyanu, hogy az események irányították a forradalom alatt. Három nap múlva csak úgy helyezték szabadlábra, ha elmegy arra a békegyűlésre, amelyet a volt református püspök Péter János a kommunista külügyminiszter tartott, aki különben (~) -nak évfolyamtársa volt. 1968 januárjától újra végezhette egyházi szolgálatát. Ügyét követően, ha valamelyik lelkésztársának dolga akadt a politikai rendőrséggel, azt rögtön megnyugtatta a vizsgáló tiszt: ne féljen nem csinálunk több Kovács Bálint ügyet.

Irodalom:

Észak-Magyarország 1969. március 28.
Kolczonay Katalin in Confessio 1989.3.sz.
Balogh-Gergely: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. MTA. Történettudományi Intézet Bp.1993.

vitéz primor felsőtorjai KOZMA ISTVÁN

altábornagy

(1896. szeptember 9. - 1951. október 2.)

Székely kisnemesi hivatalnok-, katona családból származott. A gimnáziumi tanulmányait Csíkszeredán és Csíksomlyón végezte. Nagyapja Székely Dénes főhadnagy az erdélyi hadjáratban Bem tábornok segédtisztje volt. Bizonyára ezért választotta a katonai pályát. Jeles érettségi bizonyítvánnyal került, államköltséges helyen a Ludovika Akadémiára, melyet kitűnő eredménnyel 1915-ben végzett el. Hadnagyként került először az orosz, majd az olasz frontra. Az első világháború egyik legszebben dekorált fiatal tisztje. Többek között elnyerte az egyik legmagasabb katonai kitüntetést, a „Vaskorona” rendet. Ennek alapján 1923-ban vitézzé avatták.

A háború befejeztével, az országra támadó utódállamokkal szemben fegyverrel harcol. Századparancsnok a Vörös Őrségben. 1920-ban a Budapesti I. Honvéd Gyalogezredben szolgál. 1924-ben vezérkari tisztként a Honvédelmi Minisztériumba kerül, mint a miniszter szárnysegédjének helyettese. 1934-ben nyer beosztást a Vezérkari Főnökség 4. osztályára, ahol a tiszti tudományos továbbképzés irányítása a feladata. 1937. őszétől a Hadiakadémia tanára. Tanítványai közé tartozik Pálffy György és Sólyom László. Időközben három hónapig a honvédelmi miniszter szárnysegédjének tisztjét tölti be. Ebből a beosztásból személyes okok miatt kérte leváltását. 1940. június 1-től a miskolci VII. hadtest vezérkari főnöke. 1942. februárjától a kolozsvári IX. hadtest keretén belűl felállításra került, félkatonai, milícia-szerű Székely Határőrség parancsnoka Marosvásárhelyen. 1944. tavaszától - az ország német megszállása után - sorozatosan ellentétbe kerül a Wermacht helyi parancsnokaival. Ennek köszönhető, hogy 1944. július 1-től a szovjet frontra vezényelték. A Kárpátok előterében harcoló 25. gyaloghadosztály parancsnoka lett. Az egység vezetését július 15-én vette át, de már 29-én súlyos sebbel szállítják a hátországba a rokiétai magaslatokról. Ettől kezdve már nem vesz részt a hadi cselekményekben.

A budapesti Tisztikórház sebesültjeként, elkerüli az eskü letételét Szálasi Ferencre. A lábadozó (~)-t, tudtán és akaratán kívül, 1944. október 30-án Beregfy Károly honvédelmi miniszter kinevezte a leventék és nemzetőrök országos parancsnokának. Ezt a beosztást egyetlen percre sem foglalta el. Betegszabadsága idején - 1944. novemberében kap-

csolatba került a Bajcsy-Zsilinszky vezette náciellenes fegyveres mozgalommal. Igyekszik megszervezni a budapesti víz-, gáz- és elektromos művek fegyveres védelmét. 1945. január 1-vel rendelkezési állományba helyezték. 1945. március 27-én parancsot kapott a németországi evakuálásra. 1945. áprilisában nyugállományba helyezték. Ez nem akadályozta meg abban, hogy 1945. április 14-én a bajorországi Gschad-ban lévő hungarista internálótáborban fogva tartott katonai és politikai foglyok kiszabadítása érdekében, Lieszkovszky Pál alezredes közreműködésével fegyveres akciót vezetett. A pockingi amerikai fogolytáborból 1945. decemberében bocsátották el. Hazatérése után símán igazolták, de rögtön létszámfölötti állományba helyezték. 1947. novemberéig fizikai munkásként dolgozott. Pálffy György vezérőrnagy - hajdani tanítványa - kérésére szolgálatot vállalt a demokratikus honvédségben. A pécsi 2.sz. Honvédkerület parancsnoka lett. 1948. decemberében rövid időre a Honvédelmi Minisztériumba került, de már 1949. április 6-tól az újjászervezett Hadiakadémia parancsnokává nevezték ki. Időközben Pálffy Györgyöt letartóztatták. (~)-t a Katonapolitikai Osztály folyamatosan figyelte. 1949. október elsején nyugállományba helyezték, majd 1950. február 19-én az ÁVH Katonai Elhárítási Főosztálya letartóztatta. Családját később kitelepítették. (~)-t öt hónapon keresztül a koncepcionált vádak beismerése végett, kegyetlenül kínozták és verték. 1950. július 29-én Gáspár Márton ÁVH őrnagy vádemelési javaslattal (háborús és népellenes bűntett) átadta a Budapesti Katonai Ügyészségnek. A Budapesti Katonai Törvényszék, csak tíz hónap elmúltával, 1951. május 2-án hozta meg zárt és titkos tárgyaláson a halálos ítéletet. A vád tanúit az ÁVH. celláiból állították a bíróság elé. Az ítéletet kimondó elsőfokú bíróság tagjai: dr. Andó Ferenc hadbíró őrnagy, tárgyalásvezető, Váradi Gyula vezérőrnagy, Németh Béla ezredes, Szabó Papp Ferenc százados, katonai ügyész. A fellebbviteli tárgyalásra 1951. augusztus 31-én került sor. A kötél általi halálra szóló ítéletet zárt és titkos tárgyaláson hagyták jóvá. A Katonai Főtörvényszék tagjai: dr. Kádár Pál hadbíró ezredes az eljáró tanács elnöke, dr. Fehér József hadbíró őrnagy ítélőbíró, dr. Szimler István hadbíró százados ítélőbíró, dr. Elek Tibor alezredes ülnök, Újvári László alezredes ülnök, dr. Jávor Pál hadbíró őrnagy a katonai főügyész helyettese. A Honvédelmi Minisztérium Politikai Főcsoportfőnöke Szabó István vezérőrnagy az ítéletet aláírás céljából 1951. szeptember 10-én terjesztette a miniszter, Farkas Mihály elé, aki azt jóváhagyta. 1951. október 2-án az ítéletet a Fő utcai Katonai Börtön udvarán (~)-on végrehajtották. Sírja a mai napig ismeretlen.

A Legfőbb Ügyész dr. Szíjártó Károly 1990. március 11-én a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsához intézett Bf.IX.35/1990. sz. alatt átiratában törvényességi óvást emelt Kozma István altábornagy ügyében. Indítványozta, hogy a bíróság a törvénysértést állapította meg és a kivégzett altábornagyot bűncselekmény hiányában mentse fel. A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának Elnökségi Tanácsa 1990. március 30-án tárgyalta (~) rehabilitációs ügyét és csak részben honorálta a Legfelsőbb Ügyész javaslatát. Az altábornagyot nem a bűncselekmény hiányában, hanem csupán a bizonyítottság hiányára hivatkozva rehabilitálta.

Az ítéletet meghozó elnökségi tanács tagjai: dr. Rabóczki Ede hb.ezredes a tanács elnöke, dr. Kaposvári Bertalan hb.ezredes alőadó bíró, dr. Pásztor Imre hb.ezredes, dr. Keviczky S.Pál hb.alezredes, dr. Berkes György, dr. Domokos Jenő, dr. Kiss Zsigmond.

Irodalom:

Budapesti Katonai Törvényszék Kb.IX.071/1950.
Katonai Főtörvényszék II. 0194/1951. ügyiratai az ÁVH-II. irattárába elhelyezett dossziékban.
A Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsa Kat.Törv. 97/1990. ítélete.

KŐVÁGÓ (Küronya) JÓZSEF

szolgálaton kívüli hadmérnöktörzskari ezredes, Budapest polgármestere, országgyűlési képviselő, gépészmérnök, egyetemi tanár
(Csömödér {Zala megye}, 191?. [Vegele Karolin])

Iskoláit Alsólendván kezdte, majd Szombathelyen és Pécsen folytatta. Az érettségi vizsgát 1931-ben a pécsi katonai főreáliskolában tette le. Ez évben felvételt nyert a m.kir. Ludovika Akadémiára. 1935. augusztus 20-án avatták m.kir. honvéd hadnaggyá. 1939-ben sikeresen letette a vezérkari és hadiműszaki felvételi vizsgát. Így került a Budapesti Műszaki Egyetemre, ahol 1943-ban gépészmérnöki oklevelet szerzett. Tanulmányait a Közgazdasági Egyetemen folytatta. Itt két félévet tudott absolválni. Ez idő alatt beosztási helye a Haditechnikai Intézet volt. Az 1944-es tanévre a Hadiakadémiára vezényelték.

(~) aggódva figyelte Magyarországnak részvételét a németek háborújában. 1944. március 19-i német megszállás után csatlakozott a Zsilinszky által fémjelzett Felszabadítási Bizottság Katonai Szárnyához. A Kiss János altábornagy által vezetett csoportnak rangban és korban legfiatalabb tagja volt. A csoportot a nyilas Számonkérő Szék 1944. november 22-én árulás folytán letartóztatta. A december 6-8. között megtartott tárgyaláson a statáriális hadbíróság (~) ügyét más társaival együtt rendes bíróság elé utalta, ahol szabadlábra helyezték és a frontra vezényelték. 1945. márciusában a Németországba kitelepülő parancsnokságot, amelyben mint hadmérnök törzskari százados szolgált, az osztrák határ átlépése előtt elhagyta és bújdosva Budapest felé indult. Bár az oroszok többször elfogták, mégis sikerült 1945. április 8-ra Budapestre visszatérnie.

A Bajcsy-Zsilinszky Endrével való kapcsolatából kifolyólag 1944. novemberétől a Kisgazda Párt tagja volt. 1945. május 15-én

a Kisgazdapárt Budapest alpolgármesterévé delegálta. Ekkor a honvédségnél szolgálaton kívüli viszonyba került őrnagyi ranggal, majd 1945. végén és 1946-ban alezredessé illetve ezredessé léptették elő. Az 1945-ös első szabad választást követően Budapest polgármestere és országgyűlési képviselő lett. 1947. június 5-én politikai okok miatt lemondott polgármesteri tisztéről és visszavonult a politikai élettől. Tanácsadó mérnökként a Szerszámgép Tervező Iroda vezetője volt. 1950 tavaszán (~)-ra is sor került. Az ÁVH letartóztatta.

A szigorúan zárt tárgyalás előkészítése hat hónapot vett igénybe. A vád ellene és a társai ellen: szövetkezés a fennálló társadalmi rend megdöntésére és idegen hatalmak javára elkövetett kémkedés.

A koncipiált bűnper tárgyalását 1950. november 23-án rendezték meg. Tanácselnök: Olty Vilmos Ügyész: Alapi Gyula. Ítéletek: Kővágó József életfogytiglan. (Az ügyész halált kért.) Almásy Pál altábornagy életfogytiglan. (Az ügyész ebben az esetben is halált kért.) Dr. Zsedényi Béla az Ideiglenes Nemzetgyűlés volt elnöke, egyetemi tanár: életfogytiglan. Padányi Gulyás Béla történész, a Kisgazda Párt külügyi bizottságának elnöke: 15 év. Rubletzky Géza író, országgyűlési képviselő 15 év.

Hat évet és négy hónapot töltött börtönben. 1956. október 18-án ideiglenesen helyezték szabadlábra. (~) résztvett az 1956-os forradalomban. November elsején a Budapesti Nemzeti Bizottság újra Budapest polgármesterévé választotta. A szovjet okkupációt követően, november 30-án elemenekült Magyarországról. Azóta az Egyesült Államokban él. Alelnöke volt az emigráció vezető politikai testületének a Magyar Bizottságnak. Ennek küldetésében délamerikai és távolkeleti országok kormányainak támogatását kérte a magyar ügy számára. Kenyerét mint kutató mérnök és mint egyetemi előadó kereste. Számtalan publikációja látott napvilágot éppen úgy mint számtalan rádió és televizió adásban tört lándzsát a magyar forradalom igazsága mellett. Munkáját Amerika egyetemi díszdoktori címmel és a Szabadság díjjal ismerte el. 1983. óta nyugdíjas és egy kis amerikai városkában él feleségével. A Magyar Köztársaság elnöke (~)-et a forradalom 35. évfordulóján a Magyar Köztársaság Érdemrendjének Nagykeresztjével tüntette ki.

Irodalom:

Kővágó József: Emlékezés a náci ellenes Magyar Katonai Ellenállásra 1985.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak. Holnap Kiadó Bp. 1989.
Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon POFOSZ Kiadása 1990.
Jozsef Kovago: You are all alone. Frederick Praemer Publishers. New York 1960.

KRUCHINA VIKTOR

ezredes

(Budapest, 1905. szeptember 5 - London, 1978. február 20.)

A Ludovika Akadémián 1929. augusztusában avatták hadnaggyá. A M.kir Folyamőrséghez nyert beosztást. Kiváló képzettsége és minősítése ellenére a második zsidótörvény (1939. május 5. IV.t.cikk) kihirdetése után zsidó származású édesanyja miatt kénytelen elhagyni a honvédséget. A háború kitörése után került kapcsolatba a Szociáldemokrata Párttal. 1941-ben ismerkedett meg a francia Vichy kormány Budapestre akreditált légügyi attaséjával, Alfred Kriger kapitánnyal. Az attasé a kapcsolatain keresztül a szövetségesekhez juttatta el (~) értesüléseit. 1944. március 19-e, a német megszállást követően a Szent-Györgyi Albert köré csoportosuló antináci ellenállás katonai szárnyának (tagjai: Dezsényi, Csűrös, Gyenes) vezetője.

A Szent-Györgyi által Ankarából hozott rövidhullámú rádión a csoport két folyamőr tisztje, Dezséri és Kruchina, a Máltán állomásozó szövetséges stratégiai légihaderővel tartották a kapcsolatot. Jelentették az Aldunáról induló és a román nyersolajat szállító német uszályok helyzetét. Irányították a szövetséges bombázókat. Rádiósuk: Speer Frigyesné sz. Kruchina Hilda volt.

A szovjet hírszerzőkkel Dési Huber Istvánné Ipar utca 11.sz. lakásán találkozott. Mód Aladáron keresztül lépett kapcsolatba az illegális kommunista párttal. 1944. október 15-én a Nagymező utcában fegyverrel menti meg Pécsi Fischer Antal ellenállási brigádját. Az elfogottakat tűzharcban szabadította ki. Felvette az érintkezést Bakay Szilárd altábornaggyal és Bajcsy-Zsilinszky Endrével is.

1945 januárjában a megszálló orosz hadsereg budapesti városparancsnoka Csernisev vezérőrnagy (~)-t és csoportját bízta meg a budapesti rendőrség megszervezésével. A politikai rendészeti osztály vezetője Péter Gábor lett, aki februárban (~)-t mint német ügynököt a szovjet NKVD-nél feljelentette. 1945. március 14-én letartóztatták. Csupán Szent-Györgyi Albert hosszas közbenjárására bocsátották el. A Pálffy György vezetésével megalakult HM. Katonapolitikai Osztály parancsnok-helyettesének a Szociáldemokrata Párt delegálta.

1946-47. fordulóján a katonapolitikán már folytak az előkészületek az un. „köztársaság elleni összeesküvés" előre koncepcionálisan megtervezett mozgalom felgöngyölítésére. Célja az akciónak a Független Kisgazdapártnak és a magyar demokratikus államrendnek a kommunisták általi szétverése volt. Az irányítóknak, Pálffy Györgynek és Kardos Györgynek nem volt szüksége szociáldemokrata ellenőrre. A szovjet NKVD-vel amelynek - a nyugati szövetségesekkel való korábbi kapcsolata - miatt különben is (~) szálka volt a szemében, közösen elhatározták a meggyilkolását.

1947. január 18-án a Farkasréten merényletet kiséreltek meg ellene. Tűzharc alakult ki. Az ezredes két támadóját megsebesítve menekült, de közben vállán és halántékán megsebesült. Egy 59-es villamos vezetője hallván a lövöldözést a kocsit megállította és felvette a sebesültet. A farkasréti végállomáson (~)-t elsősegélyben részesítették, és segítették, hogy eljusson a Brit Katonai Misszió épületébe. Itt sebeit bekötözték és

orvosi ellátást kapott. Még azon éjszakán régi ismerőse Collins kapitány az angol tiszti egyenruhába öltöztetett (~)-t Bécsbe csempészte át. A szovjet NKVD figyelte az angol katonai kórházat, mivel szándékukban állt (~)-t elrabolni. A British Field Constabulary (20-FSS) parancsnoki épületébe szállitották át. Itt teljesen felépült. Az ezredest J.D. Small őrnagy nevére kiállított papírokkal csempészték keresztül az ausztriai szovjet zónán. 1948. június 30-án az Exchange Telegraph adott hírt az ezredes angliai szerencsés megérkezéséről.

Irodalom:

Hadtörténeti Levéltár Kruchina iratok
Kornis Pál: Tanuként jelentkezem. Zrinyi Katonai Kiadó Bp.1988.
Kruchina Viktor: Napló. Angolnyelvü kiadás. 1975.London
Kubinyi Ferenc: A szalámi legnagyobb szelete. Kapu. 1988. december.

szentmáriai LAJTOS ÁRPÁD

vezérkari őrnagy

(Pancsova, 1910. november 22. - Budapest, 1986. május 25.)

Katonacsaládból származott. Apja a pancsovai határrendőrségnél teljesített szolgálatot. Az első világháború kitörése után apja önként jelentkezett a frontra. Az összeomlás után századosként a Tanácsköztársaság katonája lett és 1919. júniusában a cseh intervenciós csapatok ellen harcolt. Itt olyan súlyos sebesülést szenvedett, hogy 1919. novemberében elhunyt. Özvegyének három gyermekről kellett gondoskodni. Ezért 1920-ban kérvényezte a honvédelmi miniszternél, hogy fiát Árpádot államköltséges helyen vegyék fel a kőszegi M.kir. Honvéd Alreáliskolába. A négy alsó évfolyam elvégzése után (~) 1924. őszén a budapesti „Bocskai István" katonai főreáliskolában folytatta tanulmányait. 1928-ban - mint évfolyamelső - tett érettségi vizsgálatot. Felvételt nyert a M.kir. Ludovika Akadémiára melynek első három évfolyamát Pécsen, az utolsó negyediket Budapesten végezte el. A tüzérosztályban tanult ebben az időben Oesterreicher (Pálffy) György akadémikus akivel 1945. után, mint a HM. Katonapolitikai Osztály parancsnokával hozta össze a sors. Együtt végezték a vezérkari iskolát a Hadiakadémiát is. 1932. augusztus 20-án avatták hadnaggyá és beosztották a Budapesten állomásozó 2. honvéd gyalogezredhez. 1935. november elsejével főhadnaggyá léptették elő. A rákövetkező évben megpályázta a vezérkari tisztképzőt a Hadiakadémiát. A felvételi vizsgán megfelelt, és a hároméves tanulmányi idő előtt, az akkori szokás szerint külföldi csapatszolgálatra vezényelték. A francia hadseregnél 1936. október 1-vel jelentkezett Pau-ban. A tanulmányi idő lejártával hazatért és elkezdte a Hadiakadémia első évfolyamát. Vizsgáit sikeresen letéve 1940-ben, próbaszolgálatra osztották be a szegedi 14. honvéd gyalogezredhez. Parancsnoka Stomm Marcell tábornok volt. 1941. április 4-én, de 1940. május 1-i rangszámmal századossá nevezték ki és véglegesen beosztották a vezérkari testületbe. 1940. decemberétől a Debrecenben állomásozó 17. honvéd gyalogdandár vezérkari tisztje lett. Másfél év múlva új beosztásba helyezték át. A VI. hadtest vezérkari osztályának vezetője lett. Parancsnoka Beregfy Károly altábornagy, aki később Szálasi honvédelmi minisztereként vált hírhedetté. 1942. októberében a fronton harcoló 2. magyar hadsereg hadműveleti osztályára vezényelték. A doni katasztrófa után (~)-t összekötő tisztként a német főhadiszállásra vezényelték. A 2. magyar hadsereg maradványainak hazaszállítása után a Vezérkari Főnökség 1. (hadműveleti) osztályára osztották be. 1943. július 1-én a honi 3. hadsereg vezérkarának vezetőjévé nevezték ki. Parancsnoka újra Beregfy Károly, akinek németbarát volta miatt kapcsolatuk annyira megromlott, hogy Magyarország német megszállása előtt pár nappal már az ungvári 24. gyaloghadosztálynál foglalta el a vezérkari főnök helyét. A Kárpátok előtti védelmi harcokban egysége súlyos harcokat vívott.

1944. július 15-én a Hadiakadémia harcászati tanára lett. Ekkor került kapcsolatba a Bajcsy-Zsilinszky ellenállási szervezete katonai szárnyával. Október 15-e után a megalakult „Szent László" hadosztály vezérkari főnökévé nevezték ki. Súlyos harcokban tartóztatták fel a Garam folyó térségében az előretörő szovjet hadsereget. A nagy veszteségeket elszenvedő hadosztályt, a német parancs ellenére kivonta a tűzvonalból. A Balaton térségében pihentették és töltötték fel a létszámot. Az őrnagy nem akart Németországba evakuálni és a saját elhatározásából, visszavonulva, Balatonfüredet harc nélkül átadta a szovjet csapatoknak. Ezt követően egy hadifogoly szállítmánnyal a Szovjetúnióba vitték, ahonnan csak 1948. szeptember 15-én térhetett vissza.

A Honvédelmi Minisztérium Igazoló Bizottsága 1949. januárjában a honvédségtől minden igény nélkül elbocsátották, annak ellenére, hogy bizonyítást nyert a nemzeti ellenállásban való részvétele. Az ítélet azt is jelentette, hogy politikailag megbízhatatlanná vált. A Katonapolitikai Osztály hazaérkezése után állandóan figyelte. Az ítéletet megfellebbezte. A tárgyalásra 1949. augusztus 17-én került sor. A népbíróság Kiss tanácsa anélkül, hogy a mentőtanúkat kihallgatta volna, helybenhagyta az elsőfokú ítéletet de az aktákat a háborús bűnösség megállapítása céljából visszaadta a népügyészségnek. A vád tárgyát kiegészítették azzal is, hogy (~) az 1947-ben koncipiált perben felszámolt Magyar Közösség tagja volt. Végül is nem a Szent László hadosztály volt vezérkari főnökeként tartóztatták le, hanem a Berkesi András katonapolitikai nyomozó által szervezett ún. „Thomson kapitány" ügyben. Berkesi megbízásából egy Vojcek nevű katonapolitikai ágens amerikai századosnak adta ki magát és provokációs célzattal beszervezte (~) volt hadifogolytársát Sztankóczy Lászlót. Bár (~) Sztankóczy primitív ajánlatát visszautasította, a volt hadifogolytárs egyszeri látogatása elég volt ahhoz, hogy 1949. augusztus 30-án éjszaka a katonapolitika le-

tartóztassa. A Bartók Béla úti „Hadik" laktanyában Berkesi és nyomozócsoportja a legembertelenebb válogatott kínzásoknak vetette alá, míg sikerült az általuk szerkesztett jegyzőkönyvet fizikai kényszer terhe alatt (~)-vel aláíratni. Október 22-én átszállították a Margit körúti Katonai Büntetőintézetbe, ahol kínoztatása tovább folytatódott. Október 24-én tanúja volt Pálffy György altábornagy - a Katonapolitikai Osztály volt parancsnoka - és társai kivégzésének.

1950. január 25-én negyven vádlottársával állították a Budapesti Katonai Törvényszék elé. A tárgyalás vezetőbírája Gadó őrnagy, az egyik szavazóbíró Sziklai Sándor ezredes volt. Az első hét vádlottat halálra, (~)-t tizenkét évi fegyházra ítélték. A Katonai Főtörvényszék Radetzky tanácsa az ítéleteket helybenhagyta, noha biztos tudomása volt arról, hogy az egész ügy Berkesinek és a katonapolitikának provokációján alapszik.

1956. augusztusában szabadult. Mélyépítő munkásként, ablaktisztítóként dogozott, közben az Országos Fordító Iroda is adott számára megbízásokat. Folyamatosan dolgozott emlékiratain, melynek célja a doni 2. magyar hadsereg tragédiájának feltárása volt. A kötet megjelenését nem érhette meg. Feleségének Dayka Margitnak halála után után hetvenötévesen öngyilkos lett.

Irodalom:

Lajtos Árpád: Emlékezés a 2. magyar hadseregre. 1942-43. Sajtó alá rendezte Szakály Sándor és Szabó Péter. Zrinyi Katonai Kiadó Bp.1989.

Lajtos Árpád őrnagy visszaemlékezései. Új Idő 1989. március. Különszám.
Kubinyi Ferenc: ...És nem vállaltam a statáriumot. Dr. Sárközi Endre volt hadbíró ezredesnek, az igazságügyminiszter egykori helyettesének emlékezései (1949-56.)

LAKOS JÓZSEF

Tiszai dokkmunkás, MÁV pályamunkás, szellemi szükségmunkás, detektivgyakornok, rendőrtiszt, Szentes város rendőrkapitánya

(Szentes, 1913. szeptember 9. - Szentes, 1946. március 7.)

Pedagógus családból származott, ahol három fiugyermeket kellett iskoláztatni. Számtalanszor előfordult, hogy az egyszerre esedékes tandijukat a családfő befizetni nem tudta. Ilyenkor valamelyik fiu addig nem járhatott az iskolába, míg a tandij-adósságot ki nem egyenlítették. (~) 1935-ben érettségizett a szentesi gimnáziumban. A bizonyítványával elhelyezkedni nem tudott, a család szűkös tanitói jövedelme nem tette lehetővé az egyetemi beiratkozást. (~) a Tiszára járt dokkmunkásnak, cséplőgépen. MÁV pályamunkán, építkezéseken dolgozott, mig végre ún. „szellemi szükségmunkás"-ként elhelyezkedhetett a városháza irattárában.

1939-ben, amikor az elszakított országrészek visszacsatolása elkezdődött. Megpályázta a rendőrtiszti felügyelői kart. Mint detektiv gyakornokot vették fel a szolnoki rendőrkapitányságra. Képességei folytán gyorsan a kapitányság vezetőjének a titkára lett. 1941-ben beütött a háború, s mivel idős szülei egyedül éltek Szentesen, kérte áthelyezését szülővárosába.

1944. október 8-án az előrenyomuló szovjet csapatok elérték a várost. Megalakultak a pártok. (~) nem akarta magát egyik párthoz sem elkötelezni, így nem vállalt tisztséget a rendőrségen, hanem kérésére barátja dr. Joó Béla főorvos, mint beteget felvette a kórházba. Időközben kiderült, hogy egész Délmagyarországon nem maradt képzett rendőrtiszt. Megalakultak a Nemzeti Bizottságok, ahol szót emeltek (~) mellett, sőt még a kórházban is felkeresték, hogy vegye át a szétziláló-dott szentesi kapitányság vezetését. Panow szovjet városparancsnok is felkereste, és utasította a kapitányság vezetésének átvételére. Később a szovjet tiszttel igen jó viszonyt sikerült kialakítania. Állásának elfoglalása után a megalakult Magyar Kommunista Párt helyi szervezete, főleg annak titkára ferde szemmel nézték (~) működését. 1945. március 15-én a Városi Szinházban megtartott nagy ünnepségen, kirobbant az ellentét. Mikecz János párttitkár (akinek életét 1944-ben, éppen (~) mentette meg, öklét rázva ordította, hogy nincsen addig igazi felszabadulás, míg a kapitánynyal egyívású emberek kerülnek be a városi poziciókba. A tömeg skandálva ordítozta: „Vesszen Lakos, vesszen Lakos... A párt ellenérzéseit az váltotta ki, hogy nem volt hajlandó a kommunista városi vezetés utasításait végrehajtani. Nem tartózttotott le koholt vádak alapján egyszerű munkás és polgár embereket a MKP utasítására. A megye. nemzetgyűlési majd országgyűlési képvselője Révay József nem tudta elviselni, de a hozzá csatlakozó MKP funkcionáriusok sem, hogy a proleterdiktatúra megvalósításának első lépcsőjében sem tudnak eredményeket felmutatni. Még 1945 elején egyik éjszaka Lakosra a nyílt utcán rálőttek. Helyzete egyre türhetetlenebbé vált és táviratban kérte a debreceni kormánytól, az akkor belügyminisztériumtól a vizsgálat megindítását. Erdei Ferenc belügyminiszter válaszra sem méltatta. Mikor a kormány Budapestre költözött, a párt által irányított és végrehajtott törvénytelenségek egyre növekedtek. (~)-t fenyegették, mert híven a törvényekhez és a kormányrendeletek értelmében vezette a városi rendőrség munkáját. Ekkor újra vizsgálatot kért. Közölte, hogy annak elmaradása esetén kilép a rendőrség kötelékéből.

Az eredmény mostmár nem maradt el, Erdei - a kriptokommunista belügyminiszter - a vidéki politikai rendőrség vezetőjét a volt szovjet partizánt Tömpe Andrást küldte le az ügy kivizsgálására. Tömpe helyett Nagy István rendőr százados kezdte el az ügy pénzügyi és adminisztrációs vizsgálatát. Tömpe ezalatt a városi és a megyei MKP. funkcionáriusokkal tárgyalt. A százados a vizsgálatot befejezve jelentette Tömpének: minden a legnagyobb rendben van. Ezután a vidéki főkapitány arra akarta rávenni (~)-t, hogy lépjen be a Kommunista pártba. aki ezt elutasította mondván: a városban hét párt működik, a rendőrség vezetését csak mint

pártonkívüli tudja becsülettel ellátni.

Tömpe András erre (~)-t azonnal leváltotta és letartóztatta. S mert ebből látszik, hogy (~) menesztése előre elhatározott dolog volt, a főkapitánnyal érkezett Nagy István műszerészsegédet tüstént kinevezte városi rendőrkapitánynak.

A kapitányság pincéjében 12 napon át verték, hogy olyan jegyzőkönyvet írjon alá, melyben elismeri, hogy március 15-én már volt kisgazda és polgári pártiakkal ellenforradalmi akcióra készültek. Az eredménytelen vallatás után a szentesi rendőrség emberei a mezőhegyesi internálótáborba szállították.

Időközben az első demokratikus választáson a Kisgazda Párt elsöprő győzelmet aratott és az országgyűlés első interpellációs napján 1946. február 13-án Futó Dezső kisgazda képviselő kérdést intézett a belügyminiszterhez aki abban az időben Nagy Imre, majd Rajk László volt, hogy mikor szándékozik az igazságtalanul fogvatartott (~) -nak rendőrhatósági internálását feloldani és neki elégtételt szolgáltatni? A polgári sajtó, de főleg a Kis Ujság szalagcímekben az első oldalon közölte az interpellációt. Az eset belpolitikai botránnyá dagadt ezért Rajk belügyminiszter kénytelen volt az internálást megszüntetni. Másnap az összevert szinte járóképtelen (~)-t szabadlábra helyezték. Egészsége helyreállítása érdekében dr. Joó Béla főorvos rögtön elhelyezte a kórházban. 1946. március 7-én éjszaka a kórházba betört kommunista kommandó az ágyában fekvő (~)-t géppisztolysorozattal lelőtte és késsel összeszurkálta. A tetteseket védte a Magyar Kommunista Párt. Soha nem kerültek biróság elé. A gyilkosság hirére a közvéleményt megnyugtatására és a kommunisták egyeségnek megszilárdítása céljából a városba érkezett Révai József a párt képviselője és Keleti Ferenc a volt partizán a megye pártinstruktora. Az ország legnagyobb pártja a Független Kisgazda Párt, azon kivül, hogy 1946. május 15-én, augusztus 7-én és szeptember 18-án az országgyűlésben interpellációk hangzottak el, a felelősségrevonás érdekében semmit nem tudott tenni. 1947 után pedig, amikor a Független Kisgazdapárt megalkuvó és konszenzusos politikája lehetővé tette a párt szétverését a Köztársaság elleni összeesküvési perben, már senki nem kereste (~) rendőrkapitány igazát.

Kommunista precizitással a családot is tönkretették. (~) kapitány édeapjától megvonták nyugdiját. Először tiszai vesszőkitermelésből élt, majd lakásáról elhurcolták és 8 hónapra internálták. Ferenc testvérét a honvédelmi miniszter főhadnagyi rangjától megfosztotta. A meghurcolások miatt lett öngyilkos. Géza testvérét ki pilótahadnagy volt a háborúban és ki fizikai munkásként kereste kenyerét, addigi sikeres tanulmányai ellenére eltávolították a jogi karról, majd 1951-ben kitelepítették. Hét éven keresztül nem engedélyezték vizsgái letételét és csak 1957. július 20-án fogadta az egyetemi tanács doktorrá.

(~) kapitány meggyilkolásának évfordulóján 1990 március 7-én városa végre elégtételt szolgáltatott mártir fiának. A városi rendőrkapitányság falán márványtábla őrzi emlékét. Post humus a Köztársaság Csillagrendjével tüntették ki.

Irodalom:

Dr. Lakos Géza visszaemlékezése (Kézirat) Bp. 1993.
Barta László-Virágos István: A Lakos gyilkosság. 1992. Szentes.
Kis Ujság 1946 február és márciusi példányai.
Magyar Feltámadás 1992. december 29.
Szentesi Ujság 1946. március 14.
Szentesi Ki-Kicsoda. Szentes Városi Könyvtár kiadása 1988.

LÉNÁRD ÖDÖN

piarista szerzetes, középiskolai tanár, az Actio Chatolica titkára

(Budapest, 1911. szeptember 11. [Bochdaneczky Etelka])

„A gulyáskommunizmus" etalonnak számító papi rabja.

Édesapja, aki a Köztisztviselők Szövetkezetének irodavezetője volt az első világháborúban már 1914-ben elesett az orosz fronton.

(~) hadiárvaként nőtt fel. Elemi iskoláit a budapesti Práter utcai népiskolában végezte el. Gimnázimba a Piarista atyákhoz került. Az első öt osztály a budapesti a többit a kecskeméti piarista gimnáziumban végezte el. 1926-ban ötödikes gimnazista korában lépett be a piarista rendbe. Az egy év noviciátus megszakította gimnáziumi tanulmányait igy 1930-ban érettségizett Kecskeméten. 1930 és 36 között a budapesti Piarista Tanárképző Főiskolán végezte el tanulmányait, de egyidejüleg a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészettudományi karán latin tanári oklevelet szerzett.

Tanárai: Szekfű Gyula, Hajnal István, Mályusz Elemér, Domanovszky Imre, Alföldi András, Szabó Miklós.

1936-ban szentelték pappá, ennek az évnek az őszén a Katolikus Főigazgatáson dolgozott, majd 1937 tavaszáig a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban tanított. 1937. szeptemberétől 1945. októberéig a Szegedi Piarista Gimnáziumnak volt a tanára.

1945. október 1-től a rendje az Actio Chatolica kérésére szolgálattételre átengedi a szervezetnek, ahol „az országos kulturális titkár" feladatát látta el. Ide tartozott a Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége is, így az iskolák államosításának ellenzése miatt tartóztatták le 1948. június 17-én és koncipiált pert készítettek elő, koholt vádakkal. A népbíróság Olti tanácsa, az ügyész az a Bodonyi Márton későbbi hadbíróügyész, aki sorozatban küldte kötélre a magyar tábornokokat és törzstiszteket. 1948. július 23-án hat évi börtönre ítélte izgatás vádjával, mint másodrendű vádlottat. Az elsőrendű vádlott Mihalovics Zsigmond az Actio Chatolica országos igazgatója volt, aki a letartóztatása előtt sikeresen nyugatra menekült. A törvényszék még három vidéki papot ítélt el. Németh Pált Ordacsehiből 10 hónapra, Polesso Antalt Orogoványból és Varsányi Lajost Rádról 1-1 évre.

1953. augusztus 1-vel szabadult ki a börtönből a Nagy Imre-

féle amnesztiával. A három és fél éves büntetést, a legkrudélisabb idő alatt Vácon és a Gyüjtő fogházban töltötte le, az úgynevezett „néma ház" rendszerben, minden emberi érintkezéstől elzárva. Hozzátartozóinak még arról sem adtak felvilágosítást, hogy életben van-e?

Szabadulása után az állami esküt megtagadja, egyházi beosztást így nem kaphat ezért fizakai munkára megy el. Elsőnek tricikilis kifutó majd feljebb rukkolva vízóraleolvasó lett. Titokban papi munkát is végez. Ezért tartóztatták le újra és az 1961-es perhullámban a Havass Géza féle perben tizedrendű vádlottként hét és fél évi börtönt kapott. Márianosztrán és Sátoraljaújhelyen raboskodott. Az 1963-as amnesztivál szabadult ki.

Papi hivatásához hű maradt, ezért tartóztatták le harmadszor is Tímár Ágnes ciszterci nővérrel együtt, 1966. április 19-én. Ezúttal nyolc éves börtönbüntetést kapott, majd a három ítéletet - 21 és fél évet, 19 évre vonták össze. Ezt a büntetést fél év híján ki is töltötte. 1977. június 30-án VI. Pál pápa közbejárására szabadult ki, mint az utolsó még börtönben lévő pap.

Irodalom:

Lénárd Ödön önéletírása.
Hetényi Varga Károly: Papi Sorsok... Lámpás Kiadó 1992.

LOVAS ISTVÁN dr.

a politológia doktora, publicista, az Alapítvány a Kommunizmus Áldozataiért igazgatója

(Budapest 1945. július 17. [Major Zsuzsanna])

A sokat méltatott „puha" szalonképes diktatúra politikai üldözöttje. A „gulyáskommunizmus" etalonnak számító rabja. Apja a Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság amerikai missziójánál dolgozott. A misszió helyébe lépő amerikai követségen, a diktatúra fenyegetettsége miatt nem mert továbbra is munkát vállalni, végkielégitéséből egy kis kocsmát nyitott a Margit körúton. 1951-ben a vendéglőt államosították, és szüleinek a pénztárból még villamospénzt sem engedtek kivenni, úgyhogy gyalog mentek haza. Ezután következett a család értékeinek árubabocsátása. Szemlélője és átélője volt családja korlátozásának. Apja nyíltan felvilágosította, hogy a rendszer az iskolában a pedagógusokat is hazudni kényszeríti. Ezek az információk semmiféle törést nem okoztak ifjonti fejlődésében, csupán udorát fokozta a hazug bolseviki rendszerrel szemben. Az érzés annyira intenzív volt, hogy a diktatúrával szemben kompromisszum képtelenné vált.

Első összeütközése a diktatúrával 1956. decemberében 11 éves korában következett be. A Keleti pályaudvaron rendőrök akadályozták meg, hogy barátaival felszálljanak egy nyugat felé induló vonatra. Az iskolai botrányok ezután sorozatosan jelentkeztek. Öltözködése miatt 1961-ben kicsapták a technikumból, majd Budapest összes technikumából. Természetesen hatott rá a párizsi diákmozgalom, bár viselkedése messze elmaradt ottani kortársaitól. Ennek elsőrendű oka az volt, hogy akkor még nem voltak társai.

Sikertelen disszidálási kísérlete után 9 hónap börtönre ítélték. Büntetését a Gyüjtő fogház fiatalkorúak intézetében töltötte le. A varrodában lepedőt szegett. Szabadulása után - mint általában a politikai üldözöttek -, földmérőknél dolgozott figuránsként.

(~) 1960-ban félnehézsúlyban, harmadik lett az országos bajnokság ifjúsági korcsoportjában. 1963-ban Pécsen sikerült tanulmányait folytatni az ottani technikumban. Csúcs Lászlóval a Magyar Rádió jelenlegi elnökhelyettesével közösen béreltek albérleti szobát és közösen jártak súlyemelő edzésekre.

Illegális pártalapításért 1964-ben beidézték a Gyorskocsi utcai Politikai Vizsgálati Osztályra. Társai letartóztatásban már az épületben voltak. Kihallgatása közben ebédszünetet tartottak és (~)-t is kiengedték ebédelni, mivel addig terhelő adatot ellene bizonyítékként nem merült fel. Nem ebédelt, hanem azonnal Csehszlovákián és Lengyelországon keresztül Keletnémetországba szökött, azzal a céllal, hogy megkísérel átjutni Nyugatra. Ekkor már a magyar állambiztonság az egész szocialista táborban körözte.

Keletnémetországban két alkalommal sikerült megszöknie a letartóztatásból, harmadszorra azonban nem. A potsdami STASI-n (a német kommunista állambiztonsági hivatal) egy hónapig tartották elzárva, majd különrepülőgépen visszahozták Magyarországra. A politikai vizsgálati osztályon kihallgatója Farkas Róbert őrnagy volt. A Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésben való részvétel vádjával állították bíróság elé. Az elsőrendű vádlottat 12 évi börtönre ítélték. (~)-t mint tized rendű vádlottat a jogvégzettség nélküli Guidi Bélà tanácsvezető bíró 3 év és hathónapi szabadságvesztésre ítélte. A vádat dr. Kelemen Béla ügyész képviselte. Az ítélet száma: PB.I.9803/1965/5. Az ítéletből 26 hónapot töltött le. A börtönben nyelveket tanult. Jelenleg angol, francia, német, spanyol, olasz, svéd nyelven beszél anyanyelvi szinten.

Miután kiszabadult, magánúton érettségizett le, de egyetemre nem nyert felvételt. Mint politikai börtönviseltet szerencsére nem hívták be a Néphadseregbe. Rövid ideig újra a földmérőknél dolgozott, majd - mivel itt nem kértek erkölcsi bizonyítványt -, jelentkezett a Hittudományi Főiskola teologia szakára, külső hallgatóként. Három hónap múlva kiderült politikai priusza és a főiskola vezetősége eltávolította az akadémiáról. A politikai rendőrség nyomonkövette, nem engedték külföldre utazni, még a szocialista országokba sem. Útlevél kérelemeit sorra elutasították.

Rövid szemle a rendőri határozatok elutasítóiról: 1971. Kiss Lajos alezredes, 1972. Szabó Ferenc ezredes, 1973. Bűrös Lászlóné

alezredes, 1973. Szívós Péter alezredes, stb. Ezekben az években fordítói munkából . tartotta fenn magát.

1976-ban Kanadában élő volt fogolytársai megszervezték, hogy egy Budapestre érkező kanadai lányt itt Magyarországon elvegyen feleségül és a névházasság megkötése után „családegyesítés" címén Kanadába emigrálhasson. A sikeresen végrehajtott terv után a montreáli Mc.Gill egyetemen kezdte meg tanulmányait. Az első év után Oxfordba vették fel, de a külföldi diákok tandíjának emelése miatt a Los Angelesben lévő UCLA egyetemen folytatta tanulmányait és itt szerzett politikaelméletből magisteri diplomát. A doktori disszertációját Párisban védte meg. Budapesten maradt édesanyját meglátogatandó többször kért beutazási vizumot, de azt a Magyar Népköztársaság külügyminisztériuma rendszeresen visszautasította. A vízum megtagadása miatt a következő személyiségek tettek panaszt az eljárás ellen a magyar bel és külügyminiszternél:

Charles A Perlik az amerikai Newspaper Guild a legnagyobb újságíró szakszervezet elnöke. William E. Bauer nagykövet az EBÉE kanadai küldöttségének vezetője. Mark Palmer budapesti USA nagykövet, Robert Eliot budapesti kanadai nagykövet, Barbara Koeppel az Amerikai Újságírókat Védő Bizottság igazgatónője, George Marchais a Francia Kommunista Párt főtitkára, Frances Philpot a Luteránus Világszövetség titkára, Powell A. Moore az amerikai külügyminisztérium titkárhelyettese. A.T. Chernusenko az ottawai külügyminisztérium Kelet-európai főosztályának vezetője. Julian C. Dixon és Henry A Waxmann USA kongresszusi képviselők. R Seeger az ENSZ Európai Regionalis Osztályának Védelmi Megbízottja. A kanadai külügyminisztérium jegyzékben kérte az ottawai magyar nagykövetséget, hogy válaszoljon (~) benyújtott vizumkérelmeire.

Minden kérés és petició hasztalan volt. A magyar kül- és belügyminisztérium nem adott vizumot (~)-nak. 1984. augusztus 14-én dr. Jelinek Gyula a párizsi magyar nagykövetség konzuli osztályának vezetője, közölte (~)-nal, hogy Aczél György magyar miniszterelnök-helyettes nem enegdélyezi beutazását. Ezután mégis villámgyorsan kiadták a vizumot, mivel (~) közlte, hogy Kádár János párizsi látogatása alkalmával tiltakozásul a Notre Dame székesegyházban leláncolja magát.

1984-ben Münchenben felvették a Szabad Európa rádióhoz Két évet a new yorki irodában dolgozott, majd újra tudósítóként a bajor fővárosban. Ferenci Zoltán néven a „ Tiltott könyvek" c. egyik legnépszerűbb műsort szerkesztette. Az 1989-ben a SZER-hez látogató „Panoráma" c. TV. magazinnak Zsille Zoltánnal együtt elmondotta, hogy a müncheni rádió vezetősége, az alapszabályt megszegve, a magyar reformkommunistákat támogatja, eltiltották a mikrofontól.

A Magyar Köztársaság kikiáltása után hazatelepült. Egy amerikai vagyonos barátjával, kinek bátyját 1956-ban lelőttek, megalapították a Kommunizmus Áldozataiért nevű alapítványt. A szervezet iránt legkevésbé a Magyar Demokrata Fórum érdeklődött. Saját pénzüket elköltötték, azóta az alapítvány csak vegetál. Anyagi támogatás nélkül nem segíthet a nyomorgó börtönviseltek helyzetén.

Publikációi megjelentek a Japan Update, The Wall Street Journal, a Soviet Analyst, a Revue d'études comparatives est-ouest, a Telost c lapokban. Fordítási munkáit a new yorki Prager kiadó adja ki.

Haztérése után, mint a politologia Sorbonne-on végzett doktora, továbbá hat nyelv tökéletes ismerője a Magyar Külügyminisztériumhoz és a Müvelődési Közoktatásügyi Minisztériumhoz pályázott.

Ajánlatára két évig válasz sem érkezett. Kérvényezte, hogy az ellene lefolytatott politikai per iratanyagát adják ki számára, hogy megismerhesse feljelentőit. Az iratok kiadását a belügyminisztérium annak a bíróságnak a kérésére is megtagadta, ahová (~) jogorvoslatért fordult.

Irodalom:

Lovas Istvánnal készített interju, továbbá a dokumentumok hiteles másolata a szerző tulajdonában.

MALÉTER PÁL

vezérőrnagy, hivatásos katona

(Eperjes, 1917. szeptember 4. - Budapest, 1958. június 16.)

Értelmiségi családból származott. Apja a Miskolci Jogtudományi Akadémia professzora volt. A gimnáziumi érettségi megszerzése után a M.kir. Ludovika Akadémiára nyert felvételt, ahol 1942. augusztus 20-án avatták hadnaggyá.

1944. nyarán a Kárpátok előterében folytatott elhárító harcokban Turka környékén könnyű páncélosát kilőtték, így sebesülten, többed magával szovjet fogságba került. Ez alkalommal öngyilkosságot akart elkövetni. Vas Zoltánnak - az akkori szovjet hadsereg tagjának - javaslatára, sebét ellátva a hátországba szállították. Felgyógyulása után, újra Vas Zoltán közbenjárására, ún. antifasiszta iskolára, illetve partizániskolára irányították.

1944. szeptember 17-én (~) parancsnoksága alatt 14 magyar és 7 szovjet partizánt dobtak le ejtőernyővel Érmihályfalva és Nagykároly körzetében. A csapnivalóan rossz szovjet topográfiai bemérés miatt a csoport nagyrésze nem erdőbe, hanem Érmihályfalva háztetőire esett. Hozzájárult a kezdeti kudarchoz az is, hogy a csoport tagjai előzőleg semmilyen ejtőernyős kiképzést nem kaptak. Az egység legnagyobb részét Balázs Zsigmond politikai megbízottal együtt órák alatt megsemmisítették. (~) a néhány életbenmaradt partizánnal október 17-ig elkerülte a felmorzsolást, amikor sikerült

egyesülni az előnyomuló szovjet hadsereggel.

Az okkupáló szovjet hadsereg (~)-t a debreceni Ideiglenes Kormány rendelkezésére bocsátotta. 1945-ben két alkalommal léptették elő, február 15-én főhadnagy, március 15-én százados lett. Először a 6.sz. őrzászlóalj, majd a Honvédelmi Minisztérium őrszázad parancsnoka lett. 1946. május 12-én őrnagyi rendfokozatot kapott. 1946-ban nevezték ki Tildy Zoltán köztársasági elnök testőrségének parancsnokává. Ezt a tisztet 1949-ig töltötte be. Közben 1948. július 1-én elérte az alezredesi rendfokozatot. A HM. Páncélos csapatok parancsnokságán 1950-ben a hadműveleti osztályt vezette. Ezt követően a minisztérium szabályzatszerkesztési csoportfőnöke lett. Ezt a beosztását megtartva kinevezték a bányamunkán dolgozó honvédségi egységek parancsnokává is. A műszaki kisegítőalakulatok parancsnokságát 1956. június 1-től vette át. A honvédelmi miniszter első helyettese 1956. október 31-november 2 között. Két napig, november 2 és november 4 között honvédelmi miniszter.

Maléter ezredes neve az 1956-os forradalomban október 25-én jelent meg először. Azt a parancsot kapta, hogy 5 harckocsival és a Kossuth Tüzértiszti Iskola növendékeivel tisztítsa meg a felkelőktől a Kilián laktanyát. (~) két harckocsival bejutott a laktanyába, de a tisztiiskolásokat lefegyverezték. Az ezredes átállása a forradalom oldalára a mai napig nem tisztázott, mivel október 26-án, amikor felröppent átállásának a híre azt maga (~) cáfolta meg. Az viszont tény, hogy 29-én már azt jelentette, hogy szilárdan tartja a Kiliánt és fegyver, lőszer utánpótlást kért. Október 27-igén vívta a harcát a felkelőkkel. Ekkor fogalmazta meg a kormány a helyzet átértékelésére vonatkozó határozatot, azaz elismerte a népfelkelést. Ekkor jelentette be a honvédelmi minisztériumnak (~), hogy nem harcol tovább a felkelők ellen, tekintve a tűzszünet 28-i bejelentését.

Október 31-én (~)-t beválasztották a Magyar Köztársaság Forradalmi Honvédelmi Bizottmányába. Ezen a napon a fegyveres erők parancsnoki értekezletén kijelentette, hogy védelmezi a szocialista vívmányokat úgy a kapitalista restauráció mint a baloldali restaurálók ellen is. Ezen a napon (~)-t honvédelmi miniszterhelyettessé nevezték ki. A Király Béla szervezte Nemzetőrséggel szemben bizalmatlan volt, a hadsereget helyezte előtérbe. November 2-án az MSZMP Központi Vezetősége honvédelmi miniszterré történő kinevezését ajánlotta az Elnöki Tanácsnak. (~) vonakodott elfogadni a kinevezést és Nagy Imre jelöltjének Janza Károly tábornoknak a meghagyását támogatta.

November 3-án este, a szovjet hadsereg kivonulásáról tárgyaló küldöttség tagjaként a tököli főhadiszállásra ment. Szerov szovjet hadseregtábornoknak a KGB főnökének utasítására, Piros László volt belügyminiszter eligazítása szerint, éjfélkor Jambrik Mihály ÁVH ezredes 10 ÁVH tiszt közreműködésével a küldöttséget letartóztatta. (~)-t Kovács István ezredes, vezérkari főnökkel együtt a szovjet tábor fogdájába zárták. Kihallgatásukat hajnaltájt Malinyin hadseregtábornok törzsénél kezdték meg. (~) felajánlotta, hogy rádióbeszédben hajlandó felszólítani a magyar alakulatokat, hogy ne nyissanak tüzet az előnyomuló szovjet egységekre. A kihallgatások befejezése után, reggel nyolc óra tájban (~)-t gépkocsira ültették, melyet szovjet KGB-sek és magyar ÁVH-sok kísérték. Ez utóbbiaknak a parancsnoka Rajnai Sándor ÁVH alezredes volt. Soroksár szélén az 51-es magyar légvédelmi tüzérosztály ágyúi szétlőtték a gépkocsi oszlopot és az azt fedező szovjet harc és páncélkocsikat. (~)-t visszavitték Tökölre, majd november 5-én helikopterrel a mátyásföldi katonai középiskolába szállították. Két nap múlva páncélkocsival a szovjet nagykövetség Gorkij fasori épületébe vitték és a pincébe zárták be. Másnap újra csak páncélkocsikkal a Fő utcai volt ÁVH vizsgálati fogházba szállították. Az őrszemélyzet szovjet KGB-s katonákból állt. A harmadik emeleten, magánzárkában tartották fogva. A kihallgatásokat Sumilin ezredes irányította.

1957 elején a vizsgálatot (~) és társai ellen a magyar ÁVH vette át Ferencsik ÁVH ezredes irányításával. Perét 1958. február 6-án kezdték el, de a tanácsvezető bíró Dr Radó Zoltán, valószínűleg felsőbb utasításra félbeszakította. Az eljárást csak 1958. június 9-én folytatták (~) és vádlottársai ellen. Az ítéletet június 15-én hirdette ki Dr Vida Ferenc a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsának elnöke. Nagy Imrét, Maléter Pált, Gímes Miklóst halálra ítélték. Az ítéletet a Gyüjtőfogház udvarán 1958. június 16-án végrehajtották.

1989. június 10-én postumus vezérezredessé léptették elő és rehabilitálták. Társaival együtt ünnepélyes külsőségek között 1989. június 15-én, a Hősök terén ravatalozták fel.

Irodalom:

Hadtörténeti Archivum Maléter Pál személyi lap.
Fazekas György: Forró ősz Budapesten. Magyar Hírlap könyvek Bp.1989.
Dombrády Lóránt-Nagy Gábor: Fegyverrel a hazáért. Kossuth-Zrinyi Könyvkiadó Bp. 1980.
Kopácsi Sándor: Az 1956-os forradalom és a Nagy Imre per. Bessenyei Kör kiadása. New Brunsvick 1980.
Dr Berki Mihály: Hadsereg vezetés nélkül 1956. Magyar Média Kiadó Bp.1989.
Szűcs Miklós: Ezredes voltam 1956-ban a vezérkarnál. Szabad Tér Kiadó Bp.1989.

MÉSZÁROS TIBOR

r.kat. lelkész, a bíboros titkára

(1919. augusztus 12. Felsőpaty [Dombos Valéria])

Apja a hentes és mészáros és a kocsmáros mesterséget Ruszton tanulta ki. Több helyen Vas és Somogy megyében bérelt mészárszéket és vendéglőt. Így került Felsőpatyra. Mészáros Tibor hatgyermekes családból származott. Az elemi iskolákat a községben végezte el. Időközben - 1927-ben - meghalt az édesapja. László és Mária testvéreivel a tanulmányaik folytatására két hízott ökör árából Kőszegre kerültek. A Királyi Katolikus Gimnáziumba

íratták be, ahol bencés paptanárok tanítottak. A négy alsó gimnáziumi osztály elvégzése után, a család kifogyott a tanulmányaira fordítható pénzből. S mert elhivatottságot is érzett a pályához a győri kispapi szemináriumban felvételizett, de a kanonokok tanácsa nem vette fel. A kudarc után mert vasúti költségre nem került, kerékpáron ment el Veszprémbe, ahol a piarista gimnáziumban folytatta tanulmányait, mert sikeres felvételit tett a szemináriumban. 1938-ban kiváló eredménynyel érettségizett. A nyár folyamán a generál vikárius értesítette, hogy a veszprémi püspök, a teologiai tanulmányai elvégzésére az insbrucki egyetemre küldte. 1938-ban Hitler bevonult Ausztriába és még az év decemberében Martin Bormann kancelláriai rendelettel feloszlatta az Insbruckban müködő külföldi hallgatók szemináriumát. Az intézményt a jezsuita rend menekítette át Svájcba, így Mészáros Tíbort is.

1943-ban szentelték pappá Ezt követően postgraduális tanulmányait kénytelen volt megszakítani, mivel az akkori veszprémi megyéspüspök Czapik Gyula hazarendelte. Kalandos uton, a Mussolini bukását követő zürzavaros napokban, Olaszországon, majd a Tito partizánok operációs területén Horvátországon keresztül sikerült csak hazatérnie. A fűzfői lőporgyár lakótelepi plebániájára nyert beosztást. 1943. december 6-án, a kormányzó névnapján elhangzott szentbeszéde miatt, melyben a tapintható társadalmi ellentéteket ostorozta, éppen egy gyári robbanásos szerencsétlenséget követő napon, feljelentették a székesfehérvári hadbíróságon. Czapik püspököt egri érsekké nevezték ki. Utódja Mindszenty József a zalaegerszegi apátplébános lett. Egyik insbrucki paptársa Szabadhegyi Szabolcs ajánlására, mint püspöki levéltáros Mindszenty közvetlen munkatársa lett. A veszprémi püspökkel együtt fogták el a nyilasok és társaival a sopronkőhidai börtönbe szállították. A későbbi esztergomi érsekkel együtt környezetének papjai is rabságot szenvedtek. Dr. Medgyesi Schwartz Róbert, dr. Kögl Lénárd, Szabadhegyi Szabolcs, dr. Langmár Lipót, dr. Solymár István, dr. Lékai László, Mészáros Tíbor, dr. Rosta Ferenc és 17 teologus. 1945 áprilisában gyalog, alkalmi fuvarokkal tért vissza Mindszentyvel együtt Veszprémbe. A bíboros primássá való kinevezés után néhány évtizedre elszakadtak egymástól. Mészáros Tibor Veszprémban a báró Hornig Károly bíboros primás emlékére épitett templomnak lett az igazgatója és Bánás püspök titkára. A kiteljesedő kommunista diktatúra elől menekülőket segítette nyugatra. Számtalan alkalommal éjszaka is felverték a veszprémi püspökvárban lévő lakásán segítségét kérve. Ez lett a veszte, mivel besúgót küldtek rá. 1948. április 27-én a nyílt utcán tartóztatta le a HM. Katonapolitikai Osztálya. Budapesten a Zalka Máté laktanyában a pincében tartották fogva június 30.-ig. Vallatója Kardos György a Magvető Könyvkiadó későbbi igazgatója volt. Letartóztatása alatt a pincebörtönben találkozott Almásy Pál altábornaggyal. Éheztetik és nem hagyják aludni, de terhelő jegyzőkönyvet nem sikerül aláíratni, mivel bizonyítékok sincsennek. Kardos György, hogy eltörölje fogvatartásának nyomait, természetesen nem helyezi szabadlábra és mivel szemtanúja volt a Zalka Máté laktanyában folyó kegyetlen hóhérmunkának, mint kellemetlen tanút június 30-án mint a Vörös Hadsereg elleni kémkedés tettesét átszállíttatja a Vilma királynő úti szovjet MGB. parancsnokságra. Itt Muhin és Korcsagin MGB. őrnagyok vallatják majd július első napjaiban egy csak állásra alkalmas cellákká átalakított buszon Baden bei Wienbe az MGB. Keleteurópai Parancsnokságára viszik. December 11-én Wiener Neustadtban a szovjet katonai trörvényszék kémkedésért és a szovjet társadalmi rend felbomlasztásáért 15 évi kényszermunkára ítélte. 1949. május 30-án úgynevezett guggolós fogolyvagonban (csak négykézláb lehetett bemászni a deszkapadlattal egymás felett elválasztott alacsony helyre) szállították el Lembergbe. A kényszermunkát az 50-es Tajseki táborban kezdte, majd az 51-es lágerben folytatta. A BAM vasút építkezésén dolgozott. 1953-ban Omszkban az Irtis partján az amerikaiaktól vásárolt hőerőművet építette. 1955. november havában a 4-es karagandai táborból szabadult és visszahozták Magyarországra. Badalik Bertalan veszprémi megyéspüspök fogdata. de a beszélgetés alatt kiderült. hogy Mészáros nem hajlandó az Állami Egyházügyi Hivatallal, sem a katolikus papi békemozgalommal együttműködni ezért a püspök nem tudta plebániához juttatni. Hazament falujába. 1956-ban a Széher úti korházban a szovjet munkatáborokban szerzett betegségét gyógyíttatta. Az októberi forradalom Budapesten érte. Részt vesz az eseményekben. Jelen van a rádiónál és a Sztálin szobor ledöntésénél. November első napjaiban hazament Felsőpatyra. A forradalom leverése után, a pufajkások megjelenésre, elhatározza, hogy egy új letartóztatását elkerülendő emigrál. Visszatért második hazájába Svájcba. Baselben lett magyar lelkész majd 1958-63 között a genfi egyetemen német, francia és orosz nyelvtanári diplomát szerzett. Amerikai útja alkalmával értesült Mindszenty József lemondatásáról az esztergomi érsekségről. 1972-ben kereste fel a száműzött főpapot a bécsi Pázmaneumban. Ezt követőleg, mint a bíboros titkára, haláláig kísérője maradt.

Mindszenty József végakaratának megfelelően, 1991-ben, tiltakozott a bíboros hamvainak korai hazaszállítása miatt, hiszen az utolsó magyar hercegprímás szigoruan meghagyta, hogy porai csak az utolsó szovjet katona távozása után térjenek vissza Magyarországra. A magyar katolikus hierarchia nem tartotta be a bíboros testamentumát. Nem várt két hónapot. Mészáros Tíbor, amikor a meggyőzés nem használt, híveivel együtt a máriazelli kripta vasrácsához láncolta magát. Ez is hasztalan volt. A hiererchia hozzájárulásával a máriazelli bencés superior Hochreiter páter levél-

ben fordult Hirtl úrhoz a stájer rendőrség elöljárójához, aki a Cobra nevű antiterrorista kommandóval eltávolította a templomból Mészáros Tíbor főtisztelendőt és híveit.

Mészáros Tíbor jelenleg Báselben korházlelkész. Harminchat évi emigráció után csak azért tért haza, mert egész életében megtakarított pénzéből Veszprémben Mindszenty emléktemplomot épített. Ennek felszentelése 1992. október 8-án zajlott le Veszprémben, ámde az egyházi hatóság nem járult hozzá, hogy a szertartáson felolvassák a templom építettőjének Mészáros Tíbornak szentbeszédét. Ezért érkezett váratlanul Budapestre, majd Veszprémben, az egyházi hatóság élénk ellenkezését figyelembe nem véve személyesen állt az oltár elé és elmondta szentbeszédét. Majd visszautazott Baselbe.

Mészáros Tíbor atyát aki megjárta a zöld és a vörös diktatúra börtöneit, aki a száműzött Mindszenty Józsefnek öregségében támasza és gondozója vol, az új Magyarország polgári és egyházi illetékesei nem hívták haza és akár az egyházi, akár a polgári hatalom nem tartotta érdemesnek semmiféle elismerésre.

MINDSZENTY (Pehm) JÓZSEF

bíboros hercegprímás, esztergomi érsek

(Csehmindszent, 1892. március 29. - Bécs, 1975. május 6.)

Földműves szülőktől származott. 1903-ban Szombathelyen a premontrei főgimnáziumban kezdte meg a tanulmányait. 1911-ben beiratkozott a város egyházmegyei papnevelő intézetébe. 1915. június 12-én szentelték pappá. 1919. őszén elnyerte Zalaegerszeg város plebánosi tisztét és ezt a funkciót egészen 1944-ig töltötte be. 1921-ben kerületi esperes lett. 1924-ben címzetes pornói apát, 1937-ben pedig megkapta a pápai prelátusi rangot.

A katolikus, konzervatív, legitimista politika integritása érdekében az 1940-es évektől (~) prelátus határozottan nyilasellenes álláspontra helyezkedett. Sőt, helyileg szembeszállt a német volksbundista akciókkal és törekvésekkel. XII. Pius pápa 1944.március 4-én nevezte ki (~)-et veszprémi püspökké. A kormány és Horthy ellenezte kinevezését közismert legitizmusa miatt. Serédi Jusztinián hercegprímás azon túl, hogy saját jelöltjét hozta javaslatba Rómába irásos jelentésben kifejtette ellenérveit (~)-vel szemben. Müveltségét hiányosnak, természetét türelmetlennek és ridegnek tartotta. A kinevezés Angelo Rotta pápai nuncius javaslata alapján azonban megtörtént. 1944. októberében (~) fogalmazta meg azt a feliratot a nyilas kormányhoz a háború értelmetlen folytatása miatt és amit vele együtt aláírt Shvoy Lajos székesfehérvári, Apor Vilmos győri püspök és Kelemen Krizosztom panonnhalmi főapát. A nyilasok november 27-én papjaival együtt letartóztatták, Sopronkőhidán majd Sopronban tartották elzárva. 1945. április 1-én a szovjet csapatok elérték Sopront (~) kiszabadult és kiséretével együtt gyalog elindult Veszprémbe. 1945. március 29-én elhunyt Serédi Jusztinián. XII.Pius pápa 1945. augusztus 16-án (~) -et nevezte ki esztergomi érsekké.

(~) soha nem hagyott kétséget afelől, hogy a bolsevizmusnak elkötelezett ellenfele. Ezt hangsúlyozta 1945. október 7-én az esztergomi intronizációja (beiktatása) alkalmával.

Mindszenty első akciója - mely első lépése volt a kommunisták börtöne felé. az 1945. október 18-án kiadott un. választási pásztorlevél volt, mely nagyban hozzájárult Rákosi pártjának a Magyar Kommunista Pártnak csúfos vereségéhez. Ebben a levélben, melyet minden katolikus templomban a szószékről olvastak fel, a népi demokráciával szemben a kereszténydemokráciát, a keresztény erkölcsökön alapuló társadalmat hirdette meg, mint egyetlen lehetséges alternatívát. Ahogyan emlékirataiban írja: mindenek előtt arra törekedtünk, hogy híveink a szavazás előtt világos útmutatást kapjanak,s így megszünjék nálunk a tájékozatlanság, amit a több hónapos fondorlatos választási agitáció eredményezett..

Sajnálatos, hogy az 1945-öt követő második szabad választás előtt, a bíboros hercegprímás helyén olyan főpap ült, akit egy fényévnyi távolság választ el a hercegprímástól és aki elkötelezettségénél fogva sem adott ki hasonló pásztorlevelet. Az eredmény kézzelfogható.

Hatalmát és szavának súlyát a magyar nép szogálatába állította, ezért Rákosiék hadjáratot indítottak elene és a vallás ellen. Nem bocsátották meg neki soha,hogy kíméletlenül szóvá tette a szovjet katonák rablásait, fosztogatásait, a nőkkel való erőszaktételeket. Rajk Lászlóval az erőskezű kommunista belügyminiszterrel is kemény harcot vívott a hecegprímás. Az ÁVO és a rendőrség emberei 1947-1948-ban behatoltak az egyházi középiskolákba ahol éjjel pisztolyt, puskát, töltényeket rejtettek el amelyeket másnap az igazgató jelenlétében „megtalálták". Ezzel bizonyították, hogy az egyházi iskolák a reakció fészkei, amelyeket fel kell számolni. Az országos botrány akkor tört ki, amikor a bajai akciót a politikai rendőrség rosszul hangolta össze a sajtóval, és a bajai ciszterek gimnáziumában lefolytatott rendőrségi házkutatás előtt már megjelentek a tudósítások a Baján felfedezett „diákösszeesküvésről". Az ügyet le kellett venni a napirendről. Csak (~) mert szót emelni és tiltakozni.Az érsek nyilvánosan és teljesen egyedül ítélte el 1946 decemberében, a kisgazdapárti politikusok és velük rokonszevező katonatisztek letartóztatását. Ennek a letartóztatási kampánynak, melyet a kommunista történetírás „Köztársaság elleni öszeesküvés" néven tart nyilván, esett áldozatul Kovács Béla a kisgazdák főtitkára, akit 1947.február 25-én a szovjet MGB. elfogott és a GULAG-ra deportált.

((~) emelt szót az 1947. augusztus 31-i választási csalások ellen is, amely általános felháborodását váltotta ki a lakosságnak. Az MKP mégis a keresztény nemzeti Függetenségi Pártot vádolta a

csalással. A „kivizsgálást” az ÁVO folytatta le, amely - természetesen - az MFP vereségével ért véget. A „csalásért” a választási bizottság csak 4 mandátumot hagyott meg az ellenzéknek. A „Tisztelt Ház” engedelmes szavazógéppé változott.

1948 áprilisában jelentette be Ortutay Gyula kultuszminiszter, hogy az állam átveszi az egyházi iskolákat. Rákosi a máJus 1-jei beszédében ezt jelölte a legsürgősebb feladatnak. A lakosság nem támogatta az államosítást. 1948. június 7-én 300, 10-én 157, 13-án 350 falu és város lakói kérték levélben vagy táviratban: szüntessék be az iskolák elleni támadásokat, és vegyék le napirendről az államosítás kérdését.

Az MKP utasította a nemzeti bizottságokat,hogy kérjék az államosítást.Az ellenáltás Mindszentytól indult ki, amelyet Rákosiék fasista izgatásnak minősítettek. Ekkor rendezték meg a pócspetri gyilkosságot. A lakosság tiltakozását a plébános provokációs beszédének tudták be. Az rendőr puskája véletlenül elsült és a rendőr meghalt. Letartóztattak 28 embert. A községi jegyző Királyfalvi Miklós „beismerte”, hogy ő ölte meg a rendőrt. Asztalos János plébános pedig „bevallotta”, hogy Királyfalvit ő bújtotta fel. A jegyzőt kivégezték. Asztalost életfogytiglani börtönre ítélték. A falut napokra lezárták, a tanúkat hallgatásra „bírták”. 1948. június 16-án a parlament megszavazta az iskolák államosítását. Az államosított 4885 iskolából 3148 a katolikus egyház felügyelete alatt állt. A papok és szerzetesek nem vállalhattak tanítói állást, pedig az állam pedagógus szűkében volt.

(~) hamis vádak alapján ítélték el. Kémkedés, valutaüzérkedés, a köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vádjával állt a bíróság előtt. Bár az ÁVO-nál általában három nap alatt mindenkit megtörtek, (~) 39 nap alatt nem tudták megtörni, bár Kádár december 29-én úgy nyilatkozott, hogy (~) megtört a bizonyítékok súlya alatt, és beismerő vallomást tett.

Letépték róla a reverendát, csíkos rabruhába öltözteték rúgták, vágták, bottal verték, akaratbénító szereket alkalmaztak a megtörésére, nem engedték aludni és meghamisították a vallomásait.

„Az aláírásra átadott szövegben mindazt, amit mondtam meghamisították. Természetesen megtagadtam az aláírást. Décsi: Jegyezze meg, hogy itt nálunk a vádlottak nem azt vallják, amit ők akarnak hanem amit mi akarunk. Intett a fejével, és kiadta az utasítást:

-Tanítsátok meg vallani!

Az őrnagy visz be a cellába. Lehetett úgy éjfél után 3 óra. Két őr az asztalt elrángatja a szoba közepéről, utána az őrnagy megáll velem szemben és rámkiállt, hogy vetkőzzem. Nem vetkőzöm és nem is mozdulok. Int a legényeinek. Segítségükkel maga húzza le rólam a csíkos zubbonyt és nadrágot. Utána elhagyják a szobát. Hallom, hogy künn a folyosón lázasan keresgélnek valamit. Röviddel ezután belép a szobába egy magas, tagbaszakadt bivalynyakú és vadtekintetű politikai rendőrtiszt, aki csak anynyit vet felém:

-Én partizán voltam.

Beszél ugyan magyarul, de az arca nem magyar. Gyűlöletét már régóta gyüjthette ellenem. Nézni sem jó romlott, gyülölködó arcát. El is fordulok. A mozdulatából azt sejtem hogy kissé eltávolodik tőlem. Egyszerre nekem fut és csizmával egész erejéből belerúg födetlen gerincembe. Ő is, én is a szemközti falnak esünk. Többet akkor, úgy látszott, nem is tudott rúgni; valami luciferi örömmel arcán, pihegve mondja:

-Életem legboldogabb pillanata volt ez.

Hogy a valóságot mondta, azt le tudtam olvasni kéjesen eltorzult arcáról. Kínzásom alatt emlékeznem kellett a töméntelen szenvedésre, ami népünkre szakadt, köztük a tömegesen megerőszakolt magyar lányok, apácák és édesanyák sorsára és lelkiállapotára. Őbennük is hasonló világomlás mehetett végbe. A bolsevizmus égisze alatt történt az is, ez is. És itt, az Andrássy út 60-ban vágyva gondoltam a vértanú-halált halt Apor Vilmos győri püspök magasztos sorsára; szerettem volna a helyében lenni...”

A kirakatper 1949. február 3-án kezdődött Olti Vilmos vezényletével, aki Mindszenty szerint egyetemista korában tagja volt a Mária-kongregácionak, belépett a nyilaspártba. A múlt miatti félelmében 1945-ben tagja lett a Kommunista Pártnak. A koncipiált pert 1949. február 5-n rendezték meg, ahol (~) hercegprímást életfogytig tartó fegyházra ítélték. Örökítsük meg a jövő számára „a független” bírák neveit: A biróság elnöke az említett Olti Vilmos, népbírák: Aranyos István, Pós János, Komlóssy Vilmos, Czéh József. A Népbíróságok Országos Tanácsa Jankó Péter tanácselnök vezetésével 1949. július 9-én hagyta jóvá az elsőfokú bíróság ítéletét. (~) 1948. december 26-tól 1956. október 30-ig volt letartóztatásban, börtönben, rabkórházban, majd különböző helyeken házi őrizetben.

A bíboros 1948 decemberétől megjárta az Andrássy út 60-at, a Markó utcai fegyházat, a Gyűjtőfogházat, a váci börtönt majd 1955. jülius 17-én a Pécs melletti Püsökszentlászlóra internálták. Még ugyanabban az évben november 2-án átszállították Felsőpeténybe (Rétság mellé), ahol 15 főnyi ÁVH-s őrség vigyázott rá. 1956 október 29-én megjelent nála Horváth János, az Allami Egyházügyi Hivatal elnöke, aki rá akarta bírni a kastély elhagyására, de a hercegprímás maradt. 3O-án rétsági katonák mentek érte Tildy Zoltán utasítására, majd Pálinkás (Pallavicini) Antal őrnagy a rétsági harckocsiezred törzsfőnöke Budapestre szállította. Ezért a tettéért Pálinkás az életével fizetett, 1958-ban kivégezték.

A Nagy Imre kormány rehabilitálta (~)-et. Az okmány szövege:

„A Magyar Nemzeti Kormány megállapítja, hogy Mindszenty József bíboros hercegprímás ellen 1949-ben indított eljárás minden törvényes alapot nélkülözött az akkori rendszer által ellene emelt vádak alaptalanok voltak.

Mindezek alapján a Magyar Nenzeti Kormány kijelenti, hogy

Mindszenty hercegprímás ellen elrendelt jogfosztó intézkedések érvénytelenek, ennek következtében a hercegprímás minden állampolgári és egyházi jogát korlátlanul gyakorolhatja.

Nagy Imre miniszterelnök."

1956. november 4-én Tildy Zoltán a parlamentbe hívatta (~)-t. Nagy Imre már eltávozott, Tildy pedig kitűzte a fehér zászlót. A biboros vissza akart térni Budára, de a hidat már lezárták a szovjetek. Visszamentek a Parlamenthez, és titkárával, Turchányi Egonnal beszélgetett, amikor a Parlament előtt haladt el Nagy Kálmán honvéd alezredes a Zrinyi Miklós Katonai Akadémia hadtörténeti tanszékvezető-helyettese és Ács Tihamér őrnagy. Miután meglátták a tanácstalan Mindszentyt, Nagy köszöntötte és el mondta neki hogy az oroszok már a Honvédelmi Minisztériumnál vannak. Néhány száz méter után a két tiszt visszafordult és Nagy Kálmán javasolta a biborosnak, hogy menjen az ameriaki követsége. (~) a javaslatot elfogadta, és a nagykövetségre siettek. Nagy Kálmánt ezért a tettéért 1959-ben előbb 15 majd 8 év börtönre ítélték.

1971. szeptember 28-án 8 óra 30 perckor hagyta csak el (~) az amerikai követséget. Rómában, a részére kijelölt lakás előtt VI. Pál pápa várta. Leakasztotta saját melléről a keresztet, és (~) nyakába helyezte, az ujjáról lehúzott zsinati gyűrüt pedig a biboros ujjára húzta.

A biboros számára azonban még tartogatott a Gondviselés keserű csalódásokat. Nagycsütörtök éjszakáján Péter apostol az egyház első pápája nem önigazoló elméleteket gyártott, hanem keserves sírásra fakadt, amikor a megszólaló kakas emlékeztette, mit követett el Mesterével szemben...

A számkivetett biboros 1971. október 23-án indult Rómából Bécsbe, hogy az ottani Pázmáneumban elfoglalja végleges állomáshelyét. Indulása előtt együtt misézett a Szentatyával. „A szentmise után a sekrestyébe vonultunk, ahoman a pápa mindenkit kiküldött. Azután felém fordulva, latin nyelven ezeket mondta: "Te vagy és maradsz a esztegomi érsek és Magyarország prímása. Munkálkodj, s ha nehézségeid lesznek fordulj Hozzánk mindenkor bizalommal!"

(~) nem volt az a barokk főpap, akinek otthon és külföldön is festették azok, akik életét igazán nem ismerték. Ő nemzetének és egyházának a legigénytelenebb és végtelenül egyszerü fia volt mindig, és maradt bíboros korában is. Ilyen volt valahányszor saját magáról volt szó, de rettenthetetlen bajvívója az ügynek, ha népe édekeiért kellett síkraszállni. Itt nem ismert alkut, mindent a lelkismeretén szűrt át és az igazságért meghalni is kész volt.

Amikor 1974. február 5-én, többszöri levélváltás után -pont 25 évre rá,ahogy megrendezték a nyilvános tárgyalást-VI Pál pápa személyes követe a bécsi nuncius kíséretében átnyújtotta neki a lemondatást tartalmazó pápai pápai levelet egyedül a lelkismeretére hallgatva, és árva magyar népe sorsát tartva szem előtt nemet mondott a legfelsőbb egyházi akaratnak.

VI.Pál pápa ezen levelével így teljesedett be Mindszenty földi elmarasztalása. Hazájában az idegen zsoldban álló bitorlók mondták ki rá az életfogytiglani börtönt most számkivetésben pedig a Szentszék tör pálcát felette, mert ma: „a kapcsolat kell nem a helytállás", mert „a vértanúk, a hitvallók kora lejárt".

„1974. január 7-én kelt válaszlevelemben kifejezést adtam ugyan mélységes fájdalmamnak, de közöltem a pápával: nem személyes fájdalom vagy állásomhoz való ragaszkodás okozza, hogy nem tudom vállalni egy ilyen döntés következményeiért a felelősséget. Intézkedése ugyanis súlyosbítja a magyar egyház amúgy is nehéz helyzetét, kárt tesz a hitéletben, és ellenérzést és zavart idéz elő az egyházhű papok és áldozatos hívek lelkében. Kértem a Szentatyát, helyezze hatályon kívül intézkedését. Nem ez történt, hanem - kirakatperem 25. évfordulóján, 1974. február 5-én - szinte az egész keresztény világ megütközésére nyilvánosságra hozták érseki székemből való eltávolitásomat."

A halál Bécsben érte. Utolsó pillanatáig titkára, Mészáros Tíbor állt mellette. Végrendelete értelmében havait csak akkor lehetett volna Esztergomba szállítani, ha az utolsó szovjet katona is elhagyta az országot. Hogy végleg lezárja, a keleti vatikáni politikát valló és a kommunista békepapoktól prostituált magyar katolikus hierarchia a „Mindszenty" problémát, a hercegprímás végrendeletével ellentétben porhüvelyét idő előtt hazaszállították Esztergomba. A máriazelli kripta ajtaja elé láncolva tiltakozó Msgr Mészáros Tibort a stájerországi rendőrség Cobra nevezetű antiterrorista komandója erőszakkal távolította el a templomból.

Esztergomban borították rá a feledés és a némaság kriptafedőjét. A meghurcolt, meggyalázott esztergomi érseket csak a szegények, kiszolgáltatottak, félreállítottak, a minden zsarnoktól üldözöttek érthetik meg igazán. Azok, kik a maguk igazával egyedül maradtak, akiket hitük, világnézetük miatt utcára raktak, akik elvhűségük miatt megjárták a börtönt, koncentrációs tábort, akik nem árulták el tegnapi elvbarátaikat, akkor sem, amikor cserbenhagyta őket szomszéd, rokon ismerős, jóbarát és még talán a pásztor is, akiről utóbb kiderült, hogy tulajdonképpen csak béres...

Irodalom:

Az Esztergomi Főegyházmegye Névtára és Évkönyve Esztergom 1982.
Hetényi Varga Károly: Papi sorsok. Lámpás Kiadó Abaliget 1982.
Dr. Berki Mihály: Mindszenty keresztje. Magyar Hirlap 1989.október 7.
Gergely-Izsák: A Mindszenty per. Reform Kiadó Bp.1989.
Mindszenty József: Emlékirataim. Vörösváry Kiadó Toronto, 1974.
Kubinyi Ferenc: Életrajzi interju Msgr. Mészáros Tiborral. Basel. Pesti Hirlap 1992.

MISTÉTH ENDRE dr.
tervezőmérnök, újjáépítési-, építési- közmunkaügyi miniszter, a Magyar Közösségi per vádlottja, főmérnök, c. egyetemi tanár
(Buziásfürdő, 1912. szeptember 10.)

A Magyar Közösségi per kevés életbenmaradt vádlottja közé tartozik. Mivel a perben 220 személyt tartóztattak le és 140 vádlottra róttak ki büntetést Mistéth személye a polgári elitéltek etalonját jelenti.

Apja tengerésztiszt, majd Trianont követően vasúti tisztviselő lett. Elemi iskoláit Temesváron végezte. Az országcsonkítás után 1922-ben optáltak Magyarországra. Mint erdélyi menekültnek igen szűkös anyagi viszonyok között éltek. A fiatal Mistéth iskoláztatása csak államköltséges helyen folytatódhatott. Így került a kőszegi „Hunyadi Mátyás" m.kir. katonai reáliskola és nevelőintézetbe. Ottlik Géza híres regényében (Iskola a határon) Mistéth az egyik szereplő. Bár nem vonzódott a katonai pályára, az iskola két dolgot, melynek az életben nagy hasznát vette, nagyon jól megtanított. Az egyik a bajtársiasság a másik a katonai nevelésből adódó kemény tűrőképesség. Mindkét tulajdonságának a fegyházban vette hasznát.Kőszegen az első négy évet töltötte el. 1926-ban került Hűvösvölgybe a „Bocskai István" Budapesti Katonai Főreálba, ahol 1930-ban érettségit tett. Lukács Béla iskola parancsnoka behívatta Mistéth apját és jóindulattal közölte vele, hogy bár fia kiváló tanuló, de vitatkozó hajlama miatt nem való katonának. Előbb-utóbb a függelemsértés vétségét követné el. Az osztályból tíz jelesen érettségizett és nyolcból lett vezérkari tiszt. Iskolatársai közé tartozott Sólyom László a későbbi mártír altábornagy, Lajtos Árpád, Szentmiklóssy István a későbbi vádlottárs. Mistéth nem pályázott, mint évfolyamtársai a Ludovika Akadémiára, hanem a „József Nádor" Műszaki Egyetemre iratkozott be. 1935. június 11-én szerezte meg mérnöki diplomáját. Tanulmányai alatt évfolyamelsőként ingyenes menzát és magyar továbbá svájci ösztöndijat is kapott. Ennek az ösztöndíjnak, továbbá a korrepetáló magántanitványoknak köszönhette, hogy a háború előtt majdnem az egész Európát és Észak Afrikát Tunisztól-Kairóig bejárhatta. Megtanulta a német és a frncia nyelvet. Külföldi útjai tanulmányutak voltak. Lerajzolta a Rajna hídjait és megismerkedett Európa nagy pályaudvaraival. Itt határozta el, hogy Magyarország és a Nyugat közti technikai és társadalmi különbséget igyekszik a minimumra leszorítani. Ez az idő Magyarországon a politikai és gazdasági demokráciának felfelé ívelő kora. Bár Gömbös a miniszterelnök, a Békeffy Kabaréban a civil kurázsi Gömbölininek gúnyolja minden következmény nélkül.

Első munkahelye a Ganz Vagongyár, majd az Országos Közegészségügyi Intézet következett a jó vezetékes ivóvíz csővezetékének építésével foglalkozott. Ezután kezdte építeni a Székesfehérvár-Gratz közötti műutat. Itt öt hidat épített. Vasmegyében ismerkedett meg a vidéki gentry élet visszásságaival, mely a figyelmét a társadalmi igazságtalanságok felé fordítja. Innen a Közlekedési Minisztérium hídosztályára került. Az irodai statisztika munkát nem szerette. Délutánonként dr. Menyhárt István tervező irodájában tanulta meg a tervezés minden csínját-bínját. Katona nem volt, mert az 1932-es sorozásán alkalmatlannak nyilvánították. 1938-ban belépett társként a Menyhárt tervező irodába. 1940. január elsején meghívták a Müszaki Egyetemre tanársegédnek.

Ezzel egyidőben önálló tervezőirodát nyitott. Több mint 300 műtárgyat, létesítményt főleg hídat tervezett. Elsőnek tervei szerint a szolnoki felüljáró készült el. Az iroda jól ment, nem voltak anyagi gondjai. Az 1941-es oroszországi hadjárat megindulásakor Mistéth bizonyos volt abban, hogy a németek elveszítik a háborút. Minden erejével financiálisan is támogatta a semlegesség irányában munkálkodó szervezeteket. Tekintve, hogy ennek a gondolkodásmódnak a kormányban is voltak támogatói, Kállai, Keresztes Fischer,Mistéth nem tartotta, szemben a későbbi ellenálló melldöngetőkkel, kiemelkedő nagy tettnek a másként gondolkodást és a szervezeteik támogatását.

A Magyar Közösség tagja volt. A szervezet nem kívánta meg tagjaitól a politikai elkötelezettséget, a legfontosabb a magyar szemlélet és gondolkodás volt. Ennek alapján a Közösségben hazai kommunisták is voltak. 1944. közepén minden megváltozott, mert felszínre kerültek a pártellentétek melyek az ellenállási mozgalomban is éreztették hatásukat. Mistéth polgári gondolkodású és a marxizmus mentes nyugati szociáldemokraták elveit vallotta. 1944. október 17-re behívták katonának. A parancsnak nem tett eleget, mivel akkor már erősen érdekelve volt a kiugrási kisérletben, noha azt is tudta, hogy a nyugati szövetségesek oldalára való átállás vágyálom. Realistaként látta, hogy fegyverszüneti tárgyalásokat csak a szovjettel lehet folytatni. Szentiványi- Teleki féle csoporttal, de a fiatal Horthy Miklós ún. kiugrási irodájával is együttműködött. Kapcsolataokat épített ki az illegális kommunista párttal is nevezetesen Somogyi Miklóssal. Mikó Zoltán vezérkari százados csoportjával is kapcsolatot tartott fenn, aki a Vezérkari Főnökség utján az egész magyar ellenállást Tildyt, Szakasitsot, Nagy Ferencet stb. ellátta valódi mentesítő papírokkal. Mikót a szovjet elhárítás végezte ki, helyettese Bondor Vilmos kegyelmet kapott és 1956-ban sikerült neki nyugatra emigrálni. Mistéth ebben az időben a Mikó féle csoport Bimbó utcai támpontjának vásárolta a géppisztolyokat kódorgó katonáktól. A fegyvereket az építőmunkásoknak szánták. A megbeszélt találkozón, ahol a fegyvereket akarták átadni ketten jelentek meg. Somogyi Miklós pilóta hadnagyi egyenruhában és Mistéth Endre . Az építőmunkások nem jöttek el. Kővágó Józsefen és Tóth Istvánon keresztül a Zsilinszky-Kiss János féle elle-

nállás katonai szárnyához is megvolt a kapcsolata. Kiss János altábornagy is Magyar Közösségi tag volt. 1944. november 22-én Mistéthet az utolsó pillanatban értesítették, hogy ne menjen az Andrássy úti találkozóra, mert Tarcsay Vilmost és társait letartóztatták. 1944. novemberétől Arany Bálinttal járták a budapesti üzemeket, az igazgatókkal és a főbizalmiakkal tárgyaltak, hogy a gépeket ne engedjék leszerelni és Németországba szállítani.

A szovjet okkupáció után a Déli vasúti összekötő híd építésére kirendelt orosz hidász ezred mellé osztották be, tanácsadónak és tervezőnek. Honoráriumként minden este vacsorára volt hivatalos a szovjet hídépítő ezred parancsnokságára. Éjszaka pedig autóval szállították haza. A kegyensúlyozott munkának egyszerre végeszakadt, mert Mikó Zoltán ügyében Mistéthet letartóztatta az NKGB. Március 15-én váratlanul elbocsátották.

A két város Buda és Pest közötti félállandó hidak tervezését kezdi el. Először két pontonhidnak készíti el a terveit. Egyik közülük a hires „Manci" híd. Ezután kezdett a fél-állandó híd tervezésébe amely a parlament épülete mellett állt és a Kossuth híd néven került be a magyar történelembe.

Kővágó József hívására került a Kisgazdapártba, és a választások előtt a párt képviselőjelöltje is lett. Bár honatyának nem választották meg, de egyik napról a másikra 1945. november 20-án az iparügyi minisztérium politikai államtitkárává nevezték ki. 1946. július 23-tól pedig az újjáépítési minisztérium vezetését bízták rá. Miniszternek Saláta Kálmán, Hám Tíbor, Jaczkó Pál a Nagy Ferenc környezetéhez tartozó képviselők ajánlották.

A Magyar Kommunista Párt és a Szabad Nép, nem sokkal kinevezése után, már támadni kezdte, hiszen igen nagy költségvetési összegekkel rendelkezett. A minisztérium 1946. október 12-én Építési és Közmunkaügyi Minisztériummá alakult át. Összehívta a minisztérium Magyar Közösség tagjait, hogy támogatásukat kérje. Az értekezlet nem volt titkos. A támadások már október hónapban elkezdődtek. A vád az volt, hogy közmunkákra szánt összegekkel rosszul sáfárkodik. Szemére vetették, hogy elsőnek a Műszaki Egyetemet és a Magyar Tudományos Akadémia épületét hozatta rendbe. Salátáékkal állandó kapcsolatban állt. Beszédtéma volt az ország jövője. Erőszakos rendszerváltoztatásról szó sem volt. Mindannyian a békeszerződés aláírását várták, mert azt hitték, hogy az érvényes szerződés alapján az oroszok kivonulnak Magyarországról. A Közösség katonai szárnyát nem ismerte, kivéve Szentmiklóssyt aki iskolatársa volt.

Letartóztatásáig nem is fogott gyanút, hogy esetleg figyelik. Fitos Vilmos jó képességű, de a környezete szerint is olyan fontoskodó nyüzsgő ember volt. Mistéthhez sokan jártak, a Közösséghez tartozókon kivül mások is. Gyakran felkereste Bajcsy-Zsilinszky Endre és Tarcsay Vilmos özvegye, de feljárt hozzá Károlyi Mihályné Andrássy Katinka is, mert mint miniszter intézte Károlyiék lakásügyeit.

Egy napon azután felkereste Fitos Vilmos és elmondta, hogy biztos információi vannak arranézve, hogy Szentmiklóssyt rövid idő múlva letartóztatják. Fitos közölte azt is, hogy értesüléseit a Katonapolitikai Osztályon szolgáló barátjától Nyerges Pál nyomozótól szerezte. Azt kérte, Mistéth Endrétől, hogy bírja rá Szentmiklóssyt a menekülésre. A miniszter eleget tett Fitos kérésének és pénzt is adott az utazáshoz. Fitos másnap érdeklődött a beszélgetés eredményéről. Ő elmondta a történteket. Fitos ebben az időben Kisgazada lobogó alatt menetelt, de gyakran feltünt a Közösségi tagok környezetében. Előtte a „Turul" szövetség ún. „balszárnyához" tartozott. Mistéth igyekezett meggyőzni, a törekvő Fitost hogy éppen a politikai múltja miatt tartsa magát távol a közszerepléstől. A letartóztatások, Fitos látogatása után néhány napra, elkezdődtek. Mistéth még azt sem tudta, hogy Szentmiklóssyt is elfogták. Az első jelentést Rajk adta ki 1947. január 5-én. Ebben szó volt egy „hetes bizottságról" és egy „fővezérségről". A miniszter és barátai a hír hallatán azt hitték, hogy néhány forrófejű meggondolatlan ügyéről van szó. 1947. január 14-én hivatta Nagy Ferenc miniszterelnök és megkérdezte, hogy tagja-e a Magyar Közösségnek? Mistéth igenlő felelete után előadta, hogy nagy bajok vannak és kérte, hogy nyújtsa be a lemondását. Ezt rögtön megtette. Nagy Ferenc még közölte Rajk belügyminiszter ígéretét, mely szerint a volt miniszter ha eljárás indúlna ellene, szabadon védekezhet. Aznap délután az ÁVO lakásáról bekisérte. Kihallgatását Pál Ákos őrnagy vezette. Felvették a jegyzőkönyvet és hazaengedték. Másnap reggel újra értejöttek. Ekkor már Péter Gábor elé vezették aki közölte letartóztatását. Azonban a hivatalának átadása céljából kiengedte az épületből, de meghagyta, hogy este hat órára jöjjön vissza. A miniszteriumból felhívta telefonon Nagy Ferencet, aki rögtön fogadta a miniszterelnökségen. Ott volt a Kisgazda Pártnak minden szárnya, az áruló Ortutaytól Kovács Béláig mindenki. Itt Mistéth elmondta, hogy a jegyzőkönyvében van egy bekezdés, mely arról szól, hogy volt-e négyszemközötti beszélgetése Tildyvel, Nagy Ferenccel, Varga Bélával vagy Kovács Bélával? Tehát vigyázzanak, mert most ők következnek. A kriptokommunisták Ortutay és Oltványi szemrehányólag emlegették a „fővezérséget" és ismeretségét Donáthal, akivel Mistéth életében csak egyszer találkozott. Egyedül Pfeiffer Zoltán az igazságügyi államtitkár vigasztalta és ígérte meg, hogy mindent megtesz szabadulása érdekében. Este hat órára két pokróccal felszerelkezve a miniszteri autó visszavitte az Andrássy út 60-ba, ahol Péter Gábor fogadta.

Február 20-ig tartották fogva az Andrássy úton. A kihallgatásokat igen kulturáltan Pál Ákos vezette, időként megjelent Tímár István is. Nem verték meg és egy esetben szembesítették Szentmiklóssy Istvánnal. Felesége is egy alkalommal meglátogathatta.

1947. augusztus 30-ám állították társaival együtt a biróság elé. Elsőfokon 3 év és 6 hónapra ítélték. A másodfokú tárgyalás 1948. március 4-én zajlott le. Büntetését súlyosbították. Hat évi kényszermunkára ítélték. A kényszermunkára szóló büntetés meghosszabbítható volt. Ennek értelmében 1955. április 4-én amnesztiával szabadult. A mai napig nem rehabilitálták. Dobi Istvánnnak a Népköztársaság Elnöki Tanácsa elnökének 1958. december 28-án kelt egy határozata, amely megszabadította a hátrányos jogkövetkezményektől.

Életét a mérnöki rajztábla előtt és a Műegyetem előadói pulpitusán folytatta. Mint a Vízépítő Tervező Iroda ágazati főmérnöke vonult nyugdíjba 1978. december 30-án. A Magyar Köztársaság Elnöke 1993. szeptember 10-én a Magyar Érdemrend Középkeresztjével és a csillagokkal tüntette ki.

Irodalom:

Kubinyi Ferenc: Életrajzi interjú Mistéth Endrével. Magnetofon felvétel a szerző birtokában.

Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött. Európa Kiadó Bp. 1990.

Vida István: A Független Kisgazdapárt Politikája 1944-1947. Akadémia Kiadó Bp. 1976.

Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon. POFOSZ Kiadása Bp. 1990.

Arany Bálint: Koronatanú. Püski Kiadó Bp. 1990.

NAGY IMRE

géplakatos, internacionalista vörös katona, SZDP párttitkár, kommunista funkcionárius, a földreform végrehajtója, a KV. Adminisztratív osztály vezetője, miniszterelnök. Az 1956-as forradalom és szabadságharc mártírja
(1896. június 7. Kaposvár. - Budapest, 1958. június 16.)

Édesapja Nagy József ötvöskónyi református szegényparasztból lett kaposvári vasúti pályamunkás, édesanyja pedig - férjhezmeneteléig - cselédlány volt Somogy vármegye alispánjának házában. Szerény anyagi körülmények között éltek. Elemi iskolái s a négy gimnáziumi osztály elvégzése után Losoncon, az ottani Mezőgazdasági Gépgyárban lett lakatosinas. Később lehetőség nyílt arra, hogy szülővárosában kereskedelmi iskolai tanulmányokat folytasson. Ezután Budapestre került és lakatossegédként a MÁVAG gyárban dolgozott.

Az első világháborút közvetlenül megelőző években került kapcsolatba a munkásmozgalommal. A világháborúban először az olasz frontra vezényelték, ahol megsebesült, majd felgyógyulása után az orosz frontra került. Itt újra megsebesült és fogságba esett. Szibériai hadifogsága alatt ismerkedett meg a bolsevik eszmékkel. 1918-ban tagja lett a bolsevik pártnak, és önkéntes internacionalistaként fegyverrel harcolt a fehérek ellen az orosz polgárháborúban. Megjárta a fehérek börtönét is, de onnan megszökött és újra a frontra ment. 1921-ben illegális kommunistaként került vissza Magyarországra. Legálisan szociáldemokrata párttitkárként tevékenykedett ezután - főként Somogyban - a parasztság körében végezte szervező-, agitációs és propagandamunkáját. A csendőrség állandóan megfigyelés alatt tartotta, s ezért többször hatósági felügyelet alá helyezték letartóztatták, elítélték; kisebb-nagyobb megszakításokkal három évet töltött különböző börtönökben.

Amikor a somogyi szervezet radikalizálódott, (~)-t a teljes vezetőséggel együtt kizárták az SZDP-ból. Ezt követően lett tagja a földreform porgramot hirdető, Vági-féle Magyarországi Szocialista Munkáspártnak, később a párt vezetőségének is. 1927-ben új letartóztatása, majd börtönből való szabadulása után illegalitásba vonult. Így utazott 1929-ben Bécsbe és Berlinbe, ahol Károlyi Mihállyal is találkozott. 1930 márciusában pedig Moszkvába emigrált. A moszkvai magyar kommunista emigráció különböző frakcióharcaiban Bucharin és Landler oldalára állt. Agrárpolitikai kérdéseket tanulmányozott. 1930-35/36 között a Nemzetközi Agrártudományi Intézet munkatársa volt; dolgozott a Központi Statatisztikai Hivatalban és tanított az egyik moszkvai főiskolán is. Három könyvet írt és mintegy húsz tudományos publikációja jelent meg az Uj Hang című moszkvai, magyar nyelvű folyóiratban. Egyik vezető munkatársa volt a Paraszt Internacionálénak. A Komintern és a „kúnisták” földállamosítási koncepciójával - amely károsnak és elítélendőnek tartotta a földnek paraszti magántulajdonba adását - szemben a következetesen végrehajtandó földreform híve volt. Ezért a szektariánus „balos” pártvezetés az 1930 februárjában, a moszkva melletti Aprelevkában megtartott II. magyar pártkongreszuson „a parasztkérdésben megnyivánuló jobboldali nézetei” miatt önbírálatra kényszerítette. Kivált a magyar párt vezetéséből és a KOMINTERN megbízásából dolgozta ki a KMP. agrárpolitikáját. 1936 és 1941 között Rákosi állítása szerint az Állambiztonságnál dolgozott. 1939-től Malenkovnak a szovjet állambiztonság felügyelőjének volt a titkára.

Az viszont tény, hogy bár Bucharin hive volt, semmi baja nem történt Bucharin likvidálásakor és később 1953-ban éppen Malenkov javaslatára lett magyar miniszterelnök. Ezt a funkcióját Malenkov kivégzése után elveszítette. Feleségül vette Égető Máriát, megszületett lányuk: Erzsébet.

A „sztálini tisztogatásokat” sikerült elkerülnie. A „második vonalból” előlépő pártvezetőkkel: Rákosi Mátyással, Gerö Ernővel, Farkas Mihállyal, Révai Józseffel való kapcsolata elvtársi, de lényegében hűvös és zárkózott - Vas Zoltán leírása szerint: szkeptikus - volt. Különösen rossz benyomást tett rá - mint maga is megfogalmazta - a kicsinyes és vezérkedő hajlamú Rákosi.

1941. júniusában fegyveres szolgálatra jelentkezett a Vörös Hadsereg nemzetközi ezredébe. de kiképzése után - Dimitrov javaslatára - leszerelték és kinevezték a moszkvai rádió magyarnyel-

vű adásainak helyettes szerkesztőjévé. Később a Kossuth rádió szerkesztője lett. Ebben a minőségében az emigrációs vezérkar második emberének számított. Itt az adások úgymond „nacionalista" hangvételéért bírálták. A tervezett Magyar Légió kijelölt tisztje volt. A terv azonban meghiusult. 1944-ben közreműködött annak a bizottságnak munkájában, amely elkészítette a Sztálinhoz és Molotovhoz eljuttatandó előterjesztést, amely a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontról, a pártprogramról szólt és tartalmazta a majdani magyarországi kormányalakításról szóló elképzeléseket.

A Vörös Hadsereg harcoló alakulatainak nyomában 1944. november 7-én tért haza Magyarországra a moszkvaiak első csoportjával, Gerő Ernővel, Farkas Mihállyal, Révai Józseffel és Vas Zoltánnal együtt, mint az ország felszabadult részein megalakult Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének a tagja. (~) Gerő helyettese lett. November 30-án újra Moszkvába repültek. Részt vett Rákosi vezetésével a magyar fegyverszüneti küldöttséggel (Miklós Béla, Vörös János, Fargaho Gábor, tábornokok, Szentiványi Domokos és Teleki Géza) folytatott tárgyalásokon. Itt fogadták el a kormánynyilatkozat tervét. December 12-én tért újra vissza Debrecenbe. Itt részt vett az Ideiglenes Nemzetgyűlést Előkészítő Bizottság munkájában, majd - Hódmezővásárhely Nemzeti Bizottsága által megválasztott képviselőként - tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek és az államfői feladatkör ellátására a nemzetgyúlés által létrehozott, koalíciós jellegű Nemzeti Főtanácsnak is, amely (~)-t a földművelésügyi tárca vezetésével bízta meg a megalakult kormányban.

Tevékenyen részt vett a magyar földreformtörvény megalkotásában és végrehajtásában. 1945-től tagja volt a Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének és Politikai Bizottságának. De már nem volt Gerőhöz hasonlóan Rákosi helyettese. Az 1945-ös un. pünkösdi konferencia után a Politikai Bizottság tagja lett. A Tildy kormányban belügyminiszter, melyről 1946. március 20-án mondott le. 1947. szeptember 16-án az Országgyűlés elnökévé választották, majd a Dobi-kormányban élelmezési miniszter, ezután begyüjtési miniszter volt. 1948-49-ben a párt paraszt-politikája, a magyar szövetkezeti mozgalom, a munkás-paraszt szövetség, ezen belül a Bucharin hajdani nézeteit tükröző, véleménye azaz a falusi osztályviszonyok megítélésében összeütközésbe került Rákosinak a mezőgazdaság kollektivizálását - az egyesülési kongresszus határozata ellenére - szektariánus módon, erőszakosan és törvénytelen eszközökkel sürgető és megvalósító koncepciójával. Ezért - „opportunista nézetei" miatt - a Központi Vezetőség 1949. augusztus 23-án Nagy Imrét megbélyegezte és szeptemberben kizárta a Politikai Bizottságból. Rákosi szerint nem volt más, mint a moszkvai gránitról lepattant szilánk. 1948-tól egyetemi tanár. 1950-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett. Malenkov moszkvai csillagának emelkedése idején, 1950. júniusától a KV. Adminisztratív Osztályának vezetője lett, majd később élelmezési, 1952-től Rákosi sátáni ötlete alapján begyűjtési miniszter. Ebben az időben a padlásokat is rendőri erőkkel söpörtették le. 1952. november 14-én a minisztertanács elnökhelyettese. Miután újra formális önkritikára készették, 1951. márciusában az MDP II. Kongresszusa után ismét tagja lehetett a Politikai Bizottságnak.

Sztálin halála után, az MDP Központi Vezetőségének 1953. június 27-28-i ülését követően (amikor hazajöttek Moszkvából Rákosi, Nagy, Dobi, Szalai, Gerő, Hegedűs) Malenkov ajánlásának megfelelően július 4-én az Országgyűlés a KV. javaslatára Rákosi Mátyás helyett a kormány elnökévé választotta Nagy Imrét.

Hamarosan erősítést kért magának. Kiszeljov szovjet nagykövet keresztül azt üzente Moszkvába, hogy támogatására helyezzék vissza a vezetésbe Farkas Mihályt. Ez meg is történt. Rákosi soha nem tudta megbocsátani Farkasnak az árulását. Az „új szakasz" politikáját csak kézen-közön tudta megvalósítani. Mérsékelte a beruházási terveket, a parasztság kötelező beszolgáltatását, életszinvonalat emelt, csökkentette a minisztériumok és az államapparátus létszámát, eltörölte a rögtönbíráskodást, az internálást, a kitelepítést. Elkezdődtek a rehabilitációs eljárások, ámde nem sikerült a „Hazafias Népfront" segítségével megszervezni a mögötte álló „pártonkivűliek pártját." Irányvonala az 1954-es októberi plénumon diadalmaskodott. Rákosi támogatásért Moszkvába utazott, ahonnan 1954 november végén visszatérve erős offenzivát indított ellene. Malenkov bukása után 1955. január 8-án a Moszkvába rendelt magyar küldöttséggel közölte, hogy (~)-vel szemben Rákosi mellett foglaltak állást. Január 28-án kisebb szívroham érte. Ennek alapján eltiltották minden tevkenységtől és teljesen elszigetelték. Február végén Magyarországra érkezett Szuszlov, aki felkereste, de nem tudta a szokásos önkritikára rábírni. Ebben az időben nem csak Farkas, de régi harcostársai Vas és Szántó elhatárolták magukat tőle. Március 28-án megírta lemondó levelét az Elnöki Tanács elnökének. Nem tartották arra sem érdemesnek, hogy válaszoljanak neki. Az 1955-ös áprilisi KV. plenumon „antimarxista nézetei és frakciós tevékenysége miatt" kizárták a Politikai Bizottságból és visszahívták a Központi Vezetőségből is. 1955. április 18-án váltották le a minisztertanács éléről. December cember 3-án kizárták a pártból is. Bár ezt a sajtóban nem közölték. Ebben az évben kimaradt a „független" Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjai közül. 1955-56-ban követelte az 1953. és 1954-ik októberi határozatok végrehajtását.

Az SZKP XX.kongresszusát 1956.februárjában tartották meg. Az itthon felpezsdült politikai légkörben is elkezdődött a „magyar olvadás". Rehabilitálják a koncepciós perek áldozatait: Rajk Lászlót és társait, a hadsereg és a rendőrség ugyancsak ártatlanul

kivégzett tábornokait, tisztjeit; megnyílnak a börtönök a törvénysértő perekben elítéltek előtt. A Petőfi Kör június 27-i, másnap hajnalig tartó ú.n. sajtóvitáján Losonczy Géza tette szóvá Nagy Imre helyzetének megoldatlanságát. „Lehetetlen dolog - mondta -, hogy pártdemokráciáról, a vita szabadságáról, kritikáról-önkritikáról beszélünk, közben Nagy Imrének ne adassék meg az a jog, hogy az ellene felhozott vádak (jobboldali elhajlás) ellen egyáltalán védekezni tudjon." A sajtóvita után a Rákosi által nyomban összeállított - „letartóztatandó jobboldali elemek" neveit tartalmazó - 400-as lista élén Nagy Imre neve szerepelt, de ott volt a listán Kádár János neve is. A Petőfi Kört - Rákosi sugalmazására hozott KV-határozat alapján - végül betiltották.

Ezután érkezett Magyarországra Mikojan és az MDP Politikai Bizottságának ülésén közölte: Rákosi leváltása elengedhetelen; az SZKP Elnöksége nem ért egyet Nagy Imre kizárásával. Azt tanácsolta, hogy Nagy Imrével - a pártba való visszavételeléről - kezdjenek tárgyalásokat.

Rákosi felmentésére július 18-án került sor (a Központi Vezetőség első titkára Gerő Ernő, egyik titkára pedig Kádár János lett.) A javasolt tárgyalások pedig július 19-én kezdődtek meg Nagy Imrével és csaknem három hónapon át tartottak. Az Írószövetség nagyhatású memorandumban ált ki (~) mellett.

1956. június 6-án 60. éves születésnapján lakásán az Orsó utcában több mint 150-en, ünnepelték meg. Közöttük Czottner és Fehér KV. tagok is. Július 19-én Nógrádi és Végh KV. tagok tárgyaltak vele a párttagsága visszaállításáról, de eredménytelenül. (~) ragaszkodott a feltételeihez. Október 4-én miután Gerővel és Kádárral tárgyalt levélben kérte párttagságának visszaállítását. Kérelmét a politikai Bizottság október 13-án tejesítette.

Nagy Imre vidékről október 22-én este érkezett haza Orsó utcai lakására. A készülő eseményekről 23 délelőtt Losonczy Géza révén kapott némi információt, de nem tudott arról, hogy a tüntetők és a Parlament elé vonuló többszázezres tömeg őt akarja a kormány élére, s nyomban hallani is akarja szavát. Barátai, hívei és volt munkatársai kérésére este nyolc óra körül ment a paralamentbe, ahol a térre néző emeleti erkélyről, megfelelő helyzetismeret nélkül szólt a tömeghez, amely már nem honorálta az „elvtársak" megszólítást. A bekövetkezett eseményeket, ezek után már senki nem tudta megállítani.

Az MDP. Központi Bizottság október 23-i, másnap hajnalig tartó ülésén újra soraiba választotta (~)-t és tagja lett a Politikai Bizottságnak is. A KV. javasolta, hogy az Elnöki Tanács válassza meg miniszterelnökké. Ez október 24-én megtörtént. Az Elnöki Tanács elnöke Dobi István iktatta be. Mindez azonban már elkésett intézkedés volt, mert a fegyveres harc megkezdődött és egyre jobban elterjedt az egész országban. A Hegedüs kormány által behívott szovjet csapatokkal harcban álltak a felkelők. A kormány, melynek elnöke révén aki (november 1-től a külgyimisztérium irányítását is átvette) előzetes tárgyalásokat folytatotta Magyarországra érkezett Mikojannal és Szuszlovval, valamint Andropovval a szovjet nagykövettel. November 1-jén a következőket közölte a szovjet nagykövettel: követeli a szovjet csapatok azonnali kivonását az országból; a magyar kormány felmondja a Varsói Szerződést, egyben kinyilatkoztatja Magyarország semlegességét és ennek elismerése érdekében az ENSZ-hez, a négy nagyhatalomhoz fordul. Ugyanezen a napon közvetítette a magyar rádió Kádár Jánosnak, a párt első titkárának, a kormány tagjának beszédét a Magyar Szocialista Munkáspárt megalakulásáról, amelynek Előkészítő Bizottságába Nagy Imrét is beválasztották.

November 1-jén,az esti órákban Kádár János és Münnich Ferenc elhagyta a Parlament épületét, szovjet biztosítás mellett a városból eltávoztak és megalakították a nyolctagú Forradalmi Munkás Paraszt Kormányt, amely szovjet katonai segítséget kért a törvényes Nagy Imre kormánnyal szemben, a párt, a proletárdiktatúra védelmére és az „objektíve" mindinkább ellenforradalmi jelleget öltő október 23-án, eredendően a Rákosi-rendszer hibái és bűnei ellen kitört felkelés leverésére. És november 4-én hajnalban a Kossuth rádió már ezt sugározta „Itt Nagy Imre beszél, a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke. Ma hajnalban szovjet csapatok támadást indítottak fővárosunk ellen azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy megdöntsék a törvényes magyar demokratikus kormányt. Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és világ közvéleményével." Nagy Imre és munkatársai - közöttük az MSZMP november 1-jén megalakult Előkészítő Bizottsága tagjainak többsége, a hét közül öt: Nagy Imrén kívül Donáth Ferenc, Losonczy Géza, Lukács György, Szántó Zoltán - végül is a jugoszláv nagykövetségen kértek és kaptak menedéket. A nagykövetséget - az illetékes magyar és jugoszláv kormányszervek diplomáciai megállapodása alapján - november 22-én hagyták el azzal, hogy otthonaikba szállítják őket. A követségről kilépve a KGB letartóztatta társaival együtt és Romániába, Snagov-ba deportálta. Novemberben még Kállai Gyula és Münnich Ferenc Snagovban akarta rávenni a politikai átállásra és Kádár támogatására. 1957. április 14-én Rajnai Sándor rendőrezredes, volt ÁVH. alezredes a többiekkel együtt letartóztatta és Budapestre szállították. A Belügyminisztérium Politikai Vizsgálati Osztályán a Gyorskocsi utcában tartották őrizetben. Kádár nyilatkozatával szemben, hogy Nagy Imrének és csoportjának nem lesz bántódása, mégis megindult ellenük a büntetőeljárás. A Legfőbb Ügyészség vádat emelt 1958. január 28-án Nagy Imre, dr. Donáth Ferenc, Gimes Miklós, Tildy Zoltán, Maléter Pál, Kopácsi Sándor, dr. Szilágyi József, Jánosi Ferenc, és Vásárhelyi Miklós ellen. Az eljárás alatt a börtönben meggyilkolt Losonczy Géza ellen

nem emelhettek vádat. A vád a népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés, hazaárulás stb. volt. A pert 1958. február 6-án kezdték el és bizonyosan moszkvai utasításra június 15-én a Vida Ferenc bíró által vezetett büntetőtanács kimondta Nagy Imrére és három társára a halálos ítéletet. Szilágyit már március 24-én felakasztották. Az ítéleteket június 16-án hajtották végre. Végső nyughelyére, társaival együtt, kivégzésének évfordulóján 1989. június 16-án a Hősök teréről ünnepélyesen hantolták el a kivégzettek 301-es parcellájában.

Irodalom:

A Nagy Imre vonal. Reform Kiadó Bp. 1989.
Méray Tibor: Nagy Imre élete és halála. Újváry Griff Kiadó München 1978.
Segédkönyv a Politikai Bizottság tanulmányozásához. Inerart Stúdió Bp. 1989.
Farkas Vladmir: Nincs mentség. Interart Stúdió Bp. 1990.
Csonka Emil. A forrdalom oknyomozó története. Veritas München 1981.
Hiányzó lapok 1956. történetéből. Móra Ferenc Kiadó Bp. 1993.
A „Jelcin Dosszié" Századvég Kiadó Bp. 1993.

PÓGYOR ISTVÁN

a Keresztény Ifjúsági Egyesületek nemzeti titkára

(Sároroszi, 1902. január 26. - Budapest, 1953. november 7.)

A család tizedik gyermekeként született. Tizenegy gyermek nőtt a családban és ez jelentős gondot okozott szüleiknek. Így már a gyermekkorában eszes és szorgalmas István továbbtanulása felvetődött, úgy hogy a faluban birtokos Lukács Sarolta, a Magyar VÖröskereszt elnöke lehetővé tette a hat elemi elvégzése után a Budapesten való továbbtanulást. Ez a továbbtanulás azonban az akkori háborús és háború utáni nyomurúságos időkben nem ment könnyen. A trianoni békekötés után megszakadt (~) kapcsolata szüleivel. Otthonról nem kaphatott támogatást. Kénytelen volt munkát vállalni (szén és fahordás és egyébb hasonló munkák), hogy a kereskedelmi érettségit megszerezhesse. 1922-ben az érettségi évében betévedt a Főherceg Sándor utcában lévő KIE „Kellemes vasárnapot" cimű összejövetelére. Föleg a vidékröl felkerült otthon nélküli s egyben sok veszélynek kitett fiatal embereket hivtak meg az Istentiszteletek után. A rendezvényeket Megyercsy Béla vezette és azokból a fiatalokból, akikben vezetői képességet fedezett fel, kisebb titkárképzőt szervezett. Ezek között volt (~) is. Ö azonban tudta, hogy igazán titkárrá az lehet, aki nyelveket is tud. 1925 nyarán a KIE őt küldte között Kasselbe majd egy évre Stuttgartba,a KIE titkárképző tanfolyamára. Egy évet pedig Barmenben tanult, ahol a bibliai tudományokban a misszió és evangelizáció kérdéseiben kapott eligazítást.

Hazaérkezése után 1928-ban a budapesti egyesület titkára lett. Igen szerény körülmények között élhetett és dolgozhatott. A KIE bérelt konyhájában lakott, a havi 100-150 pengő fizetését az egyesület tagjai adták össze amikor havi 200 pengő fix volt az értelmiségi fiatal elérhetetlen álma. A szükösség nem törte le hanem lendülettel szervezte a KIE-t. 1929-ben meghívták Amerikába a Springfieldben müködő KIE főiskolára. 1930-ban indulhatott el és két telet töltött ott a mintegy húsz nemzetből verbuválódott tanulóseregben. Itt a világ minden tájáról érkezettek között szerezhetett nemcsak nyelvi tudást, hanem széles látókört is. Személyi kapcsolatait mindvégig a magyar mozgalom számára kamatoztatta.

1932-ben tért haza. Kétségtelen, hogy a KIE legjobban képzett titkára volt. A KIE gyűlésein Helsinkitől Indiáig többször megfordult. A Horánszky utcában lévő KIE székház dinamikus központja lett a Keresztény Ifjusági Mozgalomnak. (~) nem csupán a protestáns népfőiskolákkal tartotta a kapcsolatot hanem a katolikus KALOT-tal és a katolikus ifjusági vezetővel Kerkay Jenő jezsiuta szerzetessel is. Így megtörténhetett, hogy a felekezeti harcokban őrlődő magyar történelmi egyházak ifjúsági mozgalmai megtalálták az összefogás útját. Amikor a Felvidék és Erdély egyrésze is visszatért (~) a népfőiskolák szervezéséhez fogott hozzá.

A háború végén (~) és munkatársai elkezdték az egyesületi munkát újjászervezni. Sok egyesületi vezető meghalt a háborúban. A helyiségek egy részét is elvesztették. Kisérletet tettek a népfőiskolai munka újraindítására is, nem is sikertelenül. A nehézségek azonban évről évre nőttek. Az idő múlásával megkezdődtek a belső harcok, éspedig előbb a budapesti egyesület majd a cserkészcsapat keretében. Később átcsaptak a Szövetség berkeibe is. Elítélő újságcikkek jelentek meg a Szabad Nép-ben. Erre Rajk László belügyminiszter felfüggesztette az egyesület önkormányzatát és kormánybiztost nevezett ki egy apostata volt KIE-titkár személyében.

1946. nyarán (~)-t és néhány társát egy idöre internálták. (~) kénytelen volt a nemzeti titkári állásáról lemondani. Egy textilüzletben lett kereskedő segéd. 1950 májusában a KIE bejelentette „önkéntes" feloszlását. (~) társaival titokban végezte napi teendöit. 1951. június 7-én otthonából vitte el az ÁVH. Hartyáni Imre nevű társával együtt 1951. november 6-án adták ki a vádiratot ellene, a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés címén. November 30-án a Budapesti Megyei Bíróság (~)-t 12 évi, Hartyánit 5 évi börtönre ítélte. 1952. március 10-én a Legfelsőbb Bíróság elutasította a fellebbezést és jóváhagyta az elsőfokú ítéletet. (~) a Gyüjtőfogházba került. Hite megvallásáért, sokszor kapott büntetést. Több napos sötétzárka után megbetegedett és a börtön kórházába került, de pár nap után gyógyultként elbocsátották. 1951. november 7-én zárkatársaitól elbúcsúzva meghalt. Holttestét dr.Kiss Ferenc a Bonctani Intézet igazgatója, régi KIE előadó ismerte fel. Mire lakótársai jelentkeztek, a holttest eltünt. 1989. augusztus 1-én az Igazságügyi Minisztérium a gyakorlatnak megfelelően hamis tájékoztatást adott, mely szerint hamvai a 301-es parcella I. sor 30-as sírhelyén pihennek. A nyughely azonosítása minden kétséget kizáróan még a mai nappal sem történhetett meg. Mível (~)-t a diktatúra az ötvenes években gyilkolta meg, nagy bi-

zonyossággal hamvait a 298-as fel nem táratlan parcella rejti. 1993-ig ezt a nemzeti síkertet sem a hivatott szövetség a POFOSZ, sem a magyar rendszerváltott hatóságok nem táratták fe a mártírok azonosítása céljából. Mint annyi minden mást, ezt is dagályos deklamálásban számtalanszor megígérték.

JEGYETEK:

Kovács Bálint: Pógyor István és a KIE. In Confessio. 1991.1O2.p.
Balogh-Gergely: Egyházak az újkori Magyarországon. 1790-1992. MTA Történettudományi Intézet 1993.

RUSZKICZAY RÜDIGER IMRE

vezérezredes

(Vaskoh, 1889. november 20. - Budapest, 1957. január 11.)

Német származású bányamérnök nagyapja a cseh-szudéta területről származott és fiatalemberként került a bánáti Ruszkabányára, az ottani vasércbányához és vaskohóhoz. Később a család Temesváron telepedett le. Alsófokú elemi iskoláit Resicbányán, gimnáziumi tanulmányait Temesváron végezte és itt szerzett érettségi bizonyítványt 1907-ben. Még ez év őszén felvették a monarchia Mödlingi Katonai Műszaki Akadémiájára. 1910. szeptember elsején avatták tüzérhadnaggyá. A szolgálatot a Lugosi 21.sz. Tábori Tüzérezrednél kezde meg. 1913-ban áthelyezték a Lugosi Honvéd Tábori Tüzérezredhez. 1914. augusztus elsején lett főhadnagy és az orosz frontra vezényelték az 5.sz. Honvéd Táboriágyús Tüzérezredhez. Az I. világháborúban 51 hónapig teljesített arcvonalszolgálatot. Legmagasabb kitüntetése a II.oszt. Vaskorona Rend. 1917. április 20-án soronkívül századossá léptették elő, és Laibachba vezényelték vezérkari tanfolyamra. Utána dandár vezérkari tiszt az olasz hadszíntéren a „Sette Comini" azaz a Hétközség fensíkján. 1918. november végén térhetett haza Temesvárra. A román rendőrség azonnal hat hónapra internálta. Szabadulása után, mint vaskereskedő segéd dolgozott. 1921 elején sikerült áttelepülnie Budapestre. Szolgálattételre jelentkezett a honvédségnél. 1921-től már a Hadiakadémia hallgatója. 1925. május 1-vel vezérkari őrnagy lett és tizenkét éven át a honvéd vezérkar 7/K, a hadiközlekedési és szállítási osztályán beosztott, majd osztályvezető-helyettes, 1933-tól pedig osztályvezető. Időközben vk.alezredessé lép elő. Majd pedig már, mint vezérkari ezredes több hónapig tanulmányúton Párizsban tartózkodott. Felajánlották számára a vitézi címet, azzal a feltétellel, ha kettős nevéből elhagyja az eredeti németet. Nem élt az ajánlattal. 1937. tavaszán a hajmáskéri tüzérségi tábor parancsnokává nevezték ki, de a következő év nyarán már a Honvédelmi Minisztérium III. Anyagi Főcsoportfőnökének helyettese. 1938-ban megkapja a tölgyfalombot, azaz vezérőrnaggyá lép elő. Ezt követően a főcsoport vezetője, majd 1942. november 1-ig a Budapesti I.Hadtest parancsnoka. Már altábornagyként tért vissza, 1942. november elsején a minisztériumba,

mivel a honvédelmi miniszter állandó helyettesévé nevezték ki. 1943-ban lett vezérezredes. Miniszterhelyettesi tisztét 1944. október 16-ig töltötte be, amikor a GESTAPO, miniszterével Csatay Lajos vezérezredessel együtt letartóztatta. Rusziczkay közismert németellenességéről volt híres a tábornoki karban. Sem az első, sem a második világháborúban nem fogadta el a vaskeresztet. Mint anyagi főcsoportfőnök és miniszterhelyettes folyamatosan útját állta a német sarcoló követeléseknek. Március 19-e, a német megszállás után, Edmund Weesenmayer a birodalmi megbízott magához rendelte és hivatkozva német eredetére, felszólította a Német Birodalom teljes kiszolgálására. A vezérezredes igen keményen visszautasította a követ felkérését. A GESTAPO a német hadigépezet működésének szabotálása vádjával hurcolta el. 1944. november 19-től 1945. január 28-ig a sopronkőhidai börtön rabja. Február elsején internálják. Sikerül Magyarországon bevárnia a szovjet hadsereget. Április 3-tól 1948. június 7-ig Moszkvában a Ljubjankán, Krasznogorszkban és Volkovoban hadifogoly. Hazaszállítása után már Záhonyban a súlyosan beteg embert letartóztatja a HM. Katonapolitikai Osztálya. A „Hadik" laktanya pincéjében kínozzák és verik. Vallatói: Kálmán Endre főhadnagy és Böhm László százados.

A vádiratot háborús bűntett elkövetése miatt 304/83/eln. Kat.pol. 1948.sz. alatt dr. Egri László népügyész adja ki 1949. január 11-én.

A népbíróság 1949. február 22-én 8 évi fegyházra ítélte. A bíróság tagjai: dr. Fűrész Endre tanácselnök, Dangha József, Somogyi Sándor, Bognár Imréné, dr. Nessenfeld Géza népbírák. A Népbíróságok Országos Tanácsa, mint fellebbviteli bíróság, 1949. június hó 8-án megváltoztatta az elsőfok ítéletét, mivel a vád egyik része, mely szerint a vezérezredes a zsidó munkaszolgálatosokkal szemben diszkriminatív intézkedéseket hozott volna, teljesen alaptalannak bizonyult. Büntetését három évre csökkentették. A bíróság tagjai: dr. Pálosi Béla tanácselnök, dr. Kovács-Géczy József, dr. Frank László, dr. Kádár Pál, dr. Séra Károly szavazóbírák. A büntetését a budapesti Gyűjtőfogházban, a szegedi Csillag Börtönben és Márianosztrán töltötte le. Szabadulása napján, 1952. júniusában az Államvédelmi Hatóság azonnal a kistarcsai internálótáborba szállította, ahonnan csak 1953. október 28-án bocsátották el. Lakását és ingóságait elkobozták, hátralévő életét egy érdi, hat négyzetméteres albérleti mosókonyhában tengette végig. A vezérezredest a mai napig nem rehabilitálták, holott az ellene felhozott vádakat már az elsőfokú tárgyaláson a védelem hitelt érdemlően megcáfolta. Perújrafelvétel helyett a Magyar Nemzetben Ránki György az alaptalan vádakat újra feléleszteti.

Irodalom:

Ruszkiczay Rüdiger Imre életrajz. Oral History Archiv.
Ránki György: „Hamis tanuk leleplezése - Bajtársak egymás között" Magyar Nemzet 1962. december 20.

NB.XXI.128/1949-5. Népbírósági per és iratanyag, NOT.II.1176/1949.12.sz. Népb.Orsz.T. per és iratanyag

SZOMBATHELYI (Knausz) FERENC

M.kir. vezérezredes, a magyar honvédvezérkar főnöke (Győr, 1887. május 17 - Újvidék, 1946. november 4.)

Apja cipész kisiparos volt. Édesanyját hívták Szombathelyinek. Tisztként az ő nevét vette fel. Zászlósként kezdte meg tényleges katonai szolgálatát 19 éves korában 1906-ban.

Az első világháborúban tényleges tisztként vett részt. A monarchia összeomlásakor 1918-ban 31 éves korában már vezérkari százados volt. A Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében szolgált. A betörő csehek és románok ellen harcolt. A megalakuló magyar királyi honvédségbe minden további nélkül átvették. Pályája meredeken ívelt felfelé. Ezredesként Shvoy István tábornok parancsnoksága alatt álló szombathelyi vegyesdandár vezérkari főnöke lett, 1936-ban pedig a Ludovika Akadémia parancsnokává nevezték ki. 1938-ban vezérőrnagyként a kassai hadtest parancsonka lett. Egy évre rá, már altábornagy. 1941-ben a kitört szovjet háborúban az úgynevezett Kárpát csoport parancsnokaként június 28-án megkezdte az előnyomulást Galíciában. A Kárpát csoportból alakult gyorshadtest vezetését dálnoki Miklós Béla vette át. (~) pedig visszatért kassai beosztásába. 1941. szeptember 6-án a kormányzó a leváltott Werth Henrik helyére kinevezte a Honvédvezérkar főnökének. November 1-vel vezérezredessé léptették elő. 1942. januárjában a németek követelték, hogy az egész magyar hadsereget vessék be a szovjet fronton. (~) volt az, akinek bíztatására Horthy és Bárdossy László miniszterelnök visszautasította a német követelést. 1942. januárjában az újvidéki vérengzés után (~) rendelte el, hogy a felelősség megállapítására a hadbíróság fogja perbe a bünösöket és kezdje el a számonkérést a hűtlenségi vád alapján. Magyarország volt az első állam amelyik saját háborús bűnöseit még a háború alatt hadbíróság elé állította. Noha a főbűnösöket Albrecht királyi herceg kiszöktette Németországba, de a biróság a bűnösök hosszú sorát ítélte el és a legkisebb büntetés 10 év volt. Az 1943-as Doni tragédia után a német hadvezetőséggel állandóan harcban állt az atrocitások megszüntetése miatt. A lengyel honi hadsereg Londonba tartó futárait Szombathelyi parancsára látták el útlevéllel. (~) kapcsolatot tartott fenn a hazai nemzeti ellenallási mozgalommal.

1944.október 16-án a német biztonsági szolgálat letartóztatta. Németországba hurcolták. A háború befejezése után 1945. június 26-án (~)-t az amerikai nyomozó hatóság (Martin Himmler OSS) a bajorországi Triftern városában, mint háborús bűnöst őrizetbe vette, majd Magyarországra szállíttatta. (~) nem volt háborús bűnös. Itthon előzetes letartóztatásba helyezték. 1946. márciusában a Budapesti Népbíróság 10 évi fegyházra és vagyonelkobzásra ítélte. A NOT két hónap múlva dr. Bojtha Béla elnökletével a büntetését életfogytigra változtatta. Pár hónap múlva dr. Ries István szociáldemokrata igazságügy miniszter, a kormány hozzájárulása nélkül, máig tisztázatlan körlmények között (~)-t kiadta Jugoszlávianak. Perét Újvidéken rendezték meg, ahol halálra ítélték. Nem tudni, hogy milyen módon végezték ki. A fáma arról is szól, hogy karóba húzták, a pétervári erődben 1946. november 4-én.

Irodalom:

Pesti Hírlap. 1993. május 11.
Szombathelyi Ferenc visszaemlékezései. Occidental Press 1980. New Jersey.
Szakály Sándor: A magyar katonai elit. Magvető Kiadó Bp. 1987

TABÓDY ISTVÁN

huszártiszt, rom.kat. lelkész, esperes plébános, lelkész vezérőrnagy
(Budapest, 1921. április 1.)

Apja politikus, édesanyja egy soproni gyártulajdonos lánya volt. Az első világháborút követő gazdasági recesszió tönkretette a családot, (~)-t így a katonai pályára adták és 1931-ben a kőszegi katonai reáliskola növendéke lett. A Ludovika Akadémiára került, ahol 1942-ben avatták huszár hadnaggyá.

Katontisztként harcolta végig a II. Világháborút. Bal karját 1944. augusztus 20-án a varsói csatában kézigránát roncsolta. A háborút a Budai várban, mint lábadozó fejezte be. A helyzet konszolidálása után a Honvédelmi Minisztériumba kapott beosztást, és a honvédségi lóállomány felkutatásával és visszavásárlásával fogllkozó osztályon dolgozott. 1947. április 25-én, mint volt katonatisztet s mint olyant aki Horthy Miklós leányunokájával levelezésben van, letartóztatták és a Buda-déli internálótáborba zárták. 1948-ban folyamatosan kisérelte meg a szökést, de sikertelenül. Augusztusában

újra szökni próbált, elfogták és hat hónapig vasraverve, járóláncban raboskodott. 1949-ben először Kistarcsára, majd a Recski megsemmisítő táborba szállították. 1953. szeptember 17-én szabadult. 1954 szeptemberétől lett hallgatója a Hittudományi Akadémiának. Egy évre rá az Állami Egyházügyi Hivatal kitiltotta az intézetből. (~) levélben kérte az intézkedés feloldását Hegedüs miniszterelnöktől. 1957. október 11-vel visszavették az Akadémiára. November 3-án Mindszenty bíboros kérésére tíz kispap társával őrizte az Állami Egyházügyi Hivatal irattárát. 1957. márciusában diakónussá szentelték, május 17-én letartóztatták. Ebből a rabságából decemberben szabadult.

1958. június 13-án pappá szentelték. 1959-ben hetvenöt társával együtt kitiltották az akadémiáról. Ezután negyvenöt kispapból titkos szemináriumot szervezett. Tevékenyen részt vesz a Zadravetz püspök által végzett titkos papszentelésekben. 1961. februárjában újra letartóztatták és szervezkedés, hazaárulás címén a Bimbó tanács 12 évi börtönre ítélte.

Raboskodott Márianosztrán, a sátoraljaújhelyi börtön varróüzemében, Budapesten a Gyüjtőfogházban. 1966-ban a forradalom tí-

zéves fordulóján, attól félve, hogy fellázítja rabtársait, Sopronkőhidára szállítják. 1968-tól újra a Gyüjtőfogház következik. 1970-ben rajtakapták, hogy egy parányi készüléken rádiót hallgatott. A gorombán fellépő őröket késsel zavarta ki a cellájából. Ezért még megtoldják büntetését négy hónappal.

Egyházmegyéjének leghoszszabb büntetéssel sújtott papja.

1972.december 30-án-amikor már csak három hónap volt hátra a büntetéséből - Casaroli bíboros közbenjárására kegyelemmel szabadult. Jelenleg Bicske esperesplebánosa és a Magyar Hadsereg lelkész vezérőrnagya.

Irodalom:

Hetényi Varga Károly: Papi sorsok... Lámpás Kiadó Abaliget, 1992.
Dr. Martinkó Károly: Az áldozatok Isten szolgái. Air Cont Kft. Bp. 1991.

gróf TELEKI LÁSZLÓ

a Keresztény Ifjak Egyesületének ügyvezető elnöke

(Gyömrő 1912. november 29. - Varsó 1962. (?))

Anyja Széchenyi Alice révén gróf Széchenyi István dédunokája volt. Iskoláit részben a szülőfalujában és a budapesti református gimnáziumban végezte. 1931-ben tette le az érettségit. Budapesten a Pázmány Péter Egyetem jogi fakultását végezte el. Három nyelven, németül, angolul és franciául beszélt. Korán bekapcsolódott a Keresztény Ifjak Egyesületében folytatott munkába és képviselte a mozgalmat külföldi összejöveteleken.

Visszatérve falujába a gyömrői gyülekezetben vállalt munkát a szociális szolgálatában és azután az ifúságiban is. A KIE mellett a cserkészcsapat parancsnoka lett. A KIE szerény és szegény egyesület volt. Abban az időben nem volt közömbös sem az egyházi, sem a világi hatóságok előtt, hogy ki képviseli.

Abban az időben egy főúri család tagja által képviselt közösség számára könnyebben nyíltak meg a segítség lehetőségei.

1935-ben a mozgalom ügyvezető elnöke lett. A harmincas évek közepétől a KIE-nek köszönhetően az ifjúsági munka a két protestáns egyházban igen széles körben terjedt el. Egymást követték a téli és a nyári táborok továbbá a nemzetközi találkozók. Működtek a népfőiskolák. A magyar nemezeti egyesületet (~) képviselte az európai konferenciákon. Sok helyen tarott előadásokat a serdülőktől kezdve az iparos tanoncokon keresztül a cserkészeken át a teológusokig. A sváci evangélizációs körúton egy négyfős csoportban a francia, olasz és kinai titkár mellett (~) is helyet kapott. 1942. október 15-én házasságot kötött Salamon Évával a Kálvin téri leánykör tagjával. Gyömrőn telepedtek le. Házasságukból két fiú Géza és Miklós született. Esküvőjük után után rövidesen a szovjet front egyre közelebb került az országhoz. Még felavathatták 1943. december 8-án a KIE Vas utca 2. szám alatt felépült székházát. Rövidesen behívták katonának a szentendrei hidépítő műszaki alakulathoz. A front közeledtével családját, nyilván a rokoni kapcsolatok révén előbb Nagycenkre, majd az ottani Széchenyi kastélybombázása után Sopronba menekítette. Őt alakulatával kivitték Németországba ahonnan, Brandenburg környékéről haza tudott jönni. 1945 tavaszán Gyömrőn a kastélyt feldúlva találták, így Budapestre költöztek. Mikor Pógyor Istvánnak meg kellett válnia a nemzeti titkárságtól, ő vette át munkáját. A KIE feloszlatása után csak fizikai munkát kapott. Azonban nem sokáig dolgozott mert 1951-ben kitelepítették Tiszasülyre. A kitelepítésben sem maradhatott sokáig, mert a már korábban lefogott Pógyor István perében az ÁVH Tiszasülyről Budapestre szállítolta. A perben, 1951. novemberében 7 évre ítélték. (~) megjárta a legkeményebb börtönt Márianosztrát és több bányát. Fogsága alatt megtanulta a gépkezelést és az épíkezéseknél a felvonót kezelte. 1956 nyarán Galyatetőn rendezték meg az Egyházak Világtanácsának értekezletét. Ezen sok olyan külföldi megjelent, akik Teleki Lászlót ismerték. Ezekre tekintettel szabadlábra helyezték. Felesége súlyos betegséget kapott a kitelepítésben, egy évig volt tüdőszanatóriumban, kezelték, majd segédmunkásként dolgozott. (~) a József Attila lakótelep építkezésén volt gépkezelő. Gyerekeiket sikerült kitelepítésük elől Svájcba nevelőszülőkhöz küldeni. A svájci nevelőszülők többször meglátogatták őket, de a gyerekeket a magyar BM nem engedte be az orzágba. (~) és felesége pedig nem kapott nyugatra útlevelet, szocialista országba igen. Elhatározták tehát, hogy Varsóban találkoznak majd. Elindult (~) a feleségével, de a lengyel főváros előtt 100 kilométerre vasúti balesetet szenvedtek. Telekiné azonnal meghalt. (~)-t Varsóba szállították. A korházban még elhunyta előtt láthatta magyarul már egy szót sem beszélő gyermekeit.

A lengyel állam hazaszállíttatta holttesteiket és a két koporsót Gyömrőn a családi sírboltban helyezhették el. A temetésre óriási tömeg vonult fel. A hatóságok féltek, de nem történt rendzavarás.

Gyermekei neve Teleki, de svájci állampolgárok és nem beszélik őseik nyelvét.

Irodalom:

Kovács Bálint: gróf Teleki László. In Confessio 1990.I.
Balogh-Gergely: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. MTA. Történettudományi Intézet 1993.

vitéz TORNYOS GERGELY

honvéd katonalelkész, plebános

(Esztergom, 1882. március 12. - Vác, 1951. november 27.

Vitézi címét az első világháborúban szerezte. Végigszolgálta a négy háborús esztendőt, mint katonapáter.

A háború befejeztével Helembára került plebánosnak. 1920-ban Kemencére nevezték ki és itt volt a falu lelkésze egészen addig, míg 1950 június egyik éjszakáján az Államvédelmi Hatóság el nem rabolta a parokiájáról.

A frontot járt római katolikus lelkész nem olyan alkat volt, hogy szó nélkül eltűrje a diktatúra tör-

ménytelenségeit. Amikor a kommunisták egymás után rombolták szét a katolikus egyház intézményeit, azokat nem csak magánbeszélgetéseken, hanem a szószékről is elmondta véleményét. Ezért határozták el mielőbbi elhallgattatását.

A negyvenes évek végén az egyháznak illetve a plebániánank volt valamicske földje. Ebben az időben kezdte belekényszeriteni a a parasztokat a kommunista államhatalom a szovjet típusú kolhozokba. Tornyos Gergely atyát 1950 nyarán arra utasították, hogy még lábon álló, éretlen gabonáját arassa le és haladék nélkül teljesítse a beszolgáltatást. (~) ennek az értelmetlen utasításnak nem tett eleget és a falu kommunista előljárói nevét a községháza előtti szégyentáblára írták ki.

Amikor (~) értesült erről, elment és lefényképezte a szégyentáblát. Tudomására jutott ez a tanácselnöknek, aki elhatározta, hogy ezért lecsukatja a plebánost. Mivel a falú lakossága egy emberként állt az atya mögött, hasonlóan Pócspetrihez az embereket is meg akarták félemlíteni.

Az ÁVH éjszaka rohanta meg a falut. Házról-házra járva végigverték a lakosságot. A paplakba egyelőre nem tudtak bemenni, mert a hívek körülvették az épületet. Hajnal felé, betörve az ajtókat, mégis behatoltak az épületbe. A plebánossal együtt elhurcolták a falu kántortanítóját Walcz Ferencet is.

A tárgyalásukat 1951. januárjában tartották meg Budapesten. (~)-t nyolc évi fegyházra ítélték. A pert követően Raffai Alfonz kalocsai egyházmegyés pappal Vácra vitték. Visszaemlékezők szerint az elítélteket egymáshoz láncolták. Tekintettel (~) öreg korára, csak őt nem vasalták meg.

A váci börtönben hunyt el. A diktatúra összeomlása után (~) és a kántortanító mártírhalálát emléktábla őrzi Kemence községben.

Irodalom:

Hetényi Varga Károly: Papi sorsok... Lámpás Kiadó Abaliget 1992.
Dr. Szántó Konrád OFM: A meggyilkolt katolikus papok kálváriája. Mécses Kiadó Bp. 1992.

primor dálnoki VERESS LAJOS

vezérezredes

(Sepsiszentgyörgy, 1889. október 6. - London, 1976. március 29. [Hamar Mária])

Székely lőfő azaz nemesi családból származott. A M.kir. Ludovika Akadémiát 1907-1910. között végezte el. Az első világháborúban a frontokon csapattisztként szolgált. 1922-23 között a Hadiakadémián megszerezte a vezérkari képesítést. 1935-38 között mint katonai attasé Bécsben a magyar követségen szolgált, így szemtanúja lehetett az Anschlussnak. A hitleristák erőszakoskodását elítélte. Innen eredt náciellenes magatartása, mely egész pályáját végigkísérte. 1940-ben vezérőrnaggyá léptették elő és a Kecskeméten állomásozó 2. Lovasdandár parancsnokának nevezték ki. Hadosztályparancsnokként 1942. júniusától a doni 2. magyar hadsereg páncélos hadosztályának az élén állt. A doni katasztrófa idején hadosztályával együtt már Magyarországon volt, de az események még jobban elmélyítették Hitler ellenes beállítottságát. 1943. január 1-től a IX. Hadtest parancsnoka Kolozsváron.

Az 1944. március 19-i német megszállás hírére elrendelte a hadtest mozgósítását, de miután Horthy maradt a legfelsőbb hadúr, parancsát visszavonta. 1944. augusztusában az Erdély védelmére felállított 2. magyar hadsereg parancsnokságával bízták meg. A hadsereg az előnyomuló szovjet és román csapatokkal szemben a Déli Kárpátok szorosai felé támadott, de a hatalmas túlerő visszavonulásra késztette. Az 1944. október 15-i nyilas puccsot megelőző napokban Horthy Miklós megbízta (~)-t, hogy elfogása esetén, nevében mint homo regius vezesse tovább az országot.

Október 15-én, a kormányzói proklamációt követően, teljesíteni akarta Horthy parancsát és megtette az előkészületeket, hogy a rábízott hadsereget szembefordítsa a németekkel. A törzskarában lévő nácibarát vezérkari tisztek árulása miatt elfogták.

A nyilas hadbíróság 15 évi fegyházra ítélte és a sopronkőhidai börtönben tartották fogva. 1945. március 28-án, amikor az előnyomuló szovjet csapatok közelsége miatt a börtön rabjait az un. „halálmenet"-ben gyalog indították Németország felé, (~) az őt őrző tiszthelyettessel és honvéddel együtt megszökött. Szántóföldi kukoricaszár kúpban várták be a szovjet egységeket. A Vörös Hadsereg (~)-t a debreceni Ideiglenes Kormánynak bocsátotta rendelkezésre. Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök, de főleg a náci érzelmeiről hirhedett Vörös János honvédelmi miniszter féltékenységből nem tartott igényt szogálataira. Ezután 1945. május 1-től 1946. január 28-ig a kiskőrösi szovjet internálótáborban tartották fogva. Szabadulása után 1946. februárjában jelentkezett a Honvédelmi Minisztériumban. Itt igazolták és Tombor Jenő vezérezredes honvédelmi miniszter a HM. elnökségére osztotta be. A Magyar Kommunista Párt parlamenti tiltakozása miatt beosztását hatálytalanították és így létszámfeletti állományba került. Ekkor 47 éves volt és a vele történteket joggal méltánytalannak tarotta. 1946. szeptember 24-én Bartha Albert vezérezredes, honvédelmi miniszter kommunista nyomásra nyugdíjazta és végleg elbocsátotta a hadsereg kötelékéből. Pályája miatt is nagy megbecsülés övezte a tisztikar körében. Természetesen baráti társasága is volt katona tisztekből állt. Találkozásaikat a HM. Katonapolitika Osztálya már 1946. derekától figyelte. Így amikor társaságukban megjelent az a Szent-Miklóssy István, nyugállományú vezérkari őrnagy, aki a náciellenes katonai ellenállásnak részese volt, de kapcsolatot tartott fenn Pünkösthy László századossal, akit angol kémként tartott nyilván a Katonapolitikai Osztály, Pálffy György a Katpol. vezetője 1946. december 16-án elrendelte a letartóztatásukat. A vezérezredes nem volt jelen az akciónál, de annak hírét vette és illegalitásba vonult. Barátnőjé-

nek Vörösmarty téren lévő lakása padlásán rejtőzött. Búvóhelyét felfedték és mivel tartottak attól, hogy fegyveresen fog ellenállni a Katpol. egyik nyomozója Lantos Zoltán százados, úgy jelentkezett (~)-nél, mint akinek az a megbízása, hogy kimenekítse az országból. A vezérezredes hitt a nyomozónak és követte. Beült a ház előtt álló gépkocsiba. Az autóval egyenesen a Katpol. központjába vitték.

Kegyetlen kihallgatását - melynek végén fizikai kényszerrel a koncipiált beismerő vallomást aláíratták vele - Kardos György a nyomozócsoport parancsnoka - a Kádár korszak alatt a Magvető Könyvkiadó igazgatója - vezette.

1947. március 12-én az úgynevezett köztársaság elleni összeesküvés politikai bűnperben társaival együtt a népbíróság különtanácsa elé állították. A tanács elnöke a hírhedett Jankó Péter bíró volt. Április 16-án kötél általi halálra ítélték. Május 30-án a NOT (Népbíróságok Országos Tanácsa) a halálos ítéletet életfogytiglani fegyházra változtatta.

Az 1956-os forradalom szabadította ki börtönéből. Mivel kiváló képzettségű vezérkari tiszt volt, a szovjet hadmozdulatokból előre látta a visszacsapás bekövetkeztét. Azt is tudta, hogy Magyarország egyedül nem állhat ellent a szovjet intervenciónak. November 3-án hagyta el az országot és Londonban telepedett le. A Magyar Szabadságharcos Világszövetség elnökének választották meg. Javaslatára - tiszttársai elárulása miatt - zárta ki a Világszövetség tagjai sorából Király Béla vezérőrnagyot az 1965-os Nemzetőrség parancsnokát.

Irodalom:

HM. Központi Irattár 1904-1-80.
Arany Bálint: Koronatanú (Emlékirat 1945-57.) Püski Kiadó Bp.1990.
Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa Könyvkiadó Bp.1990.
Markos György: Vándorló fegyház. Magvető Könyvkiadó Bp.1971.
Szász Béla: Minden kényszer nélkül. Európa Könyvkiadó Bp.1989.
Dombrády Lóránt: A legfelsőbb hadúr és hadserege. Zrinyi Könyvkiadó Bp.1990.
Almásy Pál: Sopronkőhidai napló. Magvető Könyvkiadó Bp.1984.
Kiss András: A magyar közösségtől a földalatti fővezérségig. Zrinyi Könyvkiadó Bp.1969.
Kornis Pál: Tanúként jelentkezem. Zrinyi Könyvkiadó Bp.1988.

vitéz, nemes VÖRÖS JÁNOS

a m.kir. honvédvezérkar főnöke, az Ideiglenes kormány honvédelmi minisztere
(Csabrendek 1891. március 23. - Balatonfüred 1968. július 23.)

A családból többen választották a katonai pályát. Két öccse is hivatásos tiszt lett. Ausztriában a traiskircheni tüzér hadapród iskola elvégzése után 1911-ben zászlóssá avatták. Az első világháborúban először az orosz, majd az olasz fronton harcolt. 1918-ban Belgrádban végezte el a vezérkari tanfolyamot. A Tanácsköztársaság idején tüzértisztként szolgált a Vörös Hadseregben. 1920-21-ben a Hadiakadémián folytatta a Belgrádban elkezdett vezérkari tanulmányait. Ennek elvégzése után a szombathelyi III. hadtestparancsnokságon vezérkari beosztásban szolgált. 1928-31 között a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot. Innen nevezik ki a Hadiakadémiára, ahol a harcászat tanára lett. 1936-40 között vezérkari ezredesként a Vezérkari Főnökségen a híradó osztály vezetője. 1941-ben kapta meg a tölgyfalombot és vezérőrnagyként, mint a 2. gépkocsizó dandár parancsnoka résztvett a szovjet elleni hadműveletekben. 1941. novemberében visszarendelik a frontról és a vezérkari főnökség hadműveleti csoportfőnökévé nevezték ki. Majd minisztériumi beosztást kap, mint a HM. anyagi főcsoportfőnöke. 1943-tól altábornagy és a székesfehérvári II. hadtest parancsnoka. A német megszállás után 1944. április 19-én kinevezte a kormányzó a honvéd vezérkar főnökévé. Május 10-én háromcsillagos tábornok azaz vezérezredes lett.

1944. szeptemberében kapcsolatba került a nemzeti ellenállási mozgalommal, nevezetesen Szakasits Árpáddal és Tildy Zoltánnal. A kormányzó fegyverszünetet bejelentő proklamációja utáni magatartása máig sem tisztázott. Kortársak visszaemlékezései azt állítják, hogy parancsot adott a németek melletti harc folytatására. Ám az igaz, hogy már a következő napon, kalandos körülmények között - női slafrokban - Kecskemétre érkezett és a ferences atyák rendházában rejtőzött el. A várost megszálló szovjet parancsnoknál 1944. november 1-én jelentkezett. Rögtön Szegedre Malinovszkij marsall parancsnokságára kísérték. Itt felhívást adott ki, melyben elrendelte a harc beszüntetését. Parancsának nem volt foganatja.

November 16-án Moszkvába szállították, majd részt vett a Horthy kormányzó által kiküldött fegyverszüneti bizottság kormányalakítási tárgyalásain.

Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlésben Hódmezővásárhelyt képviselte. 1944. december 22-én a Nemzetgyűlés honvédelmi miniszterré választotta meg. Egyike az 1945. január 9-i fegyverszüneti egyezmény aláíróinak. A szovjet hadsereg, de főként Kuznyecov vezérezredes felderítő csoportfőnök iránti elkötelezettsége közismert. Viszonyuk teszi lehetővé, hogy a német hadsereg melletti hűségét és az október 15-i magaviseletét ismerő vezérkari tiszteket, elsősorban Kéri Kálmán vezérkari ezredest letartóztassa. A legnagyobb szervilizmussal tett eleget minden szovjet parancsnak. 1945. november 15-én felmentették hivatalából. Az első szabad demokratikus választások után, az oroszok kifejezett kívánsága ellenére sem tartottak igényt további szolgálataira. A nemezis persze utólérte. 1949-ben koncipiált perben, mint amerikai kémet életfogytiglani fegyházra ítélték. Büntetését Vácon töltötte. 1957. decemberében az Elnöki Tanács kegyelmével szabadult a börtönből. Soha nem rehabilitálták. Utolsó éveit államosított balatonfüredi villájának manzard szobájában töltötte.

Irodalom:

Balogh Gyula-Móricz Lajos: Honvédelmi miniszterek.
Kubinyi Ferenc: Ketrecbe engem zártak. Holnap Kiadó Bp. 1989.

Kubinyi Ferenc: Életrajzi interju Kéri Kálmánnal. 1981. Országos Széchenyi Könyvtár kézirattára.

FÜGGELÉK II.

A Nemzeti Ellenállásnak az ÁVH által bitóra juttatott vagy elpusztított, 1994-ig azonosított mártírjai. 1945-1956.

(A „‡" jel egyházi személyt jelöl)

NÉV Kivégzés ideje

---

1. Ács János 1949.
2. Ács József 1951.
3. P.Ács Ferenc 1951. ‡
4. Ádám Bernát 1954. ‡
5. Ádám József 1952.
6. Agg Sándor 1952.
7. Ambrus Jenő 1951.
8. Antal József 1946.
9. ifj.Antal János 1950.
10. id.Bajomi Béla 1951.
11. Bajusz János 1949.
12. Bánkúti Rudolf 1955.
13. Bakonyi Mihály 1952.
14. v.Bálint Antal 1950.
15. Bálint Gyula 1951.
16. Bata Ferenc 1949.
17. ifj.Balázs Aurél 1949.
18. Bartal Béla 1952.
19. Becsey Imre 1949.
20. Beéry István 1950.
21. Bekes József 1953.
22. Bekes Józsefné 1953.
23. Beregfy Lóránd dr. 1951.
24. Berényi Illés 1950.
25. Bélavári Béla 1954.
26. Bilkey Papp Zoltán 1952.
27. Bíró László 1950.
28. Bicsák Lajos 1953.
29. Bicsák Elemér 1953.
30. Blahó János 1951.
31. Bolla János 1949.
32. Bolla Kálmán 1951.
34. Borosi László 1946.
35. Bozsik Pál 1952. ‡
36. Brecska Jenő 1951.
37. Bús János 1953. ‡
38. Büki Péter 1952.
39. Baranyai Béla 1952.
40. Chornoky Viktor 1948.
41. Conlegner Károly 1951.
42. Csabai István 1953.
42. Csanádi Pál 1951.
43. Csergeő Kálmán 1952.
44. Csáky Ferenc 1951.
45. Csörsz Ernő 1951.
46. Csúcs György 1950.
47. Czebe Jenő 1949.
48. Czupor József 1953.
49. Daróczy Imre 1952.
50. Debreceni Sixtus dr. 1954. ‡
51. Désaknai Lóránt 1955.
52. Dőry Pál 1949.
53. Dietzl László 1946.
54. v.Dóczy László 1950.
55. Donáth György dr. 1947.
56. v.Dósa Attila 1950.
57. Dudosits József 1949.
58. Dulai András 1951.
59. Dodonka István 1953.
60. Dodonka Tíbor 1953.
56. Erdélyi József dr. 1953.
57. Eitler Antal 1950.
58. Farkas Ferenc 1952.
59. Jandó Ferenc 1951.
60. Fajt József 1951.
61. Farkas Ferenc 1953.
62. Farkas Sándor 1952.
63. Farsang András 1953.
64. Fazekas József 1953.
65. Fehér András 1950.

66. Felkay József 1949.
67. Ferenczy Pál 1953.
68. Fiala József 1954.
69. Forbáth László 1954.
70. Fornett László dr. 1949.
71. Freesz József 1951. ‡
72. Gazdag László 1955.
73. Gábor István 1950.
74. Gergely Hermin 1954.
75. Gramming László 1953.
76. Garamvölgyi Tivadar 1950.
77. Geiger Imre 1950.
78. Gurmai Bálint 1955.
79. Gyimessy István 1952.
80. Gyimesi Szilárd 1951.
81. Gyuris István 1950.
82. Gyöngyösi Attila 1952.
83. Hargitai Ottó 1952.
84. Hadváry Pál 1948.
85. Harcos László 1954.
86. Halápi József 1950.
87. Halas Lajos 1951.
88. Hévey László dr. 1951.
89. Hanyi Ferenc 1951.
90. Hanyi Zoltán 1955.
91. Hernádi Gyula 1955.
92. Hummer Ferenc 1950.
93. Horváth Ferenc dr. 1951.
94. Horváth Kálmán 1954.
95. Horák Jenő 1951.
96. Halász Béla 1954.
97. Huszár József 1946.
98. Horváth Ferenc 1951.
99. Iványi Bálint 1952.
100. P.Jakab Benjamin 1950.‡
101. Jandó Ferenc 1951.
102. Jezerszki Ottó 1952.
103. Jakab Ferenc 1955.
104. Jelencsics Géza 1954.
105. Jaczkó Iván 1947.
106. Karczagi Ferenc 1951.
107. Kerekes Ervin dr. 1952.
108. Kalotai Géza 1953.
109. Keresztes Vince 1953.
110. Karpinszky László 1953.
111. Karátsony László 1952.
112. Királyfalvi Miklós 1948.
113. Király András 1953.
114. Kizmán Ottó 1946.
115. Kiss Szaléz P. 1946.
116. Kiss Benedek 1950.
117. Kiss Zoltán 1952
118. Kolláth Gyula 1950.
119. Kőszegi László 1952.
120. Kővári János 1952.
121. Kövessy Sándor 1952.
122. Kosztolányi József 1953.
123. Kovács József 1953.
124. Kovács Antal 1950. ‡
125. Kollár János 1950.
126. Kovács Boldizsár 1951.
127. Kovács István 1951.
128. Kovács László 1946.
129. Koppándy József 1953.
130. Kovács Tíbor 1954.
131. Kovácsné G.Piroska 1950.
132. Koncz László 1953.
133. Kovács Attila 1949.
134. Kovács András 1949.
135. Kéry Alajos 1951.
136. Kökényesi Artur 1951.
137. Kozsa József dr. 1951.
139. Kriszten Rafael 1952. ‡
140. Landauer Eduárd 1950.
141. Latyák István 1953.
142. Licskay József 1952.
143. Lovász Elemér 1948.
144. Lukács Pelbárt 1946.
145. Lux Ernő 1950.
146. Magasházy Ádám 1952.
147. Magasházy Ödön 1950.
148. Magyar Mihály 1954.
149. Majoros István 1952.
150. Martos Tivadar 1952.
151. Marton György 1953.
152. Martinovics György 1949.
153. v.Marzsó Lóránt 1954.
154. Matók Leo 1951.
155. Melocco János dr. 1951.

156. Meszlényi Zoltán 1953. ‡
157. Mihályi István 1954.
158. Mikes József 1952.
159. Mikófalvi István 1946.
160. Mózes János 1949.
161. Molnár Sándor 1950.
162. Molnár Dénes 1951.
163. Németh László 1950.
164. Nyikos Zoltán 1950.
165. Nyilassy Sándor 1952.
166. Oetner György 1954. ‡
167. Ondrik József 1946.
168. Papp Ervin 1950.
169. Pásthy István 1950.
170. Pócs Ferenc 1946.
171. Pongrácz Alajos dr. 1952.
172. Papp József Kelemen 1953.‡
173. Pataki Miklós 1952.
174. Potzner József 1950.
175. Pesti Fülöp 1951.
176. Przibislawsky Ferenc 1951.
177. Prettenhoffer Jenő 1950.
178. Pünkösdy László 1949.
179. Pénzes István 1946.
180. Petrus Gyula 1952.
181. Radó Zoltán 1950.
182. Rajkai Gábor 1951.
183. Rákosi Gyula 1950.
184. Regéczy Nagy Imre 1949.
185. Regős Ottó 1953.
186. Roediger Miklós 1950.
187. Romvári István 1951.
189. Riba Hugó 1952. ‡
190. Rigó Dezső 1952.
191. Rátkyné Varga Jolán 1951.
192. Saáry Ákos 1950.
193. Sallai Ernő 1952.
194. Sallai Mihály 1951.
195. Sándor István 1952.
196. Sas Józsefné özv. 1951.
197. Scherer Lőrinc 1945. ‡
198. Sassy Szabó László 1950.
199. H.Sebestény János 1947.‡
200. Simon Gábor P.Gyula 1949.‡
201. Seress István 1952.
202. Simon Mihály 1952.
203. Simon Albert 1952.
204. Sipos Ferenc 1953.
205. Sipos János 1953.
207. Sombor János 1951.
208. Somhegyi László 1948.
209. Somogyi István 1951.
210. Somogyi József 1951.
211. Sótonyi Gábor 1952.
212. Stermeczky Árpád 1947.‡
213. Steurer József 1954. ‡
214. Svelecz István 1953.
215. Szabó Miklós 1953.
216. Szabó Gyula 1946.
217. Szabó Ernő 1953.
218. Szórád Mihály 1954.
219. Szerednyei János 1948. ‡
220. Szvitek István 1951.
221. Sztankóczy László 1950.
222. Szűcs István 1951.
223. Szűcs József 1950.
224. Schreiber Rudolf 1952.
225. v.Szatmáry Ernő 1949.
226. Szécsi Vince 1954.
227. Tombor Elemér 1952.
228. Tóth Kálmán 1954.
229. Tóth Illés 1952.
230. Tóth István 1952.
231. Tóth János II. 1952.
232. Torma Pál 1951.
233. Tornyos Gergely 1951. ‡
234. Torgyik Lajos 1952.
235. Tószegi Freund Tamás 1954.
236. Tóth Lajos 1951.
237. Tóth Miklós dr. 1951.
238. Ujszászi Rókus 1951.
239. Ungár József 1949.

240. Ujvári Miklós 1953.
241. Unden Miklós 1946.
242. Valkó György 1950.
243. Varga László 1950.
244. Varga Modesto 1950.
245. Varga Mihály 1949.
246. Varga Zoltán 1949.
247. Vaszary Gábor 1952.
248. Venkovics Károly 1951.
249. Veres György 1952.
250. Vezér Ferenc 1952. ‡
251. Vid József 1952. ‡
252. Viszneki József 1950.
253. Viszneki László 1950.
254. Vitál István 1952.
256. Vizi József 1952.
257. Vizy Károly 1947.
258. Wrangel Péter 1953.
259. Wurdics Lajos 1953.
260. Zana Albert 1953. ‡
261. Zaveczky Iván 1952. ‡
262. Zsolnay Mihály 1951.

A 298.SZ. PARCELLA SZIGORUAN TITKOS ELHANTOLÁSI JEGYZÉKÉBŐL.

263. Bödi Imre 1955.
264. Cserháti József 1955.
265. Forbáth László 1954.
266. Fülöp István 1953.
267. Gulyás Imre 1953.
268. Kelemen Ferenc 1955.
269. Kiss László 1953.
270. Kohut Illés 1953.
271. Komáromi Árpád 1954.
272. Kristály István 1954.
273. Liska Gyula 1954.
274. Lencz László 1955.
275. Molnár Gyula 1954.
276. Nagy Elek 1953.
277. Osztanek István 1953.
278. Papp Istvánné 1955.
279. Schille Ferenc 1955.
280. Szilárd Sándor 1955

Irodalom:

Fehérváry István: Börtönvilág Magyarországon POFOSZ kiadása 1990.
Fehérváry István: Szovjetvilág Magyarországon. Nemzetőr Kiadása München 1984.
Dr. Dénes Béla: Ávós világ Magyarországon. (Egy cionista orvos emlékiratai) Kossuth Kiadó Bp. 1991.
Kubinyi Ferenc: Nem vállalatam a statáriumot. Kapu Kiadó Bp. 1990.

A Nemzeti Ellenállás mártírjainak felsorolása és megnevezése csak töredék. A teljesség megállapítása 1994. Húsvétjáig két okból lehetetlen volt. A Magyar Demokrata Fórum két kormánytagja dr. Balsai István igazságügyi és dr. Für Lajos honvédelmi miniszterek nem adtak engedélyt a levéltári kutatásokra. Ezzel is megakadályozták az ellenállás mártírjainak pontos megnevezését. Antall József miniszterelnök a paktum megkötésével lehetetlenné tette azt, hogy a 298-as parcella sokszor egymásra temetett mártírjainak sírjait teljesen feltárják, és szakemberek, tudósok segítségével és apparátusával a pontos azonosítást elvégezzék. Antall József és elitje felelős azért, hogy a hazáért életüket a bitófán feláldozó mártírok nagyrészét a mai napig nem tudjuk megnevezni és végső nyughelyét átadni a nemzet becsülő és hálás emlékezetének.

Antall József koráig ez a nemzet hősi halottait és mártírjait minden történeti körülmény között megnevezte és sírjait ápolta.

RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA

AGIT Agitációs
ÁV Államvédelmi
ÁVH Államvédelmi Hatóság
BM Belügyminisztérium
BMÁK Belügyminisztérium Államrendészeti Zsebkönyv, Állambiztonsági Zsebkönyv, Nyomozókulcs: mindhárom azonos
BVT Béke világtanács
DISZ Dolgozó Ifjúság Szövetsége
ESZE Egyesült Szakszervezeti Ellenzék
HM Honvédelmi Minisztérium
KEB Központi Ellenőrző Bizottság
KB Központi Bizottság
KI Kommunista Internacionálé
KIMSZ Kommunista Ifjúmunkások Szövetsége
KISZ Kommunista Ifjúsági Szövetség
KP Kommunista Párt
MADISZ Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség
MDP Magyar Dolgozók Pártja
MKP Magyar Kommunista Párt
MSZDP Magyarországi Szociáldemokrata Párt
MSZMP Magyar Szocialista Munkáspárt
OIB Országos Ifjúsági Bizottság
PB Politikai Bizottság
PRO Politikai Rendészeti Osztály
PROP Propaganda
SZKP Szovjetunió Kommunista Pártja
SZOT Szakszervezetek Országos Tanácsa
TK Tanácsköztársaság
ÜB Üzemi Bizottság
VB Végrehajtó Bizottság
VH Vörös Hadsereg
VK Vezérkari
VKF Vezérkari Főnökség
VS Vörös Segély

TARTALOM

1. A DIKTATÚRA TÁMASZAI

2. A DIKTATÚRA ÁLDOZATAI

UTÓSZÓ

A magyar történelem azt bizonyítja hogy minden vesztett forradalom vagy szabadságharc után az idegen zsoldosokat és a prokonzulokat megnevezték. Csak az elmúlt száz év példáit idézem:

Az 1849-es első kötélkorszak, kollaboránsait Szilágyi Sándor szerkesztette ún. Millieniumi Magyar Történet pontosan felsorolta. Nem volt tekintettel „a személyi jogokra". A nevük fennmaradt az utókor megvetésének.

Az 1919-es idegenek vezette 133 napon át tartó vörös diktatúra 590 mártírját dr. Váry Albert koronaügyészhelyettes szedte sorrendbe.

Az ún. fehér terror idején kivégzett áldozatokat maga Gratz Gusztáv, a korszak elkötelezett történésze sorolta fel.

1990-ben megszakadt ez a vonal. Az ígéreteket – az elszámoltatásra, „a nagytakarításra" –, dr. Antall József nem tartotta be. Ő és elitje a megkötött paktum értelmében az MDF ígéreteit elszabotálta. Így ez a könyv, melyet kezében tart az olvasó, mérhetetlen nehézségek, polgári és bűnvádi egzekuciók közepette született meg. A „Boldogasszony anyánkat" éneklő MDF korifeusoknak eszébe sem jutott segíteni. A könnyes, kokárdás mosoly megtévesztett bennünket és későn jöttünk rá, hogy álorcáról van szó. Egy-egy semmi adat beszerzése hetekbe került, a kutatási tiltás miatt. Mindezt azért említem, hogy indokoljam, miért nem a teljes három kötetet forgatja most az tisztelt olvasó. A második rész, az 1956-ot követő korszak szereplőit nevezi meg és a harmadik, ami az elvetélt 1990-es, vértelen forradalom gyászvitézeinek tetteit adja át a jövőnek. Ebben az első kötetben csak azok a szócikkek haladják meg az 1956-os esztendőt, amelyek a diktatúra változatlan módszereire és az ortodox kommunista vonalra vetnek fényt. Lehet azt szocializmusnak, demokratikus szocializmusnak vagy akár liberál szocializmusnak is keresztelni.

Az első kötet megjelentetése mellett az szólt, hogy a lexikon a választás előtt a nemzet kezébe kerüljön. Vegye ezt az olvasó olyan utolsó figyelmezetetésként, melyet az MDF kormányzó elit elmulasztott:

MAGYAROK VIGYÁZZATOK! MÉG A 298-AS PARCELLA IS FELTÁRATLAN!

A GYERMEKEINK MÁR NEM TUDNAK ÚJ MÁRTÍRTEMETŐKET NYITNI... A NEMZETET MÁR KIVÉREZTETTÉK AZ IDEGEN CÉLOKÉRT.

Ha a magyarság elbukik a következő választáson, akkor a Lexikon további két kötete is kéziratban, lappangva várja az új feltámadást.

Kubinyi Ferenc

Kubinyi Ferenc: Fekete Lexikon

KUBINYI FERENC

FEKETE LEXIKON

MALOMFALVI KIADÓ
MAGYAROK VASÁRNAPJA
THOUSAND OAKS CALIFORNIA